

URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ

TÉMA
REGIONY PŘÍLEŽITOSTÍ ■ SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE

U&UR
3 | 2026

POKYNY PRO AUTORY

NABÍDKA ČLÁNKŮ

Redakce přijímá články na e-mailové adrese **redakce@uur.cz**. Grafické přílohy většího rozsahu je možno zaslat prostřednictvím služby pro zaslání velkých souborů (Úschovna, WeTransfer). V zaslaném e-mailu prosím uveďte jméno vč. titulů, adresu pracoviště a kontaktní údaje (e-mailová adresa, telefonní číslo). Při žádosti o zařazení článku do recenzního řízení je třeba tuto skutečnost výslovně uvést. Podrobnější informace naleznete na stránkách www.uur.cz v sekci Časopis UaÚR – Pro autory – Recenzní řízení.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

Rozsah textu by měl činit cca 3–10 normostran (1 normostrana = 1 800 znaků včetně mezer a poznámek pod čarou), nedohodne-li se autor s redakcí jinak. Za každým textem příspěvku musí být uvedeno jméno autora a instituce, pod kterou spadá. Vlastnímu textu vždy předchází zhruba desetiřádkový souhrn/abstrakt (stručná informace o obsahu článku), který bude přeložen do angličtiny. Překlad zajistí redakce, popř. po domluvě s redakcí autor článku. Za nedílnou součást příspěvku je považován seznam použitých zdrojů a jejich dostupnost. Bibliografické citace musejí být zpracovány podle normy ČSN ISO 690:2022 (upřednostňován je harvardský systém). Textová část je vyžadována v textovém editoru Word. Grafická část se posílá samostatně jako příloha s uvedením zdrojů, a to v rozlišení min. 300 DPI ve formátu JPEG, TIFF, EPS nebo AI. Redakce si vyhrazuje právo výběru grafického doprovodu textu.

AUTORSKÁ PRÁVA A AUTORIZACE

Redakce předpokládá, že nabízený článek dosud nebyl publikován. Autoři odpovídají za původnost díla (viz www.uur.cz – Časopis UaÚR – Publikáční etika). Články jsou po vysazení a redakční úpravě zasílány k autorizaci. Pokud se autor nevyjádří do pěti dnů od odeslání redakční žádosti o autorizaci textu, považuje redakce text za odsouhlasený a zveřejní jej s případnými redakčními úpravami.

RECENZNÍ ŘÍZENÍ

Relevantní příspěvky jsou recenzovány. Podrobnosti k recenznímu řízení jsou uvedeny na www.uur.cz – Časopis UaÚR – Pro autory – Recenzní řízení. Struktura recenzovaného článku musí odpovídat požadavkům na vědecký text: **Abstrakt** – k recenzovaným příspěvkům redakce požaduje širší shrnutí v češtině. Překlad zajistí redakce, popř. po domluvě autor článku. **Úvod** – obsahuje vysvětlení cíle výzkumu a článku, rešerši literatury a její kritické zhodnocení, pojmenování řešeného problému, respektive formulaci výzkumné otázky / pracovní hypotézy. **Metodika** – charakteristika a popis použité metody/metod. Možné je i zdůvodnění, proč byly právě tyto metody použity a jejich případná omezení. **Výsledky** – prezentace výsledků výzkumu. **Diskuse** – verifikace hypotéz, omezení použitelnosti výsledků výzkumu. **Závěr** – vyhodnocení výzkumu, nastínění dalších námětů na jeho pokračování. Za nedílnou součást příspěvku je považován seznam použitých zdrojů a jejich dostupnost. Recenzované příspěvky nejsou honorovány.

Názory autorů se nemusí vždy shodovat se stanovisky redakční rady a vydavatele.

Urbanismus a územní rozvoj

Číslo 3/2026, XXIX. ročník

Vychází čtyřikrát ročně.

ISSN 1212-0855 (tištěná verze)

ISSN 3029-9586 (elektronická verze)

MK ČR E 7021

Vydává:

Ústav územního rozvoje

Jakubské nám. 3, 602 00 Brno

www.uur.cz

Redakce:

redakce@uur.cz

Mgr. Tamara Blatová (šéfredaktorka)

+420 542 423 116, +420 603 885 728

blatova@uur.cz

Hana Čechlovská (redaktorka)

+420 542 423 123, +420 732 762 852

cechlovska@uur.cz

Redakční rada:

Ing. arch. Hana Bártová

doc. RNDr. Jaroslav Burian, Ph.D.

Ing. Eva Fialová

prof. Maroš Finka, M.Arch, Ph.D.

prof. Anna Geppert, Ph.D.

Ing. arch. Irena Klingorová, Ph.D.

prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.

Ing. Jakub Kotrla (místopředseda)

prof. Ing. arch. Karel Maier, CSc.

Ing. arch. Vladimír Matuš

MgA. Bernard Storch

doc. Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.

Mgr. Petr Tonev, Ph.D.

RNDr. Václav Tremel

Ing. arch. Martin Tunka, CSc. (předseda)

Ing. Romana Vačkářová

doc. Ing. et Ing. Eliška Vejchodská, Ph.D.

Ing. Vladimír Voldřich (místopředseda)

doc. Ing. arch. Jakub Vorel, Ph.D.

Ing. arch. Karel Wirth

doc. Ing. arch. Maximilian Wittmann, Ph.D.

Roční předplatné: 880 Kč + poštovné

cechlovska@uur.cz

Sazba a tisk:

GRAFEX-AGENCY, s. r. o.

Helceletova 16, 602 00 Brno

Náklad: 1 400 výtisků

Toto číslo vyšlo v září 2026.

Foto na titulní straně obálky:

Východ uhelné sloje s členitým reliéfem

povrchu a tzv. „plastovým“ jezírkem.

Národní přírodní památka Lom ČSA

Foto © Michal Porteš, 2024

OBSAH**OPERAČNÍ PROGRAM SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE: NÁSTROJ PROMĚNY
UHELNÝCH REGIONŮ**

1

**RE:START – SYSTÉMOVÁ PODPORA TRANSFORMACE STRUKTURÁLNĚ
POSTIŽENÝCH REGIONŮ** | Tomáš Burdych

4

ZMĚNY č. 1a A č. 2 ÚZEMNÍHO ROZVOJOVÉHO PLÁNU NABYLY ÚČINNOSTI
Josef Morkus, Karel Wirth

6

Recenzovaný článek**LESSONS LEARNED FROM THE PLANNING MECHANISMS OF THE JUST
TRANSITION IN HUNGARY** | Balázs Hegyi, Ádám Gyurkó,
Zsuzsa Piskóti-Kovács

8

Recenzovaný článek**EVIDENCE VYHLÍDKOVÝCH MÍST V ÚAP JAKO PODKLAD PRO HODNOCENÍ
VIZUÁLNÍCH DOPADŮ V KRAJINĚ** | Lenka Hromková, Jan Caha,
Ludmila Floková, Ilona Zourková, Sára Imreová, Karolína Hynštová

14

**SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE A REGIONY PŘÍLEŽITOSTÍ: QUO VADIS
ÚZEMNÍ DIMENZE REGIONÁLNÍ POLITIKY?** | Pavla Sliwková

24

**OPERAČNÍ PROGRAM SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE –
NEŽÁDOUCÍ ODCHYLKA, NEBO VZOR?** | Jiří Starý

27

**ROLE KRAJSKÉHO INOVAČNÍHO CENTRA KARLOVARSKÉHO KRAJE
V PROCESU ÚZEMNÍ TRANSFORMACE REGIONU** | Martina Baráková,
Jana Hamerníková, Štěpánka Kolesnyk Pitterová, Lukáš Rozlílek,
Michal Záhořík, Petra Valdmanová

30

**UTVÁŘENÍ RÁMCE PRO DLOUHODOBOU ÚZEMNÍ PROMĚNU
KOMPLEXNÍ REVITALIZACE ÚZEMÍ PO TĚŽBĚ V RÁMCI PROJEKTU
TRANSFORMAČNÍ CENTRUM ÚSTECKÉHO KRAJE** | Eva Němcová,
Jana Kubánková, Martina Hutárová, Michal Porteš

35

**EXAMPLES OF SUSTAINABLE NEIGHBORHOODS – ÉCOQUARTIER
IN FRANCE** | Monika Šmíralová

44

**AKTIVITY POSILUJÍCÍ METROPOLITNÍ SPOLUPRÁCI V BRNĚNSKÉ
METROPOLITNÍ OBLASTI: VÝSTUPY MEZINÁRODNÍHO PROJEKTU**
Ondřej Cmoríak, Matouš Čanda, Soňa Raszková, Petr Šašínska

49

PRÁVNÍ VÝZVY KLIMATICKÉ KRIZE – SUCHO A POVODNĚ
Kamila Balounová, Adam Novák, Tereza Snopková

54

**SYMBOL TRANSFORMACE KARLOVARSKÉHO KRAJE: STARTUJE
PROMĚNA OKOLÍ JEZERA MEDARD U SOKOLOVA** | Jana Pavlíková

68

MALÉ MESTÁ ZAJTRAJŠKA | Monika Šmíralová, Jarmila Húsenicová

69

**PROSTĚJOV ŘEŠÍ ROZVOJ MĚSTA NEKONVENČNĚ – VE SPOLUPRÁCI
SE STUDENTY FAST VUT V BRNĚ** | Viktor Svojanovský

72

KONFERENCE ESPON V LARNACE | Lucie Karmazínová

77

PROGRAM ESPON

78

SVĚT PLÁNOVÁNÍ

79

PRAXE ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

82

CO PÍŠÍ JINDE

90

POŘIZOVATELSKÁ PRAXE & STAVEBNĚ SPRÁVNÍ PRAXE

SLOVO ÚVODEM

V souvislosti se závazkem členských států Evropské unie snížit emise skleníkových plynů do roku 2030 nejméně o polovinu, přijala Evropská komise nástroj, který má pomoci znevýhodněným regionům tento cíl naplnit. Operační program Spravedlivá transformace (OPST) se tak stává klíčovým nástrojem pro podporu území nejvíce zasažených přechodem na klimatickou neutralitu. Postižené jsou zejména uhelné regiony, které se potýkají s řadou problémů souvisejících s útlumem či ukončením těžby. V České republice mezi ně patří území Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje. Podpora z operačního programu cílí zejména na sociální, ekonomickou a environmentální transformaci. Potěšující zprávou pro Česko je získané evropské ocenění JTP Champions Awards, které jsme obdrželi v loňském roce od Evropské komise za způsob realizace programu OPST. Česko se podle Komise stalo příkladem pro ostatní státy EU – zejména díky rychlé realizaci, promyšlené spolupráci se samosprávami a reálným výsledkům v jednotlivých krajích.

Základní informace o programu přinášíme v Hlavní rubrice od kolektivu autorů Ministerstva životního prostředí, které je řídicím orgánem programu. Další článek k tématu OPST je zaměřen na specifické procesní a institucionální nastavení programu.

Velmi inspirativní je zahraniční příspěvek z Maďarska. Recenzovaný článek autorů z univerzity v Egeru analyzuje dokumenty politik EU a národních maďarských strategických dokumentů a upozorňuje na nutnost posílení implementačních kapacit a mechanismů při přípravě projektů.

Strukturálně postiženým regionům v ČR se věnuje rovněž koncept Regiony příležitostí v gesci Ministerstva pro místní rozvoj. V současné době funguje primárně jako strategický a koordinační rámec a je zaměřen na všechny regiony hospodářsky i sociálně znevýhodněné.

Články k tématu se věnují také rozdílům mezi oběma koncepty, roli Krajského inovačního centra Karlovarského kraje a projektu Transformační centrum Ústeckého kraje. Rubrika Svět plánování upozorňuje na speciální případ plánování v Německu, který dostal název „sociálně spravedlivé využívání půdy“ a stal se tak inspirací pro řadu dalších měst. Rubrika Praxe územního plánování je věnována plánování rozvoje území po těžbě v Ústeckém kraji s uvedením konkrétních příkladů revitalizace tohoto území (rekultivace lomu Bílina a lomu ČSA, Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky či územní studie jezera Most).

Další příspěvky tohoto čísla reflektují vývoj právní regulace sucha a povodní na úrovni Evropské unie i České republiky, příklady udržitelných čtvrtí ve Francii, výstupy mezinárodního projektu zaměřeného na metropolitní spolupráci a přinášejí aktuální informace z konferencí a aktualit programu ESPON. Hlavní rubrika upozorňuje také na nabytí účinnosti Změny č. 1a (vybrané záměry dopravní a technické infrastruktury ze ZÚR) a č. 2 Územního rozvojového plánu (vymezení akceleračních oblastí pro urychlení využívání obnovitelných zdrojů energie).

*Příjemné a inspirativní čtení přeje
redakce U&ÚR*

OPERAČNÍ PROGRAM SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE: NÁSTROJ PROMĚNY UHELNÝCH REGIONŮ

Přechod ke klimaticky neutrální ekonomice nemá ve všech regionech stejné dopady. Na tuto skutečnost reaguje Operační program Spravedlivá transformace (OPST), jehož cílem je z prostředků Evropské unie podpořit regiony nejvíce zasažené odklonem od uhlí. V České republice program podporuje Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský kraj při řešení bezprostředních dopadů transformace i při utváření jejich dlouhodobého rozvoje. Propojuje investice do obnovy území s rozvojem místní ekonomiky a lidského potenciálu, posilováním znalostní základny i schopnosti regionů vlastní transformaci plánovat a řídit.

Východiska: od útlumu těžby k novému rozvoji

Spravedlivá transformace neznamená pouze ukončení těžby a využívání uhlí. Jejím jádrem je zvládnout tuto změnu tak, aby regiony dlouhodobě závislé na uhlí nezůstaly se ztrátou pracovních míst a nevyužitými areály samy. Vedle dekarbonizace proto podporuje nové ekonomické příležitosti, vzdělávání, výzkum a inovace, veřejné služby i obnovu krajiny a území.

V České republice je hlavním finančním nástrojem Operační program Spravedlivá transformace 2021–2027, který je určený Karlovarskému, Ústeckému a Moravskoslezskému kraji. Program vychází z Plánu spravedlivé územní transformace a disponuje zhruba 40 mld. Kč. Jeho důležitým rysem je výrazná územní dimenze: rozdílné výchozí podmínky krajů vyžadují rozdílné cesty transformace. Cílem je komplexní řešení problémů uhelných krajů v rovině ekonomické, sociální i environmentální, čemuž odpovídá široká škála podporovaných témat.

Typologie podpory

Jednotlivým tématům odpovídá i způsob podpory. Vedle klasických tematických výzev pracuje OPST s komplexními záměry s významným transformačním dopadem, tzv. strategickými projekty, které identifikovaly samotné kraje. Program tak vytváří unikátní prostor pro rozsáhlé projekty přesahující rámec běžných dotačních titulů a propojující fyzickou proměnu území s rozvojem výzkumného, vzdělávacího či inovačního zázemí.

Na opačném konci stojí zastřešující projekty, jejichž prostřednictvím kraje podporují menší a typově podobné projekty místních aktérů – v oblasti podnikání, školství, kultury nebo přípravy projektů veřejného sektoru. Jde o vhodný způsob, jak umožnit širší škálu aktérů profitovat z podpory.

Specifickou součástí programu jsou také finanční nástroje. Na zvýhodněné úvěry je vyčleněno téměř 6,4 mld. Kč; splácené prostředky se mohou vracet do systému a být znovu využity pro další projekty v regionu. Nástroj je využíván mimo jiné při regeneraci brownfielů a je určen zejména projektům, které si po obdržení podpory udrží schopnost úvěr splácet.

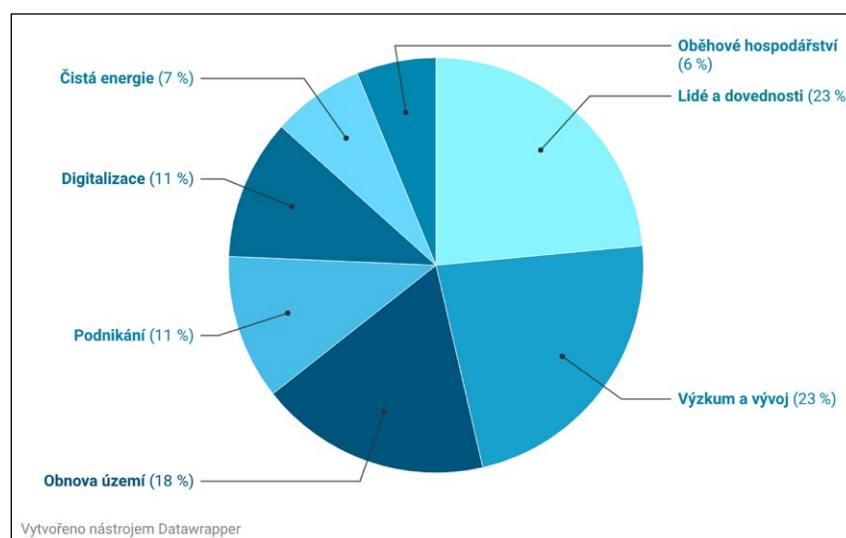
Vedle investic do staveb a veřejného prostoru program podporuje i fázi zásadní pro budoucnost území – přípravu projektů, územně plánovacích podkladů, územních a urbanistických studií a dal-

ších koncepčních dokumentů. Z příslušných výzev bylo podpořeno 88 projektů v hodnotě zhruba 195 mil. Kč.

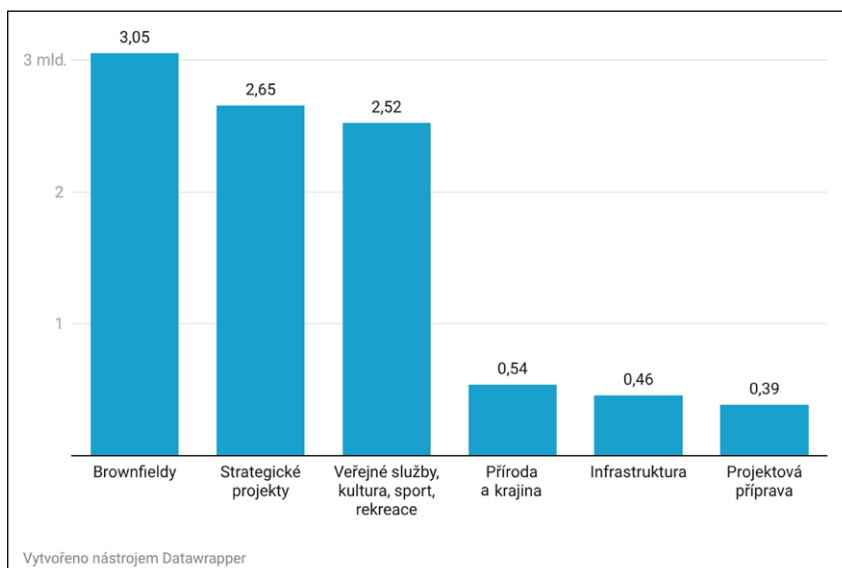
Operační program Spravedlivá transformace přispívá i k posilování dlouhodobé institucionální kapacity v regionech. Transformace nevyžaduje jen jednotlivé investice, ale i schopnost složitější záměry dlouhodobě připravovat, koordinovat a řídit. Program proto klade důraz na zapojování regionálních aktérů: potřeby a směřování podpory jsou průběžně diskutovány s kraji, podnikatelským a neziskovým sektorem i externími odborníky. Participativní princip byl uplatněn už při přípravě Plánu spravedlivé územní transformace.

Tematické rozdělení alokace

Nejvíce jsou podporována témata Výzkum a vývoj a Lidé a dovednosti (obě 23 % alokace, tj. zhruba 7,5 mld. Kč).

Podíl alokace v právních aktech v tématech podporovaných z OPST

Rozdělení alokace ve vyhlášených výzvách v tématu Obnova území (v miliardách Kč)

V oblasti výzkumu jde zejména o strategické projekty REFRESH či LERCO. V oblasti lidských zdrojů je příkladem projekt RUR (Region univerzitě, univerzita regionu), který prostřednictvím kurzů, výstav a exkurzí, metodické podpory škol i letních škol, stáží a soutěží usiluje o vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel Ústeckého kraje.

Obnova území po těžbě je podpořena 18 % alokace. Patří sem strategický projekt Chytrá krajina 2030+ v Karlovarském kraji zaměřený na regeneraci krajiny, chytré technologie v obcích,

ekologické zemědělství, moderní vodo- hospodářská opatření a informační základnu pro adaptaci krajiny na klimatickou změnu. Projekt Green Mine cílí na kompletní revitalizaci a resocializaci lomů ČSA a Centrum včetně nové infrastruktury, zazelenění a zpřístupnění krajiny rekreaci.

Obnova území ve vyhlášených výzvách

Ve vyhlášených výzvách je na obnovu území vyhrazeno 9,6 mld. Kč, v poda-

ných žádostech je k začátku září 2026 kumulativně zhruba 6,8 mld. Kč. Největší objem směřuje do výzev na regeneraci brownfieldů, a to prostřednictvím finančních nástrojů i formou dotací. Do této kategorie spadají rovněž čtyři strategické projekty – Green Mine, Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard, POHO Park Gabriela a MUSEum+. Částka 2,52 mld. Kč je dedikována podpoře veřejných služeb, kultury, sportu a rekreace. Prostřednictvím podpořených projektů bude rekultivováno více než 230 ha ploch ve znečištěných oblastech, které budou k dispozici pro opětovné využití – jako plochy zelené či s novým ekonomickým, kulturním nebo sportovním využitím.

Příklady realizované podpory

Radovesická výsypka (Ústecký kraj)

V rámci strategického projektu Transformační centrum Ústeckého kraje vznikl pilíř zaměřený na plánování a řízení rozvoje posttěžební krajiny. Tým odborníků na územní plánování, urbanismus a regionální rozvoj zpracoval Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky včetně strategie rozvoje jednotlivých částí lokality a územní analýzu mostecké pánevní oblasti jako sdílenou znalostní základnu pro identifikaci hodnot a problémů území a koordinaci navazujících aktivit.

CÉRKA Trojanovice (Moravskoslezský kraj)

Pro kraj byla vyhlášena specifická výzva na projektovou přípravu a budování technické infrastruktury pro strategické brownfieldy. Obec Trojanovice získala v první etapě podporu na projektovou přípravu prioritní investiční oblasti projektu CÉRKA – Revitalizace brownfieldu Dolu Frenštát, jehož cílem je proměnit dlouhodobě nepřístupný areál v novou místní část s rezidenčními, vzdělávacími a volnočasovými funkcemi. Navazující projekt se zaměřuje na páteřní technickou infrastrukturu – vodovodní a kanalizační síť, energetickou a datovou infrastrukturu a komunikace.

CÉRKA – Revitalizace brownfieldu Dolu Frenštát

Zdroj: MŽP

Zdroj: MŽP

Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard

Jezero Medard (Karlovarský kraj)

Strategický projekt Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard vychází z urbanistické studie Ateliéru A8000. Cílem je zpřístupnit území bý-

valého hnědouhelného lomu veřejnosti a vytvořit podmínky pro rekreační, sportovní a vzdělávací využití. Vzniká multifunkční stezka kolem jezera, parkovací plochy a návštěvnické zázemí. Klíčovým principem je veřejná přístup-

nost břehové linie a citlivý rozvoj s ohledem na přírodní hodnoty území.

Závěr: transformace jako dlouhodobý proces

Operační program Spravedlivá transformace již dnes podporuje přípravu strategických projektů pro období po roce 2028, aby regiony vstupovaly do dalšího období s kvalitně připravenými záměry. Spravedlivá transformace je proces na desetiletí a její úspěch bude měřen nejen počtem realizovaných projektů, ale i širšími výsledky: životaschopnějším územím, novými ekonomickými příležitostmi a dlouhodobě posílenou schopností regionů vlastní proměnu plánovat a řídit.

Spolufinancováno
Evropskou unií

Ministerstvo
životního prostředí

*Kolektiv autorů
Oddělení koordinace
spravedlivé transformace
Odbor podpory transformace
na nízkouhlíkovou ekonomiku
Ministerstvo životního prostředí*

ENGLISH ABSTRACT

Operational Programme Just Transition: A Tool for Transforming Coal Regions, by collective of authors, Ministry of the Environment of the Czech Republic

The transition to a climate-neutral economy does not affect the same regions equally. The Operational Programme Just Transition (OP JT) responds to this challenge by using European Union funding to support the regions which are most severely affected by the shift away from coal. The programme supports the Karlovy Vary, Ústí nad Labem and Moravian-Silesian Regions in the Czech Republic by addressing the immediate impacts of the transition while also shaping their long-term development. It links revitalisation investments in the affected areas with the development of the local economy and human potential, strengthening the knowledge base and enhancing the regions' capacity to plan and manage their own transition.

RE:START – SYSTÉMOVÁ PODPORA TRANSFORMACE STRUKTURÁLNĚ POSTIŽENÝCH REGIONŮ

Tomáš Burdych

Článek představuje způsob, jakým Ministerstvo pro místní rozvoj podporuje strukturálně postižené regiony. Zaměřuje se především na vládní strategii RE:START a činnost jejího výkonného týmu, který propojuje potřeby Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje s rozhodováním státu a dostupnými finančními nástroji. Ukazuje také, jak jsou potřeby regionů prostřednictvím akčních plánů převáděny do konkrétních opatření a úkolů jednotlivých resortů.

Úvod: proč je cílená pomoc potřebná

Hospodářský vývoj českých regionů je nerovnoměrný. Ústecký, Moravskoslezský a Karlovarský kraj dlouhodobě nesou důsledky historického zaměření na těžký průmysl, jako jsou těžba uhlí, energetika, hutnictví a chemický průmysl. Strukturální změny spojené s útlumem tradičních odvětví se projevují nejen zánikem určitých pracovních míst, ale ovlivňují i podnikatelské prostředí, vzdělanostní strukturu nebo stav životního prostředí ve zmíněných krajích. Dopady změn lze pozorovat i jinde, například v demografickém vývoji a důvěře obyvatel v budoucnost regionu.

K typickým výzvám hospodářské transformace patří pomalejší hospodářský růst, nedostatek pracovních míst s vyšší přidanou hodnotou, odchod mladých a kvalifikovaných lidí, nižší podnikatelská aktivita, sociální vyloučení nebo potřeba vyrovnat se s dědictvím rozsáhlých území po těžbě. Řešení těchto

dlouhodobých výzev si lze jen stěží představit bez zapojení státu.

RE:START jako dlouhodobý rámec hospodářské proměny

Hlavním nástrojem podpory tří strukturálně postižených krajů (SPK) je Strategie hospodářské restrukturalizace Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje známá jako strategie RE:START. Vznikla na základě žádosti zmíněných krajů a rozhodnutí vlády připravit společný postup státu a regionálních partnerů. Od roku 2017 vytváří dlouhodobý rámec, jehož cílem je proměna struktury hospodářství, rychlejší hospodářský růst a zastavení zaostávání krajů. Neomezuje se přitom na odchod od uhlí, ale reaguje na širší soubor hospodářských, sociálních a environmentálních příčin strukturálního postižení.

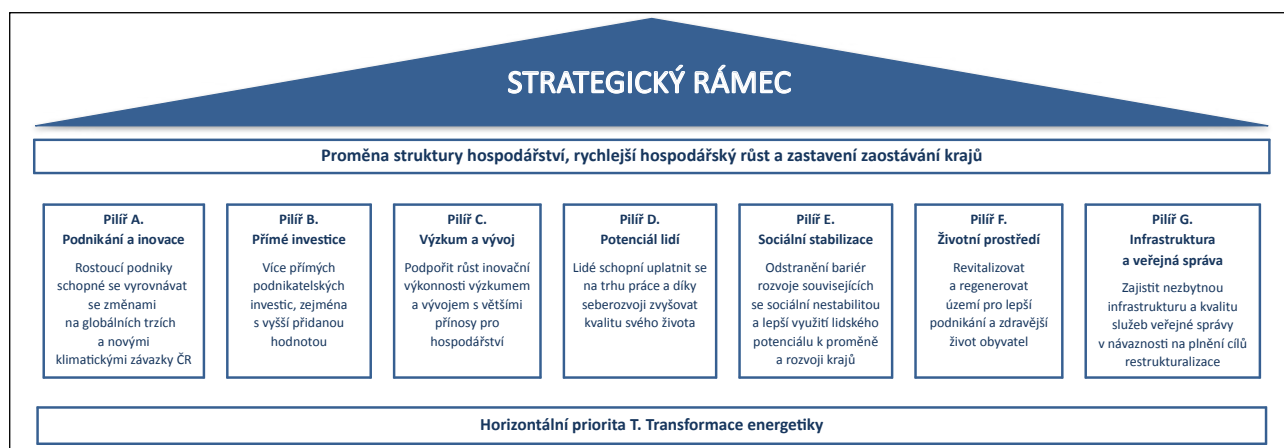
Strategický rámec jako základní prvek strategie vychází ze vstupních a makroekonomických analýz doplněných o pod-

něty z území, obsahuje dlouhodobé cíle a typová opatření. Ty pak souhrnné akční plány převádějí do konkrétních opatření a úkolů, včetně termínů, gesční odpovědnosti i předpokládaných zdrojů financování.

Strategický rámec člení podporu do sedmi provázaných pilířů (viz obrázek níže), které doplňuje horizontální priorita transformace energetiky.

Toto členění odráží skutečnost, že strukturální problémy regionů jsou vzájemně provázané a nelze je řešit pouze podporou jednoho odvětví nebo jedním typem intervence. Hospodářskou proměnu nelze zajistit ani jedním dotačním programem nebo izolovanou investicí. Důležitý je synergický efekt vzájemně se doplňujících opatření z různých oblastí.

Na rozdíl od Operačního programu Spravedlivá transformace (OPST), který na základě prostředků EU v tomto programovém období vyhláší konkrétní výzvy pro uhelné regiony, nemá stra-

Přehledná struktura tematických pilířů strategického rámce

tegie RE:START vlastní finanční obálku. Přínosem strategie je především její schopnost převádět potřeby regionů do konkrétních opatření a prosazovat jejich financování z existujících národních a evropských zdrojů, včetně OPST.

Tato opatření mohou mít povahu různých zvýhodnění, vymezených finančních prostředků nebo změny podmínek, které usnadní přípravu a realizaci potřebných projektů.

Opatření v akčních plánech, jejich vznik a aktualizace

Mezi konkrétní příklady typových opatření, se kterými pracuje strategie RE:START, patří například specifické výzvy pro SPK, bodová zvýhodnění projektů v rámci jejich hodnocení, určení přednostní alokace ve vyhlášené výzvě nebo vznik nového národního dotačního titulu. Dalším typem opatření může být požadavek na legislativní změnu nebo provedení chybějících analýz.

Za přípravu návrhů opatření a akčních plánů odpovídá v rámci Ministerstva pro místní rozvoj výkonný tým RE:START, který působí v Oddělení ohrožených území a regionů. Díky zastoupení ve

všech třech krajích může průběžně sbírat podněty regionálních partnerů a diskutovat je prostřednictvím regionálních stálých konferencí i při přímých jednáních s kraji, obcemi a dalšími aktéry.

Následně jsou návrhy opatření projednávány s příslušnými resorty, procházejí meziresortním připomínkovým řízením a akční plán je předkládán ke schválení vládě.

Výhodou strategie je její schopnost pružně reagovat na proměnu hospodářské situace a vznikající příležitosti nebo výzvy. To je možné díky pravidelné aktualizaci akčních plánů, kdy poslední, šestý, souhrnný akční plán pro roky 2025–2026 byl schválen v prosinci 2024.

Zmíněný plán obsahuje opatření na koordinaci přípravy kompetenčního a tréninkového centra pro polovodičový hodnotový řetězec, vytváření podmínek pro využití geotermální energie, pokračování dotačního titulu na demolice objektů v sociálně vyloučených lokalitách nebo aktualizaci opatření na zlepšení dopravního napojení průmyslových a rozvojových ploch.

Z hlediska naplňování opatření bylo v roce 2025 ze 104 sledovaných opatře-

ní 71 splněno a 19 evidováno jako částečně splněno, od roku 2017 pak bylo ve vazbě na strategii do území tří krajů alokováno 13,8 miliardy Kč. Jde přitom o prostředky z více zdrojů a programů; údaj proto nelze chápat jako rozpočet samotné strategie, ale jako výsledek koordinační a iniciační role jejího týmu.

Závěr

Strategie RE:START je příkladem cílené regionální politiky, která usiluje nejen o zmírňování rozdílů mezi kraji, ale také chce umožnit strukturálně postiženým krajům využít svůj rozvojový potenciál. Úspěšná pomoc není jen o investicích, ale také o kvalitní projektové přípravě a koordinaci veřejných politik na různých úrovních, aby se dosáhlo co největších synergií mezi nimi a konkrétními opatřeními. Strategie RE:START se snaží právě toto podpořit z národní úrovně, přitom budovat důvěru a partnerství s aktéry v území.

*Mgr. Tomáš Burdych
Oddělení ohrožených území a regionů
Odbor regionální politiky
Ministerstva pro místní rozvoj*

ENGLISH ABSTRACT

RE:START – Systemic Support for the Transformation of Structurally Disadvantaged Regions, by Tomáš Burdych

The article presents the strategy for supporting structurally disadvantaged regions by the Ministry of Regional Development. It focuses primarily on the RE:START government strategy and the activities of its executive team, which links the needs of the Ústí nad Labem, Moravian-Silesian and Karlovy Vary Regions with national decision-making and available funding tools. It also shows how regional needs have been transferred into specific measures and tasks for individual governmental ministries through action plans.

ZMĚNY č. 1a A č. 2 ÚZEMNÍHO ROZVOJOVÉHO PLÁNU NABYLY ÚČINNOSTI

Josef Morkus, Karel Wirth

Nabytím účinnosti Změny č. 1a dne 18. července 2026 se Územní rozvojový plán stal závaznou územně plánovací dokumentací. Krátce poté byla schválena a 25. srpna 2026 nabyla účinnosti Změna č. 2 Územního rozvojového plánu, která vymezuje akcelerační oblasti pro urychlení využití obnovitelných zdrojů energie.

Územní rozvojový plán (ÚRP) je územně plánovací dokumentace na úrovni státu. Zpřesňuje záměry vymezené v Politice územního rozvoje ČR, vymezuje další záměry a zohledňuje požadavky vyplývající ze strategických koncepcí České republiky a mezinárodních závazků. Vymezuje zastavitelné plochy, transformační plochy a koridory, akcelerační oblasti celostátního významu, územní systém ekologické stability nadregionálního významu a veřejně prospěšné stavby, veřejně prospěšná opatření, stavby a opatření k zajišťování obrany a bezpečnosti státu a plochy pro asanaci, pro které lze práva k pozemkům a stavbám vyvlastnit. Pořizovatelem ÚRP je Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj, projektem je Ústav územního rozvoje.

První ÚRP byl schválen 28. srpna 2024 usnesením vlády č. 581 a nabyl účinnosti 29. října 2024. Obsahoval pouze záměry dopravní a technické infrastruktury mezinárodního nebo celostátního významu a skladebné části nadregionálního územního systému ekologické stability převzaté ze zásad územního rozvoje (ZÚR) jednotlivých krajů, které již nepodléhaly soudnímu přezkumu. Podle § 319 odst. 5 zákona č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů, nebyl první ÚRP závazný pro rozhodování v území a další změny v území ani pro obsah navazující územně plánovací dokumentace.

Změna č. 1a ÚRP

O pořízení Změny č. 1 Územního rozvojového plánu rozhodla vláda již zmínovaným usnesením č. 581 ze dne 28. srpna 2024. Za účelem urychlení přípravy a vydání první změny ÚRP rozhodla vlá-

da usnesením č. 271 ze dne 16. dubna 2025 o rozdělení Změny č. 1 ÚRP na Změnu č. 1a a č. 1b. Stejným usnesením zároveň vláda schválila zadání Změn č. 1a a č. 1b ÚRP.

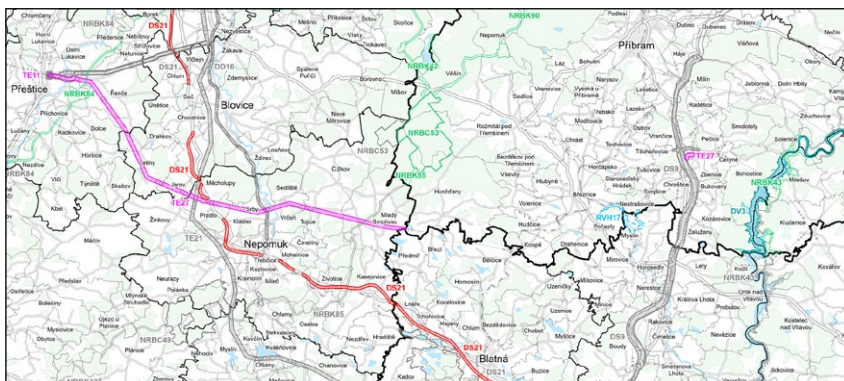
Obsahem Změny č. 1a ÚRP jsou vybrané záměry dopravní a technické infrastruktury ze ZÚR, které nemohly být zařazeny do prvního ÚRP. Změna č. 1a nevyžadovala posouzení vlivů na udržitelný rozvoj území.

Společné jednání k návrhu Změny č. 1a ÚRP proběhlo dne 6. října 2025, ve stejný den se uskutečnilo i veřejné projednání. Z uplatněných stanovisek a připomínek nevyplynula potřeba podstatné úpravy návrhu. Vláda schválila Změnu č. 1a ÚRP svým usnesením č. 230 ze dne 13. dubna 2026. Oznámení o vydání změny bylo zveřejněno na úřední desce Úřadu vlády ČR a v souladu s § 334b stavebního zákona ve spojení s § 173 odst. 1 správního řádu nabyla Změna č. 1a ÚRP účinnosti doručením této veřejné vyhlášky dne 18. července 2026. Tímto dnem se stal ÚRP závazným pro obsah navazující územně plánovací dokumentace i pro rozhodování a další změny v území.

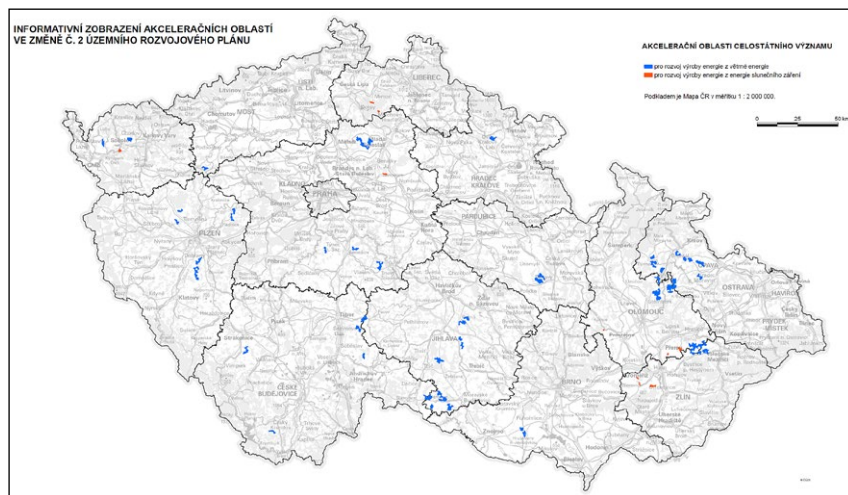
Změna č. 2 ÚRP

Změna č. 2 ÚRP vymezuje akcelerační oblasti celostátního významu pro urychlení využití obnovitelných zdrojů energie. V těchto oblastech budou případné záměry využívající větrnou energii nebo energii slunečního záření povolovány v jednodušším režimu. Zjednodušení spočívá ve zkrácení lhůt, odstranění povinnosti zpracování posouzení vlivů záměru na životní prostředí (EIA), s výjimkou zvláště stanovených případů, a zejména v předjednání podmínek, které by mimo akcelerační oblast byly uplatněny v jednotném environmentálním stanovisku a dalších stanoviscích dotčených orgánů. Vymezení akcelerační oblasti neznámá automatické povolení záměru na využití obnovitelného zdroje energie, proces povolení musí probíhat i v akcelerační oblasti. Záměry využívající obnovitelné zdroje energie je nadále možno povolovat i mimo akcelerační oblasti, ovšem bez využití zjednodušeného postupu platného v akcelerační oblasti.

Návrh Změny č. 2 ÚRP byl zpracován na základě usnesení vlády ČR č. 811 ze dne 22. října 2025, kterým bylo schváleno pořízení a zadání Změny č. 2 ÚRP a ulo-

Výřez z výkresu ploch a koridorů Změny č. 1a Územního rozvojového plánu

Akcelerační oblasti vymezené Změnou č. 2 Územního rozvojového plánu

ženo zpracovat a vládě v termínu do 31. července 2026 předložit návrh Změny č. 2 ÚRP. Změna č. 2 ÚRP je klíčovým dokumentem pro implementaci směrnice RED III a naplnění cíle Národního plánu obnovy, který ukládá vymezit akcelerační oblasti pro využití potenciálu větrné a sluneční energie o kombinovaném odhadovaném výkonu minimálně 3 000 MW v minimálně osmi regionech. Požadavky Národního plánu obnovy zároveň vedly k extrémně krátkým termínům pro zpracování a projednání návrhu Změny č. 2 ÚRP.

Pro každou akcelerační oblast je zároveň vydáno územní opatření o podmínkách a zmírňujících opatřeních, v němž jsou stanoveny podmínky a opatření pro to, aby záměry mohly být povolovány v jednodušším režimu. Podmínky stanovují např. povinnost zpracovat hlukovou studii, zajišťují ochranu mokřadů, pramenišť, rašelinišť a ochranu ptáků a netopýrů a přispívají k minimalizaci dopadů na lesy a půdní fond. Součástí podmínek je i omezení maximální výšky větrných elektráren. Návrh Změny č. 2 ÚRP byl vyhodnocen z hlediska vlivů na udržitelný rozvoj území, včetně vyhodnocení vlivů na životní prostředí (SEA) a posouzení

vlivu na evropsky významné lokality a ptáčích oblasti (Natura 2000).

Projednání probíhalo podle stavebního zákona ve spojení se zákonem o urychlení využívání obnovitelných zdrojů energie. Návrh Změny č. 2 ÚRP byl od 14. dubna 2026 zveřejněn na webových stránkách Ministerstva pro místní rozvoj. Společné jednání s dotčenými orgány a kraji proběhlo 30. dubna 2026, dotčené orgány a kraje měly možnost uplatnit svá stanoviska a připomínky do 15. května 2026. Dne 15. května 2026 se v Praze konalo za vysoké účasti občanů veřejné projednání, na kterém bylo možné klást dotazy i prostřednictvím on-line připojení. Obce a veřejnost měly možnost do 1. června 2026 uplatnit své připomínky. Ministerstvo pro místní rozvoj celkově obdrželo 91 stanovisek dotčených orgánů a připomínek krajů a 13,5 tisíce podání (celkem cca 31 tisíc připomínek) obcí a veřejnosti. Stanoviska a připomínky obdržené ve stanoveném termínu byly vyhodnoceny, přičemž dokumentace jejich vypořádání přesáhla 67 tisíc stran. S ohledem na nesouhlasná stanoviska některých krajských úřadů byly uzavřeny dvě dohody o řešení rozporu mezi Ministerstvem pro místní rozvoj a Minis-

terstvem životního prostředí. Na základě vyhodnocení stanovisek a připomínek bylo z navržených 94 akceleračních oblastí vypuštěno celkem 33 oblastí a dalších 15 oblastí bylo plošně redukováno, tyto úpravy však nevyžadovaly opakované projednání návrhu. Výsledkem je 61 schválených akceleračních oblastí o rozloze 297 km², z toho 49 oblastí pro využití energie větru a 12 oblastí pro využití energie slunce. V územních opatřeních byly na základě výsledků projednání doplněny další podmínky zajišťující ochranu veřejných zájmů.

Změnu č. 2 ÚRP a související územní opatření schválila vláda 27. července 2026 usnesením č. 493, změna nabyla účinnosti 25. srpna 2026.

Změna č. 1b ÚRP a Dílčí územní rozvojový plán

V současné době pokračuje příprava Změny č. 1b ÚRP, která bude obsahovat další vybrané koridory dopravní a technické infrastruktury a rovněž úpravy územního systému ekologické stability. Změna bude vyžadovat posouzení vlivů na udržitelný rozvoj území. Předložení této změny vládě se předpokládá v roce 2028, pokud nebude nutné opakované projednání.

Paralelně s přípravou územního rozvojového plánu zpracovalo Ministerstvo dopravy tzv. Dílčí územní rozvojový plán, jehož obsahem jsou vybrané koridory vysokorychlostních tratí na území hlavního města Prahy. Vláda schválila Dílčí územní rozvojový plán 17. srpna 2026. Ministerstvo pro místní rozvoj jej při nejbližší změně převezme do celostátního Územního rozvojového plánu.

*Ing. arch. Josef Morkus, Ph.D.
Ing. arch. Karel Wirth
Odbor územního plánování
Ministerstvo pro místní rozvoj*

ENGLISH ABSTRACT

Amendments No. 1a and No. 2 to the Spatial Development Plan Have Entered into Force, by Josef Morkus, Karel Wirth

The Spatial Development Plan became a legally binding spatial planning document when Amendment No. 1a entered into force on 18 July 2026. Shortly afterwards, Amendment No. 2 to the Spatial Development Plan, which delimits acceleration areas to facilitate the accelerated usage of renewable energy sources, was approved and entered into force on 25 August 2026.

LESSONS LEARNED FROM THE PLANNING MECHANISMS OF THE JUST TRANSITION IN HUNGARY¹

Balázs Hegyi, Ádám Gyurkó, Zsuzsa Piskóti-Kovács

The European Union's Just Transition Mechanism seeks to address the socio-economic consequences of decarbonization in coal-dependent regions by promoting structurally transformative and territorially just development pathways. This paper examines the planning mechanisms of the just transition in Hungary, focusing on Heves and Borsod-Abaúj-Zemplén counties. Interpreting just transition as a policy-driven process of economic diversification, the study assesses whether institutional structures, participation processes, and multi-level governance arrangements support the development of coherent diversification strategies.

The analysis is based on qualitative content analysis of EU and national policy documents, Territorial Just Transition Plans, and related institutional materials. Results indicate that the Hungarian model is procedurally well-developed: broad stakeholder involvement, partnership forums, and coordination mechanisms were formally established. However, their contribution to substantive economic diversification remains limited. Participation and partnership primarily reinforced communication and procedural compliance, while capacity constraints, institutional instability, and regulatory rigidities reduced the scope for integrated, long-term structural transformation.

The paper concludes that, in the Hungarian case, procedural robustness does not automatically translate into transformative capacity. Strengthening implementation capacities and project-generation mechanisms is essential to convert established governance frameworks into effective diversification outcomes.

Key words: Hungary, Just Transition, economic diversification, territorial planning, stakeholder participation, multi-level governance

Introduction

The European Union's climate neutrality goals and the implementation of the European Green Deal represent both an environmental and a socio-economic transformation. In regions dependent on fossil fuels and emission-intensive industries, the transition is not just a technological shift, but can also affect jobs, local tax revenues, supply chains, and even community identities, thus easily causing shock effects [Hermwille et al., 2023; Matern et al., 2025]. Managing these impacts is therefore not merely a question of compensation, but rather a specific planning and governance task [Jenkins et al., 2016]. The challenge is whether the transition can permanently improve the adaptability of regions, reduce their vulnerability, and open up new development paths [Breul, 2022]. The institutional response to this equity dimension is the EU's Just Transition Mechanism (JTM), which specifically addresses the social

and territorial consequences of the climate policy shift [Bujdosó et al., 2022; Bors, 2025].

The aim of this study is to apply a document-based evaluation framework to assess the planning mechanisms of the just transition in Hungary, using Heves and Borsod-Abaúj-Zemplén counties as case studies. The study focuses on the compliance of the institutional structure, participation and involvement processes, and planning with the expectations of participation-partnership-multi-level governance. In line with this, the key question of the research is how and to what quality these governance and procedural frameworks are able to lay the foundations for one of the essential elements of the transition, namely economic diversification aimed at reducing fossil fuel dependency. Accordingly, the analysis draws on planning documents and planning support mechanisms and examines the suitability of the designated actors, coopera-

tion forums, and engagement solutions for the coherent designation of diversification priorities and intervention directions, as well as for strengthening the conditions for subsequent implementation.

The research gap addressed by this study stems from the limited number of analyses examining Hungary's just transition planning mechanisms through a unified analytical framework that connects institutional structures, stakeholder involvement, and multi-level governance with the substantive and implementation conditions of economic diversification. The academic contribution of the study is twofold. Methodologically, it applies a document-based evaluation framework structured around participation, partnership, multi-level governance, and a diversification test. Empirically, it demonstrates how procedurally developed participation and coordination mechanisms may coexist with a limited capacity to translate plan-

¹ Český překlad článku je uveřejněn na webových stránkách časopisu.

ning into integrated and implementable diversification pathways.

In this study, we interpret just transition not as a general normative principle, but as a policy logic guiding territorial structural change. Decarbonization can be considered "just" if, in the most affected regions, the management of losses (labor market and social impacts) is accompanied by the establishment of a new, long-term viable economic path [McCauley & Heffron, 2018; Stark et al., 2023]. It follows that the key issue for a just transition is economic diversification: what sectoral and business structures can replace fossil fuel dependency and what institutional, partnership, and planning conditions are necessary for this. The conceptual framework also leads directly to the legal framework, as diversification does not appear as a "spontaneous market process" but as a legally conditioned planning and resource allocation practice through the conditions of the JTM, in particular the Just Transition Fund, with access subject to territorial plans, designated targets, programming expectations, and partnership and multi-level governance requirements [Bujdosó et al., 2022; Bors, 2025].

The legal framework establishing diversification can be described as having a dual effect. On the one hand, it structures planning through incentives, linking subsidies to regionally equitable transitional plans, prescribing target and intervention logic, and incorporating partnership and multi-level governance expectations into programming all work towards promoting interventions that support structural change rather than short-term compensation [Peretto et al., 2025], such as business development, innovation, labor market adaptation, and expansion of the local economic base. On the other hand, the frameworks also set limits, as eligibility and support conditions, exclusions, and compliance and verification obligations can narrow the scope for action. The "disciplining" nature of the regulatory environment – the rigidity of territorial and thematic boundaries, the exclusion of investments linked to fossil fuel pathways, and the administrative burdens arising from state aid, public procurement, and control requirements – can

push planning and transformative, long-term diversification packages toward risk aversion. In the longer term, it may steer programming towards more easily justifiable, "safe" interventions rather than diversification packages that pay off in the longer term [Weckroth et al., 2025]. This duality justifies examining diversification as a goal of justice not only as a substantive priority, but also through the legally framed operation of planning mechanisms, as both the institutional structure involvement processes, and compliance with planning expectations all determine whether the legal toolkit has a dominant incentivizing or restrictive effect in the two sample areas [Bujdosó et al., 2022; Bors, 2025].

Our starting point is that, in the early stages of a just transition, success cannot be measured solely by project results, but also by the "quality of governance" of the planning process, i.e., the extent to which the system is capable of developing coherent objectives, feasible intervention logic, and legitimate decision-making processes, with particular regard to laying the foundations for diversification [Jenkins et al., 2016]. Accordingly, the analysis is literature-based and relies on document analysis, drawing on relevant EU and domestic policy materials, regional just transition plans (Heves and Borsod-Abaúj-Zemplén), and related institutional and partnership documents.

The assessment is based on three inter-related dimensions:

1. institutional structure and coordination (actors, responsibilities, forums, and decision-making mechanisms),
2. participation and partnership (extent of involvement, timing, feedback mechanisms),
3. compliance with multi-level governance and planning requirements (enforcement of procedural and programming requirements, implementation capacities and constraints).

Within this, the focus on diversification examines the extent to which the above mechanisms support the substantive basis for structural change (priorities, types of intervention, target groups) and the conditions for subsequent im-

plementation (project generation, coordination, reconciliation of interests), and what institutional and procedural constraints can be inferred from the documents [Breul, 2022; Peretto et al., 2025; Weckroth et al., 2025].

Methodology

Description of the Study Area

The geographical focus of the analysis is on Heves and Borsod-Abaúj-Zemplén (BAZ) counties, which are the areas most affected by the coal transition in Hungary. The official planning unit is the county, but the direct economic and labor market exposure to the transition is narrower than this, with activities related to lignite mining and use concentrated in the surroundings of Visonta (Heves) and Bükkábrány (BAZ), while the supplier networks and labor market effects may extend to the entire county.

Heves County is located in the north-eastern part of Hungary (3 637 km², 121 settlements, ~295 000 inhabitants, county capital: Eger). According to the regional plan, the transition may affect nearly 6 000 jobs, and in addition to the energy industry, the automotive, engineering, healthcare, and food industries are also significant in the economic structure. Borsod-Abaúj-Zemplén County (7 247 km², 358 settlements, ~648 000 inhabitants; county capital: Miskolc) has a complex industrial profile (chemical industry, mechanical engineering, metallurgy, energy and water production) and, according to the regional plan model, several thousand jobs may be directly or indirectly affected by 2030. The combined analysis of these two counties allows us to take into account both the county-level logic of coal region planning and the local characteristics of the sub-regions actually affected (Visonta, Bükkábrány) (Fig. 1).

Materials and Methods

The empirical analysis was based on a purposively selected corpus organized into six source groups rather than

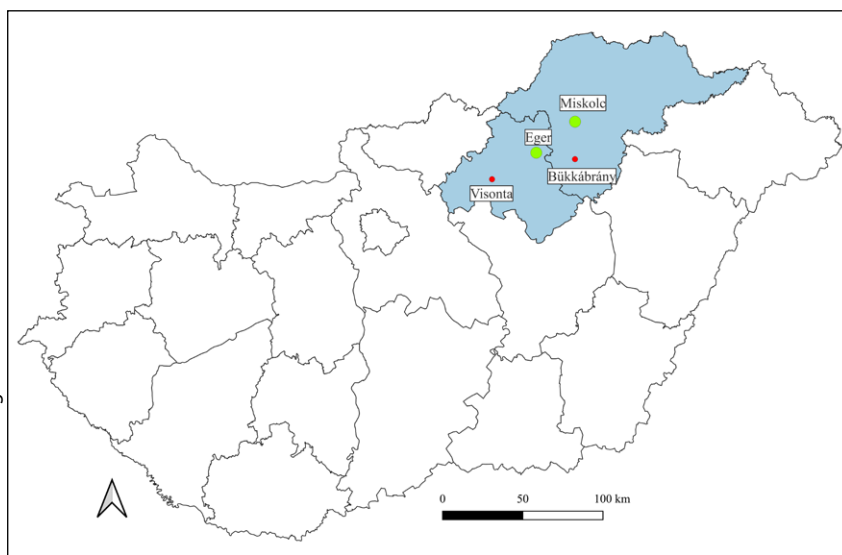

Fig. 1: The location of the study area

a fixed numerical sample of documents. This approach was applied because some institutional sources consisted of several interconnected and periodically updated web pages. The corpus included the Territorial Just Transition Plans for Heves and Borsod-Abaúj-Zemplén counties, EU regulations governing the Just Transition Fund and cohesion policy partnerships, European Commission policy materials on the Just Transition Mechanism, and institutional materials describing the LIFE-IP North-HU-Trans project and the operation of the Coal Commission. Documents and web-based materials were included when they contained direct information on planning objectives, programming requirements, institutional responsibilities, stakeholder engagement, or the planned instruments of economic diversification. Academic publications and external policy evaluations supported the interpretation of the analytical categories but did not form part of the primary empirical corpus.

The documents were examined using deductive, qualitative content analysis. During coding, we treated as units of analysis those text segments that referred to actors, responsibilities, engagement procedures, coordination mechanisms, implementation capacities, or diversification interventions. We evaluated each finding according to the following system of questions and categories, which was applied consistently throughout.

- What does the plan promise?
- What does the documentation of the process indicate?
- And what does this mean for the feasibility of economic diversification?

The evaluation framework is based on making planning expectations “measurable” in three thematic pillars. In the case of participation we examine:

1. the timing and depth of involvement,
2. the composition (representativeness) of the actors involved,
3. and the traces of feedback and integration.

In terms of partnership, we review:

1. the actual mandate and role of the partnership forum(s),
2. the clarity of the system of responsibilities and coordination,
3. and the management of differences in interests and capacities.

Multi-level governance:

1. assesses vertical cooperation (national–regional–local) and horizontal integration (coordination between sectors),
2. as well as continuity and implementation capacity (project generation).

At the end of each pillar, we apply a diversification test to see whether the governance and procedural frameworks are capable of producing tangible, interrelated diversification content (e.g., business development + training + investment directions + infrastructure) or

whether they remain at the level of general objectives. The situation analysis of the target area is based on a brief synthesis of the exposure and structural indicators set out in the regional plans, as well as the economic profile and impact logic of the county.

We classified the contribution to diversification into three levels. We determined that the contribution was limited when only general objectives could be identified; partial when specific areas of intervention were present but lacked coordination, designated responsible parties, or an implementation framework; and a strong contribution was identified when interrelated measures, assigned responsibilities, and mechanisms for project generation or implementation were evident. The test evaluates the planning frameworks’ ability to support implementation, rather than the actual, ex post socio-economic impacts of JTF interventions.

Results

Institutional Structure and Planning Mechanism

The Deputy State Secretariat for Climate Policy of the Ministry of Technology and Industry was responsible for planning the Just Transition Fund and, in line with this, for developing the Territorial Just Transition Plans. The planning was supported by EU-funded technical assistance, which was implemented by KPMG. KPMG carried out the background analyses and managed the involvement of stakeholders. Their tasks also included preparing regional plans for the three counties and organizing and conducting workshops and consultations to facilitate stakeholder involvement.

The Ministry of Public Administration and Regional Development is currently responsible for policy-making, while the Environmental and Energy Efficiency Operational Program Plus Managing Authority (KEHOP Plus IH) is responsible for implementation. Responsibilities have changed significantly during the planning and implementation phases. Initially, the Ministry of Innovation and Technology was responsible for poli-

cy, but this task was taken over by its successor, the Ministry of Technology and Industry (TIM). After the TIM was dissolved, responsibility was transferred to the Ministry of Energy. However, it is important to note that the aforementioned changes were mainly administrative in nature, with the tasks remaining with the Climate Policy Department of the respective ministry and not resulting in any personnel changes. In 2025, however, policy responsibilities were transferred to the Ministry of Public Administration and Regional Development, while the tasks of KEHOP Plus IH were taken over by the National Development Center, with a completely new team of experts.

Auditing falls within the competence of the European Union Audit Directorate (EUTAF), while the certifying authority is the Hungarian State Treasury. Monitoring is the responsibility of the IH, as is the evaluation of applications. At the end of the programming period, the Central Coordination Unit (currently the Prime Minister's Office) is responsible for compiling ex-post evaluations.

The planning and implementation processes were also supported by the Coal Commission. The Coal Commission was established on 11 March 2021, as Hungary's first permanent consultative forum dealing with coal phase-out. Its task is to support the decarbonization of MVM Mátra Energia Zrt. and lignite-based electricity production, as well as the sustainable and just transition of the North Hungarian region, with the involvement of all relevant organizations. The Coal Commission has approximately 70 members, including representatives of the relevant trade unions, local, regional and central government institutions, research and educational institutions, civil society organizations, labor market and economic actors, and financial institutions. The plans were approved in December 2022.

From an analytical perspective, the institutional framework clearly allocated the main planning, implementation, monitoring, and auditing functions. How-

ever, repeated transfers of policy and implementation responsibilities weakened institutional continuity and increased coordination costs, which may constrain the long-term development of diversification projects.

Involving Stakeholders

During the planning phase, stakeholders were involved in two main ways. KPMG used a flexible, so-called "snowball" method for stakeholder engagement, which was not based on a pre-defined group of stakeholders. As the process progressed, new actors joined based on recommendations and experiences gained during the work. Involvement took place through individual interviews with key local players, such as representatives of chambers of commerce, higher education institutions, and county governments, as well as through online public consultations organized by county. A total of twelve such consultations were held in four consecutive rounds between March and July.

According to the Hungarian participants, KPMG made an effort to create a broad and inclusive group of stakeholders. The "snowball" approach created an opportunity to involve new actors, thereby increasing the diversity of perspectives that emerged during the process. At the same time, particularly vulnerable groups did not receive special emphasis or targeted attention in the engagement process².

In Hungary, the Coal Commission played a role primarily in facilitating and encouraging the involvement of stakeholders, rather than as a direct decision-maker. The emphasis was on ensuring that the partnership principle was applied in domestic planning processes and that a just transition was not decided solely at the governmental or sectoral level.

The Coal Commission was established within the framework of the LIFE-IP North-Hu-Trans project. The initial identification of stakeholders was carried

out through desktop research. This was followed by more than 40 in-depth interviews with stakeholders, in which the relevance and extent of the stakeholder's involvement, its impact on the transition, and its attitude towards the transition were assessed. The Coal Commission basically carries out its work through "high-level" and working group meetings. While the high-level meetings are broad in scope and involve all participants, the Commission's four (previously six) working groups carry out operational work with smaller groups of stakeholders, preparing for the "high-level" Commission meetings. To date, a total of 11 high-level meetings and nearly 26 working group meetings have been held.

Compliance with Planning Requirements (e.g. Participation, Partnership, Multi-level Governance)

The following results are derived from the application of the three pillars set forth in the methodology and the three-tier diversification test.

Participation – Quality of Participation and Involvement

The involvement was not merely a retrospective review but began at the stage of setting goals and priorities. KPMG organized a total of 12 workshops in four rounds, while the Coal Commission was established in parallel, and five of the high-level meetings took place during the planning phase. The two channels together resulted in the involvement of nearly 70 stakeholders, and continuous daily contact was established between the main stakeholders and the operational organization. The range of participants was broad (trade unions, state administration institutions at several levels, research and education actors, civil society organizations, economic and financial actors, and relevant local governments), but some local governments did not actively participate in the end, even though they had been contacted. All opinions received were documented, but no summary was

²https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2021/12/2021-12-14-BWN-TJTP-Briefing-5_1.pdf

prepared to show exactly which of the proposals were implemented. Specific changes can mainly be identified during the mid-term review. In terms of diversification, the process was extensive in terms of volume, but the results of the involvement can be described in general terms rather than as a tangible diversification package.

Based on the diversification test, the contribution of participation can be considered limited: while the involvement was broad and multi-layered, its results were reflected primarily in general priorities rather than in an integrated diversification package.

Partnership – the Actual Role of Partnership Structures, Division of Responsibilities, and Management of Asymmetries

The central element of the partnership was the Coal Commission, which had the right to make recommendations. The body did not develop a formal, unified position, but operated as a collection of its members' opinions. The division of responsibilities was mostly clear: the Ministry of Technology and Industry Deputy State Secretariat for Climate Policy were responsible for coordinating the development, the Ministry of Public Administration and Regional Development is currently responsible for policy, and the KEHOP Plus Managing Authority is responsible for implementation. In practice, time pressure and overlapping technical assistance schemes resulted in parallelism. After the plans were submitted, the coordination of stakeholder needs was transferred to the Coal Commission Secretariat (SzBT), while another technical support program focused on calls for proposals covering three counties, in synergy with the LIFE project. The issue of dominance is also apparent, with Visonta and Bükkábrány, as well as MVM Mátia Energia Zrt., appearing as key players, while on the civil side, it was rather national organizations that were present. Based on the diversification test, the main contribution of the partnership was the continuous communication of frameworks and the presentation of international examples to facilitate joint thinking, rather than the compilation of an inte-

grated diversification package, which was not an explicit task of the commission.

The partnership's contribution to diversification can be considered partial: the institutional forum ensured that needs were conveyed and supported a common understanding, but its advisory mandate did not extend to the integration and prioritization of measures.

Multi-level Governance – Vertical Channels, Horizontal Integration, and Implementation Capacity

The Coal Commission played a significant role in vertical cooperation, regularly communicating local needs and channeling them through the SzBT using a single-channel approach. However, this was hampered by a series of institutional and personnel changes between 2020 and 2025. The process was partly stabilized by the fact that the Coal Commission Secretariat was not characterized by fluctuation, and the constructive cooperation established with the Ministry of Energy within the framework of the LIFE project provided an operational advantage. Horizontal coordination was burdened from the outset by the complexity of the just transition, but overall, a coherent plan was developed. However, due to limited resources, planning was able to focus on the most important challenges. One of the main constraints on implementation capacity was the lack of capacity at the local and national level. This was mitigated by technical assistance, capacity building and additional resource mobilization (LIFE, INTERREG, ERASMUS). In terms of diversification, this means that the coordination channels worked, but capacity constraints and institutional changes may substantially limit project generation and the development of viable diversification pathways.

The contribution of multi-level governance can be considered partial: the main channels of vertical and horizontal coordination were functioning, but institutional changes and a persistent lack of capacity limited project generation and the development of viable diversification pathways.

Discussion

Based on the results, the Hungarian just transition planning mechanism can be considered functional primarily in procedural terms. However, in terms of economic diversification, its performance is much more limited. The involvement process was very intensive, a broad partnership structure was established, and the basic channels of coordination were also developed. However, these mechanisms served more to legitimize the planning process and maintain communication between the actors than to develop a directly implementable, integrated diversification package. This does not preclude the possibility that a just transition will nevertheless take shape in the form of meaningful, practical results in the later implementation phases, as long as the planning and coordination frameworks that have already been established are built upon with actual project generation and capacity building. This result is consistent with the finding in the literature that, in a just transition, procedural justice alone does not guarantee the depth of structural transformation if participation is not accompanied by actual priority-setting power [Jenkins et al., 2016; McCauley & Heffron, 2018].

Another lesson from the study is that participation is strong in the Hungarian model, but its impact on diversification remains mostly indirect. Local needs are reflected in the planning logic, but the limited transparency of feedback and the practice of "filling in" priorities at a later stage indicate that participation has tended to reinforce already established directions rather than opening up new avenues for development. This is close to what the just transition literature describes as the difference between formal and substantive participation. Involvement takes place, but its weight in development policy is not necessarily proportional to the organizational effort [Stark et al., 2023].

The assessment of partnership and multi-level governance also confirms this pattern. Research on cohesion policy has long pointed out that the partnership principle and multi-level governance often operate in formally

open but strongly centralized systems, where the participation of local actors does not necessarily translate into real influence. Currently, the advisory role of the Coal Commission, changes in responsibilities, and local and national capacity shortages together create a structure that is capable of communicating needs but has limited capacity to integrate and prioritize them. As a result, domestic planning practice is moving towards procedural compliance rather than truly transformative territorial governance, which is in line with international experiences related to the JTF [Weckroth et al., 2025].

Research Limitations

The results should be interpreted in light of several methodological limitations. The document corpus consisted primarily of official policy, planning, and institutional materials, which provide detailed information on formally documented processes but may underrepresent informal decision-making, conflicts, and stakeholders' subjective experiences. Since the implementation of the JTF in Hungary is still at an early stage, the study evaluates planning and governance capacity rather than the actual socio-economic impacts of the interventions. Finally, the findings are context-specific; although the analytical framework may be transferable to other transition regions, the empirical results from Heves and Borsod-Abaúj-Zemplén counties cannot be directly generalized to other territorial settings.

Conclusion and Recommendations

Based on the results of the study, the planning mechanism for a just transition in Hungary can be considered to have been established primarily in procedural and institutional terms during the period under review. The frameworks for involvement, partnership,

and coordination were created, enabling planning to lay the foundations for communication and consultation between the most important actors. At the same time, from the perspective of economic diversification, these mechanisms currently create preconditions rather than ensuring the development of an enforceable, integrated structural change path.

The main lesson of the study is therefore that, in the case of the Hungarian just transition, procedural compliance and actual transformative capacity do not coincide. Participation, partnership, and forms of multi-level governance are present, but further capacity building, a more stable system of accountability, more transparent feedback, and stronger project generation capabilities are needed to lay the foundations for diversification in terms of content and implementation. Accordingly, the most important short-term challenge for the Hungarian model is no longer the creation of planning frameworks, but their translation into practical development results.

The study's methodological contribution is an evaluation framework – based on documents and adaptable to other transitional regions in their early stages – that distinguishes between procedural compliance and the actual capacity to lay the groundwork for economic diversification.

References:

- BREUL, M. 2022. Setting the Course for Future Diversification: The Development of a Regional Transformation Strategy in a German Lignite Mining Region. In: *Regional Studies, Regional Science*, 9(1): 581–599. ISSN 2168-1376. Available at: <https://doi.org/10.1080/21681376.2022.2120413>.
- BORS, P. 2025. Unlock the Transition: The Role of Public Policy and Sub-National Actors in the Just Transition of Slovakia and Hungary. In: *Euromemo 31st Annual Conference on Alternative Economic Policy in Europe: "Europe Quo Vadis: Militarisation or socio-ecological transformation"*. Greece, Athens 22–23 September 2025. Available at: [\[memo.eu/wp-content/uploads/2025/09/Bors.-Pavol-Euromemo-2025-Athens-Conference-Final-Paper.pdf\]\(https://memo.eu/wp-content/uploads/2025/09/Bors.-Pavol-Euromemo-2025-Athens-Conference-Final-Paper.pdf\).](https://euro-</p>
</div>
<div data-bbox=)

BUJDOSÓ, Z.; BORDÁS, A.; HEGYI, B.; PISKÓTI-KOVÁCS, ZS.; VASZKÓ, CS.; NAGY, R.; KOVÁCS, GY.; ZÖRÖG, Z. 2022. Az érintettek bevonásának folyamata az észak-magyarországi szénrégió dekarbonizációjába. In: *Acta Carolus Robertus*, 12(2): 24–37. ISSN 2498-9312. Available at: <https://doi.org/10.33032/acr.3366>.

HERMWILLE, L.; SCHULZE-STEINEN, M.; BRANDEMANN, V.; ROELFES, M.; VRONTISI, Z.; KESKÜLA, E.; ANGER-KRAAVI, A. 2023. Of Hopeful Narratives and Historical Injustices – An Analysis of Just Transition Narratives in European Coal Regions. In: *Energy Research & Social Science*, 104, 103263. ISSN 2214-6296. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2023.103263>.

JENKINS, K.; MCCAULEY, D.; HEFFRON, R.; STEPHAN, H.; REHNER, R. 2016. Energy Justice: A Conceptual Review. In: *Energy Research & Social Science*, 11: 174–182. ISSN 2214-6296. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2015.10.004>.

MATERN, A.; ŠPAČEK, M.; THEUNER, J.; KNIPPSCHILD, R.; JANÁČEK, J. 2025. Strategies for Energy Transition and Regional Development in European Post-Coal Mining Regions: Ústí Region, Czechia, and Lusatia, Germany. In: *Territory, Politics, Governance*, 13(7): 1001–1022. ISSN: 2162-2671. Available at: <https://doi.org/10.1080/21622671.2023.2231972>.

MCCAULEY, D.; HEFFRON, R. 2018. Just Transition: Integrating Climate, Energy and Environmental Justice. In: *Energy Policy*, 119: 1–7. ISSN 0301-4215. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.014>.

PERETTO, M.; EICHHAMMER, W.; SÜSSER, D. 2025. Just Energy Transition in Coal Regions: Innovative Framework for Assessing Territorial Just Transition Plans. In: *Renewable and Sustainable Energy Transition*, 5, 100101. ISSN 2667-095X. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.rset.2024.100101>.

STARK, A.; GALE, F.; MURPHY-GREGORY, H. 2023. Just Transitions' Meanings: A Systematic Review. In: *Society & Natural Resources*, 36(10): 1277–1297. ISSN 1521-0723. Available at: <https://doi.org/10.1080/08941920.2023.2207166>.

WECKROTH, M.; KULL, M.; LEMPINEN, H. 2025. Territorial Governance of Just Transition? – A Case Study of the Just Transition Fund Process in Finland. In: *Regional Studies*, 59(1), 2559711. ISSN 0034-3404. Available at: <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2559711>.

Balázs Hegyi
Dr. Ádám Gyurkó
Dr. Zsuzsa Piskóti-Kovács
✉ piskoti.zsuzsa@uni-eszterhazy.hu
Eszterházy Károly Catholic University

Zkušenosti z mechanismů pro plánování spravedlivé transformace v Maďarsku, Balázs Hegyi, Ádám Gyurkó, Zsuzsa Piskóti-Kovács

Mechanismus Evropské unie pro spravedlivou transformaci usiluje o řešení socioekonomických důsledků dekarbonizace v regionech závislých na těžbě a využívání uhlí tím, že podporuje strukturálně transformační a územně spravedlivé směry rozvoje. Tento článek zkoumá plánovací mechanismy spravedlivé transformace v Maďarsku se zaměřením na župy Heves a Borsod-Abaúj-Zemplén. Studie nahlíží na spravedlivou transformaci jako na proces ekonomické diverzifikace řízený nastavením veřejných politik a posuzuje, zda institucionální struktury, participativní procesy a mechanismy víceúrovňového řízení podporují vytváření komplexních a vzájemně provázaných strategií diverzifikace.

Analýza vychází z kvalitativní obsahové analýzy dokumentů politik EU a národních strategických dokumentů, územních plánů spravedlivé transformace a souvisejících institucionálních materiálů. Výsledky naznačují, že maďarský model je z procesního hlediska dobře nastavený: byly formálně vytvořeny mechanismy širokého zapojení zainteresovaných subjektů, partnerská fóra a koordinační mechanismy. Jejich přínos k reálné ekonomické diverzifikaci však zůstává omezený. Participace a partnerství přispívaly především ke komunikaci a naplňování procesních požadavků, zatímco omezené kapacity, institucionální nestabilita a nepružnost regulačních mechanismů omezovaly možnosti integrované dlouhodobé strukturální transformace.

Článek dochází k závěru, že v případě Maďarska se procesní spolehlivost automaticky nepromítá do transformační kapacity. Posílení implementačních kapacit a mechanismů pro přípravu projektů je zásadní pro to, aby se zavedené mechanismy řízení promítly do konkrétních výsledků v oblasti ekonomické diverzifikace.

EVIDENCE VYHLÍDKOVÝCH MÍST V ÚAP JAKO PODKLAD PRO HODNOCENÍ VIZUÁLNÍCH DOPADŮ V KRAJINĚ

Lenka Hromková, Jan Čaha, Ludmila Floková, Ilona Zourková, Sára Imreová, Karolína Hynštová

Evidence vyhlídkových míst v územně analytických podkladech (ÚAP) může pomoci převést obecné hodnocení vizuálních hodnot krajiny do konkrétní volby míst a směrů pohledu, odkud se změny v území ověřují. Článek zkoumá, jak jsou vyhlídková místa zachycena v ÚAP obcí s rozšířenou působností na Moravě a jaké možnosti a limity tato evidence vytváří pro výběr referenčních pozorovacích míst. Empirická část vychází z analýzy veřejně dostupných ÚAP 69 obcí s rozšířenou působností, doplňkového přehledu 16 územních studií krajiny a srovnání s komunitními daty OpenStreetMap. Použity byly obsahová analýza textové a grafické části ÚAP, srovnání počtu a hustoty bodových záznamů, typologické posouzení využitelnosti evidence a orientační Spearmanova korelační analýza. Výsledky ukazují, že vyhlídková místa jsou v ÚAP zachycena poměrně často, jejich využitelnost však oslabuje nejednotná podrobnost a slabé interpretační ukotvení záznamů včetně chybějícího směru nebo rozsahu výhledu. Srovnání s OpenStreetMap zároveň ukazuje rozdíl mezi institucionální a komunitní evidencí. Článek podporuje závěr, že i po změně právního rámce má smysl vyhlídková a pozorovací místa metodicky evidovat jako součást práce s hodnotami území. Předem vedená evidence může vytvořit referenční síť míst, kterou lze při hodnocení vizuálních dopadů doplnit podle povahy posuzované změny.

Klíčová slova: vyhlídková místa, územně analytické podklady, vizuální charakter krajiny, analýzy viditelnosti, referenční pozorovací místa, OpenStreetMap

Úvod

Krajina není v územním plánování pouze fyzickým prostorem pro umístování

nových záměrů. Je také prostředím, které lidé vnímají, hodnotí a spojují s konkrétními pohledy, ať už ze sídel, příjezdových cest, veřejných prostranství,

vyvýšenin v otevřené krajině či z rozhliden. Právě tato místa spoluutvářejí způsob, jakým je krajina vnímána jako celek. Vizuální charakter krajiny se proto

stává důležitým tématem zejména tam, kde do otevřené krajiny vstupují nové stavby, technická infrastruktura, energetická zařízení, rekreační areály nebo rozptýlená obytná výstavba.

Pro hodnocení vizuálních dopadů plánovaných záměrů nestačí znát pouze jejich polohu. Stejně důležité je určit, odkud bude krajina pozorována a jaký veřejně přístupný pohled bude v hodnocení zastoupen. Výběr pozorovacích míst tak významně ovlivňuje výsledky vizuálního hodnocení i jejich následnou interpretaci a obhajitelnost.

V tomto smyslu nelze vyhlídková místa chápat pouze jako prvky turistické nebo rekreační infrastruktury. Pokud jsou jednoznačně vymezena, veřejně přístupná a vhodně zachycena v plánovacích podkladech, mohou plnit také roli referenčních pozorovacích míst pro hodnocení dopadů plánovaných záměrů na krajinný ráz. Vyhlídkové místo zde označuje veřejně přístupné místo, odkud je vnímán významný pohled do krajiny. Referenční pozorovací místo je pojem užší, pro konkrétní posouzení vybraný a odůvodněný případ. Ne každé vyhlídkové místo je proto automaticky vhodným referenčním pozorovacím místem.

V českém systému územního plánování je možné tyto prvky najít zejména v územně analytických podkladech (dále také ÚAP), které sice nejsou právně závazné, ale mohou sloužit jako cenný zdroj dat pro územní a krajinné plánování i jako doklad vnímaných hodnot území. V předchozích aktualizacích ÚAP obsahovaly vyhlídková místa jako součást evidence hodnot území. Po změně stavebního zákona č. 283/2021 Sb. v roce 2024 již významný vyhlídkový bod není samostatně povinné sledovaným jevem. O to důležitější je otázka, zda a jak budou tato místa dále evidována v rámci hodnot území nebo územních studií krajiny (dále také ÚSK), protože právě evidence vyhlídkových míst může být praktickým podkladem pro transparentnější výběr pozorovacích míst vstupujících do hodnocení vizuálních dopadů plánovaných záměrů.

Cílem článku je na příkladu 69 obcí s rozšířenou působností (dále také ORP) na Moravě vyhodnotit, zda a v jaké po-

době jsou vyhlídková místa zachycena jako možný podklad pro výběr referenčních pozorovacích míst při hodnocení vizuálních dopadů plánovaných záměrů v krajině. Článek sleduje rozsah evidence, způsob jejího zachycení, prostorovou určitost, míru popisu a rozdíly mezi jednotlivými správními obvody ORP a kraji. Evidence v územně analytických podkladech je pro širší interpretaci porovnávána s otevřenou databází OpenStreetMap (dále také OSM) jako alternativním zdrojem údajů o vyhlídkových místech. Využitelnost evidence je proto posuzována především jako metodická opora pro pořizovatele a zpracovatele ÚAP a ÚSK a jako vstupní rámec pro navazující odborné hodnocení vizuálních dopadů.

Výzkumná otázka proto zní: V jakém rozsahu, podobě a prostorové určitosti jsou vyhlídková místa zachycena v územně plánovacích podkladech 69 ORP na Moravě, jak se tato evidence liší od otevřené databáze OSM a co tato zjištění naznačují pro možnost pracovat s vyhlídkovými místy jako s referenčními pozorovacími místy při hodnocení vizuálních dopadů v krajině?

Článek nejprve vymezuje význam pozorovacích míst pro hodnocení vizuálních dopadů, poté popisuje sběr a standardizaci dat a představuje výsledky analýzy ÚAP, ÚSK a OpenStreetMap. Sleduje rozsah, hustotu, prostorovou určitost a podrobnost evidence a ověřuje její vztah k vybraným charakteristikám území. Závěrečná část formuluje doporučení pro plánovací praxi.

Vizuální hodnoty krajiny a místa pozorování

Úmluva Rady Evropy o krajině chápe krajinu jako součást životního prostředí lidí, výraz přírodního a kulturního dědictví a základ identity [Council of Europe, 2000]. Pro územní plánování z toho vyplývá, že ochrana krajiny nemůže být omezena pouze na její fyzické prvky. Důležitý je také způsob, jakým je krajina vnímána z veřejně přístupných míst, odkud se utváří vztah obyvatel a návštěvníků k území.

Vizuální hodnocení krajiny využívá expertní, percepční, participativní i GIS

metody. Nástroje GIS umožňují kvantifikovat, které části krajiny jsou z určitého místa viditelné, a pracovat s liniemi pohledu [Čaha, 2018]. Výsledky těchto analýz však závisí na kvalitě vstupních dat, zejména modelu terénu, modelu povrchu a zachycení vegetace [Mikita et al., 2023]. Přehledové studie zároveň ukazují, že neexistuje jednotný postup ani obecně přijímaná sada indikátorů pro vizuální hodnocení krajiny [Gobster et al., 2019; Kang, Liu, 2022; Inglis et al., 2022].

Přesto lze říci, že vizuální hodnocení krajiny obvykle řeší tři propojené otázky: co je v krajině viditelné, odkud je sledovaný prvek nebo změna viditelná a jak může tato změna ovlivnit vnímání území. Pro tento článek je klíčová právě otázka „odkud“. Výběr pozorovacích míst totiž podstatně ovlivňuje, jak bude vizuální dopad změny v krajině vyhodnocen. Nejde jen o technické určení bodů v mapě, ale o metodické rozhodnutí, které vymezuje, jaké veřejně přístupné pohledy budou v hodnocení zastoupeny [Palmer, 2019].

Pozorovací místa proto musí zachycovat nejen viditelnost záměru, ale také význam pohledu pro vnímání krajiny. Novější studie propojují hodnocení krajinného charakteru s indikátory viditelnosti odvozenými z vybraných pozorovacích míst [Lampropoulos et al., 2026]. Pro územní plánování je tato vazba důležitá: pokud mají být vizuální hodnoty využitelné v rozhodování, je nutné vědět nejen, co je viditelné, ale také odkud je krajina pozorována a proč je daný pohled významný.

V tomto článku proto nejsou vyhlídková místa chápána jako finální nástroj hodnocení vizuálních dopadů. Jsou pojímána jako možný předem evidovaný základ pro výběr referenčních pozorovacích míst, který je nutné dále ověřit podle povahy konkrétního záměru.

Potřeba předem vybraných a odůvodněných pozorovacích míst se zvláště zřetelně projevuje u záměrů s výrazným vizuálním působením, například u větrných elektráren, výškových staveb nebo liniové infrastruktury. Odborné studie v této souvislosti zdůrazňují význam vzdálenosti od pozorovatele, měřítka záměru, vztahu k okolním dominantám

a způsobu vizualizace [Palmer, 2022; Hevia-Koch, Ladenburg, 2019; Danesh et al., 2025; Barwicka et al., 2026]. Česká plánovací praxe zároveň ukazuje, že pozorovací místa je vhodné řešit už v koncepčních podkladech, nikoli až dodatečně při přípravě vizualizací konkrétního záměru [Slouka et al., 2025; Chmielewski, 2025].

Evidence vyhlídkových míst v územním plánování

Volba pozorovacích míst ovlivňuje výsledky analýz viditelnosti i hodnocení vizuálních dopadů, proto je pro územní plánování podstatné, zda jsou taková místa v plánovacích podkladech zachycena. Týká se to především ÚAP, které slouží jako průběžně aktualizovaná analytická základna hodnot, limitů, záměrů a problémů v území [Wirth, 2025], a ÚSK, které mají koncepčně pracovat s ochranou, obnovou a využitím krajiny [MMR, MŽP, SPÚ, 2023; Wirth, 2023].

V ÚAP se vyhlídková místa mohou objevovat jako hodnota v území, v ÚSK jako součást širšího výkladu krajinného rázu, rekreačního využití nebo vztahu sídel a volné krajiny. Samotný záznam však ještě nezaručuje využitelnost. Hodnota není totožná s objektem v území, ale vyžaduje vysvětlení svého významu [Rýpar, 2025]. U vyhlídkových míst proto nestačí bod v mapě; důležité je vyjádřit, jaký pohled reprezentuje, proč je významný a jak může být využit při posuzování změn krajinného obrazu. Tento problém souvisí s širší kritikou, že územní plán při práci s krajinou často zůstává spíše u hodnocení stavu než u koncepce jejího budoucího uspořádání [Perlín, 2026].

Dřívější metodika sledovaných jevů pro ÚAP [MMR, 2019] vymezovala významný vyhlídkový bod jako veřejně přístupné místo umožňující přehlédnout atraktivní část území a doporučovala uvádět také úhel nebo směr výhledu. Tato definice je pro plánovací využití podstatná, protože vyhlídkové místo nechápe pouze jako bod v mapě, ale jako vztah mezi místem pozorování a krajinou, kterou lze z daného místa vnímat.

Vyhláška č. 157/2024 Sb., vydaná k novému stavebnímu zákonu č. 283/2021 Sb.,

však již významný vyhlídkový bod nevymezuje jako samostatně povinně sledovaný jev. Rizikem proto není samotná změna právního rámce, ale oslabení kontinuity a srovnatelnosti evidence. Vyhlídková místa evidovaná v ÚAP nebo v územních studiích krajiny nemohou nahradit odborné hodnocení vizuálních dopadů. Mohou však pomoci transparentněji vymezit místa, z nichž se změny krajiny hodnotí, zejména tehdy, kdy je zřejmé, kde se bod nachází, jaký pohled reprezentuje a v jakém plánovacím kontextu byl vymezen.

Institucionální a komunitní data

Jako doplňkový zdroj lze využít otevřená prostorová data. V českém prostředí jsou pro vyhledávání vyhlídkových míst známé Mapy.com, jejichž provozovatel uvádí jako významný zdroj také OpenStreetMap [Mapy.com, b. r.; Geltner, 2024]. V OSM jsou vyhlídková místa zpravidla evidována tagem „tourism=viewpoint“, který označuje místo s dobrým výhledem na okolní krajinu nebo významné stavby [OpenStreetMap Wiki, b. r.].

OpenStreetMap je komunitně vytvářená databáze, jejíž obsah závisí na aktivitě přispěvatelů, dostupnosti území a místních zvyklostech mapování. Její kvalitu je proto nutné posuzovat podle účelu použití, zejména z hlediska úplnosti, polohové a atributové přesnosti a aktuálnosti [Zhang, Malczewski, 2017]. U bodů zájmu se úplnost liší mezi kategoriemi i typy území [Klinkhardt et al., 2023; Li et al., 2025; Tockner et al., 2025]. Srovnání ÚAP a OSM proto nemá určit, který zdroj je správnější, ale ukázat rozdíl mezi institucionální a komunitní evidencí.

Metodika

Metodický postup byl uspořádán tak, aby odpovídal hlavním rovinám výsledků. Nejprve bylo ověřeno, zda a v jaké části ÚAP a územních studií krajiny byla vyhlídková místa zachycena. Následně byla posouzena podrobnost a praktická využitelnost evidence, poté byl porovnán rozsah a hustota bodových záznamů v ÚAP a OpenStreetMap, nakonec byl orientačně testován vztah hustoty

evidence k vybraným charakteristikám území. Studie sleduje veřejně dostupnou evidenci vyhlídkových nebo pozorovacích míst, nikoli úplný výskyt všech vyhlídkových míst v krajině. Výsledky jsou proto interpretovány jako poznatek o datové a dokumentační praxi, která může sloužit jako podpůrný zdroj pro výběr pozorovacích míst při hodnocení vizuálních dopadů.

Řešené území a zdroje dat

Analýza zahrnuje 69 ORP na historickém území Moravy v Jihomoravském, Moravskoslezském, Olomouckém a Zlínském kraji. Morava byla zvolena jako uzavřený regionální soubor s dostatečnou vnitřní rozmanitostí krajinných podmínek i dokumentační praxe.

Hlavním zdrojem byly veřejně dostupné ÚAP shromážděné od října 2024 do ledna 2025. V době analýzy mělo 40 dokumentů úplnou aktualizaci z roku 2024, ostatní vycházely ze starších verzí, nejčastěji z roku 2020. Studie tak pracuje se stavem dokumentace dostupným v době sběru dat.

Forma zveřejnění grafické části ÚAP se mezi ORP výrazně lišila. Ve většině případů byla dostupná pouze jako PDF nebo jiný nestrojově čitelný výstup, zatímco plnohodnotná, veřejně dostupná a stažitelná GIS data nebyla k dispozici u žádné ORP. Tato skutečnost omezovala možnosti přesné prostorové analýzy a byla zohledněna při interpretaci výsledků.

Doplňkově byly sledovány veřejně dohledatelné územní studie krajiny. Do souboru bylo zařazeno 16 ÚSK; olomoucký konferenční příspěvek o studii vymezující vyhlídkové body [Burian et al., 2008] nebyl mezi ÚSK zahrnut. Územní studie krajiny nebyly hodnoceny jako plošně srovnatelný soubor, protože nebyly dostupné pro všechny sledované ORP a lišily se rozsahem i zaměřením. Byly proto využity jako doplňkový zdroj pro posouzení, zda mohou zpřesnit nebo interpretačně rozšířit evidenci obsaženou v ÚAP.

Pro srovnání s institucionální evidencí byla využita data OSM. Data byla získána v prostředí QGIS pomocí pluginu

QuickOSM [Trimaille, b. r.] s využitím tagu „tourism=viewpoint“. Do analýzy pro území Moravy byly zahrnuty pouze bodové prvky stažené v listopadu 2024. OpenStreetMap bylo použito jako příklad komunitní evidence, který umožňuje porovnat rozsah a hustotu záznamů na úrovni ORP.

Postup zpracování ÚAP a ÚSK

U každé ORP byla samostatně posouzena textová a grafická část ÚAP. V textu bylo zaznamenáno, zda jsou vyhlídková místa zmíněna a zda je doplňuje název, popis, charakter výhledu, fotografie nebo jiná interpretační informace. V grafické části bylo sledováno, zda jsou vyhlídková místa zobrazena jako prostorově určitelný prvek.

Součástí obsahové analýzy bylo také sledování terminologie používané pro označení vyhlídkových nebo pozorovacích míst. U každé ORP bylo zaznamenáno hlavní označení použité v textové nebo grafické části ÚAP, zejména pojmy „významný vyhlídkový bod“, „vyhlídkový bod“, „místo vyhlídky“, „místo rozhledu“ a další blízké formulace vztahující se k pohledu do krajiny. Terminologická analýza nesloužila k hodnocení správnosti jednotlivých označení, ale k posouzení míry nejednotnosti evidence a její možné převoditelnosti do navazující analytické práce.

V grafické části bylo sledováno, zda jsou vyhlídková místa zobrazena v mapových výstupech jako prostorově určitelné prvky. Pro výpočet počtu a hustoty evidovaných vyhlídkových míst byly využity pouze bodové záznamy z grafické části ÚAP. V rámci výzkumu ve čtyřech případech obce poskytly GIS data, počty bodů v těchto ORP byly tedy zjištěny přímo z nich. Ve většině případů však data nebyla zveřejněna ve strojově čitelném formátu a body byly identifikovány a manuálně sečteny z publikovaných mapových výstupů. Vzhledem k rozdílné kvalitě, podrobnosti a formě zveřejněných podkladů mohou být počty bodů zatíženy drobnými nepřesnostmi.

U veřejně dostupných ÚSK bylo zaznamenáno, zda obsahují alespoň základní textovou zmínku o vyhlídkových místech a zda jsou vyhlídková místa začle-

něna do mapového zobrazení. Dále bylo sledováno, zda se přítomnost vyhlídkových míst v ÚSK překrývá s jejich výskytem v ÚAP dané ORP. Územní studie krajiny byly v této části využity jako doplňkový zdroj pro interpretaci evidence, nikoli jako samostatný plošně srovnatelný datový soubor.

Hustota evidence a srovnání s OSM

Absolutní počty bodů byly standardizovány na 100 km² administrativní plochy ORP podle hranic Registru územní identifikace, adres a nemovitostí (RÚIAN) [ČÚZK, 2024]. Stejný postup byl použit pro ÚAP i OSM. Ukazatel vyjadřuje hustotu evidence, nikoli intenzitu výskytu kvalitních výhledů, využitelnost dat ani estetickou hodnotu krajiny a není ani měřítkem kvality ÚAP či zpracování v OpenStreetMap.

Srovnání ÚAP a OSM bylo provedeno na agregované úrovni ORP. Porovnáván byl počet bodových záznamů a jejich hustota vztahená k ploše správního obvodu, nikoli poloha jednotlivých vyhlídkových míst. Prostorová shoda konkrétních bodů mezi ÚAP a OSM nebyla hodnocena, protože část údajů z ÚAP byla odvozena z mapových výstupů bez dostupné GIS vrstvy a protože oba zdroje představují odlišné režimy evidence.

Testované územní souvislosti a limity interpretace

Na počátku výzkumu byl formulován předpoklad, že vyšší hustota evidence vyhlídkových míst se může objevovat v územích s výraznějším přírodním a rekreačním potenciálem, např. v členitějším terénu, v oblastech s vyšším podílem chráněných území nebo v turisticky atraktivnějších územích. Pro jeho orientační ověření byly využity tři proměnné: členitost terénu, podíl chráněných území a potenciál cestovního ruchu. Členitost byla vypočtena z dat SRTM (Shuttle Radar Topography Mission) [USGS, 2014], podíl chráněných území z dat Agentury ochrany přírody a krajiny ČR [AOPK ČR, 2024] a potenciál cestovního ruchu byl převzat z aktualizace Ústavu územního rozvoje [Bína, 2010]. U překryvu chráněných území byla překryvná plocha započtena pouze jednou. Smyslem srovnání tedy nebylo tvrdit, že chrá-

něná nebo turisticky atraktivní území mají mít více evidovaných vyhlídkových míst, ale ověřit, zda se taková souvislost v datech vůbec objevuje.

Vztah mezi hustotou evidence a těmito charakteristikami byl posuzován Spearmanovým pořadovým korelačním koeficientem samostatně pro ÚAP a OSM. Metoda byla zvolena vzhledem k nerovnoměrnému rozdělení hodnot, odlehklým hodnotám a očekávanému nelineárnímu charakteru vztahů. P-hodnoty byly počítány jako oboustranný test významnosti korelace.

Cílem korelační analýzy nebylo vytvořit predikční model výskytu vyhlídkových míst, ale orientačně ověřit, zda se hustota evidovaných bodů vztahuje k vybraným územním charakteristikám. Výsledky proto vypovídají o vztahu mezi intenzitou záznamů a vybranými charakteristikami ORP, nikoli o příčinném vlivu těchto charakteristik na vznik vyhlídkových míst ani o vhodnosti jejich použití pro konkrétní hodnocení.

Vzhledem k výrazným maximálním hodnotám hustoty byla provedena také citlivostní kontrola. Pro ÚAP byl přepočten proveden po vyloučení ORP Holešov, které mělo nejvyšší hodnotu hustoty evidence v ÚAP. Pro OSM byl přepočten proveden po vyloučení ORP Brno, které mělo nejvyšší hodnotu hustoty evidence v OSM. Kontrola sloužila k ověření, zda základní interpretace korelací není založena pouze na těchto odlehklých případech. Tento vliv nebyl prokázán.

Výsledky je nutné interpretovat s ohledem na omezení vstupních dat. Analýza vychází z veřejně dostupných dokumentů, nikoli z úplného souboru interních GIS dat pořizovatelů. U většiny ORP byly počty bodů odvozovány z publikovaných mapových výstupů a studie neověřovala terénní existenci, přístupnost ani kvalitu výhledu. Hustota evidence proto vyjadřuje intenzitu záznamů v daném zdroji, nikoli hodnotu krajiny.

Typologie využitelnosti evidence

Využitelnost evidence byla posuzována podle čtyř znaků: prostorové určitosti, textového a interpretačního ukotvení, typu pozorovací jednotky a údajů

Podklad – část	Ukazatel	Počet ORP	Podíl ORP
ÚAP – textová část	Vyhlídková místa zmíněna jako součást hodnot území/krajiny	62	89,9 %
ÚAP – textová část	Uvedena doplňující charakteristika k vyhlídkovým místům	24	34,8 %
ÚAP – grafická část	Vyhlídková místa zobrazena jako bodové záznamy v mapových výstupech	64	92,8 %
ÚAP – celkový výskyt	Vyhlídková místa přítomna alespoň v jedné části ÚAP	66	95,7 %
ÚSK – textová nebo grafická část	Vyhlídková místa zmíněna nebo zachycena v ÚSK	15	21,7 %

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. 1: Zachycení vyhlídkových míst v ÚAP a ÚSK ve sledovaném souboru 69 ORP

o směru nebo rozsahu pohledu. Typologie vznikla induktivně při opakovaném čtení a srovnávání ÚAP a ÚSK. Nebyla použita jako bodové hodnocení kvality jednotlivých ORP ani jako žebříček dobré praxe, ale jako metodická pomůcka pro interpretaci podrobnosti evidence a pro výběr ilustračních příkladů.

Výsledky

Výsledky ukazují, že vyhlídková místa jsou v ÚAP moravských ORP zachycena často, avšak jejich praktická využitelnost je nerovnoměrná. Slabým místem není samotná absence záznamů, ale především jejich nejednotná terminologie, rozdílná podrobnost a omezené interpretační ukotvení. Srovnání s ÚSK a OpenStreetMap slouží jako doplňkový kontext, který ukazuje, jak se institucionální evidence liší od krajinářsky zaměřených studií a komunitních dat. Výsledky proto směřují od otázky, kolik vyhlídkových míst je evidováno, k otázce, zda lze tyto záznamy využít jako oporu pro výběr referenčních pozorovacích míst při hodnocení vizuálních dopadů.

Zachycení vyhlídkových míst v ÚAP a ÚSK

První rovina výsledků ukazuje, že vyhlídková místa jsou v ÚAP obcí s rozšířenou působností zachycena často. Alespoň jeden bod byl v grafické části zjištěn u 64 ORP, tedy u 92,8 % souboru. V textové části byla alespoň jedna zmínka nalezena u 62 ORP (89,9 %). Přehled výskytu vyhlídkových bodů ukazuje tab. 1.

Výsledky zároveň ukazují terminologickou nejednotnost. Nejčastěji se objevovalo označení „místo vyhlídky“ u 27 ORP a „významný vyhlídkový bod“ u 25 ORP. Dále byly používány varianty „vyhlídko-

vý bod“, „místo rozhledu“ nebo obecnější formulace pracující s vyhlídkami a pohledy. Terminologie byla ovlivněna zejména zpracovatelem dokumentu. V Jihomoravském a Olomouckém kraji převažoval pojem vyhlídkový bod, místo rozhledu pak převažovalo ve Zlínském a Moravskoslezském kraji.

Územní studie krajiny mohou evidenci zpřesnit, protože se zaměřují přímo na krajinu, její vizuální hodnoty, pohledové vztahy a vyhlídková místa. V některých případech doplňují i prostorový kontext, typ místa nebo naznačení směru pohledu, tedy informace, které v ÚAP často chybějí.

Územní studie krajiny byly veřejně dohledány pouze u 16 ORP (23,2 %). Všechny, kromě jedné, obsahovaly alespoň zmínku o vyhlídkových nebo pozorovacích místech a 10 z nich mělo vyhlídkové body začleněno i do mapové přílohy ÚSK. Tyto studie mohou evidenci významně zpřesnit, nebyly však dosud zpracované nebo veřejně dostupné pro většinu ze sledovaných obcí.

Problém tedy nespočívá v tom, že by vyhlídková místa v ÚAP chyběla. Slabým místem je spíše nejednotná forma a rozdílná podrobnost jejich zachycení, čemuž se věnuje následující část výsledků.

Podrobnost a využitelnost evidence v ÚAP

Samotná přítomnost vyhlídkového bodu v mapě ještě neurčuje, zda je záznam využitelný pro navazující analýzy, územní studie nebo hodnocení vizuálních dopadů. Pro praktické využití je důležité, zda lze z dokumentace zjistit, odkud je krajina pozorována, jaký pohled je významný a proč byl daný záznam do dokumentace zařazen. Bez těchto údajů zůstává bod v mapě pouze evidenční stopou, nikoli dostatečně odůvodněným referenčním pozorovacím místem.

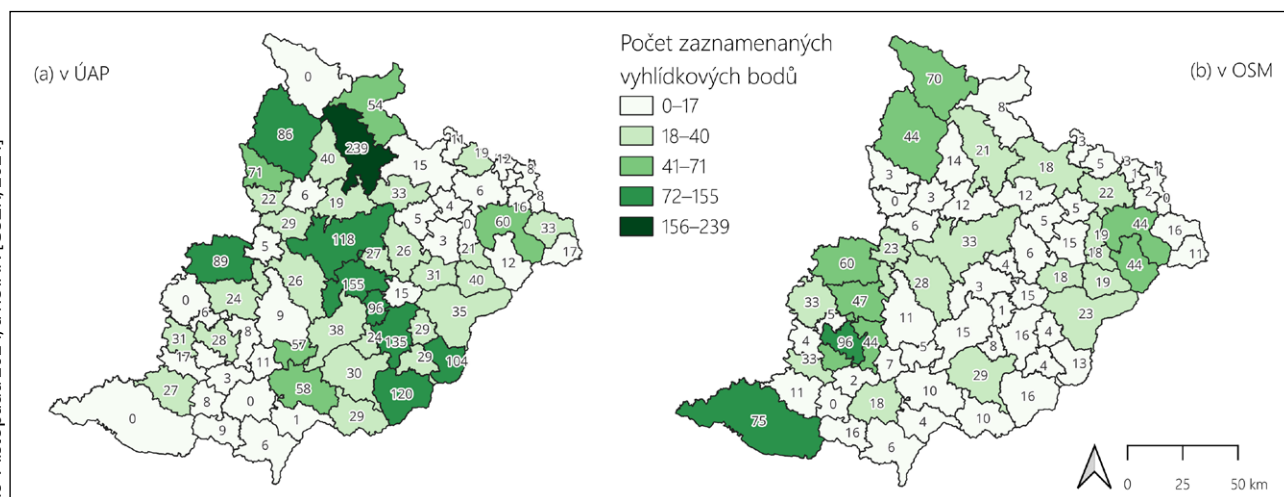
Nejméně využitelnou podobu, kromě nulové evidence, představuje obecná zmínka o vyhlídce v textu, případně záznam tvořený pouze bodovým symbolem v grafické části ÚAP. Takový záznam dokládá, že se téma vyhlídkových míst v dokumentaci objevilo, neposkytuje však dostatečnou oporu pro výběr referenčních pohledů. Z dokumentace pak často není zřejmé, zda jde o rozhlednu, turistickou vyhlídku, okraj sídla, hřebenovou cestu, širší vyhlídkovou lokalitu nebo jen obecně atraktivní místo v krajině.

Vyšší využitelnost mají záznamy, které bod nebo místo doplňují o interpretační informaci. Může jít o název mís-

Typ evidence	Charakteristika	Důsledek pro využití
Základní evidenční stopa	Obecná zmínka nebo bod bez atributů	Omezená opakovatelnost
Prostorově a textově ukotvená evidence	Lokalizace doplněná názvem, popisem nebo důvodem významu	Využitelná pro výběr kontrolních pohledů a následné terénní ověření
Referenční pozorovací místo	Lokalizace, typ jednotky, směr/rozsah pohledu a vazba na hodnotu	Vhodné jako podklad pro analýzy viditelnosti, vizualizace a hodnocení vizuálních dopadů

Zdroj: vlastní interpretace

Tab. 2: Typy využitelnosti evidence vyhlídkových míst v ÚAP

Obr. 1: Absolutní počty vyhlídkových bodů v ÚAP (vlevo) a OpenStreetMap (vpravo) podle jednotlivých ORP

ta, přesnější lokalizaci, popis charakteru výhledu, určení směru nebo rozsahu pohledu, uvedení krajinné dominanty, panoramatu či vysvětlení vazby na hodnoty území. Tyto údaje umožňují záznam nejen najít v mapě, ale také pochopit, jaký pohled reprezentuje a proč může být relevantní pro další plánovací nebo hodnotící práci.

Rozdíl mezi základní evidencí a lépe využitelným záznamem dokládají např. Krnov, Bruntál nebo Frenštát pod Radhoštěm, kde je bodové zachycení doplněno textovým ukotvením, popisem výhledu nebo vazbou na krajinné hodnoty. Tyto příklady ukazují, že využitelnost evidence nezvyšuje samotný počet bodů, ale především informace umožňující pochopit, co daný pohled reprezentuje a proč může být relevantní pro další plánovací nebo hodnotící práci.

Tyto příklady neslouží jako žebříček kvality jednotlivých ORP ani jako hodnocení atraktivity jejich krajiny. Ukazují spíše, které typy údajů zvyšují praktickou využitelnost evidence. Z hlediska plánovací praxe lze rozlišit tři úrovně, které znázorňuje tab. 2: základní evidenční stopu, prostorově a textově ukotvenou evidenci a analyticky využitelné referenční pozorovací místo. Největší přínos má evidence tehdy, když umožňuje opakovat výběr pozorovacího místa a zároveň vysvětlit jeho vztah k hodnotám území.

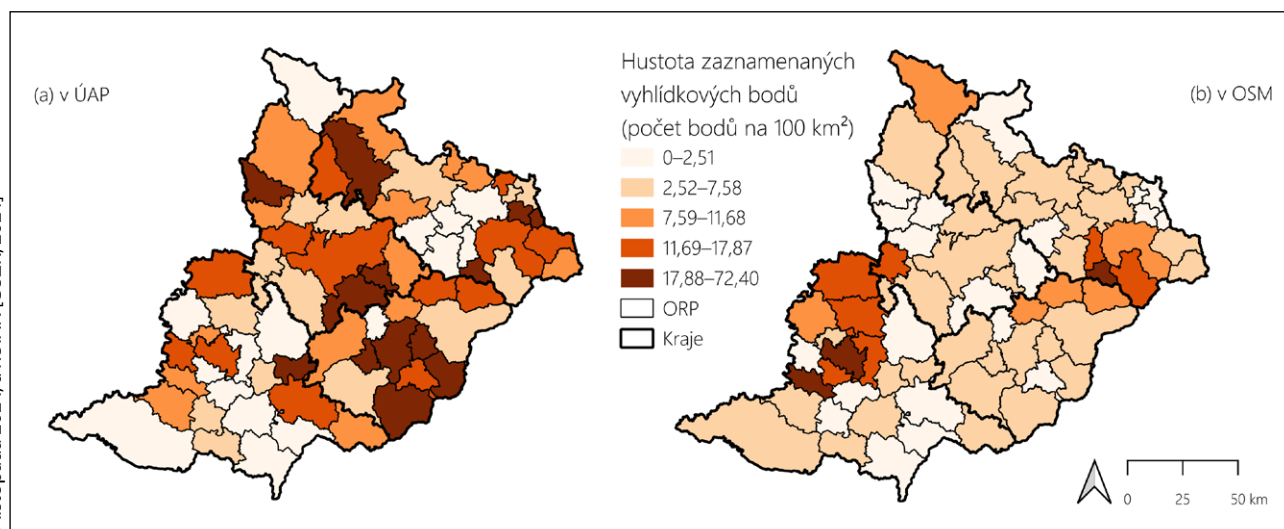
Srovnání prostorového rozsahu evidence v ÚAP a OSM

V grafických částech ÚAP bylo zjištěno 2 355 bodových záznamů vyhlídkových míst. OpenStreetMap obsahoval ve stejném území 1 200 bodů. Absolutní po-

čty vyhlídkových bodů zjištěných v ÚAP a v OpenStreetMap podle jednotlivých ORP jsou znázorněny na obr. 1.

Územně analytické podklady tedy ve sledovaném souboru zachycují rozsáhlejší institucionální evidenci, zatímco OSM představuje komunitně tvořený zdroj vycházející z definice vyhlídkového bodu. Rozdíl v počtu bodů proto nelze chápat jako měřítko správnosti jednoho ze zdrojů, ale jako projev odlišné logiky jejich vzniku.

Ve 47 ORP byl počet záznamů vyšší v ÚAP, v 19 ORP v OpenStreetMap a ve 3 ORP byl shodný. Z uvedených hodnot nelze usuzovat na prostorovou shodu konkrétních bodů, protože srovnání bylo provedeno na agregované úrovni ORP. V některých územích tak OSM upozorňuje na místa, která se v ÚAP neobjevu-

Obr. 2: Hustota vyhlídkových míst evidovaných v ÚAP na 100 km² (a) a v OpenStreetMap (b)

Zdroj a charakteristika	Spearmanovo ρ	p-hodnota	Interpretace
ÚAP – terénní členitost	0,25	0,034	Slabý kladný vztah
ÚAP – podíl chráněných území	0,02	0,859	Bez zřetelného vztahu
ÚAP – turistický potenciál	-0,10	0,403	Bez zřetelného vztahu
OSM – terénní členitost	0,48	< 0,001	Středně silný kladný vztah
OSM – podíl chráněných území	0,28	0,021	Slabý kladný vztah
OSM – turistický potenciál	0,44	< 0,001	Středně silný kladný vztah

Tab. 3: Vztah mezi hustotou evidence vyhlídkových bodů v ÚAP a OpenStreetMap a vybranými charakteristikami území (Spearmanova korelace, $n = 69$; p-hodnoty mají orientační význam, protože bylo testováno více vztahů)

jí, zatímco jinde ÚAP obsahují hustší síť bodů než komunitní databáze.

Aby bylo možné porovnat území rozdílné rozlohy, bylo srovnání absolutních počtů doplněno přepočtem na 100 km².

Prostorová nerovnoměrnost evidence

Přepočet na 100 km² umožňuje porovnat intenzitu evidence mezi ORP rozdílné rozlohy. Vysoká hustota neznamená vyšší estetickou hodnotu krajiny, vyjadřuje pouze větší počet evidovaných pozorovacích bodů vztahený k ploše správního obvodu. Ukazatel proto vypovídá o intenzitě evidence na úrovni celého správního obvodu, nikoli o vnitřním prostorovém shlukování bodů v jeho území.

Obrázek 2 ukazuje odlišné prostorové rozložení obou zdrojů. V ÚAP jsou střední a vyšší hodnoty rozloženy plošněji. V OSM převažují nižší hodnoty a vyšší hustota se soustředí spíše v turisticky exponovaných nebo městských územích.

Mapové srovnání tak potvrzuje, že ÚAP a OSM nevytvářejí stejný obraz krajiny. Zachycují odlišné mapové a institucionální reprezentace vyhlídkových míst.

Vztah hustoty evidence k vybraným charakteristikám území

Spearmanova korelace byla použita k orientačnímu ověření vztahu mezi hustotou evidence a třemi charakteristikami území: členitostí terénu, podílem

chráněných území a turistickým potenciálem ($n = 69$). Výsledky těchto vypočtených vztahů jsou uvedeny v tab. 3. Hodnota Spearmanova ρ vyjadřuje směr a sílu monotónního vztahu, p-hodnota jeho statistickou průkaznost.

V ÚAP byl zjištěn pouze slabý kladný vztah k terénní členitosti, což může vycházet z požadavku definice významného vyhlídkového bodu v dřívější metodice [MMR, 2019] na možnost přehlédnutí atraktivní části krajiny z tohoto místa. Vztah k podílu chráněných území a turistickému potenciálu byl zanedbatelný nebo neprůkazný. Hustota evidence v ÚAP tedy zřejmě odráží spíše dokumentační praxi než samotné krajinné podmínky a výsledky tedy nezjistily souvislost mezi vyšší hustotou evidence vyhlídkových míst a chráněnými územími či turistickým potenciálem v daném území.

U OpenStreetMap se vztah k členitosti terénu a turistickému potenciálu projevil výrazněji. To odpovídá povaze OSM jako komunitního zdroje, v němž jsou častěji zachycena turisticky navštěvovaná a vizuálně atraktivní místa.

Kontrolní přepočet po vyloučení ORP Holešov u ÚAP a ORP Brno u OpenStreetMap základní interpretaci nezměnil. Výsledky je proto vhodné chápat jako orientační doklad rozdílné logiky evidence, nikoli jako vysvětlení výskytu vyhlídkových míst v krajině ani jako návod pro výběr pozorovacích míst.

Diskuse

Vyhlídková místa mohou mít v územním plánování praktický význam tehdy, pokud nejsou chápána jen jako turisticky atraktivní body, ale jako předem známá místa, z nichž lze hodnotit vizuální dopady změn v krajině. Výsledky ukázaly, že většina sledovaných ORP tato místa v ÚAP eviduje, jejich praktická využitelnost se však výrazně liší. Rozhodující není samotná přítomnost bodu v dokumentaci, ale to, zda lze místo znovu identifikovat, interpretovat jeho význam a případně jej použít jako referenční pozorovací bod.

Vyhlídkové místo je proto vhodné chápat jako vztah mezi místem pozorování, sledovaným pohledem a hodnotou území, nikoli pouze jako souřadnici v mapě. Bodový zakres může být využitelný pro analýzy viditelnosti jen tehdy, pokud je zřejmé, odkud se pozoruje a co má být pohledem zachyceno. Tento přístup odpovídá širší diskusi o vizuálním hodnocení krajiny, která zdůrazňuje význam výběru pozorovacích míst a interpretace pozorovaného území [Palmer, 2019; Inglis et al., 2022].

Porovnání s OpenStreetMap ukázalo, že OSM může institucionální evidenci doplnit, nikoli nahradit. Upozorňuje zejména na území, kde ÚAP evidují jen jednotky vyhlídkových míst, zatímco komunitní databáze zachycuje širší síť turisticky a rekreačně využívaných bodů. Případné převzetí těchto míst do ÚAP by však mělo vycházet z odborného posouzení jejich přístupnosti, významu pohledu a vazby na hodnoty území. Na limity i přínosy komunitně sbíraných dat upozorňují studie autorů Goodchild a Li [2012] a Klinkhardt et al. [2023].

Ukazatel hustoty evidence na 100 km² byl použit pouze jako srovnávací metrika intenzity záznamů. U OSM se hustota více vztahovala k turistickému využití a fyzickým předpokladům krajiny, zatímco u ÚAP byla tato vazba slabší. Institucionální evidence tak zřejmě odráží nejen vlastnosti území, ale také rozdílnou praxi pořizovatelů a zpracovatelů, dostupnost dat a váhu přikládanou vyhlídkovým místům. Nízká hustota evidence proto nemusí znamenat absenci hodnotných pohledů; může jen ukazo-

vat, že tyto pohledy nebyly systematicky popsány.

Praktický přínos předem vedené evidence se může projevit zejména u záměrů s výrazným vizuálním působením, například u větrných elektráren, výškových staveb, liniové infrastruktury nebo rozsáhlých areálů. V těchto případech může evidence v ÚAP a ÚSK sloužit jako výchozí síť míst pro zadání a kontrolu studií dopadů těchto záměrů. Nenahrazuje odborný výběr pozorovacích míst ani terénní ověření, ale dává tomuto výběru předem známý rámec a snižuje riziko, že budou referenční body voleny až dodatečně.

Změna právního rámce může oslabit kontinuitu evidence, protože další sledování vyhlídkových míst bude více záviset na rozhodnutí jednotlivých ORP a zpracovatelů. Plánovací význam těchto míst tím však nekončí. Samotné předávání bodů do databáze nestačí, pokud není zřejmé, jakou hodnotu a jaký pohled záznam reprezentuje. Předem vymezená a veřejně dostupná síť může sloužit jako referenční rámec pro analýzy viditelnosti, vizualizace a podkladové studie. Pokud jsou místa vymezena nezávisle na konkrétním záměru, mohou omezit riziko dodatečného nebo účelového výběru pozorovacích bodů a posílit přezkoumatelnost hodnocení [IAIA, IEA, 1999; Landscape Institute, 2019].

Z výsledků nevyplývá potřeba závazné metodiky vymezení vyhlídkových míst, ale potřeba sjednotit minimum údajů, které zvyšují jejich využitelnost. Inspirativní je studie významných vyhlídkových bodů v okolí Olomouce, která pracovala s údaji vhodnými pro navazující analýzy viditelnosti [Burian et al., 2008]. Pro běžnou praxi ÚAP se jako minimum jeví lokalizace, identifikátor nebo název, typ místa, informace o přístupnosti, směr nebo rozsah pohledu a stručné odůvodnění významu ve vztahu k hodnotám území. Právě směr nebo rozsah pohledu je klíčový: bez něj zůstává bod jen značkou v mapě a není jasné, jakou část krajiny má při hodnocení reprezentovat. Podrobnější údaje, například směr a rozsah pohledu nebo polygon viditelnosti, jsou vhodné zejména pro hodnocení konkrétních záměrů.

Omezení výzkumu vyplývají především z dostupnosti a formy podkladů. Analýza vycházela z veřejně dostupných dokumentací ORP na Moravě, nikoli z interních GIS dat pořizovatelů ani z celostátního šetření. U velké části ORP nebyly k dispozici samostatné GIS vrstvy s přesnou lokalizací bodů, takže část údajů bylo nutné odečítat z PDF výstupů. Rozdílná úroveň zveřejňování GIS dat a odlišná dokumentační praxe pořizovatelů proto mohou zjištěné výsledky ovlivňovat. Srovnání s OpenStreetMap proto nebylo založeno na prostorové shodě jednotlivých bodů, ale na porovnání počtu záznamů v jednotlivých ORP, a tím byla omezena i možnost analýzy ověřující vztah k přírodním charakteristikám či turistickému potenciálu. Studie zároveň neověřovala aktuální přístupnost míst, kvalitu výhledů v terénu, otevřenost krajiny ani vliv půdního pokryvu či vegetace, zejména lesních porostů.

Výsledky zároveň ukazují, že využitelnost evidence nelze odvozovat pouze od počtu vyhlídkových míst. U rozsáhlejších a lépe popsaných souborů lze uvažovat o jejich hierarchizaci nebo rozlišení podle významu, případně o práci s různými typy pohledů, podobně jako pražský Metropolitní plán samostatně pracuje s panoramaty a kategorizací pohledů [Hl. m. Praha, 2026]. Základní podmínkou však zůstává, aby byl každý záznam prostorově určitý, interpretačně ukotvený a použitelný při hodnocení změn v krajině.

Závěr

Článek zkoumal, zda a v jaké podobě může evidence vyhlídkových míst v územně plánovacích podkladech sloužit jako výchozí podklad pro výběr referenčních pozorovacích míst při hodnocení vizuálních dopadů v krajině. Analýza veřejně dostupných ÚAP 69 moravských ORP, doplněná přehledem územních studií krajiny a srovnáním s daty OpenStreetMap, ukázala, že vyhlídková místa nejsou v ÚAP okrajovým jevem. Alespoň jeden bodový záznam byl zachycen v grafické části u 64 ORP (92,8 %) a alespoň jedna zmínka v textové části u 62 ORP (89,9 %).

Ve sledovaném území bylo pro výběr míst, která lze dále třídit nebo škálovat, identifikováno v ÚAP 2 355 bodových záznamů, zatímco v OSM jen 1 200. Současně se však ukázalo, že samotný rozsah evidence není rozhodující. Její využitelnost závisí především na tom, zda záznam umožňuje určit, odkud je krajina pozorována, jaký pohled dané místo reprezentuje, v jakém směru a rozsahu je možné krajinu pozorovat a proč je pro území významné.

Srovnání s OSM ukázalo odlišnou povahu institucionální a komunitní evidence. OpenStreetMap obsahovala menší počet bodů, může však sloužit jako doplňkový zdroj zejména u obcí, kde je evidence v ÚAP řídká, neaktuální nebo kde je potřeba ji dále ověřit a doplnit. Korelační analýza zároveň neprokázala předpoklad, že by správní obvody ORP s vyšší přírodní nebo turistickou atraktivitou měly v ÚAP podrobnější evidenci vyhlídkových míst. Výraznější souvislosti se sledovanými charakteristikami území se v omezeném rozsahu projevily spíše u OSM.

Přínosem článku je empirické doložení, že evidence vyhlídkových míst v ÚAP může být využita jako podklad pro systematictější a transparentnější práci s pozorovacími místy při hodnocení vizuálních dopadů v krajině. Její význam nespočívá v úplném inventáři atraktivních výhledů ani v požadavku evidovat co nejvíce bodů, ale v možnosti vytvořit doplnitelnou síť míst a směrů pohledu, z nichž lze opakovaně ověřovat, jak plánované záměry vstupují do vnímaného obrazu krajiny. Tím posiluje transparentnost a obhajitelnost navazujícího hodnocení. Po změně právního rámce je proto vhodné chápat vyhlídková místa jako součást širší práce s hodnotami území a vizuálním charakterem krajiny. Závěry je přitom nutné vztahovat k analyzovanému souboru veřejně dostupných dokumentací ORP, nikoli interních dat.

Článek vznikl za podpory projektů IGA24-FRRMS-012: Přístupy obcí k významným vyhlídkovým místům v rámci koncepčních dokumentů a IGA26-FRRMS-005: Kvantifikace pohledových horizontů ve městech pomocí nástrojů v GIS.

Použité zdroje:

- AOPK ČR. 2024. *Otevřená data AOPK ČR*. [on-line]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Dostupné z: <https://data.nature.cz/>. [cit. 2024-12-15].
- BARWICKA, S.; BARWICKI, P.; MILECKA, M. 2026. Visual Assessment of Wind Turbine Impacts on Rural Landscapes in Poland: A Model-Based SBE Study Considering Distance from Residential Areas. In: *Land*, roč. 15, č. 3, čl. 435. DOI: 10.3390/land15030435.
- BÍNA, J. 2010. *Aktualizace potenciálu cestovního ruchu v České republice*. [on-line]. Brno: Ústav územního rozvoje. Dostupné z: <https://www.uur.cz/archiv/potencial-cestovniho-ruchu-v-ceske-republice/>. [cit. 2025-02-15].
- BURIAN, J.; KADLČÍKOVÁ, J.; VOŽENÍLEK, V. 2008. Významné vyhlídkové body v okolí Olomouce. In: *ĎURAČIOVÁ, R.; FENČÍK, R. (eds.). Modelovanie a simulácia priestorových dát: zborník referátov*. [on-line]. Bratislava: Vydavateľstvo STU. ISBN 978-80-227-2988-8. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/236607009_Vyznamne_vyhlidkove_body_v_okoli_Olomouce. [cit. 2025-02-15].
- CAHA, J. 2018. Line of Sight Analyst: ArcGIS Python Toolbox for visibility analyses. In: *Geographia Cassoviensis*, roč. 12, č. 1, s. 5–15. [on-line]. Dostupné z: https://uge-share.science.upjs.sk/webshared/GCass_web_files/articles/GC-2018-12-1/2018_1_Caha.pdf. [cit. 2025-02-15].
- CHMIELEWSKI, S. 2025. Integrating Energy Transition into Protected Landscapes: Geoinformatic Solution for Low Visual Impact of Energy Infrastructure Development – A Case Study from Rostoczański National Park (Poland). In: *Energies*, roč. 18, č. 16, čl. 4414. DOI: 10.3390/en18164414.
- COUNCIL OF EUROPE. 2000. *European Landscape Convention*. European Treaty Series, no. 176. [on-line]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680080621>. [cit. 2025-02-15].
- ČÚZK. 2024. *Registr územní identifikace, adres a nemovitostí (RUIAN)*. [on-line]. Praha: Český úřad zeměměřičký a katastrální. Dostupné z: <https://cuzk.gov.cz/ruian/RUIAN.aspx>. [cit. 2024-12-15].
- DANESH, A.; YAZDANMEHR, S.; KUMBLE, P. 2025. Visual impact assessment of wind farms using open-source software: A free method for creating accurate and realistic visualizations. In: *Energy Reports*, roč. 13, s. 3013–3023. DOI: 10.1016/j.egy.2025.02.033.
- GELTNER, V. 2024. Mapy.cz now financially supports the OpenStreetMap project, helping to contribute to its operation and development. In: *Blog Seznam.cz*. [on-line]. Dostupné z: <https://blog.seznam.cz/en/2024/12/mapy-cz-now-financially-supports-the-openstreetmap-project-helping-to-contribute-to-its-operation-and-development/>. [cit. 2025-05-20].
- GOBSTER, P. H.; RIBE, R. G.; PALMER, J. F. 2019. Themes and trends in visual assessment research: Introduction to the Landscape and Urban Planning special collection on the visual assessment of landscapes. In: *Landscape and Urban Planning*, roč. 191, čl. 103635. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2019.103635.
- GOODCHILD, M. F.; LI, L. 2012. Assuring the quality of volunteered geographic information. In: *Spatial Statistics*, roč. 1, s. 110–120. ISSN 2211-6753. DOI: 10.1016/j.jspasta.2012.03.002.
- HEVIA-KOCH, P.; LADENBURG, J. 2019. Where should wind energy be located? A review of preferences and visualisation approaches for wind turbine locations. In: *Energy Research & Social Science*, roč. 53, s. 23–33. DOI: 10.1016/j.erss.2019.02.010.
- HL. M. PRAHA. 2026. *Metropolitní plán: Územní plán hl. m. Prahy. Textová část Metropolitního plánu. Příloha č. 1: Panorámata a veduty*. [on-line]. Praha: Hlavní město Praha. Dostupné z: <https://praha.eu/web/metropolitniplan/ke-stazeni>. [cit. 2026-06-25].
- IAIA; IEA. 1999. *Principles of Environmental Impact Assessment Best Practice*. [on-line]. Fargo: International Association for Impact Assessment; Institute of Environmental Assessment. Dostupné z: <https://iaia.org/best-practice-principles-of-eia/>. [cit. 2025-02-15].
- INGLIS, N. C.; VUKOMANOVIC, J.; COSTANZA, J.; SINGH, K. K. 2022. From viewsheds to viewscapes: Trends in landscape visibility and visual quality research. In: *Landscape and Urban Planning*, roč. 224, čl. 104424. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2022.104424.
- KANG, N.; LIU, C. 2022. Towards landscape visual quality evaluation: Methodologies, technologies, and recommendations. In: *Ecological Indicators*, roč. 142, čl. 109174. DOI: 10.1016/j.ecolind.2022.109174.
- KLINKHARDT, C.; KÜHNEL, F.; HEILIG, M.; LAUTENBACH, S.; WÖRLE, T.; VORTISCH, P.; KUHNIMHOF, T. 2023. Quality Assessment of OpenStreetMap's Points of Interest with Large-Scale Real Data. In: *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, roč. 2677, č. 12, s. 661–674. DOI: 10.1177/03611981231169280.
- LAMPROPOULOS, G.; DRAKOU, E. G.; ALEXAKIS, D. D. 2026. Landscape Character and Quality Assessment Through Map-Based Visibility Indicators: A Case Study in Western Crete, Greece. In: *Land*, roč. 15, č. 2, čl. 327. DOI: 10.3390/land15020327.
- LANDSCAPE INSTITUTE. 2019. *Visual Representation of Development Proposals: Technical Guidance Note 06/19*. [on-line]. London: Landscape Institute. Dostupné z: https://landscapeinstitute.org/2019/09/LI_TGN-06-19_Visual_Representation.pdf. [cit. 2025-02-15].
- LI, D.; MAHA GAMAGE, M.; CAO, J.; JIANG, Y.; LI, Y.; ZHANG, L.; NGUYEN, Q. C.; NGUYEN, T. T.; SIEBENECK, L. K. 2025. Mapping the Completeness and Positional Accuracy of OpenStreetMap Road Data at the County Level in the Contiguous United States. In: *Transactions in GIS*, roč. 29, č. 4, čl. e70077. DOI: 10.1111/tgis.70077.
- MAPPY.COM. b. r. *Map Types*. [on-line]. Help Mapy.com. Dostupné z: <https://help.mapy.com/map-map-types/>. [cit. 2025-05-20].
- MIKITA, T.; JANOŠKOVÁ, L.; CAHA, J.; AVOIANI, E. 2023. The Potential of UAV Data as Refinement of Outdated Inputs for Visibility Analyses. In: *Remote Sensing*, roč. 15, č. 4, čl. 1028. DOI: 10.3390/rs15041028.
- MMR. 2019. *Metodika sledovaných jevů pro územně analytické podklady: Metodický návod k příloze č. 1 vyhlášky č. 500/2006 Sb.* [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. ISBN 978-80-7538-243-6. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/ryqloav4/31-metodika-uap-jevy-2019-12.pdf>. [cit. 2025-03-31].
- MMR; MŽP; SPÚ. 2023. *Metodický pokyn: Zadání územní studie krajiny pro správní obvod obce s rozšířenou působností. 2. upravené a doplněné vydání*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj; Ministerstvo životního prostředí; Státní pozemkový úřad. Dostupné z: https://www.uur.cz/media/zowfpw11/82a-zadani-usk-so-orp-2023_06_13_final.pdf. [cit. 2025-03-31].
- OPENAI. 2026. *ChatGPT [velký jazykový model]*. [on-line]. San Francisco: OpenAI. Dostupné z: <https://chatgpt.com/>. [cit. 2026-07-04]. Nástroj byl použit jako pomocná jazyková a stylistická podpora při přípravě rukopisu.
- OPENSTREETMAP CONTRIBUTORS. 2024. *OpenStreetMap*. On-line databáze. Dostupné z: <https://www.openstreetmap.org>. Licence: Open Database Licence (ODbL). [cit. 2024-11-30; export dat: listopad 2024].
- OPENSTREETMAP WIKI. b. r. *Tag:tourism=viewpoint*. [on-line]. Dostupné z: <https://wiki.openstreetmap.org/wiki/Tag:tourism%3Dviewpoint>. [cit. 2024-11-30].
- PALMER, J. F. 2019. The Contribution of Key Observation Point Evaluation to a Scientifically Rigorous Approach to Visual Impact Assessment. In: *Landscape and Urban Planning*, roč. 183, s. 100–110. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2018.11.001.
- PALMER, J. F. 2022. Deconstructing Viewshed Analysis Makes It Possible to Construct a Useful Visual Impact Map for Wind Projects. In: *Landscape and Urban Planning*, roč. 225, čl. 104423. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2022.104423.
- PERLÍN, R. 2026. Kdo plánuje a spravuje krajinu? In: *Urbanismus a územní rozvoj*, roč. 29, č. 2, s. 9–14. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/smjmo03/05-kdo-pl%C3%A1nuje.pdf>. [cit. 2026-06-25].
- RÝPAR, V. 2025. Věc není hodnota, věc má hodnotu: hodnoty v územně analytických podkladech hl. m. Prahy 2024. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, roč. 28, č. 2, s. 43–52. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/xo3dofw4/07-v%C4%9Bc-nen%C3%AD-hodnota.pdf>.
- SLOUKA, R.; ŠVÍKOVÁ, B.; ZAPLETAL, M. 2025. Revize Strategie ochrany krajinného rázu Kraje Vysočina. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, roč. 28, č. 5, s. 47–49. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/jmcijwo1/8-revize-sokr.pdf>.
- TOCKNER, L.; HERFORT, B.; LAUTENBACH, S.; ZIPF, A. 2025. Corporate mapping in OpenStreetMap – Shifting Trends in Global Evolution and Small-scale Effects. In: *Geo-spatial Information Science*. DOI: 10.1080/10095020.2025.2493076.
- TRIMAILLE, E. b. r. QuickOSM. [QGIS plugin]. [on-line]. Dostupné z: <https://plugins.qgis.org/plugins/QuickOSM/>. [cit. 2024-11-30].
- USGS. 2014. *Shuttle Radar Topography Mission (SRTM) 1 Arc-Second Global*. [datová sada]. [on-line]. Reston: U.S. Geological Survey. DOI: 10.5066/F7PR7TFT.
- Vyhláška č. 157/2024 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumen-

taci a jednotném standardu. 2024. In: *e-Sbírka*. [on-line]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2024/157>. [cit. 2026-06-25].

WIRTH, K. 2023. Nové metodické materiály k územní studii krajiny pro správní obvod obce s rozšířenou působností. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, roč. 26, č. 3, s. 3–5. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/nqkxfza/01-novemetodicke.pdf>.

WIRTH, K. 2025. Územně analytické podklady na MMR: rozhovor Karla Wirtha s Kateřinou Vrbovou a Hanou Máchovou. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, roč. 28, č. 2, s. 18–21. ISSN 1212-0855. Dostupné z: <https://www.uur.cz/media/stcpzvfd/03-rozhovor-mmr.pdf>.

Zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění pozdějších předpisů. 2021. In: *e-Sbírka*. [on-line].

Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2021/283>. [cit. 2026-06-25].

ZHANG, H.; MALCZEWSKI, J. 2017. Quality Evaluation of Volunteered Geographic Information: The Case of OpenStreetMap. In: CAMPELO, C.; BERTOLOTTO, M.; CORCORAN, P. (eds.). *Volunteered Geographic Information and the Future of Geospatial Data*. Hershey: IGI Global, s. 19–46. DOI: 10.4018/978-1-5225-2446-5.ch002.

Prohlášení o použití nástrojů umělé inteligence

Nástroje umělé inteligence ChatGPT společnosti OpenAI [OpenAI, 2026] byly při přípravě rukopisu využity jako pomoc-

ný nástroj pro jazykovou a stylistickou kontrolu textu. Odpovědnost za odborný obsah, výsledky a závěry článku nejsou autorky a autoři.

Ing. Lenka Hromková

✉ lenka.hromkova@mendelu.cz

doc. RNDr. Jan Čaha, Ph.D.

Mgr. Ludmila Floková, Ph.D.

Ing. Ilona Zourková

Ing. Sára Imreová

Ing. Karolína Hynštová

Fakulta regionálního rozvoje

a mezinárodních studií

Mendelova univerzita v Brně

ENGLISH ABSTRACT

Inventory of Viewpoints in Spatial Analytical Documents as a Basis for Assessing Visual Impacts on the Landscape, by Lenka Hromková, Jan Čaha, Ludmila Floková, Ilona Zourková, Sára Imreová, Karolína Hynštová

The inventory of viewpoints in Spatial Analytical Documents (SAD) can help provide a general assessment of landscape visual values in a selected set of locations and viewing directions to assess changes in the territory. The article examines how the viewpoints are recorded in SAD of municipalities with extended powers in Moravia, and what opportunities and limitations this record creates for selecting reference observation points. The empirical part of the study is based on the analysis of publicly available SAD for 69 municipalities with extended powers, a supplementary review of 16 spatial landscape studies, and a comparison with community-generated data from OpenStreetMap. Methods included content analysis of the textual and graphical components of the SAD, comparison of the number and density of point records, a typological assessment of the records' usability, and an indicative Spearman correlation analysis. The results show that viewpoints are recorded relatively frequently in SAD, but their usability is restricted by inconsistent levels of detail and weak interpretative contextualisation of the records, including the absence of information on the direction or extent of the view. The comparison with OpenStreetMap also reveals a difference between institutional and community-based records. The article supports the conclusion that, even following changes to the legal framework, there is value in systematically recording viewpoints and observation points as part of work with spatial values. Maintaining such a record in advance can establish a reference network of locations that can be subsequently supplemented, depending on the nature of the change being assessed.

SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE A REGIONY PŘÍLEŽITOSTÍ: QUO VADIS ÚZEMNÍ DIMENZE REGIONÁLNÍ POLITIKY?

Pavla Sliwková

Článek se zabývá srovnáním dvou relativně nových přístupů k územní dimenzi regionální politiky v České republice – konceptu regionů příležitostí a spravedlivé transformace. Zatímco koncept spravedlivé transformace, jako legislativně ukotvený nástroj kohezní politiky Evropské unie realizovaný prostřednictvím Fondu spravedlivé transformace, představuje programový nástroj s definovanou finanční alokací a implementační strukturou, koncept regionů příležitostí, rozvíjený Ministerstvem pro místní rozvoj, zatím funguje primárně jako strategický a koordinační rámec bez vlastních dedikovaných zdrojů. Na základě komparace a případové studie Moravskoslezského kraje článek ukazuje, že klíčovým faktorem efektivity územní dimenze není pouze kvalita strategického nastavení, ale především existence finanční alokace směřované do území a implementačních mechanismů. Současně však upozorňuje na to, že samotná dedikovaná alokace nezaručuje úspěch bez dostatečné absorpční kapacity a institucionální stability. Článek dále naznačuje potenciál konceptu regionů příležitostí v kontextu přípravy programového období po roce 2028 jako možného nástroje pro systematickou podporu strukturálně postižených regionů a ohrožených území.

Úvod

Regionální disparity v České republice přetrvávají i přes dlouhodobý ekonomický růst a celonárodní konvergenci vůči průměru Evropské unie. Analýza¹ Ministerstva financí [1] ukazuje, že podpora regionálního rozvoje za posledních deset let není dostatečně cílená do území s největšími strukturálními problémy. Významná část veřejných prostředků (až 70 %) směřuje mimo tyto regiony a deklarované územní cílení programů se často nepromítá do jejich reálné alokace. Bez vědomého a systematického směřování veřejných prostředků dochází k reprodukci existujících nerovností, kdy rozvinutější regiony přitahují vyšší objem investic.

Územní dimenze regionální politiky je v České republice dlouhodobě realizována prostřednictvím nástrojů, jako jsou integrované teritoriální investice (ITI) a komunitně vedený místní rozvoj (CLLD). Ukazuje se však, že tyto nástroje samy o sobě nedokáží zajistit dostatečně cílenou a systematickou podporu strukturálně postižených území. V reakci na tyto limity se v posledních letech na evropské i národní úrovni formují nové přístupy, které se snaží územní dimenzi posílit.

Tento článek se proto zaměřuje na srovnání dvou z nich – konceptu Spravedlivé transformace a Regionů příležitostí. Cílem článku je porovnat tyto dva přístupy a poukázat na to, že bez jasně vymezené finanční alokace a funkčních implementačních nástrojů nelze očekávat jejich reálný dopad.

Spravedlivá transformace

Koncept spravedlivé transformace vznikl na úrovni Evropské komise jako součást reakce na socioekonomické dopady dekarbonizace a přechodu na klimaticky neutrální ekonomiku. Legislativní rámec tohoto přístupu byl ukotven v roce 2021 prostřednictvím evropského nařízení upravujícího fungování Fondu spravedlivé transformace jako součásti politiky soudržnosti Evropské unie [2].

Tento rámec vytváří jasně definovaný finanční i institucionální základ pro podporu regionů, které jsou nejvíce zasaženy odklonem od uhlí a restrukturalizací průmyslu. V České republice je tento fond implementován prostřednictvím Operačního programu Spravedlivá transformace (OPST), který je určen pro Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský kraj.

Charakteristickým rysem tohoto nástroje je existence dedikované finanční alokace pouze pro tři uhelné regiony v ČR, tematické zaměření intervencí, nutnost zpracovat Plán spravedlivé územní transformace (PSÚT) a jasně definovaná implementační struktura. Díky tomu je možné realizovat projekty v oblasti vzdělávání, inovací, rekvalifikace pracovní síly či transformace pohornické krajiny.

Fond navíc umožňuje kombinovat investiční a neinvestiční aktivity v rámci jednoho projektu, což ostatní operační programy umožňovaly pouze v omezené míře nebo vůbec. Díky tomu bylo možné v uhelných regionech podpořit komplexní transformační projekty s větším potenciálem pro rozvoj a proměnu území. Regiony si prostřednictvím zmíněných plánů také samy definovaly, jaké intervence bude program podporovat. Řídící orgán pak podle těchto plánů nastavoval vhodnou podporu, přičemž se regiony partnersky podílely také na přípravě podmínek konkrétních výzev prostřednictvím pracovních skupin.

Úspěšnost tohoto nástroje dokládá skutečnost, že podle Ministerstva životního prostředí (MŽP) byla Česká republika v absolutních číslech nejlépe čerpajícím

¹ Analýza se zaměřuje na územní alokaci investičních výdajů regionální politiky v období přibližně 2014–2023. Hodnoceny byly zejména národní i evropské investiční programy po metodickém očištění (např. vyloučení velké dopravní infrastruktury a výdajů na výzkum a vývoj) s důrazem na jejich skutečné územní rozložení a soulad s cíli Strategie regionálního rozvoje ČR.

státem Fondu spravedlivé transformace v rámci EU [3]. Na evropské úrovni byla zároveň česká implementace fondu oceněna jako nejlepší mezi státy EU cenou Just Transition Platform Champions Awards v kategorii Implementation Excellence. Z dostupných informací vyplývá, že toto ocenění není založeno výlučně na míře čerpání prostředků, ale reflektuje také širší aspekty implementace, zejména řízení transformačního procesu, podporu strategicky významných projektů, uplatnění principu partnerství a zapojení relevantních aktérů v dotčených územích [4].

Moravskoslezský kraj

Moravskoslezský kraj představuje příklad regionu, který prošel postupným vývojem od strategického plánování k reálné implementaci transformačních opatření. Vládní program RE:START (Strategie hospodářské restrukturalizace Karlovarského, Ústeckého a Moravskoslezského kraje) umožnil identifikaci priorit a přípravu projektů, avšak až Spravedlivá transformace přinesla jasný finanční rámec pro jejich realizaci.

V rámci programu RE:START byly identifikovány klíčové rozvojové priority, které však byly realizovány prostřednictvím různých existujících evropských či národních programů a tematických výzev bez jasného finančního rámce. Regiony v čele se sekci RE:START pod Ministerstvem pro místní rozvoj (MMR) s dílčími ministerstvy vyjednávaly vyhlášení speciálních výzev a bodové či jiné zvýhodnění pro uhelné regiony. Garance těchto prostředků ovšem nebyla nikde zakotvena [5]. Program RE:START se později stal jedním z důležitých dokumentů pro tvorbu PSÚT potřebného pro čerpání z Fondu spravedlivé transformace.

Se vznikem OPST získal region přístup k dedikovaným zdrojům, řídicím orgánem se stalo Ministerstvo životního prostředí. Tento Fond umožnil realizaci komplexnějších projektů a systematictější přístup k rozvoji území a naplnění principů víceúrovňového řízení a místně orientovaného přístupu („place-

-based approach“). Tato zkušenost potvrzuje, že klíčovým faktorem úspěšné transformace není pouze kvalita strategického plánování, ale především existence stabilního finančního a implementačního rámce.

Operační program Spravedlivá transformace v případě Moravskoslezského kraje představuje dodatečnou alokaci ve výši přibližně 17,8 mld. Kč², která je nad rámec běžných programových zdrojů dostupných ostatním regionům a významně posiluje reálný dopad územní dimenze.

Současně je však třeba dodat, že ani existence dedikované finanční alokace sama o sobě nezaručuje efektivní transformaci, pokud není doplněna o dostatečnou absorpční kapacitu regionu, kvalitní projektovou přípravu a institucionální stabilitu. Na druhou stranu zkušenost z Moravskoslezského kraje ukazuje, že samotná existence alokovaných prostředků má významný mobilizační efekt v území. Dostupnost cílených zdrojů aktivizuje místní aktéry, posiluje spolupráci, budování absorpční a projektové kapacity a motivuje je k přípravě projektů a hledání nových rozvojových směrů.

Regiony příležitosti

Koncept Regionů příležitosti se začal formovat na MMR v roce 2025 a představuje komplexní strategii zaměřenou na oživení strukturálně postižených regionů a hospodářsky a sociálně ohrožených území (HSOÚ). Ve srovnání s Operačním programem Spravedlivá transformace je tedy podpora cílena na mnohem širší území, nikoli pouze na tři uhelné kraje v ČR, přičemž toto územní vymezení je třeba chápat jako potenciálně proměnlivé v závislosti na dalším vývoji metodického a koncepčního vymezení relevantních typů znevýhodněných území.

V aktuální podobě zahrnuje Plán pro Regiony příležitosti více než 150 návrhů opatření v oblasti ekonomiky, veřejných služeb, sociální politiky, infrastruktury či legislativy. Koncept je rozvíjen a pro-

jednáván v rámci Výboru pro regionální politiku vlády ČR. Klíčovým prvkem tohoto přístupu je posílení role státu jako aktivního koordinátora rozvoje území a důraz na spolupráci mezi institucemi, kraji, obcemi a dalšími aktéry [6].

Významným nástrojem pro zapojení uhelných regionů do tohoto procesu je Transformační komise, která funguje jako pracovní a poradní orgán Výboru pro regionální politiku vlády ČR. Jejím cílem je posílit dialog mezi vládou a Karlovarským, Ústeckým a Moravskoslezským krajem v souvislosti s odchodem od uhlí a řešit socioekonomické dopady této transformace [7].

Současně však přetrvává zásadní limit tohoto přístupu – absence dedikovaných finančních zdrojů. Realizace opatření je tak nadále závislá na existujících programech a jejich prioritách. Bez vlastní alokace hrozí, že jednotlivá opatření zůstanou rozptýlena mezi různé resortní programy, jejichž cíle, harmonogramy a hodnotící kritéria nemusí plně odpovídat potřebám cílových území. Územní dimenze je zde rozvíjena především prostřednictvím koordinace, plánování a návrhu institucionálních změn.

Ministerstvo pro místní rozvoj nicméně směřuje k legislativnímu ukotvení tohoto nástroje. Zařazení zákona pro Regiony příležitosti do legislativního plánu pro rok 2026 je jedním z opatření tzv. Plánu pro Regiony příležitosti, který by se měl stát také jedním z podkladů pro přípravu Strategie regionálního rozvoje 2028+ [8]. Zároveň MMR plánuje novelizaci zákona o podpoře regionálního rozvoje, která by měla přinést systémovější přístup k regionální politice [9].

Srovnání přístupů

Následující tabulka zachycuje základní rozdíly mezi konceptem Regiony příležitosti a již implementovaným mechanismem Spravedlivé transformace. Zásadní rozdíl spočívá zejména ve finančním zajištění, rozdíly se dále projevují ve způsobu implementace, územním zacílení či institucionálním zajištění.

² Částka v Kč je uvedena jako orientační přepočet eurové alokace. Skutečná výše se mění v závislosti na vývoji měnového kurzu. Pro účely tohoto článku je částka přepočtena orientačně kurzem 1 € = 24,5 Kč.

Kritérium	Regiony příležitostí	Spravedlivá transformace
Typ nástroje	Strategický a koordinační rámec	Programový nástroj politiky soudržnosti
Územní zaměření	Strukturálně postižené regiony, HSOÚ	Tři uhelné regiony v ČR
Legislativní ukotvení	Zatím bez legislativního ukotvení	Nařízení EU
Finanční alokace	Bez vlastní dedikované alokace	Dedikovaná alokace
Implementace	Koordinace opatření napříč resorty	Centrálně řízená prostřednictvím operačního programu
Gestor	MMR	MŽP a MMR (Plán spravedlivé územní transformace)
Typ intervencí	Opatření finanční, nefinanční i legislativní povahy	Strategické projekty, tematické výzvy, zastřešující projekty a finanční nástroje
Míra závaznosti	Spíše nízká až střední	Vysoká

Srovnání konceptu Regiony příležitostí a Spravedlivé transformace

Závěr

Porovnání obou přístupů ukazuje, že územní dimenze regionální politiky může mít rozdílnou podobu i praktický dopad. Spravedlivá transformace představuje příklad programového nástroje, který kombinuje územní zacílení, samostatnou finanční alokaci a jasnou implementační strukturu. Regiony příležitostí naproti tomu zatím fungují především jako strategický a koordinační rámec, jehož význam spočívá zejména v identifikaci potřeb, formulaci rozvojových priorit a posílení spolupráce mezi státem, kraji, obcemi a dalšími aktéry.

Zkušenost programu RE:START potvrzuje, že i strategické nástroje bez vlastní alokace mohou sehrát důležitou roli, zejména při koordinaci aktérů a přípravě projektů. Současně však zkušenost Spravedlivé transformace potvrzuje, že skutečný mobilizační efekt v území vzniká teprve tehdy, když je strategická vize spojena s reálně dostupnými prostředky a předvídatelnými pravidly pro jejich využití.

Ambice Ministerstva pro místní rozvoj připravit samostatný zákon pro Regiony příležitostí proto může představovat důležitý posun v pojetí územní dimenze regionální politiky. Legislativní ukotvení by mohlo přinést jasnější vymezení cílových území, stabilizaci nástrojů podpory a pevnější základ pro meziresortní koordinaci. Samotný zákon však bude mít omezený dopad, pokud nebude schopen promítnout tyto cíle do konkrétních nástrojů, rozhodovacích procesů a vazby na dostupné zdroje. Zároveň nelze opomenout význam politické podpory. Územní dimenze je

ze své podstaty průřezová a vyžaduje koordinaci napříč resorty i kontinuitu veřejných politik. Bez dostatečné politické priority hrozí, že i dobře koncipované iniciativy postupně ztratí svou dynamiku.

Význam této debaty narůstá ve světle přípravy programového období po roce 2028. Dosavadní podoba Spravedlivé transformace, založená na samostatném Fondu spravedlivé transformace, se s velkou pravděpodobností nebude opakovat. Právě v této situaci mohou Regiony příležitostí sehrát klíčovou roli při systematické podpoře strukturálně postižených a ohrožených území včetně bývalých uhelných regionů.

Rozhodující proto bude, zda se Regiony příležitostí stanou pouze zastřešujícím strategickým konceptem, nebo zda se promění v prakticky využitelný nástroj regionální politiky. Zkušenost Spravedlivé transformace ukazuje, že pro reálnou změnu v území nestačí pouze správně pojmenovat problémy, je nutné vytvořit podmínky, které místním aktérům umožní na tyto problémy skutečně reagovat.

Použité zdroje:

[1] MF. 2025. *Revize výdajů v oblasti regionální politiky*. [on-line]. Praha: Ministerstvo financí. Dostupné z: <https://mf.gov.cz/cs/kontrola-a-regulace/řízení-a-kontrola-veřejných-financí/revize-vydajů/výsledky-cinnosti-revize-vydajů/2025/revize-vydajů-v-oblasti-regionální-politiky-58806>. [cit. 2026-05-05].

[2] EU. 2021. Nařízení evropského parlamentu a rady (EU) 2021/1056 ze dne 24. června 2021, kterým se zřizuje Fond pro spravedlivou transformaci. [on-line]. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 231, 30. června 2021. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056>. [cit. 2026-05-05].

-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056. [cit. 2026-05-05].

[3] MŽP. 2025. *Česko získalo v Bruselu prestižní ocenění za podporu uhelných regionů v jejich spravedlivé transformaci*. [on-line]. Praha: Ministerstvo životního prostředí. Dostupné z: <https://mzp.gov.cz/cz/pro-media-a-verejnost/aktuality/archiv-tiskovych-zprav/cesko-ziskalo-v-bruselu-prestizni-oceneni-za>. [cit. 2026-05-05].

[4] EC. 2025. *Just Transition Platform honours outstanding initiatives at 5th Anniversary Conference*. [on-line]. Brussels: European Commission. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/28-10-2025-just-transition-platform-honours-outstanding-initiatives-at-5th-anniversary-conference_en. [cit. 2026-05-05].

[5] MMR. b.d. *Program RE:START*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/microsites/restart-regionu/morava>. [cit. 2026-05-05].

[6] MMR. b.d. *Regiony příležitostí*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/vybor-pro-regionalni-politiku/regiony-priležitosti>. [cit. 2026-05-05].

[7] MMR. b.d. *Transformační komise*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/vybor-pro-regionalni-politiku/transformacni-komise>. [cit. 2026-05-05].

[8] MMR. 2025. *Plán pro Regiony příležitostí: Spravedlivé financování a silnější podpora ohrožených území*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ostatni/web/novinky/plan-pro-regiony-priležitosti-spravedlive-financov>. [cit. 2026-05-05].

[9] MMR. 2026. *Výbor pro regionální politiku projednal dostavbu Dukovan, podporu Regionů příležitostí i přípravu Strategie regionálního rozvoje 2028+*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ostatni/web/novinky/vybor-pro-regionalni-politiku-projednal-dostavbu-d>. [cit. 2026-05-05].

Mgr. Pavla Slívková
Odbor regionálního rozvoje
a cestovního ruchu
Krajský úřad Moravskoslezského kraje

Just Transition and Opportunity Regions: The Spatial Dimension of Regional Policy – Quo Vadis? By Pavla Sliwková

The article addresses the comparison of two relatively new approaches to the spatial dimension of regional policy in the Czech Republic – the concept of Opportunity Regions and Just Transition. While the Just Transition concept, as a legally anchored tool of European Union cohesion policy implemented through the Just Transition Fund, represents a programme-based tool with a defined financial allocation and implementation structure, the Opportunity Regions concept, developed by the Ministry of Regional Development, currently operates primarily as a strategic and coordination framework without its own dedicated funding. The article demonstrates, based on a comparison and a case study of the Moravian-Silesian Region, that the effectiveness key factor of the spatial dimension depends both on the quality of the strategic framework and the availability of funding allocated specifically to the territory concerned together with the implementation mechanisms. It, at the same time, highlights that dedicated funding alone does not guarantee success without sufficient absorption capacity and institutional stability. The article also points to the potential of the Opportunity Regions concept in the context of the development of the programme periods after 2028 as a possible tool for the systematic support of structurally disadvantaged regions and vulnerable territories.

OPERAČNÍ PROGRAM SPRAVEDLIVÁ TRANSFORMACE – NEŽÁDOUCÍ ODCHYLKA, NEBO VZOR?

Jiří Starý

Článek se zaměřuje na specifické procesní a institucionální nastavení Operačního programu Spravedlivá transformace (OPST) v kontextu transformace českých uhelných regionů – Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje. Text analyzuje, jak OPST překračuje tradiční sektorové pojetí implementace kohezní politiky Evropské unie v České republice a posiluje princip územní dimenze, partnerství a přístupu bottom-up. Pozornost je věnována zejména roli regionálních aktérů a regionálních stálých konferencí, flexibilitě programu, podpoře integrovaných projektů a využití inovativních implementačních schémat, jako jsou strategické a zastřešující projekty. Článek zároveň upozorňuje na komplikace spojené s implementací programu, zejména na proměnlivost podmínek a složitost orientace pro žadatele. Přesto je OPST hodnocen jako významný posun oproti dosavadnímu rigidnímu a resortně orientovanému systému evropských dotací v ČR. Článek dochází k závěru, že zkušenosti z implementace OPST mohou představovat důležitou inspiraci pro nastavení kohezní politiky a dotačních mechanismů v programovém období 2028–2034.

Ústecký, Moravskoslezský a Karlovarský kraj dlouhodobě označujeme v rámci České republiky jako tzv. uhelné nebo strukturálně postižené regiony, poslední dobou se však používá i označení transformační regiony.

Tyto tři kraje představují v českém hospodářském a sociálním vývoji specifický fenomén, který byl po desetiletí úzce spjat s energetickou bezpečností

státu a industrializací. Tyto regiony tak představovaly centra těžkého průmyslu, těžby uhlí a energetiky, přičemž jejich ekonomická struktura byla formována především potřebami centrálně řízené ekonomiky. To zároveň vedlo k výrazné jednostranné hospodářské orientaci regionů, environmentálním zátěžím i sociálním problémům, které přetrvávají dodnes. Právě sociální aspekty a celková struktura obyvatelstva dlouhodobě

výrazně podmiňují a ovlivňují možnosti rozvoje a celkové transformace těchto regionů.

Postupný útlum těžby uhlí a přechod k novým ekonomickým odvětvím nyní představují pro tyto regiony zásadní strukturální změnu, kde svou významnou roli (stejně jako v minulosti) musí sehrát stát. Potřebu specifické veřejné podpory těchto dlouhodobě znevýhod-

něných regionů stát opírá mimo jiné o Strategii hospodářské restrukturalizace Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje (program RE:START) či Strategii regionálního rozvoje ČR, kde jsou tyto regiony identifikovány jako jeden z typů území, které potřebují územně specifický přístup.

Právě program RE:START se následně stal oporou pro vznik transformačních plánů, na základě kterých byl připraven Operační program Spravedlivá transformace, který umožnil podpořit a nastartovat transformaci uhelných regionů s využitím finančních prostředků EU tak, aby se uhelné regiony nestaly zakonzervovanými periferiemi ekonomického vývoje ČR. Jelikož cílem kohezní politiky EU je snižovat regionální rozdíly, využití politiky soudržnosti EU bylo logickým krokem, který byl nicméně v kontextu přesného územního zacílení revoluční.

Hodnotit v současnosti výsledky, dopady, a tedy i efektivitu vynaložených finančních prostředků v rámci OPST (pro Ústecký, Moravskoslezský a Karlovarský kraj bylo vyčleněno přibližně 42,9 mld. Kč), je předčasné, neboť je stále vyhlášováno značné množství výzev a většina projektů a aktivit je teprve realizována, přičemž mnohé z nich se budou dokončovat až ke konci programového období 2021–2027 (které však reálně končí až v roce 2029). Pokud máme zároveň vést diskusi o dosažených změnách a dopadech (a nikoliv pouze o objemech a kilometrech vybudované infrastruktury), pak se tyto aspekty mohou projevit až v průběhu času i výrazně za horizontem roku 2029.

To, co nicméně lze hodnotit již v této fázi implementace OPST, je procesní nastavení celého systému, které je v kontextu zkušeností s implementací kohezní politiky EU v ČR mimo dosavadní rámec.

V České republice při implementaci fondů EU dlouhodobě výrazně dominuje resortismus. Jednotlivá ministerstva z pozice řídicích orgánů spravují operační programy, které jsou až na výjimky tematicky zaměřené a jsou přímo navázány na gesční agendu daného ministerstva. Zapojení regionů a územních partnerů do programování, tedy do přípravy těchto operačních programů, je

diskutabilní, každopádně národní úroveň při stanovování cílů, priorit a opatření hraje jednoznačně dominantní roli.

Výjimkou v sektorovém uchopení politiky soudržnosti byl kromě OPST v programovém období 2021–2027 i Integrovaný regionální operační program (IROP), jehož řídicím orgánem je Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR). O významnou část agendy se z pozice zprostředkujícího subjektu přímo v regionech starají pobočky Centra pro regionální rozvoj České republiky (CRR).

Ačkoliv je IROP z povahy nástroje orientován na regiony a jeho hlavními příjemci jsou obce, města, kraje, jejich organizace a společnosti, je podobně jako sektorové operační programy řízen z národní úrovně a většina jeho alokace je do území distribuována plošně bez zohlednění tzv. územní dimenze, tedy skutečnosti, že různé typy území mají různé problémy, potřeby a potenciál – a tomu je třeba přizpůsobovat nabízenou podporu. Na druhé straně je třeba vyzdvihnout, že významná část alokace IROP je do území distribuována prostřednictvím integrovaných nástrojů, které právě tuto rovinu akcentují – ať už se jedná o nástroj ITI (integrované územní investice) pro metropolitní oblasti a aglomerace nebo CLLD (komunitně vedený místní rozvoj) pro venkovské oblasti. Stejně tak IROP vyhlásil i první výzvy specificky určené pro hospodářsky a sociálně ohrožená území (HSOÚ).

Přesto je to právě OPST, který zohlednění územní dimenze v implementaci kohezní politiky EU posouvá na novou úroveň. V rámci OPST totiž při programování i následném řízení daného programu hrají výraznou roli regiony a jejich Regionální stálé konference (RSK), tedy platformy založené na principu partnerství a složené z regionálních zástupců veřejného, akademického, soukromého i neziskového sektoru. Výrazně se tedy uplatňuje princip bottom-up, kdy rozvojové priority a konkrétní projekty nevznikají pouze centrálním rozhodnutím státu, ale jsou formulovány na základě potřeb aktérů přímo v dotčených regionech.

V tomto ohledu je poměrně unikátní i flexibilita OPST, který má podobně

jako ostatní operační programy sice jasně formulovanou strukturu, zároveň ale dokáže výrazně operativněji reagovat na aktuální potřeby regionů a připravovat specifické výzvy vázané na konkrétní území. Zatímco u tradičních operačních programů se struktura na úrovni jednotlivých cílů, priorit, opatření a výzev z počátku programového období mění jen minimálně a nízká flexibilita je často předmětem kritiky, zejména při potřebě rychlé reakce na makroekonomické změny, v případě OPST lze flexibilitu vnímat jako silnou stránku při řízení celého programu.

Celkově je OPST široce tematicky uchopen – pokud má IROP v názvu slovo „integrovaný“, museli bychom OPST označovat jako „integrovaný na druhou“. Zatímco IROP cílí na aktivity v dopravě, školství, zdravotnictví, sociální oblasti, integrovaném záchranném systému, e-governmentu či na modrozelenou infrastrukturu ve veřejném prostoru, OPST kromě témat využitelných zejména veřejným sektorem přidává témata jako např. věda a výzkum, brownfieldy, energetika, inovace či podpora podnikání. To samozřejmě vytváří enormní nároky na řízení programu a způsobuje nemalé problémy při přípravě výzev, kdy věcnými garanty jednotlivých témat zůstávají příslušné resorty, které poté hledají shodu s řídicím orgánem, kterým je v případě OPST Ministerstvo životního prostředí (MŽP), a jeho zprostředkujícím subjektem Státním fondem životního prostředí ČR (SFŽP) a regiony.

Další významnou odlišností u OPST je integrace aktivit na úrovni konkrétních výzev, a tedy i navazujících projektů. Zatímco při snaze o realizaci komplexních projektů musí u standardních operačních programů žadatel často podávat více žádostí o podporu, někdy i do jiných dotačních titulů, OPST umožňuje vznik reálně integrovaných projektů kombinací investiční a neinvestiční podpory. To není možné dokonce ani u integrovaných nástrojů ITI a CLLD, které vycházejí z podmínek podpory dílčích operačních programů, a tedy i u nich se koncový žadatel musí vejít do „škatulek“ či podávat více žádostí o podporu, ačkoliv principem těchto nástrojů je přímo podporovat právě integrované projekty a integrovaná systémová řešení.

Zároveň je nutné dodat, že tato implementační rovina systému umožňuje nastavovat podporu regionům dle skutečných potřeb na míru a podporovat integrované projekty přináší i řadu komplikací, na které si stěžují zejména koncoví žadatelé. A to je především složitá orientace v nejasných podmínkách u nově nastavené podpory či dokonce měnící se podmínky v průběhu přípravy a realizace výzev. Jedná se o druhou stranu mince v případě přístupu, kdy se otevírají nová témata a teprve v průběhu implementace programu se vyjednávají konkrétní pravidla a podmínky, a to často až na úrovni Evropské komise. Pokud se ve standardních operačních programech objevuje nějaké téma opakovaně, je snadnější evoluční cestou nastavovat pravidla, která jsou čitelnější, předvídatelnější a srozumitelnější pro koncové žadatele než v případě této revoluční cesty.

Poslední výraznou odlišností OPST z pohledu procesního nastavení programu je využití tří samostatných implementačních schémat. Zatímco standardní operační programy využívají různé pojetí otevřených výzev, v případě OPST se kromě nich uplatňují ještě tzv. strategické a zastřešující projekty. Strategické projekty jsou klíčové nezastupitelné projekty s plánovaným, velmi významným dopadem do území a ambicí počínající transformaci výrazně akcelarovat. Oproti tomu finančně výrazně skromnější zastřešující projekty fungují

jako varianta grantových schémat, kdy dílčí prostředky následně distribuují a administruje příslušný kraj. Tyto různé typy voucherů (kreativní, podnikatelské, pro veřejný sektor atd.) jsou velmi efektivním nástrojem, jak v transformačních regionech podpořit absorpční kapacitu, která je dlouhodobě hodnocena jako jedna z příčin nízké úspěšnosti uhelných regionů v otevřených dotačních výzvách. V tomto ohledu je nicméně nutné konstatovat, že potenciál zastřešujících projektů nebyl plně využit, jelikož řada z nich byla vyhlašována až v pokročilé fázi implementace OPST, a nikoliv na začátku tak, aby se podpořená absorpční kapacita následně otiskla i do připravenosti projektů pro otevřené tematické výzvy.

Operační program Spravedlivá transformace tedy do poměrně konzervativního světa dotací přinesl až překvapivě mnoho nového, a i když se program v průběhu implementace potýká s mnoha komplikacemi, řada principů by se dle mého názoru měla využít v rámci připravovaného programového období 2028–2034 v co nejširší míře, aby dopad kohezní politiky byl co největší a využití dotačních prostředků co nejefektivnější. Ačkoliv dosavadní vyjednávání na evropské i národní úrovni ukazuje, že změny ve vnímání evropských dotací budou dramatické a prostor pro revoluční kroky tak národní úroveň mít bude, osobně zůstávám bohužel spíše skeptický a obávám se, že tato příleži-

tost bude promarněna. I když si všechny zainteresované subjekty pomalu začínají uvědomovat, že plošná podpora nefunguje a je potřeba ji co nejvíce cílit, přesto je rigidita dotačního systému zarytá hluboko pod kůží velké části těch, kteří o něm rozhodují.

Všechny pozitivně vnímané principy totiž spojuje jedna linie – k tomu, aby celý mechanismus fungoval, je nutné mít velmi osvětleného partnera na národní úrovni. Je tak poněkud paradoxní, že tuto roli v pozitivním smyslu naplňuje jeden z odborů Ministerstva životního prostředí, a nikoliv gestor regionální politiky státu – Ministerstvo pro místní rozvoj, byť jedním z klíčových aspektů je skutečnost, že řada zaměstnanců na Ministerstvo životního prostředí přešla právě z agendy regionálního rozvoje Ministerstva pro místní rozvoj.

V rámci přípravy programového období 2028–2034 je další vývoj OPST nejistý. Bude nesmírná škoda pro celou kohezi v České republice, pokud se v budoucnu o OPST bude mluvit jako o dílčí kapitole dotační historie místo zásadní inspirace, která umožnila změnu v celkové revizi přístupu k evropským dotacím v ČR.

*Mgr. Jiří Starý
ITI Ústecko-chomutovské aglomerace
Monitorovací výbor OPST*

ENGLISH ABSTRACT

Operational Programme Just Transition – an Unwanted Deviation or a Model to Follow? By Jiří Starý

The article focuses on the specific procedural and institutional arrangements of the Operational Programme Just Transition (OP JT) in the context of the transformation of the Czech coal regions – specifically the Ústí nad Labem, Moravian-Silesian and Karlovy Vary Regions. It analyses how the OP JT moves beyond the traditional sectoral approach to the implementation of European Union cohesion policy in the Czech Republic and strengthens the principles of the spatial dimension, partnership and the bottom-up approach. Particular attention is paid to the role of regional stakeholders and Regional Permanent Conferences, programme flexibility, support for integrated projects, and the use of innovative implementation schemes, such as strategic and umbrella projects. The article also highlights the challenges associated with programme implementation, particularly changing conditions and the difficult navigation in the programme for applicants. Nevertheless, the OP JT has been assessed as a significant step forward from the rigid, sector-oriented system of European funding in the Czech Republic. The article concludes that the experience gained from OP JT implementation could provide important inspiration for the design of cohesion policy and funding mechanisms for the 2028–2034 programming period.

ROLE KRAJSKÉHO INOVAČNÍHO CENTRA KARLOVARSKÉHO KRAJE V PROCESU ÚZEMNÍ TRANSFORMACE REGIONU

Martina Baráková, Jana Hamerníková, Štěpánka Kolesnyk Pitterová, Lukáš Rozlílek, Michal Záhořík, Petra Valdmanová

Příspěvek se věnuje současné proměně Karlovarského kraje v podmínkách spravedlivé transformace a hospodářské restrukturalizace. Ukazuje, že změna regionu neprobíhá pouze prostřednictvím investic a jednotlivých projektů, ale také skrze nové způsoby řízení rozvoje, práci s daty, podporu nových hospodářských specializací a posilování institucionální kapacity. Na příkladu projektů rozvoje Sokolovska, dataportálu Karlovarského kraje, vodíkového údolí a rozvoje kulturních a kreativních odvětví text popisuje různé roviny této proměny. Zvláštní pozornost je věnována Krajskému inovačnímu centru Karlovarského kraje, které zastřešuje koordinaci těchto agend a jejich ukotvení v dlouhodobé rozvojové praxi v rámci svých aktivit.

Úvod

Karlovarský kraj patří k regionům, v nichž se v posledních letech koncentrují dopady útlumu těžby, dekarbonizačních politik i tlaku na hospodářskou diverzifikaci. Transformační linka je patrná nejen v proměně ekonomické struktury území, ale i u institucí, jejich nástrojů a způsobů řízení regionálního rozvoje.

Proměna kraje se neodehrává v jedné rovině. Vedle investičních a infrastrukturních zásahů zahrnuje také implementaci strategických dokumentů, rozvoj analytické a datové základny, podporu nových oborových specializací a systematickou práci s lidským kapitálem. Změna regionu tak není pouze otázkou projektové realizace, ale také schopnosti jednotlivé intervence vzájemně koordinovat a zasadit do širšího rozvojového rámce.

Text se zaměřuje na čtyři oblasti, na nichž lze tuto proměnu dobře ukázat: implementaci transformačních opatření na Sokolovsku, rozvoj datové infrastruktury, budování vodíkového údolí a podporu kulturních a kreativních odvětví. Tyto příklady neslouží jako výčet aktivit, ale jako vstupy do širší úvahy o tom, jaké předpoklady jsou nutné pro dlouhodobou územní změnu. V tomto kontextu je sledována i role Krajského inovačního centra Karlovarského kraje (KIC KK) jako instituce, která pomáhá vytvářet vazby mezi různými částmi transformační agendy.

Inovační infrastruktura a lidský kapitál jako podmínka změny

Jednou z méně nápadných, ale zásadních rovin regionální proměny je budování inovační infrastruktury a práce s lidským kapitálem. Spravedlivá transformace v Karlovarském kraji zahrnuje nejen obnovu území po těžbě a výstavbu nové infrastruktury, ale také posun hospodářské orientace regionu a snahu posílit jeho odolnost vůči budoucím změnám.

V tomto směru se mění i role regionálních institucí. Krajské inovační centrum už nepůsobí pouze jako poskytovatel jednotlivých služeb pro podnikatele nebo školy, ale také jako organizace, která pomáhá propojovat témata, partnery i rozvojové nástroje. Jeho význam spočívá především ve vytváření prostředí, v němž mohou veřejný sektor, školy, firmy a další aktéři spolupracovat namísto toho, aby působili odděleně.

Důležitou součástí této proměny je vzdělávání a rozvoj kompetencí pro digitální ekonomiku: právě to rozhoduje o tom, zda region dokáže udržet a rozvíjet vlastní lidský potenciál. Umělá inteligence, virtuální realita a další nové technologie jsou vnímány jako součást širšího procesu regionální proměny. V regionu se postupně vytváří znalostní základna založená na sdílení zkušeností, vzdělávání pedagogů a těsnějším propojení škol s praxí. Tato „měkká infrastruktura“ je pro budoucí rozvoj stejně důležitá

jako investice do budov nebo vybavení. Současně vzniká i infrastruktura fyzická a institucionální. Rozvoj inovačního území směřuje k vybudování moderního centra pro technologie a inovace, které má být otevřeno na začátku roku 2027 v areálu krajských institucí v Karlových Varech. Objekt nabídne prostor pro vývoj, prototypování, digitální tvorbu i inkubační a akcelerační programy. Smysl tohoto projektu však neleží pouze ve vzniku nové budovy. Klíčové je vytvořit fungující ekosystém služeb a spolupráce, který propojí školy, podniky, kreativní profese i veřejnou správu.

Podstatná je rovněž práce s lidským potenciálem regionu. V podmínkách Kar-

Model nového inovačního centra v měřítku 1 : 220, které aktuálně roste v areálu krajských institucí a které KIC KK plánuje slavnostně otevřít na začátku příštího roku

lovarského kraje jde zejména o schopnost identifikovat, rozvíjet a udržet talentované jednotlivce, kteří by jinak odcházeli za vzděláním a pracovními příležitostmi mimo region. Významnou roli zde hraje včasná oborová profilace, propojování vzdělávání s praxí i vytváření konkrétní představy o tom, že profesní uplatnění v kraji může být perspektivní. S tím souvisí i postupná změna obrazu regionu: vedle tradičních odvětví začíná být spojován také s inovacemi, novými technologiemi a kvalitnějším zázemím pro profesní rozvoj.

Skutečný dopad transformace proto nelze poměřovat pouze objemem investic nebo počtem dokončených projektů. Stejně důležité je, zda kraj posiluje vlastní schopnost učit se, přizpůsobovat se novým podmínkám a dlouhodobě rozvíjet své znalostní a inovační zázemí.

Sokolovsko: od strategie k implementaci

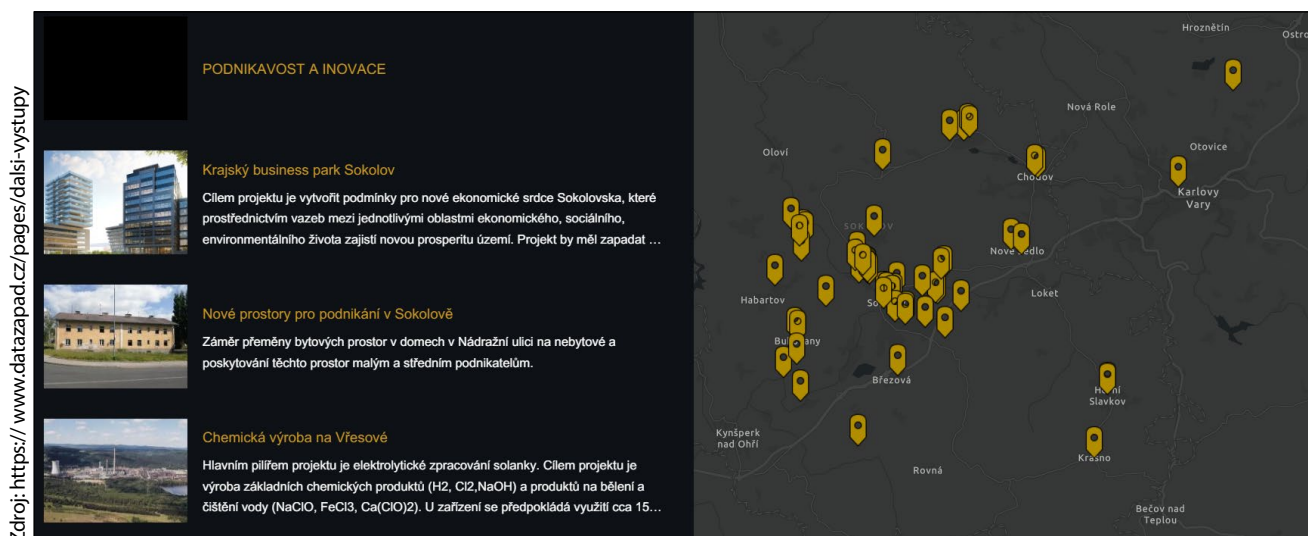
Na příkladu Sokolovska je dobře vidět, že rozhodující fáze transformační politiky nezačíná přijetím strategie, ale teprve jejím skutečným zaváděním do každodenní praxe řízení rozvoje území. Strategický dokument může být kvalitně připravený, může vymezovat jasné priority i odpovídající ambice. Teprve implementace však prověří, zda území disponuje dostatečnou institucionální kapacitou, organizačním zázemím a koordinačními mechanismy, které umožní cíle skutečně naplňovat.

V podmínkách Sokolovska se tato rovina opírá o soubor konkrétních nástrojů, mezi něž patří průběžná aktualizace akčního plánu, systematický sběr podnětů z území, podpora projektové přípravy, odborné oponentury žádostí, komunikace se starosty a budování sítě regionálních ambasadorů. Tyto aktivity nelze chápat pouze jako doprovodný servis ke strategii. Představují implementační infrastrukturu, která propojuje formulované priority s konkrétními zásahy v území a vytváří předpoklady pro jejich věcné i časové sladění. V procesu implementace KIC KK nevystupuje jako orgán, který jednotlivé projekty schvaluje nebo přímo řídí. Odpovědnost za jejich přípravu, schválení, financování a realizaci nesou konkrétní nositelé projektů. Koordinační role KIC KK spočívá především v průběžném sledování projektových záměrů, vyhodnocování jejich vazby na priority transformačního a akčního plánu, identifikaci překryvů, mezer a možných synergií a v propojování obcí, kraje, podniků, akademického sektoru a dalších partnerů. Zároveň poskytuje aktérům metodickou a projektovou podporu a připravuje podklady a doporučení pro strategické rozhodování.

Důležitou součástí této infrastruktury se stává také Mapa projektových záměrů Sokolovska vytvořená na základě Plánu spravedlivé územní transformace pro Sokolovsko z roku 2023. Mapa převádí soubor projektů a studií poskytnutých aktéry působícími v území do průběžně aktualizovaného a veřejně přístupného

přehledu. Její význam nespočívá pouze v evidenci připravovaných záměrů, ale především ve vytvoření sdíleného referenčního rámce pro obce, instituce i další partnery v území. Umožňuje sledovat prostorové a tematické rozložení intervencí, jejich nositele, předpokládaný časový horizont i vazby na zdroje financování. Tím orientaci v rozvojových prioritách a zároveň zpřístupňuje transformační agendu širší veřejnosti. Mapa neslouží pouze k evidenci jednotlivých aktivit, ale také jako jeden z nástrojů pro průběžné sledování, zda se připravované a realizované intervence skládají do vzájemně provázaného procesu transformace území.

Na tuto rovinu navazuje také cílené propojení implementace s akademickým sektorem. V roce 2026 navázalo KIC KK spolupráci s Fakultou životního prostředí České zemědělské univerzity v Praze, v jejímž rámci se studenti zapojili do terénního mapování a návrhové práce zaměřené na problémy postuhelného regionu. Pozornost byla věnována zejména silniční a železniční infrastruktuře, cyklistické dopravě a možností nového využití nevyužívaných budov a lokalit pro ekonomické, komunitní či veřejně prospěšné funkce. Výstupy této spolupráce nepředstavují pouze akademické cvičení, ale mohou sloužit jako podklad pro další plánování rozvoje obcí i pro přípravu navazujících projektů. Jejich přínos spočívá nejen v odborném zpracování, ale také v nezávislém odstupu, který akademické prostředí do řešení území přináší. V transformačně

Výřez z Mapy projektových záměrů Sokolovska

zatížených regionech totiž může vznikat riziko určité provozní slepoty: místní aktéři jsou pod tlakem každodenní agendy a ustálených rozhodovacích postupů, což může omezovat schopnost nahlížet na území v širších souvislostech, zvažovat alternativní scénáře nebo identifikovat dosud nevyužité rozvojové příležitosti. Externí akademický a expertní pohled může tento deficit částečně korigovat, a to jak prostřednictvím nových interpretačních rámců, tak konkrétních návrhových podnětů, které by v běžném institucionálním provozu nemusely vzniknout.

Mapa projektových záměrů a spolupráce s akademickým sektorem se tak vzájemně doplňují a přinášejí benefity. První nástroj přispívá k systematickému zachycování a zpřehledňování probíhajících změn, druhý rozšiřuje interpretační kapacitu území a otevírá nové možnosti dalšího rozvojového uvažování.

Mezi strategickou vizí a konkrétní realizací tak vzniká prostor každodenní koordinační práce, v němž se naplno ukazuje náročnost implementace. Ta nespočívá pouze v převodu stanovených priorit do konkrétních opatření, ale také v průběžném vyjednávání odpovědností, zdrojů, časových možností a vazeb na další rozvojové priority v území. Právě v této fázi se nejvýrazněji projevují politické bariéry spojené s rozdílnými zájmy aktérů, systémové překážky vyplývající z dotačních a správních pravidel i provozní limity dané omezenými personálními kapacitami obcí, institucí a dalších partnerů.

Data jako součást řídicí infrastruktury

Vedle implementace strategických dokumentů představuje v Karlovarském kraji důležitou rovinu transformace práce s daty. Digitální transformace bývá často spojována s vyšší efektivitou veřejné správy a s lepšími předpoklady pro řízení rozvoje. Samotná dostupnost dat ale ještě automaticky neznamená, že budou využívána v rozhodovacích procesech. V praxi se ukazuje, že zásadní roli nehraje jen existence datových sad, ale také způsob jejich prezentace, interpretace a schopnost převést je do

podoby použitelné pro různé skupiny uživatelů.

V Karlovarském kraji tuto roli plní dataportál Data západ (datazapad.cz). Jeho význam nespočívá jen ve zpřístupňování otevřených a vizualizovaných dat, ale i v tom, že vytváří společnou analytickou základnu pro veřejnou správu, samosprávu i další regionální aktéry. Specifické přitom je, že uživatelská základna takového nástroje je velmi různorodá. Vedle úředníků a samospráv jej mohou využívat analytici, vývojáři, podnikatelé, média, studenti i široká veřejnost. Každá z těchto skupin přitom potřebuje jiný stupeň detailu, jinou formu vizualizace a jinou míru interpretační podpory.

Právě tato různorodost komplikuje tvorbu univerzálních datových výstupů. Jsou-li příliš komplexní, ztrácí se jejich použitelnost pro běžné rozhodování. Jsou-li naopak příliš zjednodušené, roste riziko chybné interpretace nebo ztráty důležitého kontextu. V praxi se proto uplatňuje kombinace různých forem prezentace: vedle paralelních výstupů pro různé skupiny uživatelů vznikají i víceúrovňové způsoby vizualizace, v nichž si uživatel sám volí hloubku práce s informacemi. Tento přístup pomáhá překlenout rozdíl mezi expertním využitím dat a jejich širší komunikací.

Dataportál zpřístupňuje informace z oblastí kultury, školství, životního prostředí, inovací i dalších témat regionálního rozvoje. Lokální katalog otevřených dat je navíc propojen s národním katalogem, takže publikované datové sady se promítají i na celostátní úroveň. Důležité přitom je, že výstupy portálu nevznikají izolovaně. Jejich podoba je konzultována s regionální Radou pro výzkum, vývoj a inovace a relevantní data jsou představována také vedení kraje. Datová infrastruktura se tak postupně stává součástí širšího systému regionálního řízení.

Za důležitý příklad lze považovat i výstup založený na Metodice pro hodnocení předpokladů rozvoje chytré obce, který vznikl ve spolupráci s Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a MAS Sokolovsko. Smyslem této analýzy nebylo vytvořit žebříček obcí, ale identifikovat jejich silné stránky s ohledem na velikost polohu. Právě v tom

spočívá důležitý metodologický posun: data zde neslouží k mechanickému srovnávání území, ale k citlivější interpretaci jejich rozvojových předpokladů.

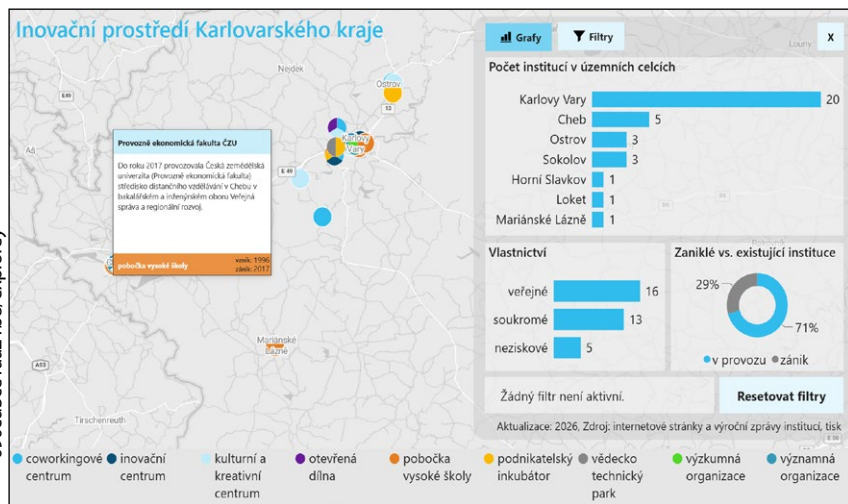
V transformačním regionu navíc data neplní jen evidenční nebo informační funkci. Stávají se nástrojem koordinace, prioritizace a legitimace. Bez nich je obtížné posoudit, které intervence mají skutečně strukturální dopad, jaké typy projektů se v území prosazují a kde naopak převládá spíše formální naplňování dotační logiky bez hlubší změny rozvojové trajektorie regionu. Datová infrastruktura tak představuje jednu z méně viditelných, ale velmi důležitých součástí transformační kapacity kraje.

Vodíkové údolí jako nová technologická a energetická doména

Jednou z nejviditelnějších nových rozvojových domén Karlovarského kraje je vodíkové údolí. Jde o územní a ekonomickou strategii, která propojuje energetiku, dopravu a průmysl. Jejím smyslem je vytvořit funkční regionální systém, který zahrnuje výrobu, distribuci i spotřebu vodíku. Celý systém je tedy závislý na vazbách mezi producenty, infrastrukturou a konečnými odběrateli vodíku. Právě tato síťová logika odlišuje vodíkové údolí od běžných pilotních projektů [Bízková et al., 2025].

Význam vodíkového hospodářství je třeba vnímat v širším kontextu strukturální proměny regionu. Karlovarský kraj patří mezi strukturálně postižené regiony a odklon od fosilních paliv mění jeho tradiční průmyslovou základnu [MMR, 2024]. Vodík je zde prezentován nejen jako možnost snižování emisí a posilování energetické soběstačnosti, ale také jako příležitost k vytváření nové technologické specializace. Zásadní roli v tomto směru sehrává institucionální rámec tvořený Vodíkovou strategií České republiky [MPO, 2021] a memorandumem tří hejtmanů z roku 2023, které propojilo Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský kraj [KÚ KK, 2023].

Důležitá je i koordinační rovina. Za koordinaci v území odpovídá vodíková platforma při KIC KK, která sdružuje více

Ukázka vizualizovaného výstupu regionálního dataportálu Karlovarského kraje, který převádí rozsáhlá data do srozumitelné podoby pro rozhodování veřejné správy i dalších aktérů

než třicet partnerů z oblasti energetiky, dopravy a akademické sféry. To ukazuje, že úspěch vodíkové agendy nezávisí jen na technologickém řešení, ale i na existenci instituce schopné propojit různé typy aktérů a převádět strategické vize do konkrétních projektů.

Pro úspěšný rozvoj vodíkového údolí je rozhodující ekonomická realita, zejména cena vodíku, jeho konkurenceschopnost vůči alternativním řešením, stabilita poptávky i regulační podmínky. Budoucnost tohoto odvětví tedy nebude záviset jen na technické proveditelnosti, ale i na schopnosti vytvořit životaschopné tržní a institucionální prostředí [PwC, 2024].

V rámci vodíkového údolí Karlovarského kraje vznikají první konkrétní projekty. Patří mezi ně vodíkové město v Hranicích u Aše, kde probíhá testování příměsí vodíku v plynárenské síti, nebo technologický park v Ostrově, kde má v areálu bývalého podniku Škoda Ostrov vzniknout fotovoltaická elektrárna, bateriové úložiště a elektrolyzátor pro výrobu vodíku. Důležitá je také vazba na lázeňství a veřejnou dopravu, tedy na oblasti, které mají v regionální ekonomice i identitu významné postavení. Vodíkové údolí se tak může promítat do více částí regionálního života, nikoli jen do průmyslové výroby.

Významná je rovněž přeshraniční dimenze. Poloha Karlovarského kraje vytváří přirozené předpoklady pro propojení s Bavorskem a Saskem, a tím i pro zapojení

do širšího česko-německého vodíkového prostoru. Otevírá se možnost sdílení zkušeností s územími, která jsou v některých aspektech rozvoje vodíkových projektů dále, a možnost propojení trhů, institucí i výzkumných partnerství.

Kulturní a kreativní odvětví jako součást hospodářské diverzifikace

Další významnou linií transformace je podpora a rozvoj kulturních a kreativních odvětví. Karlovarský kraj nestojí pouze před úkolem nahradit zaniklá pracovní místa, ale také proměnit logiku regionální ekonomiky. Diverzifikace směrem k činnostem s vyšší přidanou hodnotou, schopností inovovat a přitahovat kvalifikované odborníky je jedním z předpokladů dlouhodobé odolnosti regionu. Kulturní a kreativní odvětví proto nelze chápat jako doplňková nebo okrajová témata. Jsou funkčním nástrojem ekonomické proměny i součástí nového obrazu regionu. Propojují tradiční průmysly s inovacemi, generují přidanou hodnotu průřezově napříč sektory a spoluvytvářejí identitu území, bez níž se ani technologická ani ekonomická transformace trvale neudrží.

Podklady k této oblasti zároveň ukazují, že inovace nelze užít pouze na technologickou změnu, ale lze je chápat jako výsledek aplikace kreativních procesů. Důležité je přitom nepodceňovat ekonomický rozměr tohoto tvrzení. Inovace je také schopnost přetvořit nápad do

funkčního řešení, a právě v tom spočívá ekonomický význam kreativity. Kulturní a kreativní odvětví nepřinášejí hodnotu jen sama o sobě, ale i tím, že prostupují další části regionální ekonomiky: do designu výrobků, marketingu, veřejného prostoru, vzdělávání nebo služeb. V transformačním regionu tak působí jako průřezový zdroj přidané hodnoty.

Praxe implementace Strategie kulturních a kreativních odvětví Karlovarského kraje pro období 2025–2030 [KÚ KK, 2025] současně ukazuje, kde leží hlavní bariéry. Nejde o absenci kreativního talentu, ale o jeho slabou ekonomickou viditelnost a omezenou schopnost veřejného sektoru takové služby smysluplně poptávat a zadávat. Tyto dvě roviny spolu úzce souvisejí. Pokud veřejné instituce nevytvářejí poptávku, kreativní profesionálové zůstávají ekonomicky okrajoví nebo region opouštějí. Pokud naopak nejsou dostatečně zviditelněni a strukturálně propojeni, nevzniká stabilní nabídka pro veřejný ani soukromý sektor.

Právě proto rozvíjíme v kraji funkční nástroje, které působí současně na nabídku i poptávku. Na straně nabídky jde o platformu žijemkreativitou.cz a Galerii kreativců, která nefunguje jen jako pasivní seznam, ale jako kurátorsky vedený nástroj mapující a zpřístupňující regionální kreativní profesionály jako partnery pro konkrétní zakázky. Na straně poptávky se objevují kreativní vouchery pro veřejný sektor a pravidelná setkání Obce kulturní a kreativní, jejichž cílem je posilovat schopnost samospráv pracovat s kulturními a kreativními odvětvími v místním rozvoji. Kreativní platforma pak rozšiřuje tento přístup na podnikovou sféru prostřednictvím tematicky zaměřených matchmakingových setkání.

Významná je i přeshraniční spolupráce se Saskem, která přináší inspiraci z prostředí s rozvinutějším kreativním ekosystémem. Zároveň je ale zřejmé, že výsledky této práce se neprojeví okamžitě. Absorpční schopnost veřejného sektoru roste pomalu, propojení kulturního kreativního odvětví s podnikatelskou sférou se teprve rozvíjí a výsledky systémové práce se projevují v horizontu let, nikoli měsíců. To je pro každou strukturální změnu přirozené – a zároveň je to argument pro její kontinuitu. Regionál-

ní transformace není otázkou rychlých efektů, ale dlouhodobého budování podmínek pro novou ekonomickou a společenskou dynamiku.

Závěr

Případ Karlovarského kraje ukazuje, že proměna strukturálně postiženého regionu je dlouhodobý proces, který nelze naplnit pouze prostřednictvím jednotlivých projektů nebo investic. Klíčovou roli v něm hraje schopnost území propojovat strategické záměry, implementační kapacitu, datovou základnu, nové hospodářské domény a práci s lidským kapitálem do soudržného rámce regionálního rozvoje.

Úspěšnost takové transformace proto závisí nejen na kvalitě strategického rámce, ale také na schopnosti regionálních institucí tento rámec dlouhodobě implementovat, vyhodnocovat a převádět do konkrétních rozvojových příležitostí. Personální kapacity a datová infrastruktura v tomto ohledu představují základní předpoklady efektivního strategického řízení: umožňují nejen formulovat priority, ale také sledovat jejich naplňování a pružně reagovat na měnící se potřeby území. Vodíková agenda a kulturní a kreativní odvětví pak ilustrují různé, avšak vzájemně komplementární podoby hospodářské

diverzifikace. Zatímco vodík navazuje na průmyslové kompetence regionu a otevírá prostor pro technologicky orientované hodnotové řetězce, kulturní kreativní odvětví posilují znalostní, kreativní a podnikatelskou složku místní ekonomiky. V souhrnu tak nejde o samostatné dílčí aktivity, ale o propojené prvky širšího transformačního procesu, který vyžaduje kontinuitu, kapacitu a schopnost strategického učení.

Krajské inovační centrum Karlovarského kraje v tomto procesu neplní pouze roli další instituce v regionálním prostředí. Jeho význam spočívá především v podpoře vytváření vazeb mezi aktéry, rozvojovými tématy a dostupnými nástroji. Právě tato propojovací a stabilizační funkce může být jedním z rozhodujících předpokladů toho, aby se probíhající transformace proměnila v dlouhodobou a vnitřně soudržnou změnu rozvojové trajektorie kraje.

Použité zdroje:

BÍZKOVÁ, R.; MINAŘÍK, D.; ČERVINKA, J.; MARYŠKA, V.; MERVART, P.; NEKOLOVÁ, G.; TICHÝ, K. 2025. *Metodika tvorby vodíkových údolí*. [on-line]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dostupné z: <https://www.ms-vk.cz/wp-content/uploads/simple-file-list/Dokumenty/Metodika-tvorby-vodikovy-udoli.pdf>.

KÚ KK. 2023. *Memorandum o mezikrajské spolupráci transformujících se uhelných regionů v oblasti*

podpory aplikace vodíkových technologií a koordinovaného rozvoje konceptu „Vodíkových údolí“. [on-line]. Karlovy Vary: Krajský úřad Karlovarského kraje. Dostupné z: https://www.kr-karlovarsky.cz/system/files/2025-06/Memorandum_vodikova_udoli.pdf.

KÚ KK. 2025. *Strategie rozvoje a podpory kulturních a kreativních odvětví na území Karlovarského kraje na roky 2025–2030*. [on-line]. Interní a pracovní podklady Krajského inovačního centra Karlovarského kraje. Karlovy Vary: Krajský úřad Karlovarského kraje. Dostupné z: https://www.kr-karlovarsky.cz/system/files/2026-01/souhrn_a4_web.pdf.

MMR. 2015. *Strategický rámec hospodářské restrukturalizace Ústeckého, Moravskoslezského a Karlovarského kraje. Aktualizace 2024*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: https://mmr.gov.cz/getmedia/5aca429f-44eb-4c59-b195-fac58040794c/Strategicky_ramec.pdf.aspx?ext=.pdf.

MPO. 2021. *Vodíková strategie České republiky. Aktualizace 2024*. [on-line]. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dostupné z: <https://mpo.gov.cz/assets/cz/prumysl/strategicke-projekty/2024/7/Vodikova-strategie-CR-aktualizace-2024.pdf>.

PWC. 2024. *Připravenost České republiky na vodíkové hospodářství*. [on-line]. Praha: PwC. Dostupné z: https://www.spcr.cz/images/media/2024_vodik_v_CR_studie_long.pdf.

*Ing. Martina Baráková, MPA, MSc.
Ing. Jana Hamerníková
Bc. Štěpánka Kolesnyk Pitterová
Mgr. Lukáš Rozlílek
Ing. Michal Záhořík, MPP, Ph.D.
Ing. Petra Valdmanová
Krajské inovační centrum
Karlovarského kraje*

ENGLISH ABSTRACT

The Role of the Karlovy Vary Regional Innovation Centre in the Region's Spatial Transformation Process, by Martina Baráková, Jana Hamerníková, Štěpánka Kolesnyk Pitterová, Lukáš Rozlílek, Michal Záhořík, Petra Valdmanová

The paper examines the ongoing transformation of the Karlovy Vary Region in the context of the just transition and economic restructuring. It demonstrates that the regional transformation is driven both by investment and individual projects, as well as by new approaches to development governance, data usage, support for emerging economic specialisations, and the strengthening of institutional capacity. The article describes different dimensions of this transformation using projects focusing on the development of the Sokolov area, the Karlovy Vary Region data portal, the Hydrogen Valley, and the development of cultural and creative industries as examples. Particular attention is paid to the Karlovy Vary Regional Innovation Centre, which, through its activities, provides an umbrella framework for coordinating these agendas and embedding them in long-term regional development practice.

UTVÁŘENÍ RÁMCE PRO DLOUHODOBOU ÚZEMNÍ PROMĚNU KOMPLEXNÍ REVITALIZACE ÚZEMÍ PO TĚŽBĚ V RÁMCI PROJEKTU TRANSFORMAČNÍ CENTRUM ÚSTECKÉHO KRAJE

Eva Němcová, Jana Kubánková, Martina Hutárová, Michal Porteš

Článek představuje přístup k utváření rámce dlouhodobé prostorové proměny posttěžební krajiny mostecké pánevní oblasti v rámci strategického projektu Transformační centrum Ústeckého kraje, konkrétně jeho pilíře zaměřeného na komplexní revitalizaci území po těžbě. Představuje především plánovací proces a nastavení spolupráce aktérů. Jádrem příspěvku je představení územní analýzy mostecké pánevní oblasti „Obraz pánve“, která slouží ve dvojí roli: jednak jako odborný podklad pro navazující návrhovou fázi územního rozvoje mostecké pánevní oblasti, jednak jako nástroj pro vedení dialogu o budoucím rozvoji území s klíčovými aktéry rozvoje území, odbornou a širší veřejností.

Kontext projektu Transformační centrum Ústeckého kraje

Ústecký kraj je s těžbou hnědého uhlí úzce spjat již po staletí, přičemž vrcholu dosáhla těžba během 70. a 80. let 20. století, kdy se stala klíčovým faktorem pro energetickou soběstačnost Československa. Po roce 1989 začal pod vlivem rostoucích požadavků na ochranu životního prostředí postupný útlum těžby uhlí. V současnosti usiluje Evropská unie o snižování emisí ze spalování fosilních paliv, a tedy o urychlené ukončení těžby uhlí. Aby podpořila regiony, které jsou touto změnou nejvíce zasaženy, vytvořila evropský Fond pro spravedlivou transformaci, který má pomoci eliminovat zátěž způsobenou urychleným útlumem těžby a posílit nový směr, kterým se má region vydat.

V rámci Operačního programu Spravedlivá transformace (OPST) Ústecký kraj připravil a je nositelem strategického projektu Transformační centrum Ústeckého kraje (TCÚK). Projektem je podpořena revitalizace brownfieldu bývalé střední školy v Ústí nad Labem pro budovu nového Transformačního centra, které poslouží jako společné sídlo všem čtyřem níže zmíněným tematickým pilířům transformace:

- Chytrá data – nositel Datové centrum Ústeckého kraje (DCÚK),
- Inovace ve firmách – nositel Inovační centrum Ústeckého kraje (ICÚK),

- Obnovitelné zdroje v energetice – nositel Energetické centrum Ústeckého kraje (ECÚK),
- Komplexní revitalizace území po těžbě – nositel Regionální rozvojová agentura Ústeckého kraje (RRA ÚK).

Díky projektu Transformační centrum Ústeckého kraje vznikl v Regionální rozvojové agentuře Ústeckého kraje nový mezioborový tým, který se prostorovou dimenzí regionálního rozvoje zabývá a v rámci projektu je označován jako čtvrtý pilíř.

Prostorová dimenze regionálního rozvoje

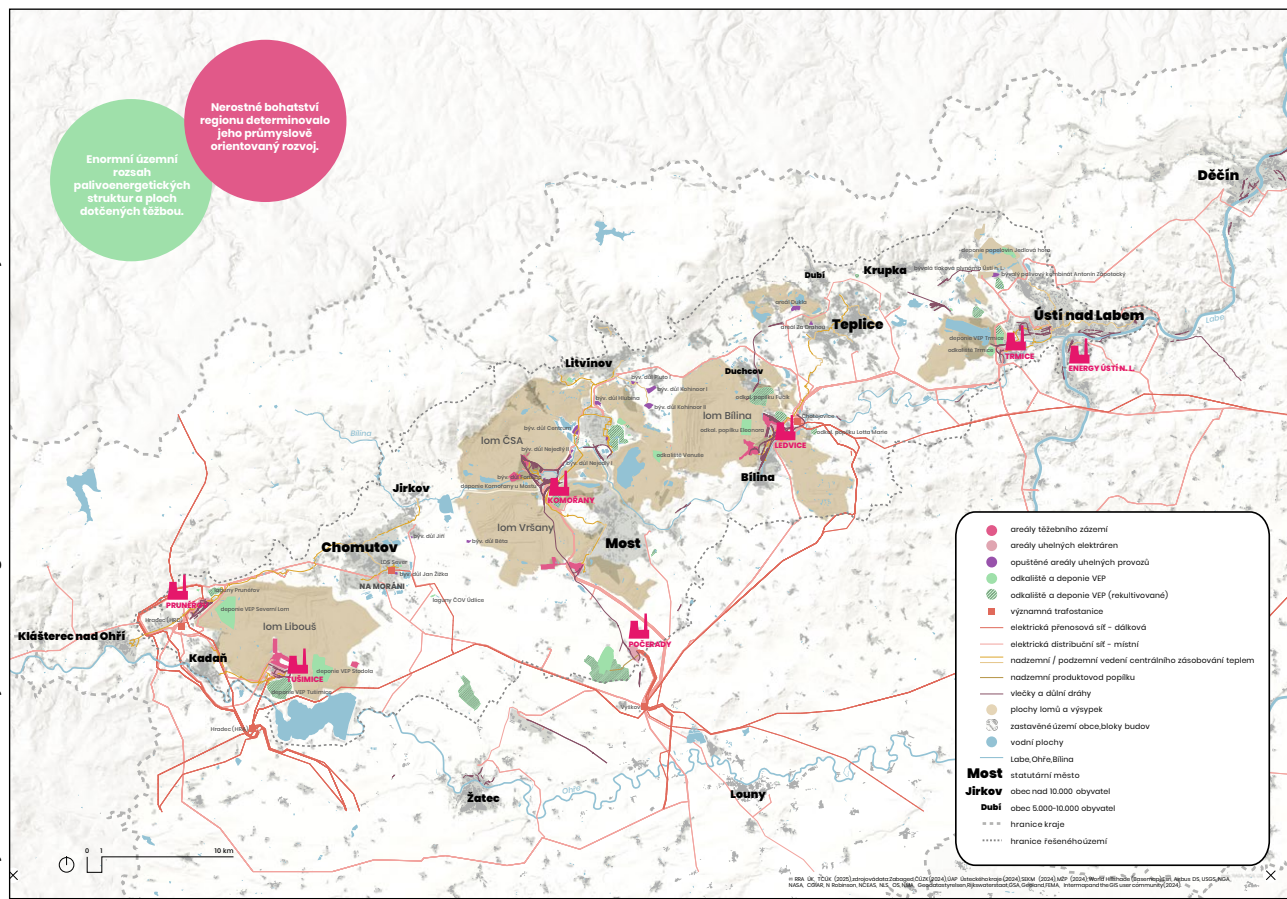
Plánování rozvoje území Podkrušnohoří bylo prakticky po celé 20. století podřízené zájmům těžby a rozvoje související infrastruktury a návazného (převážně těžkého) průmyslu. Režim báňského plánování dlouhodobě nastolil při nakládání s rozsáhlým územím primární sledovaný cíl, kterým byla efektivní těžba. Další hlediska rozvoje území se musela přizpůsobit. Zanikly desítky obcí včetně celého původního města Most. Lidé byli ze svých bydlišť stěhováni do nově budovaných dělnických kolonií a později bytů na panelových sídlištích. Změnil se vodní režim, pro řeky a potoky se vybudovala nová koryta v místech, kde nepřekážela těžbě. Své trasy měnily silnice, železniční tratě, cesty. Přesouva-

ly se miliardy tun zeminy a na více než 300 km² vznikl zcela nový terén s atypickými fyzickými vlastnostmi území. Byly vybudovány plošně rozsáhlé průmyslové areály, elektrárny a teplárny, hustá síť energetických vedení, produktodů a vleček (obr. 1). Dopady báňské činnosti budou pro region významnou zátěží ještě dlouho po ukončení těžby uhlí.

Probíhající proces ukončení těžby a spalování uhlí představuje pro prostorový rozvoj regionu zcela nové výzvy. Znamená nejen proměnu hospodářské základny regionu a podoby krajiny, ale také opouštění éry báňského plánování, které po desetiletí nahlíželo na území především prizmatem technického řešení těžby, průmyslové a energetické produkce a následných sanací a rekultivací. Již ze samotného územního rozsahu těžebních a posttěžebních lokalit lomů a výsypek je zřejmé, že revitalizaci tohoto území není možné ponechat na jednotlivých obcích. Mnohé tyto plochy překračují správní obvody více obcí, často i více obcí s rozšířenou působností (ORP). Například území lomu Bílina a jeho výsypek zasahuje do správních obvodů jedenácti obcí a čtyř ORP – a to bez jeho vnější Radovesické výsypky (obr. 2).

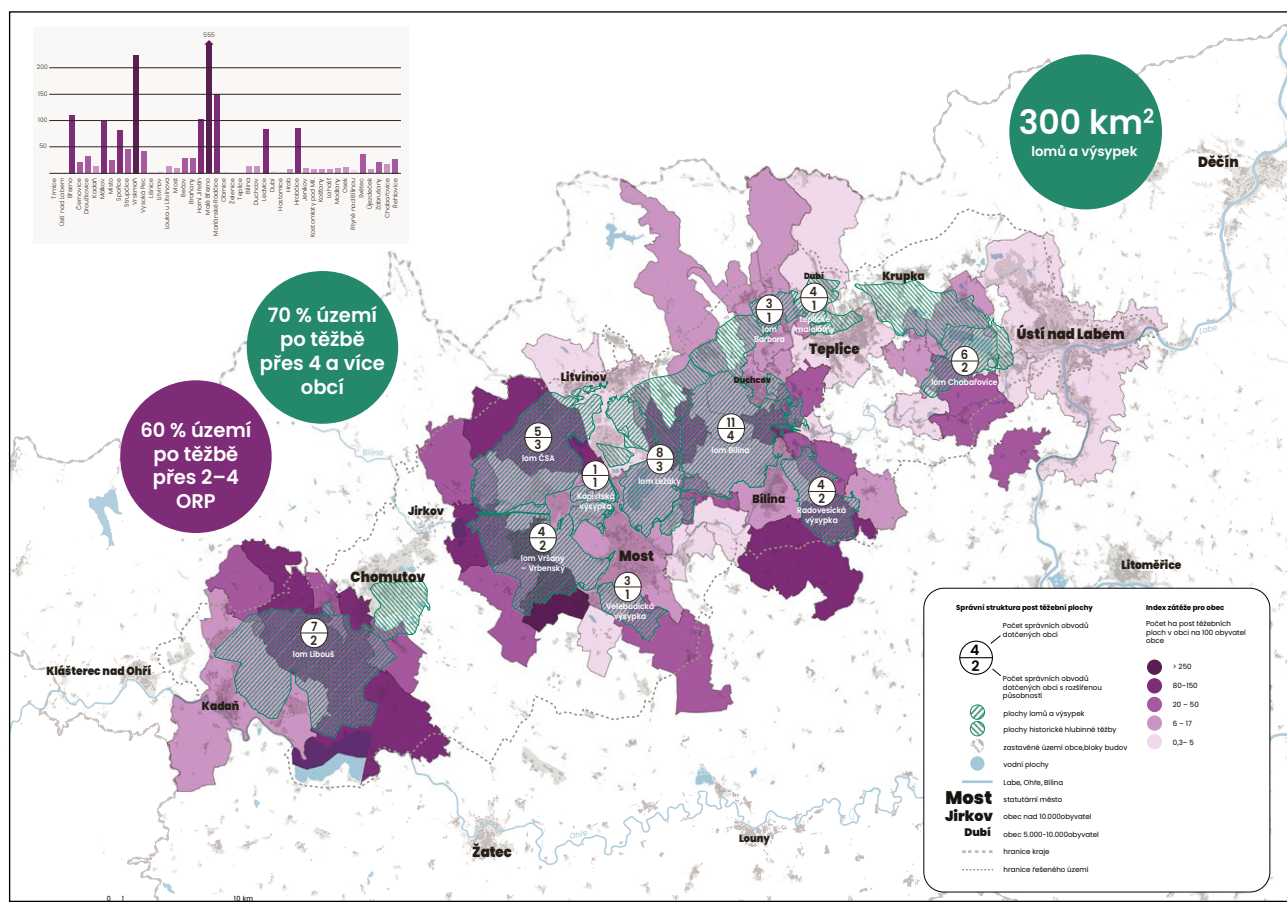
Těžební území stála dlouhá léta mimo přímý zájem i pozornost obcí z hlediska jejich rozvoje, neboť byla v báňském

Zdroj: RRA ÚK, 2024; zdrojová data: Zabaged (ČÚZK, 2024); ÚAP Ústeckého kraje, 2024; SEKM, 2024; MŽP, 2024

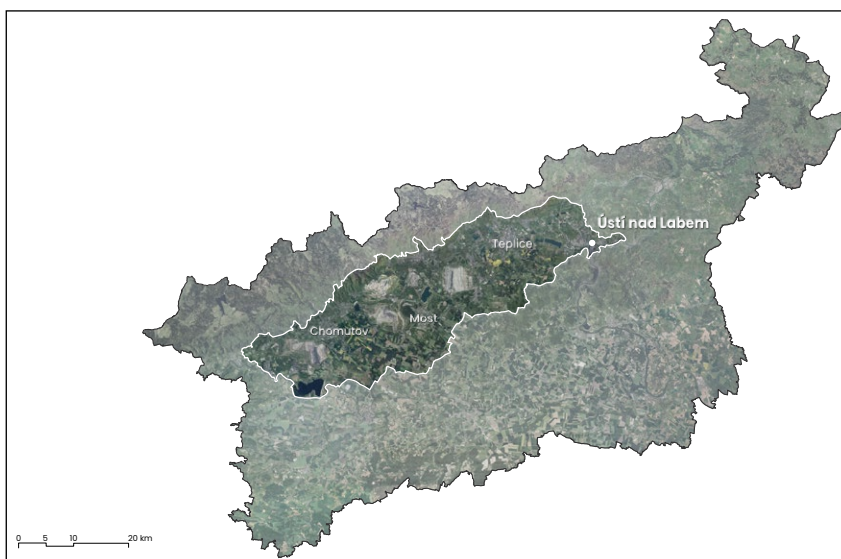
Obr. 1: Mapa krajiny palivoenergetického komplexu

Zdroj: RRA ÚK, TCÚK, 2024; zdrojová data: SO ORP, Zabaged (ČÚZK, 2024); počty obyvatel: SLDB 2021 (ČSÚ, 2024)

Obr. 2: Správní struktura a zátěž ploch lomů a výspěk

režimu s jasně daným využitím. Nová krajina, která vznikla těžební činností, je v mnoha aspektech nedostatečně popsána (nejdou známa všechna data o fyzickém prostředí, nedostatečně popsané limity využití) a stejně tak absentují koncepční rozvahy pro funkční a prostorové zapojení do sídelní a krajinné struktury regionu. Pro návrh a řízení prostorové transformace Podkrušnohří je potřeba připravit relevantní podklady a rámec, obojí umožňující dialog nad vhodnými směry dalšího rozvoje. Právě zde navazuje činnost čtvrtého pilíře, který využívá neformální plánovací nástroje, jejichž hlavní předností je otevřenost, flexibilita a iniciační charakter. Nezávazná poloha výstupů zároveň vytváří prostor pro široký dialog a prověřování možných směrů rozvoje území. Právě absence přímé regulace často podporuje větší ochotu aktérů zapojit se do procesu, protože jej nevnímají jako okamžitý nástroj rozhodování o využití území, ale jako platformu pro společnou diskusi o jeho budoucnosti. Výstupy tohoto procesu následně slouží jako podklad pro formální nástroje

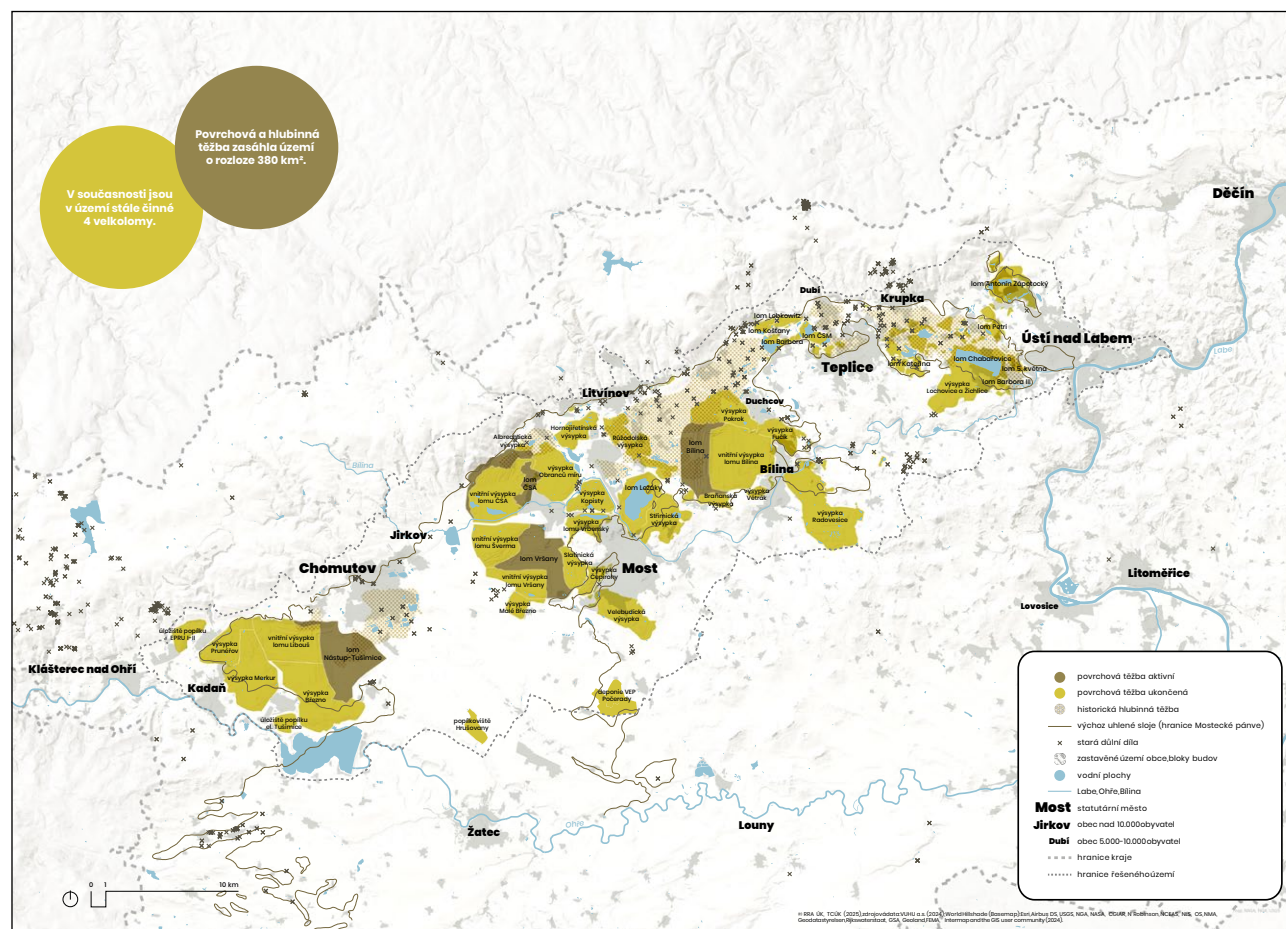
Zdroj: RRA ÚK, 2024; zdrojová data: ortofotomapa ČR, ZabAGED (CZK, 2024)

Obr. 3: Hranice řešeného území analýza Obráz pánev: Analýza střetů, potenciálů a bariér územního rozvoje mostecké pánevní oblasti

územního plánování a strategické dokumenty. Jejich promítnutí do konkrétních agend a postupná realizace v území pak závisí především na politické vůli a aktivitě jednotlivých institucí i dalších zapojených aktérů.

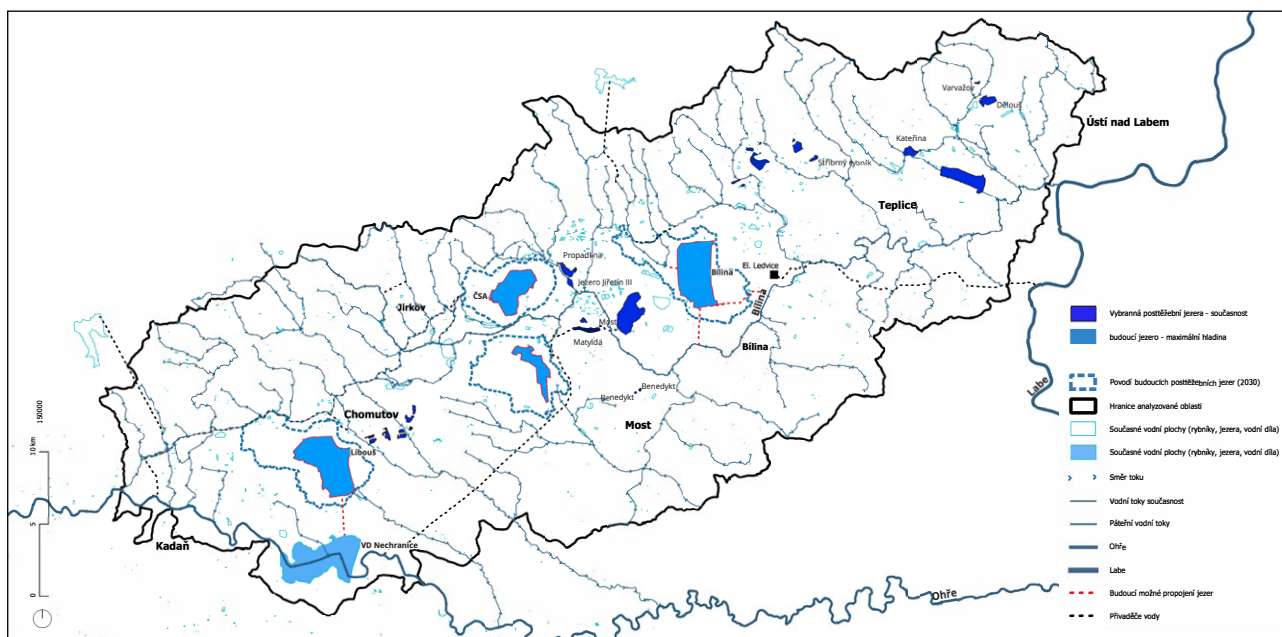
Územní analýza mostecké pánevní oblasti a její využití

Prvním krokem bylo zpracování územní analýzy nazvané **Obráz pánev: Analýza střetů, potenciálů a bariér územního rozvoje mostecké pánevní oblasti**,

Zdroj: zpracoval VUHU, a. s., pro RRA ÚK, 2024

Obr. 4: Báňská zátěž v Mostecké pávni

Obr. 5: Postřezbíní jezera

kteřá řeší Podkrušnohoří od Ústí nad Labem po Kadaň, území o rozloze cca 1 000 km², ve kterém žije zhruba polovina obyvatel Ústeckého kraje (obr. 3). Analýza rozevírá vějíř územně specifických témat, identifikuje souvislosti mezi jednotlivými strukturami a popisuje možné bariéry, potenciály a střety, které budou formovat budoucí rozvoj. Tento postup má za cíl mimo jiné iniciovat posun dosavadního, spíše inženýrsky a sektorově orientovaného přístupu k rozvoji území k celostnímu pojetí, které zohledňuje širší prostorové souvislosti a vztahy mezi jednotlivými složkami území a dimenzemi regionálního rozvoje.

Analýza byla zpracovaná pro dva hlavní účely:

- Jedním účelem je tradiční využití analýzy pro navazující návrhové části **Komplexní studie mostecké pánevní oblasti**, která bude dokončena na konci roku 2027.
- Druhým účelem je její využití jako nástroje pro otevření klíčových otázek, pojmenování dosud opomíjených témat a vedení dialogu s relevantními aktéry o prostorové proměně regionu.

Témata jsou dělena do kapitol: Plánování rozvoje území (včetně problematiky báňského plánování), Fyzické prostředí,

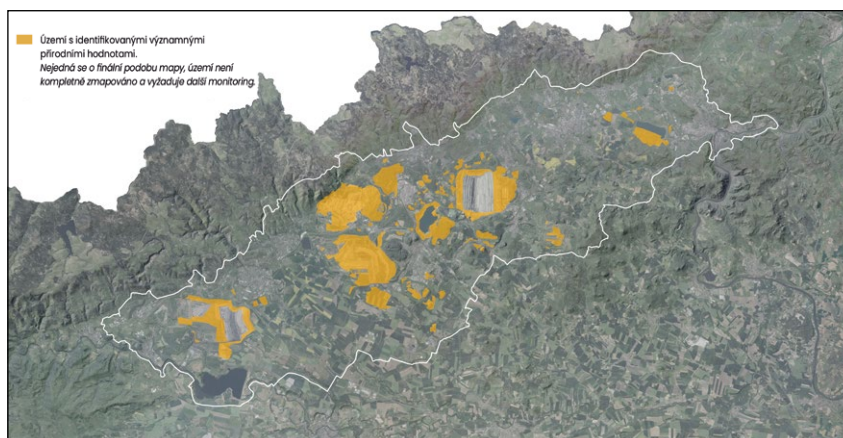
Rekultivace a resocializace lomů a výsypek, Infrastruktura a průmysl, Kvalita místa pro život a Pohledem aktérů¹. Při zpracování výstupů byl kladen důraz na kompaktnost sdělení a hlavně vyjádření informací v prostoru. Jedná se tedy především o soubor map a schémat (obr. 4–10).

„Obraz pánve“ byl dokončen interním odborným zpracovatelským týmem na konci roku 2024, v roce 2025 probíhalo zapojování klíčových aktérů, odborníků a širší veřejnosti (s přesahem do dubna 2026). Dokument se zpracovanou zpětnou vazbou z participativní fáze je k dispozici na webové stránce projektu

a v omezeném nákladu bude dostupný i v tištěné verzi. Dokument se stává nejen odrazovým můstkem pro další, návrhovou část, ale zejména díky takto nastavenému procesu posílil důvěru pro spolupráci s klíčovými aktéry v navazujícím plánovacím procesu. Závěrečná syntéza poukazuje na prioritní témata a úkoly k řešení v návrhové části.

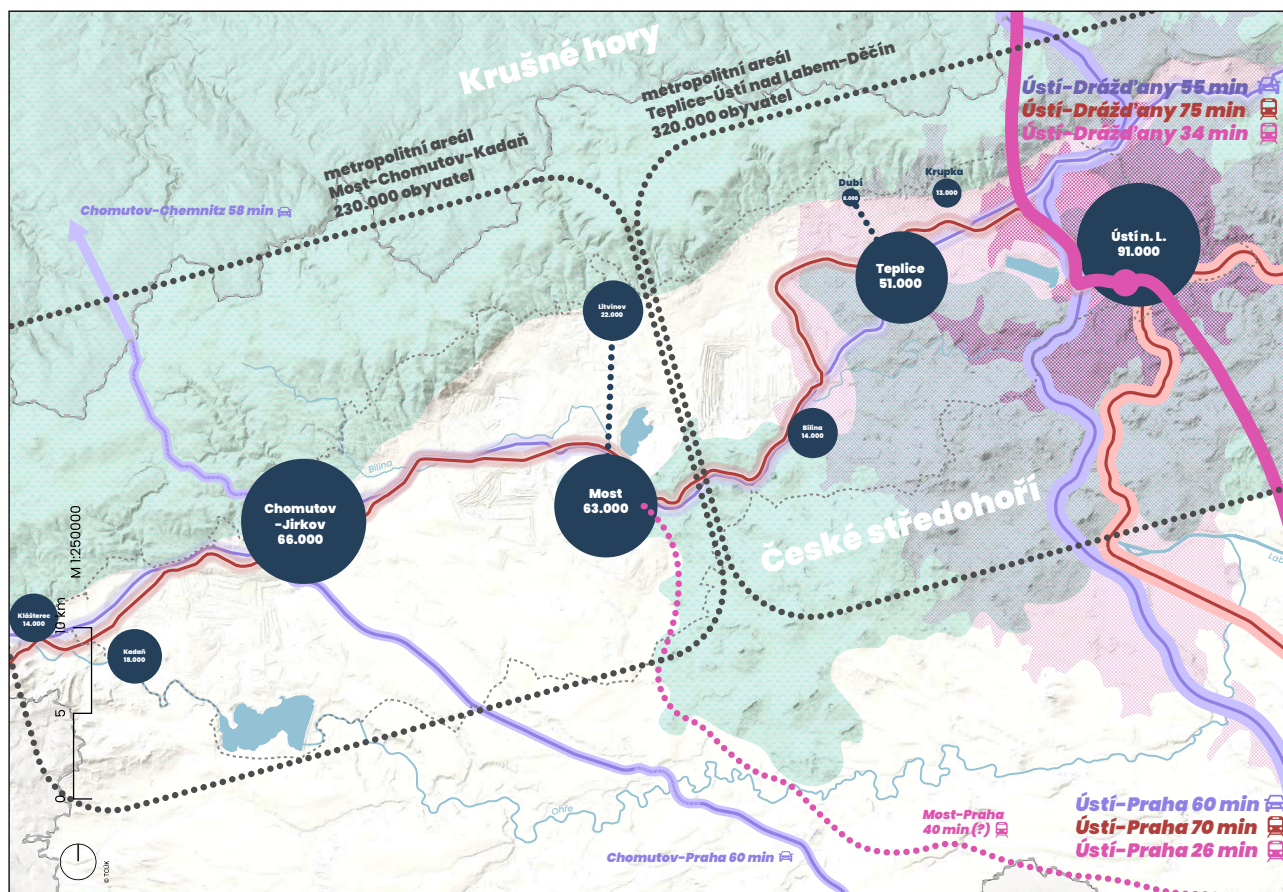
Územní analýza jako nástroj pro vedení dialogu o rozvoji území

Cílem participativního plánovacího procesu bylo zapojit klíčové aktéry regio-

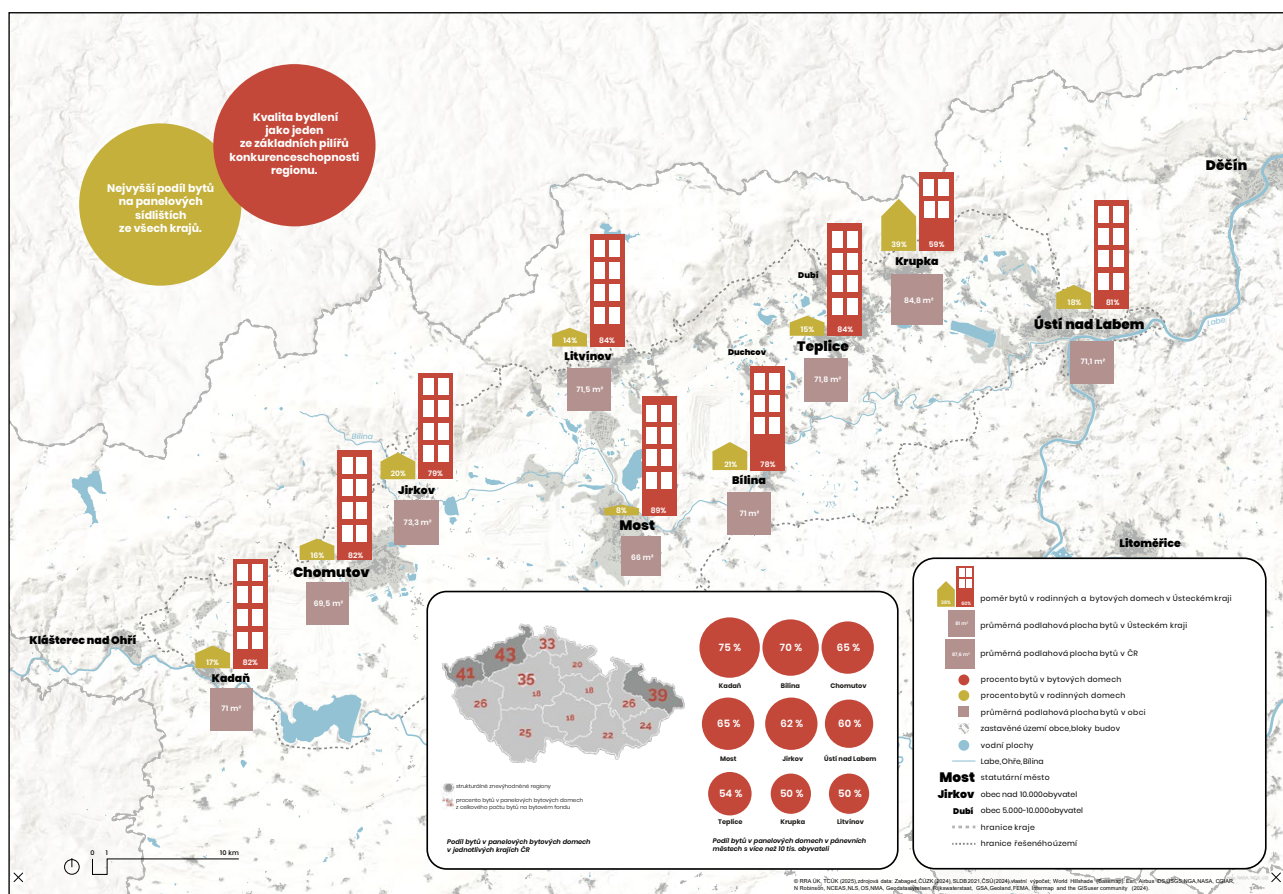

Obr. 6: Území s významnými přírodními hodnotami postřezbíní krajiny

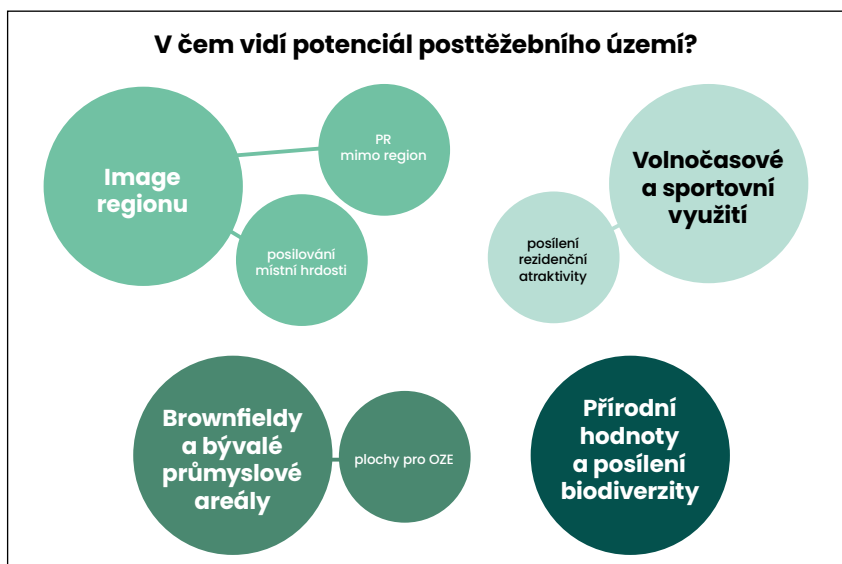
¹ Kapitola Pohledem aktérů byla zpracována rešerší a kvalitativním šetřením klíčových aktérů v území. Šetření bylo zacíleno na klíčové aktéry, kteří řeší další rozvoj postřezbíních lokalit a vstupují do něj z pohledu správce/majitele/uživatele/výzkumníka. Další kapitoly byly zpracovány rešerší datových a mapových zdrojů doplněnou o terénní šetření vybraných sledovaných jevů a rozhovory s experty.

Zdroj: RRA ÚK, 2024; zdrojová data: Zabaged (ČÚZK, 2024)

Zdroj: RRA ÚK, 2024; zdrojová data: Zabaged (ČÚZK, 2024); SLDB 2021 (ČSÚ, 2024); vlastní výpočet

Obr. 9: Schéma potenciálů rozvoje posttěžebního území identifikovaných aktéry v rámci kvalitativního šetření

Obr. 10: Schéma bariér rozvoje posttěžebního území identifikovaných aktéry v rámci kvalitativního šetření

nálního rozvoje a relevantní odbornou veřejnost do diskuse o budoucnosti území a jeho dalším směřování. Důraz byl kladen na pochopení širších prostorových souvislostí, získání zpětné vazby a místní zkušenosti pro vytvoření sdílené znalostní základny pro další návrhovou fázi projektu. Vzájemný dialog zároveň umožňuje postupně hledat shodu nad hlavními tématy rozvoje území a formulovat vhodné přístupy k jejich řešení.

Dalším aspektem je povaha výstupů projektu, které jsou v zásadě neformál-

ními plánovacími dokumenty. Jejich výhodou je, že umožňují vysokou interaktivitu a otevřenost pro nastavení obsahu i zpracování výstupů, a vytváří tak dostatečně velký prostor pro formulování názoru na rozvoj území. Na druhou stranu jejich implementace a využívání závisí zcela na politické vůli a dobrovolné aktivitě jednotlivců a institucí, kteří v dokumentech a výstupech musí shledávat smysl a přínos. Pro utváření dlouhodobé proměny regionu je využití této polohy nástrojů osvědčeným procesem (viz různé příklady procesů ze zahraničí

v podobných regionech)². Zpracované dokumenty se stávají prostředky pro nastavování spolupráce aktérů a posouzení jejich agend směrem ke společné vizi rozvoje a jejímu naplňování. V tomto kontextu je také důležitý aspekt budování odborné důvěry aktérů území ve zpracovatelský tým jako předpoklad pro další spolupráci a využití výstupů.

Pro představení obsahu, klíčových zjištění a získání zpětné vazby a podnětů k analýze od klíčových aktérů byl zvolen koncept setkání nazvaných „Pánevní znělky“ (tab. 1). Jednalo se o sérii setkání s předem vybranými aktéry rozvoje mostecké pánevní oblasti. Celkem 16 setkání proběhlo v období od března do listopadu 2025 a zúčastnilo se jich 139 aktérů různé odbornosti a s různým vztahem k území, vybraná setkání proběhla za účasti a podpory hejtmana Ústeckého kraje. Pánevních znělek se zúčastnili zástupci následujících skupin:

- politická reprezentace místních samospráv a Ústeckého kraje,
- úřednické představitelé místních samospráv a Ústeckého kraje,
- majitelé a správci těžebních a posttěžebních ploch,
- odborníci se specificky místní znalostí,
- odborníci na průřezová témata,
- zástupci strategických projektů a rozvojových aktérů vstupujících do procesu transformace,
- zástupci vybraných ministerstev,
- zástupci regionálních institucí vstupujících do územního rozvoje,
- okrajově zástupci soukromého sektoru.

Celkem bylo během diskusí zaznamenáno více než 200 relevantních připomínek a řada podnětů do další fáze. Zpracovány byly především faktické připomínky. Tematické podněty budou reflektovány v navazující plánovací fázi.

Z celkového hodnocení účastníků setkání vyplynulo, že oceňují nastavený komplexní přístup prostorového plánování a řešení témat na regionální úrovni. Analýza byla většinou vnímána pozitivně, a to zejména pro svou komplexnost, kvalitní vizuální zpracování, množství syntetizovaných, nově vytvořených a interpretovaných dat a v neposlední

² Např. program REGIONALE 2025 v Severním Porýní-Vestfálsku a proces tvorby Vize 2025 v Lužicích.

Typ akce	Aktér	Zapojení účastníci
Pánevnická znělka 1	Řešitelé Strategie rozvoje Ústeckého kraje	3
Pánevnická znělka 2	Sev.en Group	6
Pánevnická znělka 3	Krajské odbory (ORR, OŽPZ, OPPIT, OÚPASŘ)	17
Pánevnická znělka 4	SD, a. s.	4
Pánevnická znělka 5	„Místní znalci“ (odborníci na místní tematiku)	9
Pánevnická znělka 6	„Externí znalci“ (odborníci na průřezová témata, postupy)	8
Pánevnická znělka 7	Diamo, s. p.	3
Pánevnická znělka 8	Radní Ústeckého kraje	8
Pánevnická znělka 9	Obce v řešeném území	16
Pánevnická znělka 10	Město Most – politická reprezentace a vybraní zástupci magistrátu města	7
Pánevnická znělka 11	Město Ústí nad Labem – politická reprezentace a vybraní zástupci magistrátu města	7
Pánevnická znělka 12	Město Chomutov – politická reprezentace a vybraní zástupci magistrátu města	13
Pánevnická znělka 13	Město Teplice – politická reprezentace	4
Pánevnická znělka 14	Strategické projekty OPST + rozvojové instituce	10
Pánevnická znělka 15	Národní úroveň – zástupci ministerstev MŽP, MMR, MV a další instituce	15
Pánevnická znělka 16	Regionální instituce a v malém zastoupení soukromý sektor	15
Pracovní setkání	Vědecká rada FORPOLIS, UJEP	5
Exkurze pánevnické oblasti	Česká asociace pro krajinářskou architekturu (ČAKA)	27
Konference	Transformační fórum II	360

Tab. 1: Přehled realizovaných akcí v rámci participace analýzy „Obraz pánve“ v roce 2025

Doba konání	Místo	Místo konání a doprovodný program
10. 7. – 13. 8. 2025	Kadaň	Campus Svoboda v rámci programu Landscape festivalu, vernisáž 10. 7. 2025
14.–22. 8. 2025	Osek	Cisterciácký klášter Osek, u příležitosti konání Oseckých slavností
22. 8. – 1. 9. 2025	Chomutov	Kamencové jezero
1.–10. 9. 2025	Bílina	Mírové náměstí, u příležitosti konání Hornických slavností
11. 9. 2025	Kadaň	Prezentace v rámci konference Krajina v proměně: Jak oživit Podkrušnohoří?
12. 9. – 12. 11. 2025	Most	Prior, prezentace v rámci konference SuperMost: nová budoucnost pro přesunuté město, 7. 11. 2025
13.–24. 11. 2025	Teplice	Regionální muzeum v Teplicích, vernisáž 18. 11. 2025
25. 11. 2025 – 5. 1. 2026	Chomutov	Městská knihovna, vernisáž 1. 12. 2025
6. 1. – 4. 2. 2026	Duchcov	Gymnázium a Střední průmyslová škola, prezentace 16. 1. 2026
4. 2. – 25. 3. 2026	Ústí n. Labem	Galerie Hraničář, vernisáž 4. 2. 2026
25. 3. – 13. 4. 2026	Ústí n. Labem	Univerzita J. E. Purkyně, prezentace v rámci výuky 13. 4. 2026

Tab. 2: Přehled realizovaných akcí v rámci participace analýzy „Obraz pánve“ pro širší veřejnost ve formě stejnojmenné putovní výstavy v roce 2025/26

řadě otevření potřebných diskusí k popsaným tématům.

Pro účely informování širší veřejnosti o zahájeném plánovacím procesu a obsahovém zaměření analýzy „Obraz pánve“ byla realizována putovní výstava s názvem Obraz pánve: krajina v proměně. Výstava byla prezentována na deseti místech v rámci řešeného území v období od června 2025 do dubna 2026 (tab. 2). V každé lokalitě proběhl doplňkový program, většinou formou vernisáže spočívající v prezentaci témat a navazující diskusi.

Syntéza územní analýzy „Obraz pánve“

Východiska budoucího rozvoje území byla popsána ve shrnující syntéze v závěrečné části analýzy. Jejím cílem bylo identifikovat souvislosti mezi danostmi území – fyzickými, infrastrukturními a sociálními strukturami – a souběhem megatrendů, které se budou v příštích letech dále prohlubovat. Těmi zdaleka není míněn jen útlum těžby a spalování hnědého uhlí, ale např. pokračující urbanizace metropolí, růst významu znalostní a inovační ekonomiky, geopolitická nestabilita a především hluboká demografická proměna spojená s populačním úbytkem a stárnutím obyvatelstva. Proměňovat se bude rovněž rámec veřejných politik a investičních priorit, u nichž lze očekávat větší důraz na bydlení, obranu a energetickou bezpečnost, stejně jako struktura dostupných finančních zdrojů včetně pravděpodobného útlumu dotační podpory v její dosavadní podobě.

Trend smršťujícího se regionu

Právě očekávaná populační proměna utváří jeden ze zásadních faktorů budoucího rozvoje území. Ústecký kraj již po několika dekádách ztrácí obyvatele, přičemž významnou složku tvoří právě migrace do metropole. Podstatné je také územní rozložení tohoto jevu, zvláště patrné ve větších městech pánevnické oblasti. Současně bude docházet k výrazné proměně věkové struktury obyvatelstva, která bude mít přímý dopad na fungování veřejných služeb, trh práce i celkovou ekonomickou výkonnost regionu.

Robustní infrastruktura a průmyslová odvětví

Transformace regionu se zároveň musí opírat o existující hospodářská a infrastrukturní aktiva. Významným tématem je budoucí role energetiky včetně rozvoje obnovitelných zdrojů, akumulace energie a využití posttěžebních lokalit a brownfieldů pro nové energetické a hospodářské funkce. Výhodnou predispozici má díky robustní dopravní infrastruktuře v území i rozvoj mobility. Žebříčková struktura příčného spojení podkrušnohorské konurbace představuje solidní základ pro zajištění vysoké dostupnosti vybavenosti a služeb širšímu okolí a její kvalita a rychlost přímo ovlivňuje velikost pracovního trhu.

Města a bydlení jako klíčové nástroje stabilizace a transformace pánevní oblasti

Současný proces suburbanizace, který je patrný v řadě pánevních měst, oslabuje ekonomickou i sociální pozici měst a zvyšuje náklady na infrastrukturu a veřejné služby. Výzvou zůstává vysoký podíl panelových sídlišť a existence segregovaných lokalit, které představují strukturální riziko pro sociální stabilitu a rezidenční atraktivitu regionu. Adaptace sídelní struktury, bytového fondu i působení na kvalitu vystavěného prostředí proto musí být chápány jako nedílná součást hospodářské transformace, nikoliv pouze jako nástroj estetizace prostředí.

Voda v regionu jako zásadní limit dalšího rozvoje

Mostecká pánev patří mezi nejteplejší a nejsušší oblasti České republiky a zároveň koncentruje průmyslové provozy s vysokými nároky na spotřebu vody. Dostupnost vody se tak stává jedním z určujících faktorů budoucího rozvoje území, který již nyní limituje některé investiční záměry. Návrhová část musí reagovat na potřebu systematického snižování spotřeby vody, rozvoje adaptačních opatření pro management srážkových vod a posilování zelené infrastruktury a přírodě blízkých opatření v sídlech i otevřené krajině.

Přírodní hodnoty posttěžební krajiny jako příležitost pro její obnovu

Mostecká pánev je zatížena vysokou fragmentací a narušením krajinných vazeb. Zatímco vlastní plochy lomů a výsypek, dlouhodobě spojeny s báňskou zátěží a konsolidací terénu, jsou jen omezeně vhodné pro intenzivní rozvoj technologických a ekonomických transformačních témat, mohou být podstatné pro ekologický pilíř a představovat důležité části obnovy krajiny.

Nová krajina jako atraktivní rezidenční zázemí a cesta pro utváření pozitivního vztahu k regionu

Špatná image a negativní vnímání regionu je dlouhodobě akcentovaná bariéra, která vstupuje téměř do všech témat místního rozvoje. Nově vznikající posttěžební krajina, založená na kombinaci jezer, industriálních stop, významných přírodních hodnot a rozsáhlých otevřených ploch, vytváří v českém kontextu unikátní krajinný charakter a předpoklad pro utváření pozitivní image regionu.

Vysoká správní zátěž posttěžebního území

Posttěžební plochy představují území dlouhodobě báňsky zatížená s náročnou správou a geotechnickými limity. Příležitostí může být vlastnická ucelenost těchto rozsáhlých ploch. Absentující plány cílového prostorového uspořádání nicméně ztěžují koordinaci mezi aktéry, mohou vést k nežádoucí vlastnické fragmentaci a také významně snižují projektovou připravenost v území. Pro identifikaci možných rozvojových linek je zásadní znalost limitů využití území posttěžebních lokalit, proto je nezbytné zmapovat a zpřístupnit chybějící data o fyzickém stavu území (např. geotechnické limity, biodiverzita, bonita rekultivovaných území, pasportizace hydrických přeložek).

Paralelní linie aktivit podporující změnu v území v kratším časovém horizontu

Proces proměny území, utváření spolupráce, formulace vize rozvoje území

a její postupné naplňování představuje dlouhodobý proces. Aby byly přínosy zohlednění prostorové dimenze rozvoje a využívání nástrojů prostorového plánování lépe vnímány a získávaly širší podporu, je důležité realizovat současně i dílčí hmatatelné výstupy s krátkodobějším dopadem. Projektový tým proto poskytuje aktérům veřejného sektoru konzultace zaměřené na revitalizaci území, implementaci parametrů kvality do zadávacích procesů a participativní plánování. Typicky se jedná o konzultace k využití koncepčních nástrojů prostorového plánování, například při sestavování zadání územních studií nebo jiných koncepčních studií mimo režim stavebního zákona. Další podpora je poskytována k architektonickým soutěžím, participativním procesům, facilitaci aktérů či poskytnutí odborné podpory v procesu rozvoje území.

Expertní tým současně zpracovává pilotní projekty zaměřené na rozvoj konkrétního území nebo řešení tematických oblastí. Realizace těchto aktivit zároveň přináší poznatky, které obohacují širší regionální měřítko plánování. Praktická zkušenost s rozvojem území často otevírá nová témata a pomáhá identifikovat přístupy k rozvoji celého regionu, které by bez ověřování v reálných situacích nemusely být rozpoznány. Tento přístup lze metodicky označit jako „research by design“. Doposud je ve fázi zpracování nebo již ukončení celkem šest pilotních projektů různého typu a rozsahu. Dále budou detailněji popsány dva z nich.

Pilotní projekt Koordinace rozvoje Radovesické výsypky

Jedná se o první pilotní projekt, který se zabýval nastavením vhodného postupu rozvoje posttěžební lokality zasahující do správních obvodů více obcí (v tomto případě čtyř obcí a dvou ORP). Dotčené obce dosud neměly k dispozici jednotný prostorový podklad, podle kterého by mohly toto komplikované a plošně rozsáhlé území vhodně rozvíjet. Proto byl projektovým týmem zpracován koncepční dokument **Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky**, který území řeší v nadobecních souvislostech a slouží obcím jako podklad pro další kroky v rozvoji území – např. aktuali-

vých aktérů, bylo zásadní představení analýzy jako uceleného a komplexněji pojatého díla, které umožnilo celkový náhled na prostorová východiska území. Posunem od doposud čistě inženýrsky a sektorálně orientované analytiky území směrem k průřezovému pojetí byl nastartován proces strategického prostorového rozvoje území, jehož podstatou je integrace jednotlivých témat a hledání jejich vzájemných vazeb. Za podstatný výstup dosavadních setkání a zpětnou vazbu ze strany aktérů lze považovat artikulaci potřeby řešit pro-

storovou transformaci mostecké pánev-
ní oblasti jako propojeného celku, tedy
včetně sídel, infrastruktury, krajiny i šir-
ších funkčních vztahů. Návrhová část by
proto neměla vycházet pouze z ploch
přímo spojených s těžbou, tedy lomů
a výsypek, ale měla by pracovat s celým
územím pánevní oblasti jako s prováza-
ným systémem.

Použité zdroje:

NĚMCOVÁ, E. et al. 2025. *Obraz pánve: Analýza stře-
tů, potenciálů a bariér územního rozvoje mostecké pá-*

nevní oblasti. Ústí nad Labem: Regionální rozvojová
agentura Ústeckého kraje, a. s. Dostupné z: [https://
rrauk.cz/tcuk/uzemni-analyza-mostecke-panve/](https://rrauk.cz/tcuk/uzemni-analyza-mostecke-panve/).

NĚMCOVÁ, E. et al. 2024. *Rámcový plán rozvoje Ra-
dovesické výsypky*. Ústí nad Labem: Regionální roz-
vojová agentura Ústeckého kraje, a. s. Dostupné z:
<https://rrauk.cz/tcuk/radovesicka-vysypka/>.

Dipl.-Ing. Eva Němcová
Ing. arch. Jana Kubánková
Mgr. Martina Hutárová
Mgr. Michal Porteš
Regionální rozvojová agentura
Ústeckého kraje

ENGLISH ABSTRACT

Developing a Framework for Long-Term Spatial Transformation: Comprehensive Post-Mining Area Regeneration within the Ústí nad Labem Transformation Centre Project, by Eva Němcová, Jana Kubánková, Martina Hutárová, Michal Porteš

The article presents an approach to developing a framework for the long-term spatial transformation of the post-mining landscape of the Most Basin within the strategic Ústí nad Labem Transformation Centre Project, specifically its pillar focused on the comprehensive regeneration of post-mining areas. It primarily introduces the planning process and the establishment of stakeholder cooperation. The presentation of the spatial analysis of the Most Basin, "The Image of the Basin", is at the heart of the paper, which serves a dual purpose: as an expert basis for the subsequent planning stage of spatial development in the Most Basin, and as a tool for facilitating dialogue on the area's future development with key spatial development stakeholders, experts and wider public.

EXAMPLES OF SUSTAINABLE NEIGHBORHOODS – ÉCOQUARTIER IN FRANCE*

Monika Šmíralová

This paper examines the role of ÉcoQuartier-type eco-neighborhoods in France. It is based on the premise that the environmental transformation of cities can only be successful if it simultaneously promotes social inclusion, economic opportunities, and an improved quality of life for residents. Using the examples of the Port Marianne (Montpellier), Saint-Denis Olympic Village, and Docks de Saint-Ouen (Paris) projects, it analyzes the transformation of brownfields into inclusive, climate-resilient, and functionally mixed urban structures. Emphasis is placed on the importance of public regulation, especially the ZAC (Joint Development Zone) instrument, which enables the promotion of the public interest through affordable housing, high-quality public spaces, and civic amenities. The projects integrate environmental measures (green-blue infrastructure, energy efficiency, and climate change adaptation) with social aspects (housing diversity, inclusion, and participation), thereby strengthening the resilience of these areas and improving residents' quality of life. The aim of this paper is to highlight the potential of eco-neighborhoods in creating areas that not only respond to environmental challenges but also reduce spatial and social inequalities, thereby contributing to a higher-quality urban environment.

* Slovenský preklad článku je uverejnen na webových stránkach časopisu.

Introduction

Today's cities face growing challenges related to climate change, social inequalities, and pressure to use land efficiently.

France is among the countries where an approach to planning is systematically supported by public policy. The ÉcoQuartier platform provides a comprehensive framework for the planning, implementation, and evaluation of urban projects with an emphasis on environmental performance, social diversity, and participatory processes. The ÉcoQuartier approach thus represents an applicable model for transforming urban areas into the sustainable and inclusive cities of the future. Brownfield transformation projects play a significant role in this, as they enable the efficient use of existing areas while creating new "regions of opportunity."

The ÉcoQuartier Methodological Approach

The ÉcoQuartier certification, administered by the French Ministry for Ecological Transition, promotes sustainable urban planning, construction, and management. It builds on the objective of the Grenelle de l'environnement Act of August 3, 2009 [1], under which the state is to support *"the implementation of exemplary sustainable urban planning projects,"* particularly in areas with significant housing development [2].

This certification integrates all aspects of sustainable urbanism and offers a lifestyle that addresses the challenges of climate, biodiversity, and social cohesion while utilizing local resources. It is not a standardized model, but a flexible approach based on a multi-criteria assessment of 20 indicators [3].

The methodological framework is structured into four areas – processes and management, functional use, spatial development, and climate – in line with the UN Sustainable Development Goals [4]. The assessment promotes an integrated and context-specific approach, emphasizing the need to respect local characteristics, culture, and traditions [3].

The ÉcoQuartier approach thus provides a tool for creating sustainable cities and regions in line with the 2030 Agenda [2].

At the same time, the approach connects stakeholders, promotes knowledge exchange, and supports local government capacity building. Signing the charter grants "ÉcoProjet" status, which provides access to expanded support such as experience sharing and expert recommendations, free training, technical assistance and consulting, as well as easier access to financing. Since 2013, more than 500 projects have been involved, confirming the initiative's significance [4]. The projects have resulted in 286 000 housing units (36% social housing), with 70% of the projects involving urban renewal and 30% brownfield regeneration. Support for small towns is also part of the Petites Villes de demain (Small Towns of Tomorrow) program [5]. A guide to sustainable development is available, accessible to all stakeholders in development projects regardless of the territorial context. The guide is the result of 10 years of experience and sets new public policy priorities, including the goals of "zero net land take," climate resilience, and social diversity objectives under the "Solidarity and Urban Renewal" Act [6].

Promoting community life, solidarity, and inclusion is one of ÉcoQuartier's commitments. The ÉcoQuartier certification promotes social and generational diversity, participation, and community life. Emphasis is placed on the accessibility of services, public spaces, and support for local initiatives. This commitment focuses on creating inclusive and supportive neighborhoods through diversity in housing and functions, as well as high-quality shared and public spaces. Key questions center on whether the project improves the quality of life for everyone (especially the vulnerable). Social cohesion and bonds among residents are key to a neighborhood's resilience to crises – they strengthen the ability to act collectively and reduce vulnerability, particularly among at-risk groups [7].

Eco-neighborhoods are well connected to the city via public transportation and bike paths, and they integrate housing,

services, and amenities, including facilities for seniors and people with disabilities. Safe public spaces, traffic reduction, and the creation of shared spaces (local markets, community and craft activities) play an important role in strengthening social interaction and inclusion [7].

ZAC Scheme

The Joint Development Zone is a public urban planning tool enshrined in law (Article L 311-1 of the French Urban Planning Act) that enables the promotion of the public interest – particularly in the form of public spaces such as parks, infrastructure, community amenities, and affordable housing. Its purpose is to consolidate and prepare land for development and its subsequent use by public or private entities. Thanks to this tool, it is possible to systematically coordinate land development and ensure that newly created neighborhoods adhere to the principles of sustainable development [8].

The relationship between ÉcoQuartier certification and the Zone d'aménagement concerté (ZAC) tool is very close, but they are not identical concepts. Simply put, the ZAC is a legal and organizational tool for land-use planning that enables the public sector (a municipality, metropolitan area, or public development agency) to actively manage the transformation or development of an area. ÉcoQuartier, on the other hand, is a system for evaluating and certifying sustainable neighborhoods. It assesses, for example:

- energy efficiency,
- adaptation to climate change,
- water management,
- biodiversity,
- social mix,
- accessibility of services,
- resident participation,
- quality of public spaces.

In France, most major ÉcoQuartier projects have been developed within the framework of ZACs. The reason is simple: the requirements for ÉcoQuartier certification are difficult to meet without strong public oversight of land development. ZACs provide tools that make it possible to:

- integrate environmental goals into land-use planning,
- ensure social diversity in housing,
- coordinate infrastructure development,
- preserve the long-term quality of public spaces,
- align private investment with public goals.

Examples of Creating Inclusive and Supportive Urban Neighborhoods

Three projects with ÉcoQuartier certification were selected as examples of creating inclusive and supportive urban neighborhoods. All are being implemented under the ZAC scheme. The selection is based on their high representativeness and the fact that they involve the redevelopment of former brown-fields. These sites exemplify integrated urban development, in which environmental goals are linked to housing affordability, public amenities, mobility, job creation, and improving residents' quality of life. It is precisely this combination that is a fundamental prerequisite for a just transition, the goal of which is not only the ecological modernization of the area but also the mitigation of social and spatial inequalities.

Port Marianne, Montpellier

The Port Marianne eco-neighborhood in eastern Montpellier was created through the transformation of the area to address climate challenges, flood risks, and dynamic population growth [9]. In 2015, it received the ÉcoQuartier certification, confirming its excellence in sustainability, the environment, mobility, and quality of life. The implementation of a transport link to the city center via a tram line triggered extensive development projects [10]. The project (400 ha, 50 000 residents) exemplifies just transition – combining urban development with the protection of natural resources and social inclusion [9].

The Lez River and the central park play a key role in adapting to climate risks (water retention, environmental cooling), while also creating high-quality public and recreational spaces.

Photo © author's archive

Port Marianne – Koh-I-Noor project, adaptation of the façade to maximize the cooling effect of the adjacent river

Social diversity is ensured by a balanced mix of housing (24% social, 23% affordable, 53% market-rate) [9]. Functional mix (housing, work, services, education), together with high-quality public transportation and bike paths, reinforces the concept of “short distances,” accessibility of opportunities for various groups of residents, and inclusive development [10]. In addition to residential spaces, the neighborhood is seeing the development of new amenities such as offices, shops, and services [10], along with public spaces that are bustling with life. Various street activities take place here, and there is also a lively bar and restaurant scene.

The area is divided into socially and functionally diverse sections, each with its own distinct atmosphere. Within these sections, various teams of designers, architects, and urban planners have divided their areas of responsibility. The architectural identity of each section will help strengthen residents' sense of community and serve as a positive example. Within the ZAC framework, unifying regulations were defined for various elements, such as recurring “box-like” effect, roof forms, greening of block

cores, lighting and street furniture, uniform architectural details, and so on. [9].

The new neighborhood creates an attractive environment for different generations – from students to families – and supports the local economy and community life [11]. A high school and a university are located here [10]. The newest urban district, Port Marianne, attracts students and young professionals with a wide range of activities and entertainment venues. Families come here to have lunch in the sun on terraces overlooking the water. [11]. The urban design also responds to local climatic conditions (building orientation, ventilation, greenery), thereby increasing the area's environmental and social resilience [10].

The Saint-Denis Olympic Village

The Saint-Denis Olympic Village was created for the 2024 Summer Olympics as a catalyst for transforming a former industrial site into a modern, eco-friendly neighborhood [12]. It was a troubled,

Photo © author's archive

Port Marianne

underdeveloped neighborhood on the outskirts of Paris, but the construction of a metro station in conjunction with the development of the Olympic Village led to a transformation of the social and economic environment.

ÉcoQuartier Saint Denis is located near the newly built Pleyel multimodal hub, which handles around 250 000 passengers daily [13]. Following the 2024 Olympic Games, the area was transformed into a fully-fledged urban neighborhood, inhabited by both new and original residents. Despite rising real estate prices, driven by improved transport accessibility, rent control is in place to maintain the social affordability of housing. The neighborhood is designed for diverse groups of residents – families, students, seniors, and people with reduced mobility – and is complemented by essential community amenities, including schools and sports facilities [14].

The vision for the ÉcoQuartier Saint-Denis is based on the pillars of sustainabili-

ty (biodiversity, controlled carbon footprint, quality of life), accessibility (for people with physical, sensory, and cognitive disabilities, as it also served Paralympians during the Games), and social cohesion (integration and diversity).

Spanning 52 ha, it offers 2 800 apartments for approximately 6 000 residents [12] and serves as a model for integrating environmental goals with social inclusion. Green-blue infrastructure and biodiversity conservation enhance the ecological stability of the area and quality of life, while the project also integrates urban gardens and natural elements [13]. At the same time, it addresses climate challenges through bioclimatic design, renewable energy sources (geothermal energy, photovoltaics), and adaptation measures to rising temperatures in the city [12].

The transformation aims to create a mixed-use area that is vibrant and pleasant to live in, offering a variety of options (housing, workspaces, shops,

manufacturing facilities, etc.). The glimmer of old bars has been replaced by fresh food shops. However, Saint-Denis remains a city of contrasts [14].

Docks de Saint-Ouen, Paris

The Docks de Saint-Ouen district, awarded the Eco-District certificate (2012), represents the transformation of former docks into a mixed-use, inclusive, and environmentally innovative area. The brownfield transformation (100 ha) involves the creation of more than 5 000 housing units, including affordable housing, and the development of public transportation (a new metro station), which improve access to opportunities. ÉcoQuartier is served by metro lines and the RER regional railway [15].

The project connects the historic city with the Seine and creates new opportunities for living, working, and recreation within a metropolitan context. The goal is also to create a neighborhood with an identity rooted in history, diversity, and inclusivity. From the design stage, it integrates all issues related to the project's environmental impact. Based on predefined objectives, measurable indicators were established to monitor the overall process. Key indicators include, for example: the number of square meters of green space per resident, the percentage of rental apartments, the number of shared parking spaces, the percentage of renewable energy, and so on [15].

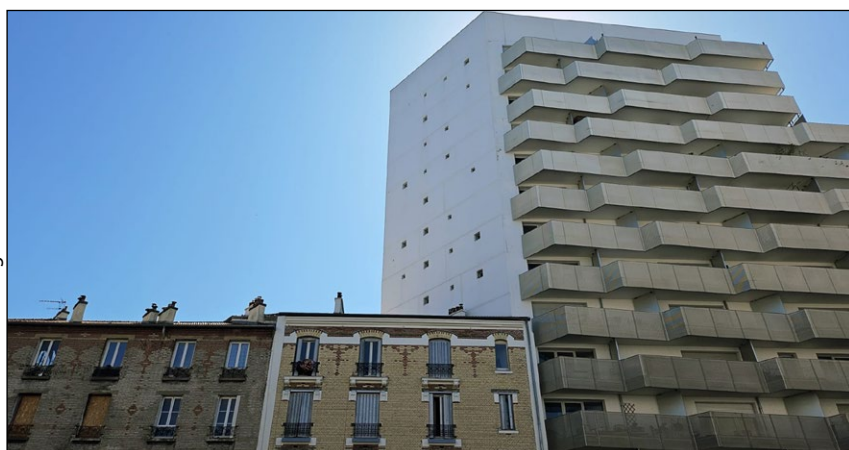
The project also implements a comprehensive sustainable mobility policy. This involves eliminating space for cars and constructing approximately 30 hectares of new public spaces. A key element is the 12-hectare climate park and green-blue infrastructure, which ensure adaptation to climate change (water retention, cooling) while creating attractive public spaces for community life [16]. The Climate Park consists of valleys, ponds, and large sunken areas designed to retain rainwater. It is bordered by a modern hydraulic system, a massive reservoir with a filtration system. The retained water is used to irrigate the park's greenery and to moderate the climate on hot days [15].

Photo © archive of Magali Boursier

Olympic Village Saint-Denis, April 2026

Photo © archive of Magali Boursier

Transformation of the Saint Denis district, April 2026

The Docks de Saint-Ouen neighborhood

Hydraulic tank at Docks de Saint-Ouen

The park integrates various functions and activities for all age groups, thereby strengthening social cohesion and quality of life [17]. The park, with its promenade, offers various types of social uses and experiences. It stands out for the spaciousness of its areas and its unique atmosphere, which enhances aesthetic experiences. It utilizes a sequence of escalating compositions, views, and orientations toward the distant city, the countryside, or the park itself [16]. The park features a variety of community activities, such as: an educational greenhouse, which forms the central point of the park, connected to community gardens, service and utility buildings, meeting spaces, a kitchen, a large space for experiments and events, a large skatepark, an amphitheater, playgrounds, and more. The park's functional zones serve multiple age groups. The zones are designed specifically for this park and make maximum use of the topography and context of the site. They incorporate playful water features [17].

The Eco-District also utilizes innovative energy solutions (e.g., heat recovery from the incinerator), thereby reducing dependence on fossil fuels. The buildings are designed using bioclimatic principles. By taking into account climatic characteristics, such as sunlight, as well as the physical properties of the site, it has been possible to optimize the orientation, morphology, and design of the buildings and homes [15].

Conclusions

A common feature of all three examples is the use of public regulation through the ZAC tool and the implementation of the principles of the ÉcoQuartier program. The projects apply an integrated approach to land-use development that combines climate adaptation, energy measures, the use of green-blue infrastructure, and support for sustainable mobility based on accessible public transportation. At the same time, there is an emphasis on the social and func-

tional diversity of housing, the quality of public spaces, and the accessibility of public services. Creating economic opportunities is also a key component, particularly through the creation of new jobs in the service sector, public amenities, and local economic activities. All three projects also focus on connecting the urban environment with natural elements.

The Port Marianne project is based on integrating the urban structure with the Lez River, creating public spaces, and providing connections to public transportation, while also contributing to the development of services and local economic activities. The Olympic Village in Saint-Denis represents the transformation of the area through the use of investments linked to the Olympic Games, with the aim of creating a new residential neighborhood in an area with long-standing socioeconomic deficits (Seine-Saint-Denis). Docks de Saint-Ouen represents the regeneration of a former industrial site into a mixed-use urban neighborhood featuring housing, public spaces, and environmental measures, including energy solutions and a connection to the Seine riverfront.

An important common element of all three projects is the promotion of participation and community life, which strengthens social cohesion, increase residents' sense of belonging to the area, and contribute to the urban environment's resilience to social, economic, and environmental crises.

Resources:

- [1] ASSEMBLÉE NATIONALE. 2008. *Le Grenelle de l'environnement*. [on-line]. Available from: https://www.assemblee-nationale.fr/13/contrôle/com_affeco-grenelle_environnement.asp. [cit. 2026-03-25].
- [2] MINISTÈRE DE LA TRANSITION ÉCOLOGIQUE. 2025. *Le label ÉcoQuartier*. [on-line]. Available from: <https://www.ecoquartiers.logement.gouv.fr/le-label/>. [cit. 2026-03-25].
- [3] MINISTÈRES AMÉNAGEMENT DU TERRITOIRE, TRANSITION ÉCOLOGIQUE. 2025. *Démarche Éco-Quartier: 20 engagements*. [on-line]. Available from: <https://www.ecoquartiers.logement.gouv.fr/20-engagements/>. [cit. 2026-03-25].
- [4] MINISTÈRE DE LA TRANSITION ÉCOLOGIQUE. 2025. *Démarche ÉcoQuartier* [on-line]. Available from: <https://www.ecoquartiers.logement.gouv.fr/demarche/>. [cit. 2026-03-25].

[5] AGENCE NATIONALE DE LA COHÉSION DES TERRITOIRES. 2025. *Petites villes de demain*. [on-line]. Available from: <https://anct.gouv.fr/programmes-dispositifs/petites-villes-de-demain>. [cit. 2026-03-25].

[6] MINISTÈRE DE LA TRANSITION ÉCOLOGIQUE. 2025. *Démarche ÉcoQuartier*. [on-line]. Available from: <https://www.ecologie.gouv.fr/politiques-publiques/demarche-ecoquartier>. [cit. 2026-03-25].

[7] CEREMA. 2024. *Objectif Résilience: Guide de l'aménagement durable*. [on-line]. Available from: <https://www.cerema.fr>. [cit. 2026-03-25].

[8] MARNE ET GONDOIRE. 2022. *Qu'est-ce qu'une ZAC* [on-line]. Available from: <https://www.marneetgondaire.fr/la-zac-saint-jean/qu-est-ce-qu-une-zac-794.html>. [cit. 2026-03-25].

[9] URBAN NATURE ATLAS. 2022. *Parc Marianne Ecodistrict*. [on-line]. Available from: <https://una.city/nbs/montpellier/parc-marianne-ecodistrict>. [cit. 2026-03-25].

[10] ENVOLS. 2022. *Port-Marianne, the new face of Montpellier*. [on-line]. Available from: <https://guide.en-vols.com/en/adresse/port-marianne-montpellier/>. [cit. 2026-03-25].

[11] MONTPELLIER MÉDITERRANÉE. 2022. *District Port-Marianne: contemporary architecture and river Lez banks*. [on-line]. Available from: <https://www.montpellier-france.com/discover/a-thousand-years-of-history/emblematic-districts-of-montpellier/port-marianne/>. [cit. 2026-03-25].

[12] VILLE DE PARIS. 2023. *Ces grands projets qui vont changer Paris en 2024*. [on-line]. Available from: <https://www.paris.fr/pages/ces-grands-projets-qui-vont-changer-paris-en-2024-25988>. [cit. 2026-03-25].

[13] OLYMPICS. 2024. *Paris 2024: Building less, better and usefully*. [on-line]. Available from: <https://olympics.com/en/paris-2024/information/infrastructures>. [cit. 2026-03-25].

[14] ACTU SEINE-SAINT-DENIS. 2022. *À Saint-Ouen, l'approche des Jeux olympiques confirme une inévitable gentrification*. [on-line]. Available from: https://actu.fr/ile-de-france/saint-ouen-sur-seine_93070/a-saint-ouen-l-approche-des-jeux-olympiques-confirme-une-inevitable-gentrification. [cit. 2026-03-25].

[15] LES DOCKS DE SAINT-OUEN. 2015. *Un écoquartier de 100 hectares en bord de Seine*. [on-line]. Available from: <http://docks-saintouen.fr/2015-2025-les-realizations/les-logements/>. [cit. 2026-03-25].

[16] ŠMIRALOVÁ, M.; HÚSENICOVÁ, J. 2024. Impact of the 2024 Olympic Games on the Development of Paris. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 17(5): 18–22. Brno: Ústav územního rozvoje. ISSN 1212-0855.

[17] ŠMIRALOVÁ, M. 2025. Eco-Innovation and Responsibility: The Paris 2024 Olympics and its Impact on City Urbanism. In: *E3S Web of Conferences*, vol. 608. Les Ulis: EDP Sciences. ISSN 2267-1242.

Ing. arch. Monika Šmiralová, PhD.
Department of Architecture
Faculty of Civil Engineering
Slovak University of Technology
in Bratislava

SLOVENSKÝ ABSTRAKT

Príklady udržateľných štvrtí – ÉcoQuartier vo Francúzsku, Monika Šmiralová

Príspevok sa zaoberá úlohou ekologických štvrtí typu ÉcoQuartier (eko-štvrť) vo Francúzsku. Vychádza z predpokladu, že environmentálna transformácia miest môže byť úspešná iba vtedy, ak súčasne podporuje sociálnu inklúziu, ekonomické príležitosti a zvyšovanie kvality života obyvateľov. Na príkladoch projektov Port Marianne (Montpellier), Olympijská dedina Saint-Denis a Docks de Saint-Ouen (Paríž) analyzuje premeny brownfieldov na inkluzívne, klimaticky odolné a funkčne zmiešané mestské štruktúry. Dôraz je kladený na význam verejnej regulácie, najmä nástroja ZAC, teda zóny spoločného rozvoja, ktorá umožňuje presadzovať verejný záujem – dostupné bývanie, kvalitné verejné priestory a občiansku vybavenosť. Projekty integrujú environmentálne opatrenia (zeleno-modrá infraštruktúra, energetická efektívnosť, adaptácia na zmenu klímy) so sociálnymi aspektmi (diverzita bývania, inklúzia, participácia), čím posilňujú odolnosť územia a kvalitu života obyvateľov. Cieľom príspevku je poukázať na potenciál ekologických štvrtí pri vytváraní území, ktoré nielen reagujú na environmentálne výzvy, ale zároveň zmierňujú priestorové a sociálne nerovnosti a prispievajú tak k kvalitnejšiemu mestskému prostrediu.

AKTIVITY POSILUJÍCÍ METROPOLITNÍ SPOLUPRÁCI V BRNĚNSKÉ METROPOLITNÍ OBLASTI: VÝSTUPY MEZINÁRODNÍHO PROJEKTU

Ondřej Cmoriak, Matouš Čanda, Soňa Raszková, Petr Šašinka

V tomto článku se podrobněji zaměřujeme na výsledky a výstupy zapojení města Brna, resp. Brněnské metropolitní oblasti jako funkčního městského regionu do projektu MECOG-CE. Projekt probíhal od dubna 2023 do března 2026 a byl zaměřen na posílení metropolitní spolupráce a řízení ve střední Evropě. Článek představuje jeho hlavní přínosy ve vztahu k územnímu a prostorovému plánování. Pozornost je věnována zejména Akčnímu plánu pro posilování metropolitní spolupráce a jeho klíčovým výstupům, především části zaměřené na prostorové plánování na metropolitní úrovni. Představena je rovněž Vize prostorového rozvoje Brněnské metropolitní oblasti jako analytický a strategický podklad pro koordinaci rozvoje území a přípravu Integrované strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti 2028+.

Úvod

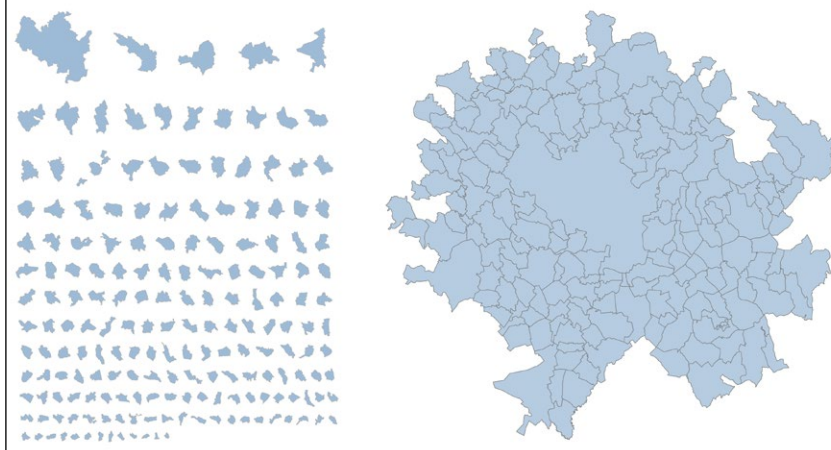
Brněnská metropolitní oblast (BMO) sdružuje 184 obcí, ve kterých žije dohromady 730 tisíc obyvatel. Jedná se o přirozené funkční městské území (tzv. FUA, Functional Urban Area) vymezené na základě metodiky Ministerstva pro místní rozvoj podle dojížděkových vazeb a dostupnosti mimo jiné pro účely implementace nástroje integrovaných územních investic (ITI). V současné době neexistuje legislativní rámec, který by správu metropolitní oblasti upravoval, takže koordinace aktivit v území probíhá na partnerském přístupu dobrovolné spolupráce města Brna s obcemi v jeho zázemí.

Po letech úspěšného rozvoje metropolitní spolupráce prostřednictvím nástroje ITI usiluje město Brno o její další prohloubení i nad rámec tohoto finančního mechanismu. Ve spolupráci s dalšími středoevropskými metropolitními oblastmi proto připravilo projekt **MECOG-CE (Strengthening Metropolitan Cooperation and Governance in Central Europe)**, který následně získal podporu z programu Interreg Central Europe. Projekt se zaměřoval na podporu a rozvoj metropolitní spolupráce a řízení ve střední Evropě. Právě tyto oblasti jsou stále významnější součástí územního rozvoje a plánování, přesto však bývají v prostředí střední Evropy často institucionálně i politicky opomíjené.

Zapojením do projektu si město Brno kladlo za cíl identifikovat příklady dobré praxe, nástroje a přístupy, které by přispěly k dalšímu rozvoji dobrovolné metropolitní spolupráce v BMO. Získané poznatky měly podpořit efektivnější koordinaci aktérů v území a vytvořit předpoklady pro dlouhodobý integrovaný strategický a územní rozvoj metropolitní oblasti. Současně bylo ambicí projektu posílit postavení metropolitní problematiky na různých úrovních řízení – od lokálních aktérů v BMO přes národní úroveň až po evropskou debatu o metropolitním rozvoji a správě.

V průběhu realizace projektu, který skončil v březnu 2026, Brno dosáhlo řady výsledků, které přispěly k dalšímu rozvoji inovativních přístupů k plánování v území a otevření nových témat

Brněnská metropolitní oblast

Zdroj: MMB

řešených na metropolitní úrovni. Následující část článku nejprve představuje metodický postup vedoucí k dosažení těchto výsledků a následně se věnuje jejich samotnému představení.

Metodika

Město Brno jako lídr mezinárodního projektu MECOG-CE ve spolupráci s partnery z akademické sféry (Univerzitou Karlovou a Slezskou univerzitou v Katovicích) nejprve analyzovalo jednotlivé projektové metropolitní oblasti z hlediska jejich řídicích struktur, metropolitních kompetencí, tematického zaměření a příkladů dobré praxe v oblasti posilování metropolitní spolupráce. Následně byla provedena komparativní analýza jednotlivých metropolitních oblastí a jejich přístupů k metropolitnímu řízení.

Výsledky analýzy ukázaly, že Brněnská metropolitní oblast patří v porovnání s ostatními středoevropskými metropolitními oblastmi k územím s nejnižší mírou institucionálního a legislativního ukotvení metropolitní spolupráce. Zároveň se potvrdilo, že oblast prostorového plánování na metropolitní úrovni není v BMO dostatečně rozvinuta ani koordinována a že zde dosud chybí systematické nástroje pro řešení témat přesahujících rámec nástroje ITI a podpory z fondů politiky soudržnosti.

Na analytickou fázi projektu navázalo hodnocení identifikovaných příkladů dobré praxe ze strany projektových partnerů s cílem nalézt nástroj či pří-

stup, který by bylo možné adaptovat v podmínkách Brněnské metropolitní oblasti a který by reagoval na identifikované potřeby a nedostatky v oblasti metropolitního řízení.

Výběr vhodného příkladu dobré praxe proběhl participativní formou za účasti metropolitních stakeholderů během tematického semináře, který se konal v lednu 2024. Na základě hlasování, při kterém účastníci hodnotili jednotlivé příklady podle jejich přínosnosti a potenciálu využití v podmínkách BMO, byl jako nejvhodnější vybrán koncept potravinových čtvrtí (Food Districts) z metropolitního města Turína. Tento přístup se zaměřuje na podporu lokální produkce potravin v celém metropolitním území a současně vytváří platformu pro spolupráci širokého spektra aktérů z veřejného, soukromého i neziskového sektoru. Mezi další pozitivně hodnocené příklady dobré praxe patřily přístupy zaměřené na podporu zelené infrastruktury a krajinného plánování (metropolitní region Stuttgart), participativní nástroj propojování aktérů v metropolitním území (Berlínská metropolitní oblast) či koordinované řízení vodních prvků (metropolitní město Turín).

V další fázi projektu se město Brno zaměřilo na ověření možností využití vybraného nástroje v prostředí BMO. Prostřednictvím **Analýzy potravinové spolupráce v Brněnské metropolitní oblasti** byly identifikovány hlavní aktivity, bariéry a potenciály pro rozvoj potravinové spolupráce na úrovni metropolitní oblasti a zároveň navrženy kroky umožňující

adaptaci turínského přístupu na místní podmínky. Výsledkem tohoto procesu bylo vytvoření nového řešení pro podporu metropolitní spolupráce v oblasti lokální produkce potravin, které město Brno následně začalo realizovat.

Projekt však nebyl zaměřen pouze na oblast potravinové spolupráce. Jedním z jeho významných výstupů bylo také zpracování **Akčního plánu pro Brněnskou metropolitní oblast**, který reflektuje výsledky projektu a současně shrnuje klíčová témata a opatření pro posilování metropolitní spolupráce. Akční plán byl zpracován týmem Magistrátu města Brna, následně projednán a validován zástupci metropolitních stakeholderů v rámci pracovní skupiny a Řídícího výboru Brněnské metropolitní oblasti. Po tomto procesu byl v prosinci 2025 schválen jako strategický podklad pro další rozvoj metropolitní

spolupráce. Město Brno jej nyní implementuje s horizontem do roku 2030+.

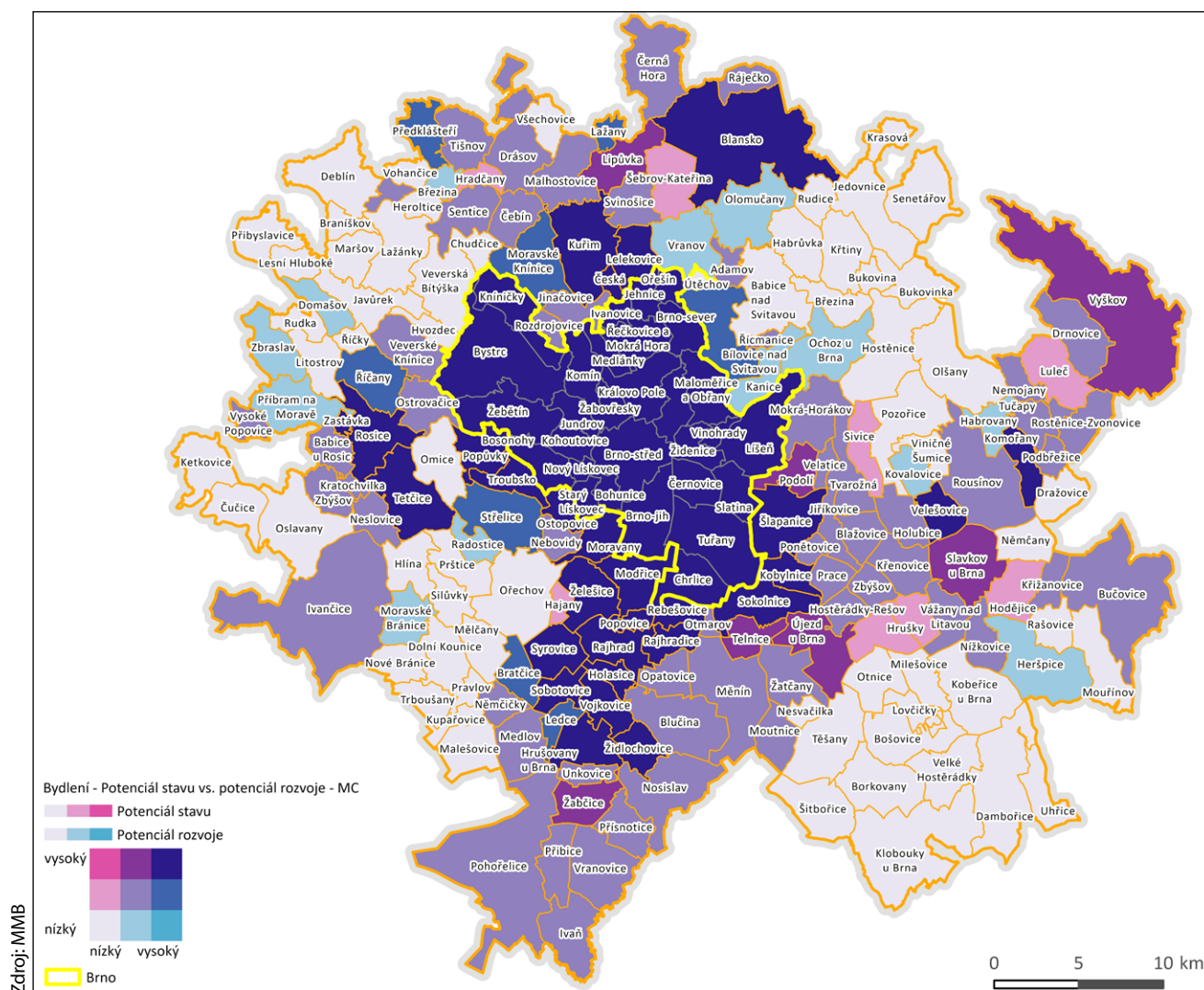
Akční plán pro posilování metropolitní spolupráce a jeho výstupy

Nejzásadnějším výsledkem a přínosem projektu MECOG-CE pro město Brno a jeho Brněnskou metropolitní oblast představuje již zmíněný akční plán. Akční plán se soustředí na posilování metropolitní spolupráce a řízení v území. Klade si za cíl zlepšit spolupráci s metropolitními aktéry v různých tématech a zároveň také zefektivnit procesní stránku řízení metropolitní oblasti a jejich záležitostí. Akční plán zahrnuje pět klíčových aktivit:

1. Podpora institucionalizace BMO,
2. Posílení podpory potravinové spolupráce v BMO,

3. Zlepšení systému vyhodnocování integrované strategie rozvoje BMO,
4. Posílení participace zástupců inovačního ekosystému do metropolitních témat,
5. Řešení prostorového plánování na metropolitní úrovni.

Akční plán jednotlivé aktivity dále rozpracovává do konkrétních opatření, která jsou strukturována podle krátkodobého, střednědobého a dlouhodobého horizontu realizace. Součástí jednotlivých opatření je rovněž jejich věcné vymezení, předpokládání nositelé, možnosti financování a další kroky potřebné k jejich naplnění. V následující části článku jsou stručně představeny jednotlivé aktivity, přičemž vzhledem k tematickému zaměření časopisu je podrobněji rozpracována zejména oblast prostorového plánování.

Prostorová vize BMO – potenciál stavu a potenciál rozvoje v tématu bydlení

První aktivitou akčního plánu je podpora institucionalizace BMO, jejímž cílem je posílit na národní úrovni postavení metropolitní oblasti jako aktéra schopného koordinovaně řešit témata přesahující hranice jednotlivých obcí a podpořit její institucionální ukotvení v rámci systému veřejné správy České republiky. Další aktivita představuje rozvoj potravinové spolupráce, která byla identifikována jako nové metropolitní téma v rámci projektu MECOG-CE. Navržená opatření navazují na již realizované aktivity v oblasti podpory lokální produkce, zejména na rozvoj mapové aplikace Farmáři z regionu, zvyšování povědomí o místních producentech a podporu využívání lokálních potravin ve veřejném stravování. Další aktivita cílí na zlepšení systému vyhodnocování **Integrované strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti 2028+**. Aktivita je zaměřena na vytvoření systematictějšího evaluačního rámce založeného na indikátorové soustavě a pravidelném hodnocení dopadů integrovaných řešení. Tento rámec umožní posílit strategické řízení a zkvalitnit průběžné vyhodnocování rozvoje metropolitní oblasti. Významnou oblastí je také posílení spolupráce s aktéry inovačního ekosystému, zejména univerzitami a výzkumnými institucemi. Aktivita směřuje k jejich většímu zapojení do řešení metropolitních témat, přípravě integrovaných řešení pro nové programové období s ohledem na vznikající Evropský fond pro konkurenceschopnost.

Další významnou oblastí rozvoje metropolitní spolupráce je posílení prostorového plánování na metropolitní úrovni. Tato oblast není v podmínkách České republiky dosud výrazně institucionálně ani metodicky ukotvena, přestože právě metropolitní měřítko umožňuje lépe zachytit vzájemné vazby mezi jádrovým městem a jeho zázemím a vytvářet předpoklady pro koordinovanější a udržitelnější rozvoj území.

Vznikla datová sekce na webu metropolitni.brno.cz, kde je pomocí interaktivních grafů, aplikací a analýz zpracovávána a interpretována celá řada dat v různých tematických oblastech. Všechna data jsou zpracovávána interaktivní formou a nabízena starostům a úředníkům obcí Brněnské metropolitní oblasti.

Data vychází z různých zdrojů, nejčastěji od Českého statistického úřadu. Různorodost zdrojů tak umožňuje komplexní analýzy za celé území. Město Brno se také zaměřuje na zpracování metodických a analytických podkladů podporujících kvalitnější plánování rozvoje BMO. Tyto dokumenty vycházejí z dat za celé metropolitní území, což představuje v českém kontextu jedinečný přístup umožňující komplexnější porozumění prostorovým vztahům, rozvojovým potenciálům a potřebám území. Jedná se například o Atlas Brněnské metropolitní oblasti 2024, sociodemografickou analýzu a klasifikaci BMO, analýzu dojížděky a dopravní dostupnosti či populační prognózu. Všechny dokumenty jsou přístupné na webu metropolitni.brno.cz.

Systematická práce s daty na metropolitní úrovni je tak nezbytným předpokladem pro efektivní strategické rozhodování, zejména pro správné zacílení veřejných investic a podpory v území. Dosavadní roztržitost a rozdílná úroveň dostupnosti územně analytických podkladů na úrovni jednotlivých obcí a správních obvodů často komplikuje komplexní hodnocení územních vazeb a zpomaluje rozhodovací procesy v oblasti prostorového rozvoje.

Klíčovým výstupem aktivity Řešení prostorového plánování na metropolitní úrovni je dokument **Vize prostorového rozvoje Brněnské metropolitní oblasti**, který představuje odborný a nezávazný podklad na pomezí strategického a územního plánování pro koordinaci dalšího rozvoje území metropolitní oblasti. Dokument odpovídá na otázku, ve kterých částech BMO se nachází největší rozvojový potenciál. Vize prostorového rozvoje BMO analyzuje stavové a návrhové plochy v územních plánech 184 obcí BMO a územně analytické podklady správních obvodů obcí s rozšířenou působností nacházejících se v území BMO. Aby bylo možné tato data vzájemně porovnávat a dále s nimi pracovat, došlo ke sjednocení a referencování územních plánů všech obcí metropolitní oblasti.

Na základě vymezených ploch z územních plánů byl následně stanoven tzv. územní potenciál, který vychází z hodnocení 32 datových kritérií. Ta zohledňují například počet vlastníků parcely,

kvalitu obsluhy železniční dopravou, dostupnost prodejny potravin a další charakteristiky území. Jednotlivá kritéria byla vážena podle svého významu a ve výsledném modelu byla stanovena míra potenciálu jednotlivých území. Výsledkem je jak komplexní rozvojový potenciál, tak dílčí potenciály v jednotlivých tematických oblastech – nadregionální doprava, lokální a regionální doprava, trh práce, občanská vybavenost, majetkové vztahy, kvalita obytného prostředí a rekreace.

Pro detailnější prezentaci výsledků byla vytvořena interaktivní aplikace, jež umožňuje výsledky analýzy procházet do úrovně jednotlivých parcel. Aplikace je rozdělena do dvou hlavních mapových výstupů. V první mapě jsou zobrazeny výsledky hodnocení komplexního rozvojového potenciálu pro všechny stavové a návrhové plochy v obcích BMO. Uživatel může do detailu jednotlivé plochy zkoumat se všemi atributy, které hodnotily vytyčená kritéria. Zároveň jsou zde dostupné vrstvy výsledných rozvojových směrů a charakteristiky jednotlivých obcí BMO. Druhá mapa zobrazuje podrobné tematické územní potenciály, které jsou vizualizované až do úrovně rastrů. Kombinací jednotlivých potenciálů je vypočítán komplexní rozvojový potenciál.

Dokument tak poskytuje samosprávám i dalším aktérům informace o rozvojových podmínkách, prostorových vazbách a souvislostech mezi jednotlivými tematickými oblastmi v širším metropolitním kontextu. Výsledky mohou obce využít například pro porovnání skutečného rozvojového potenciálu území s plánovanou výměrou ploch určených k rozvoji. Zástupci samospráv tak mohou získat informace o tom, zda rozsah plánované nové zástavby odpovídá rozvojovým možnostem daného území.

Vedle hodnocení jednotlivých rozvojových ploch dokument přináší také agregované výsledky za území jednotlivých obcí a jejich typologizaci. Obce jsou hodnoceny nejen podle samotného územního potenciálu, ale také v kombinaci se socioekonomickými charakteristikami, jako jsou např. migrační saldo nebo vzdělanostní struktura obyvatelstva. Na základě těchto charakteristik lze

identifikovat například obce s nejvyšším územním potenciálem – tzv. metropolitní jádro a jeho nejbližší zázemí, dynamicky rostoucí obce, stabilizovaná sídla či periferní obce. Tato typologie umožňuje lépe porozumět rozdílným rozvojovým podmínkám jednotlivých částí BMO a zohlednit je při plánování budoucích intervencí. Zřetelně se také ukazuje výrazná zejména severojižní rozvojová osa táhnoucí se přibližně od Kuřimi na severu po Židlochovice na jihu Brněnské metropolitní oblasti.

Cílem dokumentu je definovat dlouhodobé územní perspektivy rozvoje BMO a vytvořit podklad pro efektivnější prostorové zacílení veřejných intervencí. Zároveň slouží jako jedno z analytických východisek pro tvorbu navazujících tematických dokumentů a pro přípravu Integrované strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti 2028+. Umožňuje propojit poznatky územního a strategického plánování a při formulaci budoucích priorit zohlednit nejen potřeby jednotlivých území, ale také jejich skutečný rozvojový potenciál a vzájemné prostorové vazby.

Výstupy projektu MECOG-CE tak představují významný krok k systematickému rozvoji metropolitní spolupráce a plánování v BMO a vytvářejí základ pro její další institucionální a strategické ukotvení.

Závěr

Projekt MECOG-CE přinesl Brněnské metropolitní oblasti řadu konkrétních výstupů, které přispěly k rozvoji metropolitní spolupráce i nad rámec nástroje ITI. Jedním z klíčových výsledků je Akční plán pro Brněnskou metropolitní oblast, který stanovuje hlavní směry dalšího rozvoje v oblastech institucionalizace metropolitní spolupráce, prostorového plánování, potravinové spolupráce, evaluace strategického řízení a zapojování aktérů inovačního ekosystému.

Výsledky projektu potvrzují, že rozvoj metropolitního řízení není založen pouze na využívání investičních nástrojů, ale také na dlouhodobé koordinaci aktérů, sdílení znalostí, tvorbě společných podkladů a hledání nových forem spolupráce umožňujících reagovat na komplexní výzvy současného územního rozvoje.

Současně se potvrdil význam mezinárodní spolupráce při rozvoji metropolitních oblastí. Sdílení zkušeností a příkladů dobré praxe se zahraničními partnery umožnilo identifikovat inspirativní přístupy, které bylo možné adaptovat v podmínkách BMO, a vytvořilo předpoklady pro pokračování spolupráce i po ukončení projektu. Zkušenosti z MECOG-CE ukazují, že metropolitní úroveň představuje významný prostor pro koordinované řešení rozvojových témat přesahujících hranice jednotlivých obcí a může významně přispět k vyváženějšímu, efektivnějšímu a udržitelnějšímu rozvoji území.

Použité zdroje:

MMB. 2026. *Akční plán Brněnské metropolitní oblasti*. [on-line]. Brno: Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2026/05/Akcni-plan-BMO.pdf>. [cit. 2026-07-09].

MMB. 2026. *Analýza potenciálu potravinové spolupráce na úrovni Brněnské metropolitní oblasti*. [on-line]. Brno: Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://metropolitni.brno.cz/book/analiza-potencialu-potravinove-spoluprace-na-urovni-brnenske-metropolitni-oblasti/>. [cit. 2026-07-09].

MMB. N. d. *Mezinárodní projekt MECOG-CE*. [on-line]. Brno: Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://metropolitni.brno.cz/spoluprace/vyzkumne-projekty/mezinarodni-projekt-mecog-ce/>. [cit. 2026-07-09].

MMR. 2020. *Vymezení území pro Integrované teritoriální investice (ITI) v ČR*. [on-line]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné z: https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2024/02/PrF_200120_ZAVERECNY-DOKUMENT_FINAL_02042020.pdf#https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2024/02/PrF_200120_ZAVERECNY-DOKUMENT_FINAL_02042020.pdf. [cit. 2026-07-09].

MMB. 2026. *Vize prostorového rozvoje Brněnské metropolitní oblasti*. [on-line]. Brno: Magistrát města Brna. Dostupné z: <https://metropolitni.brno.cz/wp-content/uploads/2026/06/BMO-Vize-prostoroveho-rozvoje-Brnenske-metropolitni-oblasti-2026.pdf>. [cit. 2026-07-09].

Ing. Ondřej Cmoriak
Mgr. Matouš Čanda
Ing. Soňa Raszková
Ing. Petr Šašinka, Ph.D.
Oddělení řízení ITI
a metropolitní spolupráce
Odbor strategického rozvoje a spolupráce
Magistrát města Brna

ENGLISH ABSTRACT

Activities Strengthening Metropolitan Cooperation in the Brno Metropolitan Area: Outcomes of the International Project, by Ondřej Cmoriak, Matouš Čanda, Soňa Raszková, Petr Šašinka

This article examines in greater detail the results and outputs of the participation of the City of Brno, or more specifically the Brno Metropolitan Area as a functional urban region, in the MECOG-CE project. Running from April 2023 to March 2026, the project focused on strengthening metropolitan cooperation and governance in Central Europe. The article presents its main benefits in relation to spatial and area planning. Particular attention is paid to the Action Plan for Strengthening Metropolitan Cooperation and its key outputs, especially the section focusing on spatial planning at the metropolitan level. The article also presents the Spatial Development Vision for the Brno Metropolitan Area as an analytical and strategic basis for coordinating spatial development and developing the Integrated Development Strategy for the Brno Metropolitan Area 2028+.

PRÁVNÍ VÝZVY KLIMATICKÉ KRIZE – SUCHO A POVODNĚ

Kamila Balounová, Adam Novák, Tereza Snopková

Článek analyzuje vývoj právní regulace sucha a povodní jako mimořádné přírodní jevy spojené s dopady změny klimatu. Autoři článku zkoumají, do jaké míry mělo přijetí Pařížské dohody jako určitého milníku ve vývoji klimatického práva vliv na právní úpravu na úrovni Evropské unie a České republiky v dané oblasti. Na evropské úrovni je pozornost věnována především rámcové směrnici o vodách a povodňové směrnici. V rámci české legislativy se autoři zaměřují na změny ve vodním zákoně, krizovém zákoně a částečně také ve stavebním zákoně. Článek dále rozebírá posun od odděleného řízení jednotlivých přírodních rizik ke komplexnímu pojetí klimatické odolnosti, které zdůrazňuje preventivní a přírodě blízká opatření, retenční schopnost krajiny a koordinaci adaptačních opatření. Vývoj právní úpravy je konfrontován s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a českých soudů týkající se pozitivních závazků státu, prevence přírodních katastrof, územního plánování, ochrany vodních zdrojů a zásahů do vlastnického práva. Článek dospívá k závěru, že Pařížská dohoda nebyla bezprostředním legislativním impulzem pro změny ve zkoumaných předpisech, zásadně však ovlivnila jejich interpretační a koncepční rámec a přispěla k posílení adaptace jako právně relevantní povinnosti státu.

Úvod

Klimatická krize přináší nové výzvy, a to též z pohledu právní úpravy. Pozornost je třeba věnovat naplnění principů, jako jsou předběžná opatření a prevence nebo naplnění (existenci) pozitivního závazku státu v dané věci konat. Specifickou oblastí z pohledu práva je regulace řešení mimořádných přírodních událostí (přírodních katastrof, krizových stavů), jako jsou povodně nebo déletrvající sucho (také označovány jako extrémní hydrologické jevy). Právo EU se těmto otázkám v určitém kontextu věnuje již delší dobu, nicméně klíčovou otázkou je to, zda je dosavadní formát a rozsah právní úpravy dostačující a odpovídá vývoji a dopadům klimatické změny. V tomto článku se věnujeme vývoji právní úpravy v kontextu vývoje klimatického práva. Jako určitý milník v právním vývoji ochrany klimatu akcentujeme Pařížskou dohodu z roku 2015.¹

Právě jejím prostřednictvím byl totiž zakotven konkrétní závazek smluvních států udržet nárůst globální teploty „výrazně pod 2 °C“ a ideálně pod 1,5 °C [čl. 2 odst. 1 písm. a) Pařížské dohody].² Podle Mezinárodního soudního dvora se jedná o právně závazný cíl.³ Z této konkretizace cílů v ochraně klimatu pak dovozujeme možnost smluvních států lépe zacílit své aktivity a opatření v boji proti změně klimatu. Pařížská dohoda cílí také na adaptační opatření [čl. 2 odst. 1 písm. b) Pařížské dohody].⁴ Globální adaptační cíl zahrnuje zvyšování adaptační kapacity, posilování odolnosti a snižování zranitelnosti vůči změně klimatu s cílem přispět k udržitelnému rozvoji a zajistit přiměřenou reakci v oblasti adaptace v souvislosti s teplotním cílem (čl. 7 odst. 1 Pařížské dohody). Adaptaci samotnou vnímá Pařížská dohoda jako zásadní složku dlouhodobé globální odpovědi na změnu klimatu (čl. 7 odst. 2 Pařížské dohody). Každá

smluvní strana se má podle potřeby zapojit do procesů plánování adaptace a do realizace opatření, včetně vypracování nebo podpory příslušných plánů, politik nebo příspěvků (čl. 7 odst. 9 Pařížské dohody). Strategie a opatření v této oblasti jsou často vázána na konkrétní území a regulaci činností v něm. Dotýkají se tedy úzce otázek přípravebnosti území (územního plánování).

Sucho a povodně jsou přírodní jevy, které se vyskytují nezávisle na vůli člověka. Touto optikou je možné je řadit mezi mimořádné přírodní události, přírodní katastrofy. Současně u těchto jevů platí, že jejich hrozba se zvyšuje v důsledku změny klimatu. Vlivem změny klimatu dochází k četnějšímu výskytu extrémních jevů počasí, nárůstu počtu extrémně teplých dní, ke zvýšenému výskytu sucha či změně intenzity a rozložení srážek. V následujících dekádách lze očekávat zhoršení těchto dopadů,

¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 64/2017 Sb. m. s. o sjednání Pařížské dohody, přijaté v Paříži dne 12. prosince 2015.

² Viz např. FRIEDRICH, A.; EKARDT, F. 2026. Assessing the effectiveness of the EU nature restoration law measured against the CBD target to preserve biodiversity. In: *Environmental Sciences Europe*, vol. 38, str. 3 z 25. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s12302-025-01315-2>. V současném vědeckém prostředí se hovoří již jen o limitu 1,5 °C. Viz MÜLLEROVÁ, H. 2025. *Klimatické právo prodělalo interpretační šok aneb Pohled do nitra Poradního stanoviska Mezinárodního soudního dvora o klimatických povinnostech států*. Publikováno 31. 7. 2025. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/icj-advisory-opinion.html>. [cit. 2026-06-24].

³ MÜLLEROVÁ, H. 2025. *Klimatické právo prodělalo interpretační šok aneb Pohled do nitra Poradního stanoviska Mezinárodního soudního dvora o klimatických povinnostech států*. Publikováno 31. 7. 2025. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/icj-advisory-opinion.html>. [cit. 2026-06-24]; BALOUNOVÁ, K.; NĚMEC, E. N. 2026. *Diplomatické balancování na laně klimatické odpovědnosti: Rezoluce Valného shromáždění OSN k posudku Mezinárodního soudního dvora / Walking the Tightrope of Climate Accountability: The United Nations General Assembly's Resolution on the International Court of Justice's Climate Advisory Opinion*. Publikováno 4. 6. 2026. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/class/komentujeme/2026/diplomaticke-balancovani-na-lane-klimaticke-odpovednosti-rezolute-valneho-shromazdeni-osn-k-posudku-mezinarodniho-soudniho-dvora.html>.

⁴ Opatření, která stát může přijímat v oblasti změny klimatu, zahrnují mitigaci změny klimatu, tj. opatření spočívající ve snižování emisí skleníkových plynů s cílem předcházet nebezpečné změně klimatu. Druhou složkou opatření tvoří adaptace na změnu klimatu, která spočívá v přijímání opatření k přizpůsobení se novým podmínkám, mezi které lze řadit také vlny veder a sucha či zvýšený výskyt povodní.

což může mít rozsáhlé dopady v environmentální oblasti, jakož i v sociální oblasti, v oblasti lidského zdraví, přístupu k vodě apod.⁵

Přírodní katastrofy nejsou jednotně jako právní pojem definovány, nicméně jde o jevy, na které právní úprava reaguje,⁶ a to z hlediska prevence, z hlediska řešení krizového managementu v průběhu mimořádné přírodní události, případně také z hlediska následné nápravy, odpovědnosti apod. V kontextu právní regulace a přezkumu dostatečnosti opatření k jejich předcházení lze rozlišit čistě přírodní rizika a vedle toho průmyslová rizika. V první skupině jsou jevy, které jsou v zásadě mimo lidskou kontrolu (typicky zemětřesení),⁷ ve druhé skupině jsou jevy, které jsou vyvolány přímo či nepřímo lidskou činností (nebezpečnými provozami, nedostatečnou kontrolou a údržbou staveb a zařízení včetně např. umělých vodních nádrží). U povodní a sucha je specifické, že samotné vydatné srážky nebo dlouhodobé horko a nedostatek srážek jsou přírodní jevy, ale příčinou jejich čtenějšího výskytu je změna klimatu způsobená člověkem. Katastrofální dopady bývají způsobeny selháním nebo přispěním lidského faktoru (nedostatek v územním plánování, umístování staveb v rizikovém území, nedostatečná péče o koryta řek nebo o krajinné prvky pomáhající přirozeně zadržovat a zpomalovat odtok vody či nedostatečná technická opatření), takže dochází k překryvu výše uvedených kategorií.

Pro účely článku bereme v potaz sucha a povodně jako přírodní jevy, které nejsou ovladatelné člověkem, nicméně je možné je v určité míře reflektovat v rámci preventivních opatření a v nich

se soustředit na příčinu, která se na jejich vzniku podílí nebo zvyšuje jejich rizikové působení. O těchto jevech v navazujícím textu mluvíme jako o mimořádných událostech, mimořádných přírodních jevech nebo přírodních katastrofách, to vše při vědomí, že toto označení může typicky zahrnovat také další jevy (přírodní katastrofy), jako jsou sesuvy půdy, zemětřesení nebo přírodní požáry, a také s tím vědomím, že povodně jsou typicky krátkodobé události, kdežto sucho je určitý déletrvající stav (právě proto se do určité míry vymyká jednotné terminologii). Uvedené jevy můžeme společně zahrnovat také pod obecný koncept vyšší moci.⁸

Dopady klimatické změny byly na mezinárodní právní úrovni komplexně řešeny v zásadě až od přijetí Rámcové úmluvy o změně klimatu v roce 1992.⁹ Samotné vazby mezi klimatickou změnou a zvýšeným rizikem mimořádných přírodních událostí jsou specifikovány a podrobně popsány až v pozdějším období a v tomto kontextu se také stávají nedílnou součástí strategií reagujících na dopady změny klimatu a zvýšení přírodních rizik s nimi spojených, a to též v kontextu Pařížské dohody.

V první části článku se věnujeme právní úpravě povodní a sucha na úrovni evropského práva. Zabýváme se tím, zda a jak EU řešila tyto mimořádné události před přijetím Pařížské dohody a jak se vymezovala vůči dopadům změny klimatu. Konkrétně se zabýváme zejména rámcovou směrnicí o vodách a povodňovou směrnicí. V další části zkoumáme národní právní rámec – promítnutí regulace povodní a sucha do práva ČR. Zabýváme se protipovodňovou ochranou vycházející z evropského práva

a dále svébytnou úpravou v ČR, kterou tvoří tzv. suchá hlava vodního zákona. Řešíme také reflexi sucha a povodní v rovině nástrojů územního plánování. Ve třetí části článku propojujeme zkoumání regulace mimořádných přírodních událostí na úrovni EU a ČR s konkrétními soudními případy řešenými u Evropského soudu pro lidská práva a u národních soudů. Na několika případech ilustrujeme vybrané aspekty soudní praxe: požadavek prevence vč. plánování v území, implementace adaptačních opatření, vyvažování veřejných zájmů a dopad do vlastnického práva.

Evropská právní úprava povodní a sucha

Na úrovni EU v oblasti povodní představuje základní právní rámec směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/60/ES ze dne 23. října 2007 o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik, tzv. povodňová směrnice. Její přijetí bylo reakcí na ničivé povodně, které zasáhly střední Evropu v letech 1997 a 2002 a ukázaly nedostatečnost izolovaného postupu jednotlivých států.¹⁰ Povodňová směrnice proto vytvořila jednotný evropský systém (resp. zakotvila jednotný rámec) hodnocení povodňových rizik, map povodňového nebezpečí a povodňových rizik a plánů pro zvládání povodňových rizik.¹¹ Primárním cílem bylo posílení prevence, koordinace a řízení rizik na úrovni členských států i přeshraničních povodí.

Naopak v případě sucha Evropská unie dosud nepřijala samostatný komplexní právní předpis, který by tuto problematiku upravoval obdobně jako povodňová směrnice upravuje povodně. Re-

⁵ Viz např. Klimatická žaloba, dostupné na <https://www.klimazaloba.cz/soudni-dokumenty/#2> [cit. 2026-07-17].

⁶ Mimo jiné na úseku zemědělství, potažmo rozvoje venkova; na úrovni EU viz např. nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/3242 ze dne 19. prosince 2024, kterým se mění nařízení (EU) 2020/2220, pokud jde o zvláštní opatření v rámci Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova k poskytnutí dodatečné pomoci členským státům postiženým přírodními katastrofami. Uvedené nařízení v recitálu výslovně odkazuje na nedávné přírodní katastrofy ve střední, východní a jižní Evropě, které měly ničivé důsledky, a to jak na místní venkovské obyvatelstvo, tak na zemědělskou a lesní produkci.

⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (též „rámcová směrnice o vodách“), hovoří v čl. 4 odst. 6 o okolnostech přírodní povahy nebo vyšší moci, které jsou výjimečné nebo nemohly být rozumně předpokládány.

⁸ Rámcová směrnice o vodách odlišuje okolnosti přírodní povahy nebo vyšší moci, nicméně znaky jsou shodné – jde o okolnosti výjimečné nebo takové, které nemohly být rozumně předpokládány. Jako příklad uvádí právě extrémní povodně a déletrvající suchá období.

⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 80/2005 Sb. m. s. o sjednání Rámcové úmluvy Organizace spojených národů o změně klimatu.

¹⁰ Úvod Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Řízení povodňových rizik – protipovodňová prevence, ochrana a zmírnění následků povodní COM(2004) 472 final.

¹¹ Bod 12 recitálu povodňové směrnice.

gulace sucha je proto rozptýlena v celé řadě právních nástrojů environmentální a vodní politiky EU. Za první významný akt sekundárního práva, který se problematiky sucha dotýká, lze považovat směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky, tzv. rámcovou směrnici o vodách. Přestože jejím primárním cílem není boj proti suchu,¹² ale dosažení dobrého ekologického stavu vod, ukládá členským státům povinnost zajistit také dobrý kvantitativní stav podzemních vod.¹³ Právě ochrana množství vodních zdrojů představuje jeden ze základních nástrojů prevence a zmírňování dopadů sucha.

Vedle rámcové směrnice o vodách existuje řada dalších směrnic, nařízení a strategických dokumentů, které se problematiky sucha dotýkají přímo či nepřímo. Významnou roli zde hrají zejména nástroje tzv. *soft law*, které Evropská unie začala intenzivněji přijímat v souvislosti s klimatickou změnou a rostoucí četností extrémních klimatických jevů. Příkladem je Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030,¹⁴ která následně vedla k přijetí nařízení o obnově přírody¹⁵, nebo Evropská strategie pro vodohospodář-

skou odolnost,¹⁶ která byla přijata v reakci na extrémní horka, dlouhotrvající sucha a lesní požáry v posledních letech.¹⁷ Současná environmentální politika Evropské unie je tak charakteristická provázaností strategických dokumentů a následné tvorby závazného sekundárního práva.

Povodňová směrnice a rámcová směrnice o vodách přitom nepůsobí izolovaně, ale tvoří vzájemně propojený systém. Povodňová směrnice ukládá koordinaci plánů pro zvládání povodňových rizik s plány povodí podle rámcové směrnice o vodách.¹⁸ Smyslem této koordinace je zabránit tomu, aby jednotlivá opatření byla vzájemně rozporná. Příkladem může být konflikt mezi technickými protipovodňovými opatřeními, např. budování betonových hrází, a ekologickými cíli ochrany vodních ekosystémů nebo revitalizace vodních toků. V současnosti proto stále více roste význam přírodně blízkých opatření, která současně podporují ochranu před povodněmi i zvyšování retenční schopnosti krajiny v obdobích sucha.¹⁹

Přijetí Pařížské dohody v roce 2015 bylo významným milníkem v oblasti klimatické politiky. Evropská unie ratifikovala Pařížskou dohodu již v roce 2016.²⁰ Sa-

motné přijetí této dohody však nevedlo k přímé novelizaci povodňové směrnice ani rámcové směrnice o vodách a Evropská unie současně nepřijala samostatný právní akt sekundárního práva zaměřený výhradně na problematiku povodní a sucha v souvislosti s klimatickou změnou. Dopad Pařížské dohody je však patrný nepřímo, zejména prostřednictvím změny celkového politického a interpretačního rámce environmentální politiky Evropské unie. Unie začala intenzivněji přijímat jak nástroje *soft law*,²¹ tak závazné akty sekundárního práva²² zaměřené na adaptaci na klimatickou změnu a plnění klimatických závazků.

Vývoj přístupu Evropské unie k rizikům spojeným s mimořádnými přírodními jevy (tzn. povodně a sucha) lze dobře sledovat prostřednictvím pravidelných hodnoticích zpráv Evropské komise o provádění povodňové směrnice a rámcové směrnice o vodách.²³ Přestože se tyto zprávy primárně zaměřují na hodnocení plnění povinností členských států, současně odrážejí proměnu způsobu, jakým Evropská unie nahlíží na povodně, sucha a jejich vztah ke klimatické změně.

Výchozí přístup²⁴ Evropské unie byl založen především na řízení jednotlivých

¹² Nicméně jejím účelem je také přispět ke zmírnění účinků období sucha, a tím také mimo jiné k zajištění dostatečných zásob povrchových vod a podzemních vod dobré jakosti potřebných pro udržitelné, vyvážené a vyrovnané užívání vod [čl. 1 písm. e) rámcové směrnice o vodách].

¹³ Část 2 rámcové směrnice o vodách.

¹⁴ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 COM(2020) 380 final.

¹⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1991 ze dne 24. června 2024 o obnově přírody a o změně nařízení (EU) 2022/869. Nařízení o obnově přírody poskytuje příležitost k podpoře hospodaření s vodou z hlediska jejího množství a zvýšení odolnosti vůči suchu i povodním pomocí přírodně blízkých řešení (bod 2.1. Evropské strategie pro vodohospodářskou odolnost).

¹⁶ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Evropské strategie pro vodohospodářskou odolnost COM(2025) 280 final.

¹⁷ Úvod – Nástin situace Evropské strategie pro vodohospodářskou odolnost byl přijat v reakci na extrémní sucha v posledních letech. Strategie akcentuje opětovné využívání vody (recyklace vyčištěné odpadní vody) a přijímání přírodně blízkých opatření.

¹⁸ Bod 17 recitálu povodňové směrnice „(...) use the mutual potential for common synergies and benefits (...)“ a dále čl. 1 rámcové směrnice o vodách „(...) is to establish a framework for the protection of inland surface waters, transitional waters, coastal waters and groundwater which: (e) contributes to mitigating the effects of floods and droughts“.

¹⁹ EREA. 2024. *Building resilience: EU-funded projects helping prevent floods*. Brussels: European Research Executive Agency. Dostupné z: https://rea.ec.europa.eu/news/building-resilience-eu-funded-projects-helping-prevent-floods-2024-11-07_en. [cit. 2026-07-16].

²⁰ Rozhodnutí Rady (EU) 2016/590 ze dne 11. dubna 2016 o podpisu Pařížské dohody přijaté v rámci Rámcové úmluvy Organizace spojených národů o změně klimatu jménem Evropské unie a Rozhodnutí Rady (EU) 2016/1841 ze dne 5. října 2016 o uzavření Pařížské dohody přijaté v rámci Rámcové úmluvy Organizace spojených národů o změně klimatu jménem Evropské unie.

²¹ Kromě Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 nebo Evropské strategie pro vodohospodářskou odolnost se jedná dále např. o Strategii EU pro přizpůsobení se změně klimatu z roku 2021, strategii „Od zemědělece ke spotřebiteli“ nebo balíček „Fit for 55“.

²² Kromě Nařízení o obnově přírody se jedná např. o nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/1119 ze dne 30. června 2021, kterým se stanoví rámec pro dosažení klimatické neutrality a mění nařízení (ES) č. 401/2009 a nařízení (EU) 2018/1999.

²³ Hodnoticí zprávy Evropské komise jsou vydávány po jednotlivých plánovacích cyklech podle rámcové směrnice o vodách a povodňové směrnice, jejichž časový průběh není totožný. Nehodnotí aktuální stav ke dni svého vydání, ale posuzují plány a další dokumenty předložené členskými státy pro příslušné plánovací období. Zprávy jsou proto publikovány s časovým odstupem od okamžiku zpracování hodnocených podkladů.

²⁴ Období je zachyceno zejména ve Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě – Rámcová směrnice o vodě a směrnice o povodních: Opatření k dosažení „dobrého stavu“ vod EU a snížení povodňových rizik COM(2025) 120 final [dále jen „hodnoticí zpráva COM (2015)“] zveřejněném v roce 2015 za období 2009–2015.

vodních rizik. Nejvýrazněji se tento přístup projevil v oblasti povodní, kde byla pozornost soustředěna na identifikaci povodňových rizik, jejich mapování a přijímání plánů pro zvládání povodňových rizik. Hlavním cílem bylo omezit nepříznivé následky povodní prostřednictvím plánovacích, organizačních a technických opatření, která měla umožnit účinnější prevenci a zvládání těchto mimořádných událostí.²⁵

V této fázi byla povodeň v evropské vodní politice vnímána především jako mimořádný přírodní jev, jehož dopady je třeba účinně zvládat. Přestože se obecně uznávalo, že velké části Evropy budou v důsledku změny klimatu čelit častějšímu výskytu povodní, zohlednění klimatické změny v přístupu jednotlivých členských států bylo značně nerovnoměrné²⁶, neboť pouze část členských států ji zahrnula do svých hodnocení povodňových rizik a adaptačních postupů.²⁷

Odlišný vývoj lze sledovat u problematiky sucha. Přestože ochrana množství vodních zdrojů byla součástí rámcové směrnice o vodách,²⁸ sucho nebylo na úrovni Evropské unie vnímáno ještě jako samostatně regulované riziko vyžadující vlastní systém hodnocení rizik a plánování, přestože Evropská komise již v roce 2012 upozorňovala na vzrůstající obavy kvůli suchu a nedostatku vody, zejména v souvislosti s dlouho-

dobou nerovnováhou mezi poptávkou po vodě a její dostupností v Evropě.²⁹ Řešení sucha bylo spojováno především s obecnými cíli vodního hospodářství, zejména s ochranou vodních zdrojů a jejich udržitelným využíváním.³⁰

Tento rozdílný přístup vedl k určité nerovnováze v evropské vodní politice. Zatímco povodně byly koncipovány jako samostatně řízené riziko vyžadující vlastní plánovací mechanismy, sucho zůstávalo převážně součástí širší politiky ochrany vodních zdrojů. Povodně byly spojovány především s rostoucími škodami na majetku, zatímco nedostatky vody byl chápán spíše jako sezonní problém vodního hospodářství spojený zejména s nadměrnými odběry vody.³¹

V následujícím období³² dochází k postupnému posunu od přístupu založeného především na řízení jednotlivých vodních rizik k širšímu chápání povodní a sucha jako vzájemně propojených důsledků změn vodního režimu krajiny a klimatické změny.

V oblasti povodní dochází k významné změně zejména v tom, že klimatická změna přestává být chápána pouze jako vnější faktor zvyšující pravděpodobnost výskytu extrémních událostí. Postupně se stává jedním z faktorů, které musí být zohledňovány při samotném plánování zvládání povodňových rizik.³³ Pozornost se proto již nesusoustředí pouze na

otázku, jak zmírnit následky povodní, ale také na příčiny, které ovlivňují rozsah jejich dopadů. Evropská komise upozorňuje, že významnou roli vedle samotných klimatických jevů hrají také dlouhodobé zásahy člověka do krajiny, zejména urbanizace, regulace vodních toků a úbytek přirozených retenčních ploch.³⁴ Povodňové riziko tak není vnímáno pouze jako důsledek extrémního počasí, ale také jako výsledek snížení schopnosti krajiny přirozeně zadržovat a zpomalovat odtok vody.

Tento posun se odráží rovněž v postupném rozšiřování přístupu k opatřením pro zvládání povodňových rizik a ve stále těsnějším propojení povodňové směrnice a rámcové směrnice o vodách.³⁵ Vedle tradičních technických opatření zaměřených na ochranu před povodněmi se stále více prosazuje význam opatření podporujících adaptaci krajiny, zejména zachování retenčních funkcí území a koordinace vodního hospodářství s ochranou ekosystémů.³⁶

Obdobný posun je patrný také v případě sucha. Přestože sucho nadále nemá v právu Evropské unie vlastní komplexní právní rámec obdobný povodňové směrnici, postupně se stává významnějším tématem vodohospodářského plánování. V souvislosti s dopady klimatické změny se stále více zdůrazňuje rostoucí význam otázky dostupnosti vodních zdrojů a udržitelného hospo-

²⁵ Bod 14 recitálu povodňové směrnice, dále např. Zvládání povodňových rizik v EU, dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/flood-risk-management-in-the-eu.html> [cit. 2026-07-12].

²⁶ Hodnoticí zpráva COM (2015), str. 9.

²⁷ Ibid, str. 9.

²⁸ Rámcová směrnice o vodách, bod 20, 34 recitálu a dále bod 2.

²⁹ Srov. Úvod Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Zpráva o přezkumu evropské politiky pro řešení problému nedostatku vody a such COM(2012) 0627 final.

³⁰ Cílů rámcové směrnice o vodě je podle Zprávy Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění rámcové směrnice o vodách (2000/60/ES) – Plány povodí COM(2012) 670 final možno dosáhnout pouze tehdy, budou-li zohledňovány jak kvantitativní, tak kvalitativní aspekty hospodaření s vodními zdroji.

³¹ Ibid, str. 9, 12.

³² Toto období je zachyceno zejména ve Zprávě Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění rámcové směrnice o vodě (2000/60/ES) a směrnice o povodňových rizicích (2007/60/ES) – Druhé plány povodí, První plány pro zvládání povodňových rizik COM(2019) 95 final [dále jen „hodnoticí zpráva (2019)“] a ve Zprávě Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění rámcové směrnice o vodě (2000/60/ES), směrnice o normách environmentální kvality (2008/105/ES ve znění směrnice 2013/39/EU) a směrnice o povodních (2007/60/ES) – Provádění plánovaných programů opatření, Nové prioritní látky, Předběžné posouzení povodňových rizik a oblasti potenciálního významného povodňového rizika COM(2021) 970 final [dále jen „hodnoticí zpráva (2021)“], zveřejněných v roce 2019 a 2021. Zpráva z roku 2019 hodnotí období 2015–2021, zpráva z roku 2021 je průběžnou zprávou za roky 2018–2019.

³³ Hodnoticí zpráva (2019), str. 9.

³⁴ Ibid, str. 7.

³⁵ Commission Staff Working Document – European overview – Flood Risk Management Plans SWD(2021) 254 final, str. 19–20.

³⁶ Commission Staff Working Document – EU Overview – Third river basin management plans, Second flood hazard and risk maps and second flood risk management plans Accompanying the document Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of the Water Framework Directive (2000/60/ES) and the Floods Directive (2007/60/ES) – Second river basin management plans, first flood risk management plans SWD(2019) 31 final, str. 123.

daření s vodou, zejména s ohledem na neudržitelný způsob využívání vody a na zvyšující se tlak na zajištění dostatečného množství kvalitní sladké vody.³⁷ V reakci na opakující se období sucha členské státy stále častěji využívají možnost odchýlit se podle čl. 4 odst. 6 rámcové směrnice o vodách od dosažení stanovených environmentálních cílů, pokud je jejich nesplnění způsobeno mimořádnými okolnostmi přírodní povahy nebo vyšší mocí, které nebyly rozumně předvídatelné.³⁸ Mezi takové okolnosti rámcová směrnice o vodách výslovně řadí rovněž déletrvající období sucha, na která členské státy v této souvislosti odkazují.³⁹

V současné fázi vývoje⁴⁰ dochází k dalšímu posunu od řízení jednotlivých vodních rizik ke koncepci klimatické odolnosti. Významným impulzem tohoto vývoje se stala Zelená dohoda pro Evropu z roku 2019, která identifikuje sucho a nedostatek vody jako jednu z priorit, a navazující klimatická politika Evropské unie. Přijetí evropského klimatického zákona a Strategie EU pro adaptaci na změnu klimatu posílilo význam adaptačního přístupu a vytvořilo rámec pro začleňování klimatických rizik do jednotlivých oblastí evropské politiky.⁴¹ Hodnocení provádění vodní politiky Evropské unie zveřejněné Komisí v roce 2025 představuje první hodnotící zprávu vydanou po přijetí Zelené dohody pro Evropu.⁴² Komise v ní výslovně uvádí, že při posuzování pokroku člen-

ských států zohledňovala také dosažení klimatických cílů Evropské unie. Vodní politika je tak poprvé komplexně hodnocena v návaznosti na širší cíle klimatické adaptace a posilování odolnosti vůči dopadům změny klimatu.

V oblasti povodní se tento posun projevuje především výraznějším začleňováním klimatických scénářů do plánování povodňových rizik, kdy členské státy ve větší míře zohledňují předpokládané dopady klimatické změny při zpracování map povodňového nebezpečí a rizik i při tvorbě plánů pro zvládání povodňových rizik.⁴³ Pozornost se proto přesouvá od otázky, jak reagovat na konkrétní povodňovou událost, k otázce, jak dlouhodobě zvýšit odolnost území vůči měnícím se klimatickým podmínkám.⁴⁴

Přírodě blízká opatření jsou jedním z klíčových nástrojů evropské adaptační politiky, neboť mají význam nejen pro omezení povodňových rizik, ale současně přispívají k lepšímu zadržování vody v krajině a zmírňování dopadů sucha.⁴⁵ Dochází tak dále k těsnějšímu propojení povodňové ochrany s cíli ochrany biodiverzity, obnovy ekosystémů a udržitelného hospodaření s vodou.⁴⁶

Proměna nastává také v přístupu k suchu. Zatímco v předchozích obdobích bylo sucho postupně identifikováno jako významný aspekt vodního hospodářství, v současné fázi je již vnímáno jako dlouhodobé riziko s významný-

mi environmentálními, hospodářskými i společenskými dopady.⁴⁷ Členské státy stále častěji spojují dopady klimatické změny právě s nedostatkem vody a jeho následky pro jednotlivé sektory, zejména pro zemědělství, energetiku nebo vnitrozemskou dopravu.⁴⁸ Sucho tak přestává být chápáno pouze jako problém ochrany vodních zdrojů a stává se otázkou celkové odolnosti společnosti vůči klimatickým změnám.

Stále častěji se využívá výjimka podle čl. 4 odst. 6 rámcové směrnice o vodách.⁴⁹ S ohledem na klimatickou změnu a rostoucí četnost opakujících se období sucha však vyvstává otázka, zda lze sucho i nadále považovat za okolnost mimořádnou a obtížně předvídatelnou, která odůvodňuje dočasné odchýlení od cílů směrnice.

Významným prvkem současného vývoje je rovněž postupné vytváření nástrojů zaměřených přímo na zvládání sucha. Přestože rámcová směrnice o vodách nestanoví členským státům povinnost přijímat samostatné plány zvládání sucha obdobné plánům pro zvládání povodňových rizik nebo plánům povodí, roste počet států, které k jejich vypracování dobrovolně přistupují, což ukazuje na posun od reaktivního přístupu k suchu k systematickému plánování jeho dopadů.⁵⁰

Vývoj právní úpravy Evropské unie v oblasti povodní a sucha ukazuje postupný

³⁷ Hodnotící zpráva (2021), str. 13, 17.

³⁸ Hodnotící zpráva (2019), str. 6.

³⁹ Výjimka stanovená v čl. 4 odst. 6 rámcové směrnice o vodách se vztahovala na přibližně polovinu evropských vodních toků.

⁴⁰ Toto období je zachyceno zejména ve Zprávě Komise Radě a Evropskému parlamentu o provádění rámcové směrnice o vodě (2000/60/ES) a směrnice o povodních (2007/60/ES) – Třetí plány povodí, Druhé plány pro zvládání povodňových rizik COM(2025) 2 final [dále jen „hodnotící zpráva (2025)“] zveřejněné v roce 2025 za období 2022–2027.

⁴¹ Srov. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – „Forging a climate-resilient Europe – the new EU Strategy on Adaptation to Climate Change“ COM(2021) 82 final.

⁴² Hodnotící zpráva (2025), str. 2.

⁴³ Commission Staff Working Document – EU Overview – Third river basin management plans, Second flood hazard and risk maps and second flood risk management plans Accompanying the document Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of the Water Framework Directive (2000/60/ES) and the Floods Directive (2007/60/ES) – Third river basin management plans, second flood risk management plans SWD (2025) 13 final [dále jen „SWD (2025)“], str. 55.

⁴⁴ Hodnotící zpráva (2025), str. 31.

⁴⁵ Význam přírodě blízkých opatření je zdůrazňován ve strategických dokumentech Evropské unie, zejména v evropské zelené dohodě, strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 nebo strategii pro udržitelnou a inteligentní mobilitu. Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 například stanoví cíl obnovit do roku 2030 volný tok nejméně 25 000 km evropských řek prostřednictvím odstraňování překážek a obnovy přirozených funkcí vodních toků.

⁴⁶ Hodnotící zpráva (2025), str. 1 a 29.

⁴⁷ Srov. usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. září 2022 – Důsledky sucha, požárů a dalších extrémních povětrnostních jevů; zvýšení úsilí EU v boji proti změně klimatu [2022/2829(RSP)].

⁴⁸ SWD (2025), str. 54.

⁴⁹ Ibid, str. 30.

⁵⁰ Hodnotící zpráva (2025), str. 30.

posun od tradičního pojetí ochrany vod a řízení jednotlivých vodních rizik k integrovanému přístupu založenému na klimatické adaptaci a posilování odolnosti krajiny. Zatímco povodňová rizika byla již od počátku upravena prostřednictvím samostatného plánovacího rámce, problematika sucha byla dlouhodobě řešena především v rámci obecné ochrany vod podle rámcové směrnice o vodách. Teprve v souvislosti s narůstajícími projevy klimatické změny začaly být oba jevy vnímány jako vzájemně propojené projevy změn vodního režimu, jejichž řešení vyžaduje koordinovaný přístup.

Právní úprava povodní a sucha v ČR

Pokud jde o právní regulaci povodní a sucha v ČR, zaměříme se na dva klíčové právní předpisy. V první řadě na zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (dále jen „vodní zákon“), který na národní úrovni stanoví základní právní rámec pro ochranu vod, ale také pro ochranu před povodněmi. Dále se budeme zabývat právní úpravou v zákoně č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (dále jen „krizový zákon“).

V kontextu posouzení vývoje národní právní úpravy ve vztahu k Pařížské dohodě je třeba dodat, že neusilujeme o komplexní posouzení všech právních předpisů, které se k ní vztahují. Cílem je analýza (historického vývoje) předpisů, které se zabývají krizovými stavy v podobě povodní a sucha. Do určité míry se v tomto směru dotkneme i dalších právních předpisů, a to především právní úpravy stavebního zákona.

Pro Českou republiku vstoupila Pařížská dohoda v platnost 4. 11. 2017, přijata však byla již v roce 2015. Výchozím rokem pro naše posouzení je tedy rok 2017. Lze nicméně předpokládat, že

zákonodárce případné kroky související s jejím obsahem připravoval již v průběhu roku 2016, resp. 2017, a to také v reakci na paralelní vývoj na úrovni EU popsany v předcházející kapitole.

Jak již bylo zmíněno výše, Pařížská dohoda počítá ve svém čl. 2 odst. 1 písm. b) se zvyšováním odolnosti vůči změně klimatu, tedy adaptací na ni. Adaptace je pak dále rozvíjena v čl. 7 Pařížské dohody. Předpokládá se tedy, že smluvní státy budou řešit také adaptaci na krizové stavy v podobě povodní a sucha, které klimatickou změnu provázejí.

Samozřejmě platí, že důležitou roli v přijímání legislativy nehrají jen mezinárodní úmluvy, ale také potřeba řešení faktického stavu. Území ČR v relativně dlouhém období – v druhé polovině minulého století – žádné rozsáhlé povodně nepostihly. Oproti tomu od roku 1997 se četnost ničivých povodní zvýšila.⁵¹ Pokud jde o sucha, v letech 2015–2018 došlo k výskytu nejzávažnější periody zemědělského sucha ve srovnání s předchozím více než 2 000 let dlouhým obdobím.⁵² Sucho je i nadále významným sledovaným jevem.

Právní úprava ochrany před suchem

V první řadě se zaměříme na právní úpravu ochrany před suchem, a to jako stavu, který byl doposud na území ČR méně obvyklý. Pokud jde o právní stav před rokem 2017 (před platností Pařížské dohody v ČR), bereme v potaz znění vodního zákona platné od 1. 4. 2015 do 30. 6. 2017 (po novele provedené zákonem č. 39/2015 Sb.).⁵³ Stav právní úpravy byl v oblasti povodní a sucha v podstatě neměnný také pro období do konce roku 2017 (kam již spadá platnost Pařížské dohody pro ČR); novela dopadající na toto období se týkala zapracování nové podoby přestupků a přestupkového zákona.

Poměrně jednoduchým vyhledáním zjistíme, že pojem „sucho“ se vyskytuje v dotčeném znění vodního zákona celkem sedmkrát. Zároveň ovšem tento pojem nemá ve vodním zákoně žádnou legální definici. Za nejvýznamnější ustanovení týkající se řešení sucha lze považovat již § 1 vodního zákona, kde je vymezen účel právní úpravy: „*Účelem tohoto zákona je chránit povrchové a podzemní vody, stanovit podmínky pro hospodárné využívání vodních zdrojů a pro zachování i zlepšení jakosti povrchových a podzemních vod, vytvořit podmínky pro snižování nepříznivých účinků povodní a sucha a zajistit bezpečnost vodních děl v souladu s právem Evropských společenství. Účelem tohoto zákona je též přispívat k zajištění zásobování obyvatelstva pitnou vodou a k ochraně vodních ekosystémů a na nich přímo závislých suchozemských ekosystémů.*“

Účelem vodního zákona je tedy i vytváření podmínek pro omezování sucha a jeho nepříznivých dopadů. Toto spojení se objevilo v textu vodního zákona již při jeho přijetí a odpovídá účelu rámcové směrnice o vodách. Dále se pak sucho, respektive sousloví „snižování nepříznivých účinků povodní a sucha“ objevuje v § 23 vodního zákona, který je věnován plánování v oblasti vod, v § 24 odst. 4 vodního zákona, který se věnuje cílům národních plánů povodí, a v § 28a vodního zákona, který řeší území chráněná pro akumulaci povrchových vod. Další ustanovení vodního zákona v podobě § 26 odst. 5 se týká programů opatření. Toto ustanovení předpokládá přijetí určitých opatření k řešení mimořádných a nepředvídatelných stavů, které vedly k dočasnému zhoršení stavu vodních útvarů. Mezi těmito stavy je výslovně počítáno s obdobím déletrvajícího sucha. Také finanční opatření vymezená v dříve platném znění vodního zákona obsahovala reakci na sucha, a to v § 102 vodního zákona, který umožňoval získat finanční prostředky od státu k úhradě výdajů na opatření ve veřej-

⁵¹ Viz metodická příručka Ministerstva pro místní rozvoj a Ústavu územního rozvoje – Ochrana před povodněmi v územním plánování, dostupné na <https://mze.gov.cz/public/portal/mze/-q357141---sMfa186C/ochrana-pred-povodnemi-v-uzemnim> [cit. 2026-07-19].

⁵² Viz výzkum Mendelovy univerzity v Brně: Zemědělské sucho překonalo mezi lety 2015–2018 všechny suché periody v posledních dvou tisíciletích, dostupné na <https://mendelu.cz/zemedelske-sucho-prekonalo-mezi-lety-2015-2018-vsechny-suche-periody-v-poslednich-dvou-tisiciletich/?psn=400> [cit. 2026-07-19].

⁵³ Některé předchozí změny, např. „velká novela“ vodního zákona z roku 2010 se oblastí sucha mohly v zásadě (nepřímo) také dotýkat, např. v regulaci hospodaření s dešťovými vodami, ale změna právní úpravy nebyla výslovně zacílena na samotné řešení problému sucha.

ném zájmu, mimo jiné také na zřízení vodních děl a dalších zařízení k ochraně před povodněmi a suchem.⁵⁴

V dalších ustanoveních tohoto znění vodního zákona již není sucho jako pojem řešeno, byť je možné v něm najít i další použitelná ustanovení – např. obecná povinnost vlastníků pozemků dle § 27 vodního zákona zajistit, aby nedocházelo ke zhoršení odtokových poměrů a dbát o zlepšování retenční schopnosti krajiny. Aplikovatelným by byl také § 6 odst. 4 vodního zákona, který dává vodoprávnímu úřadu možnost omezit nebo upravit nakládání s povrchovými vodami, pokud to vyžaduje veřejný zájem, tedy případně i z důvodu sucha, případně další nástroje k ochraně kvantity a kvality vod včetně povolovacích schémat (povolení k odběru vod).

Výše uvedená ustanovení vodního zákona před rokem 2017 obsahují především obecné povinnosti vlastníků a příslušných orgánů, nejedná se o konkrétní opatření k ochraně před déletrvajícím suchem jako fenoménem spojeným s klimatickou změnou.

Dalším zkoumaným předpisem ve vztahu k suchu jako krizovému stavu je zmiňovaný krizový zákon.

V jeho znění platném od 18. 10. 2016 do 30. 6. 2017 (po novele zákonem č. 323/2016 Sb.) není sucho výslovně zmiňováno jako krizový stav, a to na rozdíl od povodní.⁵⁵ V této souvislosti je vhodné alespoň krátce doplnit, že krizový zákon vymezuje tři typy krizových stavů, a to stav nebezpečí, nouzový stav

nebo stav ohrožení státu. V jeho původní podobě však nebylo počítáno s tím, že by některý z těchto stavů byl naplněn při déletrvajícím suchu.⁵⁶

Právní úprava ochrany před suchem po roce 2017 je navázána na vodní zákon, který v tomto období procházel postupnými změnami. První významnou změnou vodního zákona, která se týkala ochrany před suchem, resp. zadržování vody v krajině, byl zákon č. 312/2019 Sb. Uvedený zákon obecně zjednodušoval povolování některých vymezených vodních děl a také terénních úprav, které měly za cíl zadržení vody v krajině. Tato novela vodního zákona přitom byla spojena i se změnami tehdy platného stavebního zákona (zákon č. 183/2006 Sb.), kdy došlo ke změně v povolování tzv. malých vodních děl⁵⁷ a terénních úprav.⁵⁸ Tyto činnosti mohly být na základě uvedené novely povolovány již jen na základě územního souhlasu a nevyžadovaly vydání územního rozhodnutí.

Zákon č. 312/2019 Sb. nepracuje s legislativní definicí sucha, nicméně důvodová zpráva vychází především ze skutečnosti, že dochází ke stále častějším déletrvajícím periodám sucha, a to právě v důsledku změny klimatu.⁵⁹ Důvodová zpráva sice nijak nezmiňuje obsahovou návaznost na přijetí Pařížské dohody a plnění jí stanovených cílů, neopírá se tedy výslovně o mezinárodní klimatické závazky, prakticky však reflektuje potřebu adaptačních opatření (zadržování vody v krajině) jako řešení dopadů změny klimatu. Důvodová zpráva odkazuje také na Koncepti ochrany

před následky sucha pro území České republiky, kterou schválila vláda usnesením č. 528 ze dne 24. 7. 2017 a která vychází z činnosti Meziresortní komise VODA-SUCHO založené již v roce 2014. Je tedy zřejmé, že sucho je jako problémový prvek řešeno již před platností Pařížské dohody, a to s ohledem na jeho faktické projevy na území ČR (delší a častější sucha, výkyvy srážek), nicméně do právní úpravy se výslovně promítá až v pozdějším období.

Hlavní posun právní úpravy ohledně ochrany před suchem přinesl zákon č. 544/2020 Sb., který zavedl do vodního zákona tzv. suchou hlavu. Velká část nových ustanovení byla totiž vložena do vodního zákona jako Hlava X označená Zvládání sucha a stavu nedostatku vody, z toho pojem „suchá hlava“.⁶⁰

Pokud bychom se na změnu vodního zákona podívali čistě matematicky, tak nově se pojem sucho objevuje celkem v 91 případech. Zároveň již nejsou ohledně sucha ve vodním zákoně řešeny pouze obecné povinnosti a úkoly, ale jsou vymezovány nové instituty a opatření, která mají směřovat nejen ke krátkodobému řešení sucha a nedostatku vody, ale také k tomu, aby tyto události byly co nejvíce omezovány. V tomto směru byly provedeny změny v plánování v oblasti vod (nový strategický dokument s názvem Plán pro zvládání sucha a stavu nedostatku vody; plán obsahuje i operativní část, která má zajistit dostatek vody o určité jakosti pro vymezené odběratele), dále došlo k vytvoření komise pro sucho a stanovení hierarchie užívání vody v krizových

⁵⁴ Toto ustanovení je i nadále součástí platného a účinného znění vodního zákona.

⁵⁵ Viz § 39 odst. 2 krizového zákona.

⁵⁶ K tomu blíže důvodová zpráva k zákonu č. 544/2020 Sb.: „Za současného stavu se při mimořádné situaci kromě výše zmíněného nabízí řešení podle zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). Tento zákon je však koncipován na stavy mimořádnější než ty, které je potřeba řešit podle poznatků z období sucha probíhajícího v letech 2015 až 2018. Je tedy nutné nastavit operativní řízení zvládnutí mimořádné hydrologické situace, která nespadá pod definici krizového stavu dle uvedeného zákona. Vztah mezi uvedenými mimořádnými situacemi zobrazuje schéma 1, stav nedostatku vody je podmnožinou sucha, tedy i v případě, že je vyhlášen stav nedostatku vody, platí, že je sucho.“

⁵⁷ Jednalo se o vodní díla do plochy 20 000 m² s výškou hráze do 2,5 m, která slouží ke vzdouvání a akumulaci vod a která nepodléhají technickobezpečnostnímu dohledu nebo splňují kritéria pro zařazení do IV. kategorie technickobezpečnostního dohledu.

⁵⁸ Jednalo se o terénní úpravy sloužící k zadržování vody v krajině do 1,5 m hloubky o výměře nad 300 m², nejvíce však do 20 000 m² v nezastavěném území, které nemají společnou hranici s veřejnou pozemní komunikací.

⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 312/2019 Sb.: „Situace posledních několika let nasvědčuje, že vývoj změny klimatu s následky pro naše území je zjevně rychlejší, než se původně předpokládalo. Nárůst průměrné roční teploty o 1–1,5 °C, očekávaný po r. 2040, nastal již nyní. Pokud vývoj klimatu bude pokračovat nastoleným tempem, dojde i při průměrném scénáři k velmi nepříznivému důsledku pro vodní poměry v letech 2040–2070 (...). Z těchto důvodů je zjevná urgentní potřeba posílit co nejdříve zadržení vody v krajině. Předkládaný návrh se toho snaží docílit vytvořením zvláštní skupiny terénních úprav sloužících k zadržování vody v krajině a usnadněním výstavby zákonem vymezeného okruhu malých vodních děl.“

⁶⁰ Blíže k obsahu tzv. suché hlavy např. MÜLLEROVÁ, H.; ZICHA, J. 2022. Až naprší a uschne – Zacházení s dešťovou a šedou vodou z hlediska práva v kontextu řešení problematiky sucha. Praha: Akademie věd ČR. ISBN 978-80-200-3390-1.

situacích. Právní úprava je nově více zaměřena na adaptační opatření. Pojmy sucha a stav nedostatku vody získaly legální definici, která se uplatní v případě aplikace suché hlavy.⁶¹

Zákon č. 544/2020 Sb. neměnil pouze vodní zákon, ale projevil se i v krizovém zákoně, kdy došlo ke změně jeho § 39. Toto ustanovení krizového zákona se vypořádává s vyhlášením krizového stavu za situace, kdy je vyhlášen stav nedostatku vody. Krizový zákon tak počítá s tím, že krizový stav může nastat právě i z nedostatku vody (viz též důvodová zpráva k zákonu č. 544/2020 Sb.).

Ani důvodová zpráva k zákonu č. 544/2020 Sb. neobsahuje žádnou výslovnou zmínku o Pařížské dohodě a o plnění jí stanovených cílů a neobsahuje ani informaci o tom, že by byl legislativní návrh vyvolán na základě nějaké mezinárodní úmluvy či jiného dokumentu. Důvodová zpráva však opakovaně hovoří o potřebě přizpůsobit se změně klimatu, s níž souvisejí opakující se periody déletrvajícího sucha. Přijetí právní úpravy sucha je vyvoláno přímo situací na území ČR, zároveň vychází z řady analytických, strategických a na ně navazujících implementačních dokumentů, které zohledňují mezinárodní a unijní závazky v oblasti ochrany klimatu.⁶² Současně lze vnímat, že právní úprava sucha v ČR je součástí trendu, o němž hovoříme výše a který ukazuje, že smluvní strany Pařížské dohody, resp. členské státy EU samy aktivně začaly přijímat právní úpravu na tomto úseku.

S ohledem na výše uvedené změny ve vodním zákoně a v krizovém zákoně lze shrnout, že v rámci zkoumané legislativy došlo ke změně, která reaguje

na častější výskyt sucha (nedostatku vody) jako nežádoucí stav. Tento posun v legislativě přitom přišel v zásadě až po roce 2017, tedy po přijetí Pařížské dohody ze strany České republiky. Role Pařížské dohody jako striktního mezníku pro přijímání právní úpravy k ochraně před suchem tedy není zcela patrná. Na druhé straně, potřeba řešení sucha se objevovala již před Pařížskou dohodou a promítala se do strategických nástrojů na úrovni ČR i EU.⁶³ Komplexní strategie EU pro řešení dopadů změny klimatu (Zelená dohoda pro Evropu) a hodnotící rámec EU pomáhají akcentovat propojení změny klimatu s čtenějšími přírodními mimořádnými událostmi a na tomto propojení vytvářet jasnější a přesnější rámec pro legislativní opatření v oblasti adaptace. Pařížská dohoda tak sice není výslovně zmíněna ve výše uvedených důvodových zprávách, ale národní legislativní ochrana řešící dopady sucha slouží jako adaptační opatření naplňující její cíle.⁶⁴

Právní úprava ochrany před povodněmi

Pokud se podíváme na podobu vodního zákona před rokem 2017 ve vztahu k ochraně před povodněmi jako mimořádného stavu, je zřejmé, že se povodním dostalo výrazně větší pozornosti než suchu.

Tomuto odpovídá i skutečnost, že Hlava IX vodního zákona označená jako Ochrana před povodněmi již tehdy byla součástí vodního zákona. Řada ustanovení týkajících se zejména protipovodňových opatření se nachází také mimo Hlavu IX vodního zákona. Oproti problematice sucha jsou ustanovení týkající se

povodní poměrně konkrétní a často se jedná o technická opatření, a to včetně přípravy plánů pro zvládání povodňových rizik. Značná část právní úpravy týkající se ochrany před povodněmi vychází z implementace povodňové směrnice, která byla přijata v návaznosti na ničivé povodně v Evropě v roce 2002.⁶⁵ Také krizový zákon již před rokem 2017 počítal s řešením povodní v rámci nouzového stavu nebo stavu nebezpečí.

Po roce 2017 nedošlo ve vztahu k povodním k tak významným změnám vodního a krizového zákona jako v případě sucha. Lze však upozorovat určitou změnu v přístupu k řešení povodní. V tomto směru totiž stále častěji dochází ke zdůraznění přírodních řešení a schopnosti krajiny zadržet vodu.

Hybatelem těchto změn v přístupu jsou především předchozí zkušenosti s proběhlými povodněmi, změna klimatu a s tím spojené častější přírodní extrémy a také tlak vytvářený evropskou legislativou. Pařížská úmluva se ani v tomto případě neobjevuje jako dominantní prvek – zásadní důvod pro změnu legislativy v této oblasti. Ostatně, směřování k přírodním blízkým řešením na úseku protipovodňové ochrany lze najít již před rokem 2017 (viz např. Metodika Ministerstva životního prostředí z roku 2008⁶⁶). Proměnu přístupu dokládá také zpráva z prvního plánovacího období dle povodňové směrnice, v níž se počítá se zaváděním přirozených opatření a rozlivných ploch pro snížení dopadů a rizik povodní.⁶⁷

Nový přístup je patrný i v samotném vodním zákoně, a to např. v § 5a vodního zákona, který vede vodoprávní úřady k vymezování ploch vhodných

⁶¹ Ust. § 87a odst. 1 a 2 vodního zákona: „Suchem se pro účely této hlavy rozumí hydrologické sucho jako výkyv hydrologického cyklu, který vzniká zejména v důsledku deficitu srážek a projevuje se poklesem průtoků ve vodních tocích a hladiny podzemních vod. Stavem nedostatku vody se pro účely této hlavy rozumí dočasný stav s možným dopadem na základní lidské potřeby, hospodářskou činnost a životní prostředí, kdy v důsledku sucha požadavky na užívání vod převyšují dostupné zdroje vod a je nezbytné omezovat hospodaření s vodou a provádět další opatření.“

⁶² Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR, Komplexní studie dopadů, zranitelnosti a zdrojů rizik souvisejících se změnou klimatu v ČR aj. Blíže Ministerstvo životního prostředí – Adaptace na změnu klimatu, dostupné na <https://mzp.gov.cz/cz/agenda/klima-a-energetika/adaptace-na-zmenu-klimatu> [cit. 2026-07-19].

⁶³ Např. Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR pro období 2015–2020 s výhledem do r. 2030, dostupné na https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/adaptacni-strategie-cr-20151029-schvalena.pdf [cit. 2026-07-19].

⁶⁴ Viz též dále propojení s klimatickou žalobou ČR.

⁶⁵ Samotná Hlava IX – Ochrana před povodněmi je součástí vodního zákona již od jeho publikace v roce 2001.

⁶⁶ Metodika Odboru ochrany vod MŽP, která stanovuje postup komplexního řešení protipovodňové a protierozní ochrany pomocí přírodních opatření, *Věstník MŽP*, Ročník XVIII, částka 11, listopad 2008.

⁶⁷ Předběžné vyhodnocení povodňových rizik v České republice, 2011, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo zemědělství, str. 19, dostupné na <https://mzp.gov.cz/cz/agenda/voda/planovani-v-oblasti-vod/povodnova-smernice/1-planovaci-obdobi-povodnova-smernice> [cit. 2026-07-19].

k zadržování vody v krajině, což má vliv také na snížení hrozby povodní.⁶⁸ Vodní zákon zavedl také hierarchii odvádění srážek v § 5 odst. 3 vodního zákona, která má rovněž přispět ke zpomalení odtoku srážkových vod. Obecně lze pokázat také na to, že opatření zaváděná suchou hlavou ke snížení hrozby a dopadů sucha se doplňují s protipovodňovými opatřeními.

Ve vztahu k povodním jako krizovému stavu, jehož projevy a četnost jsou zvyšovány v důsledku klimatické změny, lze shrnout, že ani u nich neznamenal přijetí Pařížské dohody zásadní zlom v legislativě. Naopak, řešení povodní je tradiční oblastí unijní právní úpravy a postupnou změnu přístupu k jejich řešení (prevenci) lze pozorovat již před přijetím Pařížské dohody. Na národní úrovni je legislativní řešení povodní dlouhodobě ukotveno ve vodním i krizovém zákoně, a to i před rokem 2017.

Sucho a povodně v územním plánování

Územní plánování, které je v ČR tradičně součástí stavebního zákona, lze chápat jako klíčový strategický nástroj pro přípravu adaptačních opatření, potažmo předcházení přírodním nebezpečím. Je tedy relevantní, aby také sucho a povodně byly součástí územně plánovacích nástrojů.

Stavební zákon z roku 1976 (zákon č. 50/1976 Sb.) se úkoly a činnostmi v územním plánování zabýval v § 2. Hovořil o limitech využití území, nutných asanačních či rekultivačních zásazích, o technických a organizačních opatřeních k dosažení optimálního uspořádání a využití území nebo územích dotčených požadavky ochrany obyvatelstva, výslovně však neřešil přírodní katastrofy ani jiné mimořádné přírodní jevy.

Ani ve stavebním zákoně z roku 2006 (zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu) nenajdeme

(ani ve znění platném před Pařížskou dohodou, ani poté v době po přijetí Pařížské dohody) výslovnou zmínku o řešení sucha. Zákon č. 183/2006 Sb. nicméně obsahuje obecnější formulaci, a to na úrovni úkolů územního plánování, v podobě požadavku na vytváření podmínek v území pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a jejich odstraňování, a to přírodě blízkým způsobem [§ 19 odst. 1 písm. g) zákona č. 183/2006 Sb.].

Reakce na přírodní katastrofy se objevuje také ve výčtu činností přípustných v nezastavěném území (v nezastavěném území jsou přípustné mimo jiné stavby, zařízení a jiná opatření pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků; § 18 odst. 5 zákona č. 183/2006 Sb.).

Již v roce 2011 vznikla metodická příručka Ministerstva pro místní rozvoj a Ústavu územního rozvoje Ochrana před povodněmi v územním plánování⁶⁹ navazující na předchozí iniciativy resortu v této tematické oblasti. Metodická příručka reflektovala důležité legislativní změny, v tomto směru dávala do kontextu vodní zákon a právě stavební zákon z roku 2006 (zohlednila platnost nového stavebního zákona č. 183/2006 Sb. a „velkou novelu“ vodního zákona provedenou zákonem č. 150/2010 Sb.). Zohlednila také schválení Plánu hlavních povodí České republiky v roce 2007. Z roku 2013 je metodická příručka Ministerstva pro místní rozvoj Ochrana před povodněmi při umísťování staveb.⁷⁰

Z hlediska podkladů pro územní plánování je nutné doplnit, že územně analytické podklady připravované dle tehdy platné prováděcí vyhlášky č. 500/2006 Sb. obsahovaly informaci jak o povodních (mapa povodňového ohrožení, zvláštní povodně, řízený rozliv povodní aj.), tak o suchu. Nicméně zatímco povodně byly součástí právní úpravy již v první verzi vyhlášky č. 500/2006 Sb., kategorizace území

podle ohrožení suchem se objevila až ve verzi účinné v roce 2018.

Platný a účinný zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, již v úkolech územního plánování výslovně uvádí, že požadavek vytvářet a stanovovat podmínky pro snižování nebezpečí v území se týká zejména účinků povodní, sucha, erozních jevů a extrémních teplot [§ 39 písm. l) zákona č. 283/2021 Sb.].

Stavební zákon z roku 2021 se také výslovně zabývá adaptací (ve vztahu ke změně klimatu), to však úžeji ve vztahu k sídlům. Současná právní úprava dále zmiňuje (obecnější) požadavky na uspořádání krajiny vyplývající ze změny klimatu [§ 39 písm. m) zákona č. 283/2021 Sb.].

V aktuální pořizovatelské praxi zakotvuje požadavek vytvářet podmínky pro preventivní ochranu území a obyvatelstva před potenciálními riziky a přírodními katastrofami v území (záplavy, sesuvy půdy, eroze, sucho atd.) již Politika územního rozvoje ČR jako ústřední strategický nástroj územního plánování. Apeluje na ochranu staveb před povodněmi a na vymezení území určených k řízeným rozlivům povodní. Politika územního rozvoje ČR reflektuje (jako jedno z adaptačních opatření ve vztahu ke změně klimatu) potřebu zvýšení přirozené retence srážkových vod v území a využívání přírodě blízkých opatření pro zadržování a akumulaci povrchové vody tam, kde je to možné s ohledem na strukturu osídlení a kulturní krajinu. Řeší také srážkové vody, podporuje jejich zadržování, vsakování i využívání jako zdroje vody, a to s cílem zmírňovat účinky povodní a sucha.

Požadavky na preventivní ochranu území a obyvatelstva před potenciálními riziky a přírodními katastrofami v území jako jsou záplavy, sesuvy půdy, eroze, sucho atd. se objevují také v nižších úrovních územně plánovací dokumentace. Na základě hierarchie územně plánovací dokumentace se požadavky (priority a cíle) propisují až na úroveň

⁶⁸ Toto ustanovení bylo do vodního zákona také vloženo zákonem č. 544/2019 Sb.

⁶⁹ Dostupné na <https://mze.gov.cz/public/portal/mze/-q357141---sMfa186C/ochrana-pred-povodnemi-v-uzemnim> [cit. 2026-07-19].

⁷⁰ Dostupné na <https://mmr.gov.cz/getmedia/f9eca601-3b44-4267-93da-1d00101667bd/Ochrana-pred-povodnemi-v-ramci-umistovani-staveb-14-11-2013.pdf> [cit. 2026-07-19].

⁷¹ K hierarchii viz např. body 25 a násl. nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2018, sp. zn. I. ÚS 178/15.

územních plánů obcí, kde jsou řešena již konkrétní ochranná opatření.⁷¹ Z povahy věci se konkretizace řešení v území bude lišit. V území, kde jsou pro přírodní katastrofy dané podmínky (předpoklady), lze očekávat preventivní opatření, v jiných územích může dojít pouze k hodnocení podmínek území bez závěrů o potřebě konkrétních opatření.⁷²

Reflexe nebezpečných přírodních jevů v judikatuře soudů

Přírodní katastrofy, resp. opatření s nimi spojená byla již předmětem přezkumu v soudní instanci. V této části článku se podíváme nejprve na principy vyplývající z činnosti Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a dále pak na vybrané příklady soudní praxe související s opatřeními v oblasti sucha nebo povodní v ČR. Přitom zohledníme, zda se do judikatury promítá přímo Pařížská dohoda.

Evropský soud pro lidská práva

V případě ESLP jsou podání týkající se přírodních katastrof příkladem tradiční judikatury, která se týká ochrany životního prostředí, preventivních opatření, odpovědnosti státu, případně také střetu s vlastnickým právem. Pařížskou dohodu výslovně zohledňují primárně novější případy (zejména *KlimaSeniorinnen proti Švýcarsku*).

U ESLP je ve vztahu k přírodním katastrofám zdůrazněna povinnost států jim aktivně čelit. Vojtěch Vomáčka, který korektně shrnuje podstatné závěry ESLP, blíže komentuje mimo jiné případ *Budayeva a další proti Rusku*, který se týká sesuvů půdy (bahna), a případ *Özel a další proti Turecku* týkající se předcházení zemětřesení.⁷³ Podle Vomáčky ESLP sice ponechává státům široký prostor pro uvážení, jakými nástroji budou přírodním katastrofám čelit, tento prostor je v zásadě navázán na povinnost konat – předcházet těmto katastrofám nebezpečným pro obyvatelstvo, potažmo jejich důsledkům. Rozsah prevenční povinnosti státu spočívá v přijímání opatření, která posilují kapacitu státu vypořádat se s neočekávanými škodlivými následky přírodních katastrof. Přírodní katastrofy je třeba zohlednit v rovině územního plánování, krizové politiky při mimořádných událostech, jakož i při povolování staveb.⁷⁴ Cílem postupů ESLP nicméně není přezkum konkrétních opatření, pokud nejsou zjevně nepřiměřené (a to nejen v oblasti dopadu do práv vlastníků pozemků, ale také v oblasti přiměřené obezřetnosti při přijímání územně plánovací dokumentace).⁷⁵ Pokud jde o vlastnické právo, zásah do něj může být odůvodněn právě potřebou státu reagovat na důsledky přírodních katastrof.⁷⁶

Reflexi přírodních katastrof a dopadů klimatické krize přináší případ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku*.⁷⁷ V tomto známém případě se skupina seniorek domáhala intenzivnější ochrany před dopady změny klimatu ze strany státu. Švýcarské seniorky žalovaly

vládu své země za to, že není dostatečně aktivní v řešení klimatické krize, potažmo ve věci udržení globálního oteplování pod hranicí 1,5 °C ve srovnání s předindustriální érou. Nedostatečná opatření podle nich přímo ohrožují jejich zdraví a životy v důsledku extrémních vln veder, kdy obzvláště u žen seniorek se zvyšuje riziko úmrtí. ESLP v této věci odráží dosavadní závěry, kdy „v souvislosti s pozitivními závazky státu ustáleně rozhoduje, že nemusí být s jistotou určeno, že by se věci vyvíjely jinak, kdyby orgány jednaly odlišně. Pro vyvození odpovědnosti státu je důležité a dostatečné, že přiměřená opatření, která úřady nepřijaly, mohla mít reálnou šanci změnit výsledek nebo zmírnit újmu.“⁷⁸ Zároveň ale platí, že v rámci volby prostředků k naplnění mezinárodně zakotvených cílů a závazků je státům přiznán široký prostor pro uvážení.⁷⁹ Soud připomněl, že článek 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod poskytuje ochranu před závažnými nepříznivými účinky, které vyplývají ze škodlivých účinků a rizik způsobených změnou klimatu. Státy musí především přijmout a účinně uplatňovat předpisy a opatření ke zmírnění účinků změny klimatu.⁸⁰ V případě Švýcarska dospěl ESLP k závěru, že v rámci legislativního a administrativního zajištění cílů snižování emisí vnitrostátní orgány nejednaly včas a vhodným a důsledným způsobem, překročily prostor pro uvážení a nesplnily pozitivní závazky v kontextu změny klimatu.⁸¹ ESLP konstatoval, že „zmírňující opatření musí být doplněna o adaptační opatření zaměřená na nejzávažnější nebo bezprostřední důsledky změny klimatu s přihlédnutím k při-

⁷² Konkrétní opatření v územních plánech je třeba zkoumat individuálně, právě s ohledem na předpoklady a hrozby v území. Např. nedávno přijatý územní plán obce Kuks zohledňuje záplavová území ve spojení s vodním tokem Labe (územní plán v záplavových územích až na výjimky nevymezuje zastavitelné plochy) a ochranu území před průchodem průlomové vlny vzniklé zvláštní povodní, a to z toho důvodu, že řešené území se nachází v prostoru pod vodním dílem Les Království. Dostupné na <https://www.kuks.cz/obec-174/uzemni-plan-obce/> [cit. 2026-07-19].

⁷³ Rozsudek ESLP ze dne 20. 3. 2008, *Budayeva a další proti Rusku*, č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02 a rozsudek ESLP ze dne 17. 11. 2015, *Özel a další proti Turecku*, č. 14350/05, 15245/05 a 16051/05. Podrobněji viz VOMÁČKA, V. 2023. Povinnosti státu při předcházení přírodním katastrofám a zavádění klimatických opatření (k rozsudku ESLP ve věci *Aktürk a další proti Turecku*). In: *České právo životního prostředí*, roč. 23, č. 2(68), str. 101–111. ISSN 1213-5542.

⁷⁴ VOMÁČKA, V., op. cit., str. 108–110.

⁷⁵ Míra přijímání dostatečných opatření nemá představovat nesplnitelné nebo nepřiměřené břemeno, jde-li o (meteorologické) jevy, které se vymykají lidské kontrole, a to na rozdíl od oblasti nebezpečných činností lidského původu. Viz bod 135 rozsudku *Budayeva a další proti Rusku*.

⁷⁶ Viz VOMÁČKA, V. 2023. Povinnosti státu při předcházení přírodním katastrofám a zavádění klimatických opatření (k rozsudku ESLP ve věci *Aktürk a další proti Turecku*), op. cit. ve věci *Yildirim proti Turecku*, *Aktürk proti Turecku*, *Lazaridi proti Řecku* (2006).

⁷⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. dubna 2024 *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku*, č. 53600/20.

⁷⁸ Bod 444 rozsudku *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku*. V kontextu změny klimatu je třeba tento princip chápat také ve světle čl. 3 odst. 3 Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC), podle kterého by státy měly přijmout opatření k předvídání, předcházení nebo minimalizaci příčin změny klimatu a ke zmírnění jejich nepříznivých důsledků.

⁷⁹ Bod 542 a 543 rozsudku *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku*.

⁸⁰ Bod 538 a násl. rozsudku *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku*.

⁸¹ Bod 573 a 574 rozsudku *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku*.

padným zvláštním potřebám ochrany. Tato opatření musí být zavedena a účinně uplatňována v souladu s nejlepšími dostupnými poznatky.“⁸²

Národní úroveň

Soudní případy na národní úrovni se týkají konkrétních konfliktů v území, které jsou součástí povolovacích řízení. Spory se týkají např. využití území k těžbě šterkopísku ve vztahu k možnému ovlivnění zdrojů podzemní vody nebo výběru vhodného technického řešení v otázce protipovodňové ochrany. Obecněji (z hlediska komplexního přístupu) se otázkou přírodních katastrof zabývá klimatická žaloba ČR (dále jen „klimatická žaloba“).⁸³ Dopady klimatické změny jsou na daném úseku zmiňovány zejména pro přiblížení kontextu té které situace a současně pro konkretizaci různých veřejných zájmů a jejich vyvažování. O samotnou Pařížskou dohodu, kterou pro účely tohoto článku vnímáme jako určité dělicí kritérium pro posouzení právní úpravy a soudní praxe, se výslovně opírá právě strategicky koncipovaná klimatická žaloba.

Požadavek adaptace – ochrana před suchem a povodněmi

Jak již bylo naznačeno, vazbou mezi klimatickou změnou a mimořádnými

přírodními událostmi se výslovně zabývá zejména klimatická žaloba. Vychází z toho, že s probíhající klimatickou změnou dochází ke zvýšení rizika povodní, jakož i epizod sucha.⁸⁴ Právě těmito dopady, primárně tedy suchem či teplotními extrémy, poměřuje naplnění Pařížské dohody v oblasti adaptace.⁸⁵ Pro oblast adaptace je nicméně specifické, že neexistuje zvláštní předpis, který by stanovil závazný limit pro některý z parametrů, kterými se změna klimatu projevuje.⁸⁶ Extrémní projevy počasí spojené s klimatickou změnou, jako jsou přívalové deště, vlny sucha a veder nebo orkány, jsou zároveň obtížně kvantifikovatelné pro účely jasného stanovení zákonných limitů. Přesto je třeba je v právní úpravě a praxi reflektovat. V kontextu judikatury ESLP a pozitivních závazků států musí jít o opatření nezbytná a přiměřená.⁸⁷ Městský soud v Praze klimatickou žalobu v části týkající se adaptačních opatření zamítl, a to přesto, že žalobci poukázali na nedostatky v právní úpravě a v implementační praxi, které snižují míru připravenosti na klimatickou změnu.⁸⁸ Městský soud v Praze vyhodnotil, že příprava na změnu klimatu probíhá, a to v souladu s povinnostmi České republiky, které vyplývají z čl. 5 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/1119 ze dne 30. 6. 2021, které stanovuje evropský právní rámec pro klima, který zakládá příslušným orgánům EU a členským státům povinnost zajistit trvalý pokrok při zvyšování adaptační kapacity, po-

silování odolnosti a snižování zranitelnosti vůči změně klimatu v souladu s čl. 7 Pařížské dohody, resp. z čl. 5 odst. 4 nařízení (EU) 2021/1119, podle něhož platí povinnost přijmout a provádět vnitrostátní adaptační strategii a její prováděcí plán.⁸⁹ Pokud jde o adaptační opatření v boji se suchem a nedostatkem vody, v době rozhodnutí Městského soudu v Praze již byla platná a účinná nová národní legislativa – suchá hlava vodního zákona, což soud kvitoval jako část řešení.⁹⁰ Sucho a povodně se také průběžně promítají do Předběžného přehledu významných problémů nakládání s vodami zjištěných v části mezinárodní oblasti povodí Labe/Odry/Dunaje na území České republiky.⁹¹ Soud připomněl, že žádný pramen práva nezavazuje k dosažení konkrétního výsledku při adaptaci, např. k předejití veškerým následkům sucha nebo nedostatku vody.⁹² Ze závěrů soudu je zřejmé propojení na aktualizovanou legislativu zabývající se suchem, o které píšeme výše. Soud zároveň jednoznačně akcentuje povinnost adaptace, kterou dovozuje z Pařížské dohody i z evropského práva.

Způsob řešení protipovodňové ochrany

Klimatická žaloba se podrobněji nezabývala protipovodňovou, resp. vodo-hospodářskou – stavební – infrastrukturou. Jedná se však o klíčové otázky navázané jak na sucho (dostatek vod-

⁸² Bod 550 rozsudku Verein Klimasenioren Schweiz a ostatní proti Švýcarsku.

⁸³ Tj. žaloba podaná skupinou žalobců v čele se spolkem Klimatická žaloba ČR, z. s., u Městského soudu v Praze v roce 2021 proti nezákonnému zásahu správních orgánů (vybraná ministerstva a vláda), který spočívá v tom, že žalovaní selhávají v naplnění svých pozitivních závazků v oblasti práva na život a ochranu zdraví dle Listiny základních práv a svobod a Evropské úmluvy o lidských právech, a dále v tom, že porušují požadavky právních předpisů národního i mezinárodního práva. Soudní dokumenty a vývoj žaloby jsou dostupné na <https://www.klimazaloba.cz/soudni-dokumenty/#2> [cit. 2026-07-11].

⁸⁴ Od roku 1980 došlo v Evropě ke zvýšení výskytu povodní, které budou s dalším oteplováním čím dál četnější. Pokud jde o sucho, žaloba predikuje, že při oteplení o 3 °C by se četnost období sucha v ČR zdvojnásobila a tato období by trvala v průměru 3,9 měsíce ročně. Str. 6 a 7 klimatické žaloby.

⁸⁵ Žalobci namítali, že nezákonné zásahy žalovaných spočívají v nedostatečném přijímání opatření jak v oblasti mitigace, tak v oblasti adaptace na změnu klimatu. Např. str. 4 a 10 klimatické žaloby.

⁸⁶ Blíže bod 315, 320 rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2022, č. j. 14 A 101/2021-248.

⁸⁷ Žalobci spojují žalobní nárok s povinností zabránit zatěžování území nad míru únosného zatížení podle § 11 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, kdy únosným zatížením území je míněno takové zatížení území lidskou činností, při kterém nedochází k poškozování životního prostředí (§ 5 a § 8 zákona o životním prostředí).

⁸⁸ Blíže viz rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2022, č. j. 14 A 101/2021-248.

⁸⁹ Též bod 287 rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2022, č. j. 14 A 101/2021-248.

⁹⁰ Bod 307 rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2022, č. j. 14 A 101/2021-248.

⁹¹ Bod 309 a 310 rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2022, č. j. 14 A 101/2021-248. Aktualizace dokumentu probíhá, viz <https://mze.gov.cz/public/portal/mze/voda/planovani-v-oblasti-vod/ramcova-smernice-o-vodach/x4-planovaci-období/zverejnené-informace/navrhy-predbežných-prehledů-významných-problémů-nakládání-s-vodami-zjištěných-v-povodí-2> [cit. 2026-07-11].

⁹² Soud přezkoumává, zda je naplněna povinnost přijmout adaptační opatření, která jsou založena na důkladných analýzách změny klimatu a zranitelnosti vůči ní a na posouzení dosaženého pokroku a ukazatelích v této oblasti a která současně zohledňují mimořádnou zranitelnost příslušných odvětví. Volba určitých adaptačních opatření náleží do správní úvahy žalovaných v rámci jejich odbornosti a dělby moci. Bod 288 rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2022, č. j. 14 A 101/2021-248.

ních zdrojů a zejména pitné vody), tak na povodně (vodní nádrže k ochraně před povodněmi).

Právě k protipovodňové ochraně se váže dlouholetý a komplexní soudní spor týkající se vodní nádrže Nové Heřminovy. Tento spor zahrnuje dvě klíčové linie. V jedné linii řeší otázku práva na samosprávu v kontextu územního plánování a přezkumu zásad územního rozvoje. V druhé linii řeší otázku správného věcného řešení protipovodňové ochrany, která je reprezentována v rovině přezkumu povolovacího řízení.

Hlavním cílem přehrady Nové Heřminovy plánované na řece Opavě je zvýšit protipovodňovou ochranu v povodí Opavy a Moravice. Historicky již výstavbu blokovala stavební uzávěra, téma výstavby se však opětovně otevřelo po povodních v roce 1997. V této době se zvažoval záměr – nádrž s objemem 36 milionů m³. Proti záměru se postavili místní obyvatelé, kteří jej v roce 2007 v referendu odmítli. Vláda následně rozhodla o přípravě menší nádrže s kapacitou 15 milionů m³ a zároveň zahájila přípravu realizace v plánovaném zátopovém území. V roce 2023 bylo vydáno územní rozhodnutí, proti němuž bylo podáno odvolání. Hlavní dlouhodobý a přetrvávající argument odvolatele byl založen na sporu o vhodné věcné řešení. Odvolatel usiloval o alternativní protipovodňová opatření (z hlediska ekonomiky, dopadu na krajinu i délky realizace dle jeho závěrů vhodnější⁹³). Následně bylo územní rozhodnutí soudně přezkoumáváno. Žalobu proti územnímu rozhodnutí Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 6. 5. 2025, č. j. 39 A 1/2025-101 zamítl.⁹⁴ Podstatou žaloby bylo to, že se žalobce neztotožnil s výsledkem přezkumu závazných stanovisek a s tím, že nebyla zohledněna (doplněna) jím požadovaná opatření

ke zmírnění environmentálních dopadů umísťovaného záměru (ve vztahu k ochraně lesa, významným krajinným prvkům, krajinného rázu). Krajský soud nicméně zejména konstatoval, že řada námitek žalobce ve své podstatě míří do realizační fáze záměru, tj. bude případně řešena až v rámci navazujícího řízení.⁹⁵ V daném soudním řízení v podstatě nedošlo k přezkumu přiměřenosti věcného řešení protipovodňové ochrany. V aktuálním vývoji v roce 2025 došlo k dohodě mezi obcí Nové Heřminovy a státem na kompenzačních opatřeních⁹⁶ a v místním referendu v témže roce se obyvatelé obce většinou vyslovili pro výstavbu přehrady i souvisejících opatření.⁹⁷

K právu na samosprávu – vodní nádrž jako veřejně prospěšná stavba

Námítka nezbytnosti (potřeby) stavby vodní nádrže Nové Heřminovy řešil do určité míry také Ústavní soud, a to při přezkumu Zásad územního rozvoje Moravskoslezského kraje.

Obec Nové Heřminovy (stěžovatelka) se obrátila na Ústavní soud poté, co Krajský soud v Ostravě a poté Nejvyšší správní soud nevyhověly jejímu návrhu na zrušení Zásad územního rozvoje Moravskoslezského kraje v části, kde byla vymezena plocha pro vodní nádrž Nové Heřminovy a doprovodná opatření ke snížení povodňových rizik v povodí horního toku řeky Opavy. Stěžovatelka uváděla, že nebylo zkoumáno, zda jsou zamýšlená omezení stěžovatelky legitimní a zda stejného účelu nelze dosáhnout jinak. Stavba vodní nádrže byla podle ní nepřiměřená sledovanému cíli protipovodňové ochrany. Dotčené soudy zejména konstatovaly, že obec Nové Heřminovy, ač byla aktivní ve věci záměru nové přehrady, neuplatnila námit-

ky přímo v průběhu pořizování zásad územního rozvoje. Tím, že byla pasivní, nemohl odpůrce (Moravskoslezský kraj) námitky vypořádat a soud nemůže případné úvahy odpůrce nahrazovat.

Právě z důvodů pasivity obce v rámci přípravy zásad územního rozvoje se soudy soustředily na to, zda přijetím napadené územně plánovací dokumentace nebyly porušeny normy chránící zásadní veřejné zájmy, zda nedošlo k zásahu do práva stěžovatelky na samosprávu. Nezabývaly se však samotnou vhodností stavby vodní nádrže. Jak již bylo uvedeno, toto posouzení náleželo především Moravskoslezskému kraji prostřednictvím odborného odůvodnění (návrhu) zásad územního rozvoje, k němuž se obec mohla vyjádřit, ale neučinila tak. Ústavní soud ve svém rozhodnutí uvedl, že pokud plochy či koridory na území obce přesahují svým významem obec samu, jsou zájmy obce při rozhodování krajské samosprávy chráněny pouze v procesní rovině při pořizování zásad územního rozvoje, a to jednak požadavky na zákonnost a odbornost pořízení zásad, jednak účasti dotčených obcí, které mohou uplatnit své námitky. V případě, že by námitky nebyly dostatečně vypořádány a došlo k porušení procesních či hmotných práv obce, může obec navrhnout zrušení zásad územního rozvoje správním soudem.

Ústavní soud také rozdělil možné střety práva na samosprávu obce se zásadami územního rozvoje do dvou skupin. Zprvu zvažoval případy, kdy kraj zachází do míry podrobností, která přísluší obcím.⁹⁸ Zadruhé zvažoval případy, kdy kraj reguluje území tak, že „podstatná část území obce již nemůže být smysluplně regulována na úrovni územního plánu a z tohoto pohledu je samosprávě obce odňata.“ Jde právě o plochy či koridory na území obce, které svým významem

⁹³ Bližší argumenty např. na <https://detizeme.cz/zprava.shtml?x=2897277>.

⁹⁴ Žalobou bylo napadeno rozhodnutí Ministerstva pro místní rozvoj ze dne 19. 12. 2024, č. j. MMR-84406/2024-83, kterým bylo částečně změněno a ve zbytku potvrzeno územní rozhodnutí Městského úřadu Bruntál ze dne 22. 6. 2023, č. j. MUBR/91535-2023/hlb-Výst. 5909/2022/hlb, k umístění stavby „Vodní dílo Nové Heřminovy“ na pozemcích v k. ú. Nové Heřminovy, Čaková, Loučky u Zátoru a Zátor.

⁹⁵ Soud odlišil fázi územního a stavebního řízení a jejich rozdílný obsah odkazem na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 12. 2011, č. j. 1 As 133/2011–127.

⁹⁶ Časový rámec a kontext čerpán z <https://konstrukce.cz/realizace-staveb/soudni-verdikt-a-referendum-odblokovaly-projekt-prehrady-nove-herminovy-1727> [cit. 2026-07-11].

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Z ústavní stížnosti však taková výhrada neplynula. Obec nenamítala, že by správní soudy měly pochybit při hodnocení napadených zásad územního rozvoje z hlediska jejich nadměrné podrobnosti.

převyšují danou obec a které vycházejí z (politických) rozhodnutí na vyšších úrovních státu. V takovém případě je obec chráněna primárně v procesní rovině při pořizování zásad územního rozvoje, jak je uvedeno výše. Vzhledem k tomu, že zvolené řešení (vodní nádrž Nové Heřminovy) bylo shledáno jako právně možné a bylo odborně obhajitelné, nebyl dán důvod pro vyhovění ústavní stížnosti. K přezkumu přiměřenosti řešení nedošlo z důvodů uvedené výše.

V rámci hierarchického pojetí nástrojů územního plánování se stavba vodní přehrady jako veřejně prospěšná stavba v Zásadách územního rozvoje Moravskoslezského kraje propisuje do nižší úrovně územního plánování.

Těžba štěrkopísku

S oblastí dopadů klimatické změny, sucha a povodní souvisejí také případy týkající se těžby štěrkopísku. Příkladem je dlouhodobý spor mezi investorem a obcemi v oblasti vodního zdroje Bzenec – komplex, jehož podstatou je obava z ohrožení jmenovaného vodního zdroje. V dané věci je důležitý již závěr, že zájem na řádném využívání nerostného bohatství je zájmem veřejným, a to přesto, že je realizován v rámci podnikatelské činnosti (jako zájem soukromého subjektu).⁹⁹ Na druhé straně stojí veřejný zájem na zásobování obyvatelstva pitnou vodou (ochraně vodního zdroje). Při rozhodování správních orgánů pak platí, že veřejné zájmy je třeba vzájemně poměřovat a vyhodnocovat, a to v souladu se zákonnými požadavky. Z rozhodovací činnosti soudů v dané věci plyne, že prakticky předmětem sporu nebyl reálný střet veřejných zájmů, který by měl vyústit v upřednostnění jednoho z nich, ale samotné posouzení toho, zda vzájemné ovlivnění činností a dotčení zájmů bylo řádně posouzeno.

Správní orgány (v prvním stupni rozhodoval Obvodní báňský úřad pro území krajů Jihomoravského a Zlínského) v řešené věci dospěly k závěru, že veřejný zájem na zásobování obyvatelstva pitnou vodou nebude záměrem těžby (stanovením dobývacího prostoru) nijak dotčen. Klíčovou otázkou, kterou se zabýval Krajský soud v Brně a posléze Nejvyšší správní soud¹⁰⁰, bylo to, zda správní orgány založily své závěry na dostatečně zjištěných okolnostech a zda dostatečně vyjasnily soulad záměru s hmotným právem – vodním zákonem, tj. zda těžba štěrkopísku nemůže mít negativní vliv na podzemní vody.

Předmětem „sporu“ byly zejména znalecké posudky, které hodnotily koexistenci těžby štěrkopísku s provozem vodního zdroje Bzenec – komplex a různé závěry z nich vyplývající – ve prospěch i v neprospěch záměru těžby.¹⁰¹ Nejvyšší správní soud konstatoval, že správní orgány musí, přinejmenším v určitých ohledech, při hodnocení znaleckých posudků podrobit přezkumu také jejich odborné závěry (zda se znalecký posudek opírá o v řízení již zjištěné a nájisto postavené skutečnosti, zda posudek prezentuje dostatek důvodů pro dovozené závěry a zda k závěrům dospívá pomocí logicky korektních úsudků).¹⁰² V řešeném správním řízení v zásadě nebyl předložen odborný podklad, u něhož by neexistovaly pochybnosti o věrohodnosti, úplnosti či správnosti v něm obsažených závěrů. Nejvyšší správní soud zamítl kasační stížnost těžaře a potvrdil zrušení rozhodnutí správních orgánů k dobývacímu prostoru z důvodu nedostatečného posouzení rizik kontaminace klíčového lokálního zdroje pitné vody v důsledku těžební činnosti.

Tento případ sice nepromítá konkrétní opatření v oblasti řešení přírodních krizí, ale dobře poukazuje na možný střet různých zájmů a apel na kvalitu vstup-

ních podkladů a jejich přezkum z hlediska principu předběžné opatrnosti. To se může dále jevit jako klíčové při pro-
věřování dopadů různých činností při vědomí zvýšené četnosti a rizik mimořádných přírodních jevů souvisejících se změnou klimatu, sucha a povodní.

Stanovení záplavových území k ochraně před povodněmi a vlastnické právo

Pro účely řešení preventivních opatření vůči suchu a povodním jsou důležité také právní rámce zajišťující ochranu vlastnického práva, resp. její prolomení. Konkrétním případem v této oblasti je řešení omezení vlastnického práva stanovením záplavového území a jeho aktivní zóny.¹⁰³ Vymezením záplavového území a jeho aktivní zóny z povahy věci dochází k zásahu do vlastnického práva. Děje se tak ale z objektivně existujících důvodů, jako je poloha nemovitosti v území ohroženém rozlivem, nikoli z vůle správního orgánu. Objektívni podkladová data (a z nich vycházející matematické výpočty) nejsou a nemohou být závislá na vůli vlastníka pozemku či pořizovatele opatření obecné povahy. V úvahu je třeba vzít to, že povodňové situace na malých tocích nejsou způsobovány rozsáhlými povodněmi, ale kratšími intenzivními epizodami dešťů. Jedná se tedy mimo jiné o jev, který může být s ohledem na klimatickou změnu častější. Stanovené záplavové území slouží jako preventivní opatření pro případ, že k povodni v budoucnu dojde. To, že se tak delší dobu nestalo, nevylučuje potřebu vymezení těchto území a regulaci činností v nich realizovaných.

Pro opatření obecné povahy, jímž se vyhláší záplavová území, platí, že nemohou být v plném rozsahu aplikovány požadavky subsidiarity a minimalizace zásahu do práv stanovené judikaturou správních soudů pro územně plánova-

⁹⁹ Viz rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 5. 2009, č. j. 4 As 68/2008-138 (publikován pod č. 2254/2011 Sb. NSS) a ze dne 29. 6. 2022, č. j. 7 As 75/2022-52.

¹⁰⁰ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 6. 3. 2023, č. j. 31 A 84/2022-762, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2024, č. j. 10 As 98/2023-128.

¹⁰¹ K roli znaleckých posudků bod 68 a násl. rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 6. 3. 2023, č. j. 31 A 84/2022-762.

¹⁰² Bod 53 rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2024, č. j. 10 As 98/2023-128.

¹⁰³ Dále čerpáno z příslušné judikatury, podrobněji viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 5. 2017, č. j. 1 As 190/2016-41, publ. pod č. 3609/2017 Sb. NSS, rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2016, č. j. 50 A 4/2016-26.

cí dokumentaci. Důvodem jsou právě objektivní důvody, které reálně existují v řešené lokalitě. V dané věci tedy existoval právní rámec umožňující, resp. požadující určení záplavového území, a tím odůvodňující zásah do vlastnického práva. Pokud jsou naplněny objektivní okolnosti aplikace daného právního rámce, jedná se o legitimní řešení, které se dále promítá do územně plánovací činnosti.

Závěr

Vývoj právní úpravy regulace sucha a povodní jako mimořádných přírodních událostí reaguje primárně na reálné projevy těchto jevů. Právní úprava v této oblasti nebyla vždy odůvodňována souvislostmi se změnou klimatu. V novějších strategiích a právních regulacích se však toto propojení zcela jasně ukazuje a právní úprava v dané oblasti se proměňuje v komplexní adaptační rámec.

Pařížská dohoda, kterou reflektujeme v úvodu tohoto článku jako určitý časový mezník, nebyla přímo a výslovně důvodem přijetí právní úpravy nebo její změny v oblasti řešení povodní a sucha na úrovni EU (zejm. povodňová směrnice a rámcová směrnice o vodách) ani na národní úrovni (zejm. vodní zákon,

krizový zákon, stavební zákon). Pařížská dohoda však zásadně ovlivnila interpretační prostředí následně přijatých unijních strategií a dalších koncepčních dokumentů, jakož i právní úpravy, které se propisují do národní úrovně řešení. Do popředí se dostalo téma adaptace jako souhrn cílených opatření k přizpůsobení se změně klimatu vyžadovaných ruku v ruce s opatřeními v oblasti zmírňování změny klimatu (mitigace). Ve strategických úvahách se více zdůrazňují přírodně blízká adaptační opatření, obnova přirozených funkcí krajiny a posilování její retenční schopnosti, která reflektují jak povodně, tak sucho. Současně dochází k propojení s dalšími oblastmi, jako je ochrana biodiverzity.

Česká republika v tomto směru navazuje na unijní právní úpravu a současně reaguje na zvýšený výskyt sledovaných mimořádných přírodních jevů na svém území. Pařížská dohoda je ve strategických dokumentech ČR zmiňována mezi hlavními mezinárodními dokumenty a pomáhá tak svými cíli určovat a specifikovat konkrétní úkoly pro změny právní úpravy i pro činnosti v území.

Z hlediska soudní praxe lze Pařížskou dohodu považovat za významný interpretační rámec pro potvrzení povinností států v oblasti změny klimatu. Ve

vztahu k přírodním katastrofám ESLP konstantně vychází z povinnosti států předcházet předvídatelnému ohrožení života, je zde ovšem široký rozsah uvážení, jaká opatření mají být přijata.

V ČR byla povinnost přijímat adaptační opatření jednoznačně potvrzena v soudním řízení o klimatické žalobě. Konkrétní řešení ochrany před povodněmi a suchem jsou pak v judikatuře zohledňována zejména v rámci přezkumu povolenacích řízení týkajících se konkrétních záměrů. Lze očekávat, že střety různých veřejných a soukromých zájmů v dané oblasti se budou častěji odvolávat na potřebu poměrování s dopady klimatické změny.

Článek je součástí projektu ERC CZ Klimatické právo pod tlakem: výzvy k naléhavosti (LL2508) podpořeného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

JUDr. Mgr. Kamila Balounová, Ph.D.

JUDr. Adam Novák, Ph.D.

JUDr. Tereza Snopková, Ph.D.

*Centrum pro klimatické právo
a udržitelnost*

Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.

ENGLISH ABSTRACT

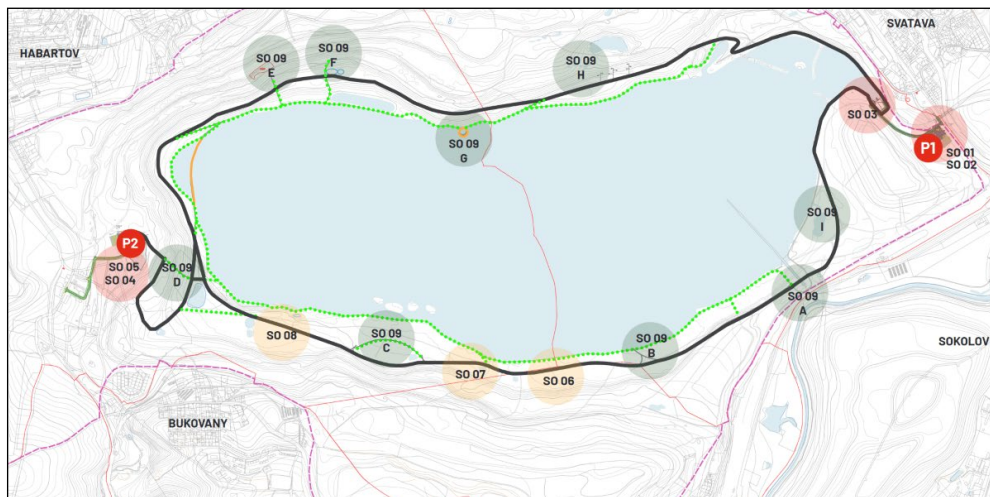
Legal Challenges Of The Climate Crisis – Drought And Floods, by Kamila Balounová, Adam Novák, Tereza Snopková

Climate change has created new challenges and increased the need for effective legal responses to extreme hydrological events, particularly floods and prolonged droughts. Although European Union law has long addressed these issues, the question remains whether the existing legal framework adequately reflects the current impacts of climate change. This article examines the development of the legal regulation of floods and droughts in the context of the evolution of climate law, identifying the 2015 Paris Agreement as a key milestone. The Agreement established a legally binding temperature goal of limiting global warming to well below 2 °C, while pursuing efforts to limit the increase to 1.5 °C, thereby providing a more specific framework for climate action. At the same time, it emphasised the importance of climate adaptation aimed at strengthening resilience and reducing vulnerability to climate change. Against this background, the article compares the legal regulation of floods and droughts before and after the adoption of the Paris Agreement at both the European Union and national levels. It also analyses the implications of these developments for spatial planning and considers relevant case law illustrating the practical application of the legal framework.

SYMBOL TRANSFORMACE KARLOVARSKÉHO KRAJE: STARTUJE PROMĚNA OKOLÍ JEZERA MEDARD U SOKOLOVA

Proměna oblasti kolem jezera Medard u Sokolova vstupuje do klíčové fáze. Na konci roku 2025 podepsala skupina Sokolovská uhelná a SUAS GROUP smlouvu o dílo s vítězem veřejné zakázky na výstavbu multifunkční stezky kolem jezera v délce 13 km, která nabídne nejen prostor pro pěší, cyklisty a bruslaře, ale také interaktivní zastávky, informační centrum a nová parkoviště. Komunikace usnadní přístup k jezeru i pro záchranáře, hasiče a další složky integrovaného záchranného systému. Stavba byla oficiálně zahájena v květnu 2026.

Cílem projektu **Udržitelná revitalizace a resocializace lokality Medard** je proměnit bývalou těžební oblast v atraktivní, přístupné a dlouhodobě udržitelné území pro obyvatele i turisty. „Jde o zásadní milník, který výrazně změní podobu celého území v okolí jezera Medard. Projekt se stane odrazovým můstkem pro další rozvoj lokality a celého regionu. Právě z toho důvodu úspěšně získal podporu z Operačního programu Spravedlivá transformace,“ uvedl Miroslav Cink, ředitel pro IT a strategii. Součástí stavebních prací bude kromě multifunkční stezky vybudování parkovacích ploch na západní straně u Habartova a na východní straně u Svatavy. Každá z ploch nabídne cca 200 parkovacích míst. Dojde k propojení jižního a severního břehu a vytvoření kvalitního zázemí pro návštěvníky. Trasa nabídne edukační

Multifunkční stezka kolem jezera Medard

Zdroj: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s.

a interaktivní prvky, vyhlídky na jezero i informační tabule, které přiblíží historii i budoucnost této unikátní lokality. Na realizaci stezky postupně navážou další rozvojové aktivity v území zaměřené na posílení cestovního ruchu, rezidenční development i nové pracovní příležitosti. „I nadále však smyslem projektu revitalizace a resocializace Medardu zůstává zachování přístupnosti břehu po celé délce jezera tak, aby následná výstavba a rozvoj lokality nemohly volný přístup k vodě narušit,“ vysvětlil Jiří Štěrba, který vede tým strategie a dotací Sokolovské uhelné a SUAS GROUP.

„Revitalizaci a resocializaci lokality Medard vnímáme jako jeden z významných transformačních projektů v České republice, který svým charakterem dalece přesahuje běžný stavební rámec. Navazuje na dlouhodobý a odpovědný přístup společnosti Sokolovská uhelná k území, které po desetiletí formovalo energetiku i hospodářství regionu. Naše společnosti

do projektu přináší zkušenosti s realizačními technickými i organizačními mimořádně náročnými stavbami, u nichž je klíčová kvalita provedení, precizní řízení rizik a dlouhodobá udržitelnost výsledku. Součástí našeho přístupu je také důraz na vztah s veřejností a její informovanost,“ zdůraznil Karel Složil, generální ředitel společnosti IR.Construction.

Celkové náklady projektu činí 658 mil. Kč, a to včetně podpory z evropských fondů. Jezero Medard je největším rekultivačním jezerem v České republice, které vzniklo zatopením zbytkové jámy hnědouhelných lomů Medard a Libík. Jeho rozloha dosahuje téměř 500 ha, což odpovídá zhruba dvěma Máchovým jezerům na jedné ploše.

Mgr. Jana Pavlíková
SUAS GROUP, a. s.

Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s.

MALÉ MESTÁ ZAJTRAJŠKA

Článok sa zaoberá programom Malé mestá zajtrajška ako nástrojom podpory revitalizácie malých sídiel a posilnenia ich úlohy v rámci regionálneho rozvoja vo Francúzsku. Predstavuje integrovaný prístup k riadeniu územného rozvoja, ktorý prepája sociálne, ekonomické a environmentálne aspekty. Osobitná pozornosť je venovaná dvom kľúčovým pilierom programu: operacionalizácii projektov prostredníctvom participatívneho riadenia a implementácii tematických opatrení v oblastiach bývania, verejných priestranstiev, pozemkovej politiky, rekvalifikácie nehnuteľností a rozvoja tzv. tretích miest. Článok sa zaoberá nástrojmi a mechanizmami, ktoré podporujú najmä zvyšovanie kvality prostredia, efektívne využívanie vnútorných územných rezerv a adaptáciu na nové sociálne a ekonomické výzvy vrátane ekologickej transformácie či znižovanie neobladenosti nehnuteľností. Výsledkom je syntéza prístupov, ktoré môžu prispieť k udržateľnej revitalizácii malých miest a zlepšeniu kvality života ich obyvateľov.

Úvod

Malé mestá v súčasnosti zápasia s nepriaznivými trendmi, medzi ktoré patrí najmä starnutie populácie a postupné ubúdanie obyvateľov. Tieto javy oslabujú miestne komunity, znižujú hospodársku dynamiku, obmedzujú pracovné možnosti a zhoršujú dostupnosť základných služieb. Najviac ohrozené sú mestá ležiace v periférnych regiónoch, mimo hlavných rozvojových koridorov, kde je dopravná aj technická infraštruktúra menej rozvinutá a väzby na väčšie mestské centrá sú slabé. Klesajúca atraktivita týchto sídiel sa často prejavuje úpadkom centrálnych zón, rastúcim počtom prázdnych bytov a budov či odchodom mladých a kvalifikovaných ľudí. Výsledkom je začarovaný kruh, v ktorom sa hromadia sociálne, ekonomické aj priestorové problémy. Napriek tomu malé mestá zohrávajú dôležitú úlohu v sídelnej štruktúre – predstavujú lokálne centrá služieb, identity a každodenného života pre široké vidiecke zázemie. Ich stabilizácia a rozvoj sú preto zásadné pre regionálnu rovnováhu aj udržateľný územný rozvoj.

V tomto kontexte rastie význam systematických a integrovaných prístupov k revitalizácii malých miest, ktoré dokážu reagovať na komplexné výzvy dneška. Jedným z takýchto prístupov je francúzsky program Malé mestá zajtrajška (*Petites Villes de demain*), ktorý poskytuje koordinovaný rámec podpory zameraný na posilnenie úlohy malých sídiel v regionálnom rozvoji. Tento článok analyzuje program ako nástroj prepájajúci strategické plánovanie s praktickou realizáciou a ponúkajúci konkrétne mechanizmy na obnovu

vitality malých miest v meniacich sa spoločenských, ekonomických a environmentálnych podmienkach.

Program Malé mestá zajtrajška

Program Malé mestá zajtrajška poskytuje štátnu podporu mestám s menej ako 20 000 obyvateľmi, ktoré fungujú ako lokálne centrá vo svojich spádových územiach. Je teda zameraný na obce, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu v rozvoji vidieckych území, najmä prostredníctvom revitalizácie mestských centier, zvyšovania atraktivity a posilňovania miestnych služieb. Do programu je zapojených 1 646 obcí a medziobecných celkov, často združených do väčších funkčných celkov. Na jeho realizáciu je vyčlenených približne 3 mild. eur počas šiestich rokov, pričom ďalších 250 mil. eur smeruje na odbornú a inžiniersku podporu projektov. Program zároveň prepája viac ako 30 partnerov z verejného aj finančného sektora [1]. Program bol spustený v októbri 2020 [2] a je plánovaný do decembra 2026. Program Malé mestá zajtrajška sleduje najmä ciele ako zlepšenie kvality života obyvateľov, posilnenie územného významu malých miest a podporu ich ekologickej transformácie. Súčasťou programu je aj posilňovanie kapacít samospráv – najmä financovanie projektových manažérov, mobilizácia inštitucionálnych partnerov a zabezpečenie zdrojov pre realizáciu rozvojových zámerov do roku 2026. Dôležitým cieľom je zároveň revitalizácia centier malých miest, reakcia na sociálne a environmentálne výzvy a zlepšenie každodenného života [1].

Praktický sprievodca programom z roku 2024 a operacionalizácia projektov

Praktický sprievodca z roku 2024 sumarizuje skúsenosti z viac ako 300 misií zameraných na revitalizáciu malých miest a ponúka konkrétne nástroje pre riadenie územného rozvoja, ako sú analýzy, akčné plány, či mapové podklady [3].

Operacionalizácia projektov

Kľúčovým pilierom je operacionalizácia projektov, ktorá prebieha prostredníctvom viacúrovňovej spolupráce medzi politickými, inštitucionálnymi a lokálnymi aktérmi vrátane obyvateľov. Projektový manažér pritom vystupuje ako facilitátor medzi odborníkmi, verejnými inštitúciami a užívateľmi územia. Participatívny prístup prináša vyššiu kvalitu rozhodovania, lepšie prispôbenie projektov reálnym potrebám a väčšiu mieru akceptácie zmien. Využívajú sa pritom rôzne komunikačné a facilitačné nástroje, ako identifikácia potrieb rôznych skupín užívateľov, participatívne diskusné techniky, spoločné obchádzky územia či tematické workshopy. Neoddeliteľnou súčasťou procesu sú aj štúdie uskutočniteľnosti, ktoré umožňujú prechod od návrhu k realizácii, objektivizujú rozhodovanie o financovaní a riadení projektov a zabezpečujú ich koordináciu s partnermi a politickú validáciu jednotlivých krokov. Zaujímavou technikou ako pracovať s verejnosťou je „debata v pohybe“. Je to technika, ktorá umožňuje účastníkom fyzicky vyjadriť súhlas alebo nesúhlas s tvrdeniami, čím sa aktívne celá skupina (na zemi sa vyznačia tri zóny – „áno“, „neutrálne“, „nie“) a účastní-

ci sa fyzicky presúvajú podľa svojho ná- zoru, po čom nasleduje diskusia [3].

Riadenie tematických akcií

Druhý pilier programu je zameraný na riadenie tematických akcií v piatich prioritných oblastiach, ktoré predstavujú kľúčové dimenzie revitalizácie malých miest.

Oblasť bývania (habitat) sa sústreďuje na modernizáciu bytového fondu, znižovanie neobsadenosti a prispôsobenie bývania meniacim sa potrebám, napríklad v kontexte starnutia populácie, pri rešpektovaní trhových mechanizmov. Typickými problémami sú neobsadenosť, zastaranosť bytov, periurbanizácia či tlak krátkodobých prenájmov. K riešeniam patrí kombinácia nástrojov – od daňových opatrení a akvizícií nehnuteľností cez programy obnovy bývania až po regulačné mechanizmy (povoľovanie prenajímať, ozdravné zásahy a investičné stimuly a pod.) [3].

Verejné priestranstvá a renaturalizácia predstavujú prechod od dopravných orientovaných priestorov k živým, inkluzívnym a klimaticky odolným miestam. Východiskom je komplexná diagnostika, ktorá zahŕňa pochopenie geografického, regulačného, urbanistického a technického kontextu, doplnené o terénne pozorovanie zamerané na atmosféru miesta, jeho vnímanie užívateľmi a identifikáciu jeho silných stránok. Na tento základ nadväzuje spracovanie koncepčného plánu, ktorý definuje princípy dizajnu, funkčné využitie, typológiu priestorov či krajinársku kompozíciu. Súčasťou procesu je aj stanovenie fáz realizácie, finančný odhad na základe cenových ukazovateľov a výber vhodných právnych a pozemkových nástrojov, pričom sa opiera o existujúce regulačné rámce a metodické usmernenia. Dôležitým aspektom je zlepšenie tepelného komfortu a podpora renaturalizácie, najmä prostredníctvom vegetácie, vhodného výberu materiálov a vytvá-

rania tzv. „ostrovov sviežosti“. Rovnako sa kladie dôraz na podporu miestnej ekonomiky a vitality územia – napríklad zvyšovaním viditeľnosti obchodov a testovaním nových foriem využitia priestoru prostredníctvom taktického urbanizmu, pričom priestory by mali byť flexibilné a využiteľné počas celého roka. Nevyhnutnou súčasťou je aj inkluzívny prístup, ktorý zohľadňuje potreby rôznych skupín obyvateľov, vrátane detí, seniorov a osôb so zdravotným postihnutím, a podporuje aktívny pohyb (chôdza, cyklistika) ako protiva k sedavému spôsobu života [3].

Strategický pozemkový prístup je založený na mapovaní a mobilizácii voľných plôch v rámci zastavaného územia s cieľom obmedziť nekontrolované rozširovanie zástavby do krajiny v súlade s princípmi šetrného nakladania s pôdou. Kľúčovým východiskom je vytvorenie pozemkového referenčného rámca, ktorý zahŕňa identifikáciu voľných parciel a brownfieldov, posúdenie technického stavu budov, vlastníckych vzťahov, strategického významu územia, ako aj rizík, napríklad záplav či nestability terénu. Proces prebieha v spolupráci s externými partnermi, najmä verejnými pozemkovými inštitúciami, ktoré môžu zabezpečiť technickú podporu, rokovania s vlastníkami alebo dočasnú správu nehnuteľností. Na efektívne riadenie realitného portfólia sa využívajú rôzne nástroje, ako je predkupné právo či mechanizmy na zapojenie súkromných investorov do obnovy nevyužívaných verejných objektov. Prioritou je pritom

využívanie vnútorných rezerv mesta pred expanziou do krajiny [3].

Rekvalifikácia nehnuteľného majetku predstavuje obnovu často nevyužívaných obecných alebo historických budov s cieľom premeniť ich na nové centrá života a aktivít. Nejde pritom len o technickú obnovu, ale o komplexný proces tvorby atraktívnych miest, ktoré podporujú sociálnu aj ekonomickú dynamiku územia. Základom je posúdenie reálneho transformačného potenciálu objektu a jeho vplyvu na okolie, pri súčasnom rešpektovaní ekonomickej udržateľnosti a pamiatkových hodnôt. Dôležitú úlohu zohráva diagnostika možností využitia v spolupráci s partnermi a testovanie funkcií prostredníctvom dočasných, nízkonákladových riešení. Nové využitie by malo dopĺňať existujúce služby a reagovať na potreby obyvateľov aj návštevníkov. Proces podporuje rýchla technická expertíza, ktorá umožňuje definovať rozsah prác a odhad nákladov, ako aj ekonomicke modelovanie smerujúce k udržateľnej prevádzke. Na prilákanie inovácií a súkromného kapitálu sa využívajú aj výzvy na predkladanie projektov. Výsledkom býva funkčný mix zahŕňajúci pracovné, kultúrne, turistické aj rezidenčné využitie doplnené o prvky zelene. Osobitný význam majú historicky významné objekty, ktoré môžu pôsobiť ako katalyzátory rozvoja a zvýšiť celkovú atraktivitu a návštevnosť mesta [3].

Ekonomické a kultúrne „tretie miesta“ (tiers-lieux) predstavujú tiež dôleži-

Tallard – malé mesto zajtrajška

Foto © Monika Šmiralová

tý nástroj rozvoja malých miest. Jedná sa o označenie priestorov mimo domova a pracoviska („prvé“ a „druhé“ miesta), ktoré sú uznávané ako životne dôležitá infraštruktúra občianskej spoločnosti [4]. Všetky tretie miesta majú spoločný cieľ spájať priestory a zručnosti, kombinovať aktivity a spájať angažovaných komunitu občanov, podporovať spoluprácu s cieľom riešiť výzvy v ich miestnej oblasti „coworkingové priestory, kultúrne centrá, fab laby a ďalšie“ [5]. Jedná sa o koncept vytvárania hybridných pracovných priestorov kombinujúcich prácu, kultúru a ekológiu v kontexte rastúceho významu práce na diaľku a hybridných pracovných modelov. Zároveň tretie miesta reagujú na demografické zmeny, najmä starnutie populácie, a vytvárajú priestor pre nové služby orientované na seniorov. Ich prínos spočíva v tvorbe nových trhových príležitostí, podpore sociálnych väzieb a budovaní identity územia, ako aj v posilňovaní individuálnej iniciatívy a kolektívnej dynamiky. Zároveň však platí, že len málokteré tretie miesto je dlhodobo finančne sebestačné, preto je nevyhnutné uvažovať o hybridných modeloch financovania a realisticky nastaviť prevádzkové náklady. Kľúčovú úlohu zohráva samospráva, ktorá musí jasne definovať svoju pozíciu a často vystupuje ako garant projektu – zabezpečuje jeho prípravu a rozbeh, poskytuje odborné a personálne kapacity, mobilizuje partnerov a zdroje a v prípade potreby sprístupňuje aj vlastné nehnuteľnosti ako impulz pre ďalší rozvoj [3].

Realizácia projektu

Z údajov od samospráv, ktoré sú zapojené do programu, vychádza hodnotenie, z ktorého vyplýva:

- k 31. 12. 2024 bolo od spustenia programu zaznamenaných 28 000 aktivít, bolo zrenovovaných 353 481 bytov;
- 53 % aktivít v rámci programu „Malé mestá zajtrajška“ sa zameriava na štyri tematické oblasti: (1) životné prostredie a územné plánovanie, (2) bývanie, (3) cirkulárna mobilita, (4) parkovanie;
- 70 % volených zástupcov obcí zapojených do programu už teraz pociťuje účinky revitalizácie svojej obce [6].

Záver

Program Malé mestá zajtrajška ukazuje, že úspešná revitalizácia malých sídiel si vyžaduje komplexný, dlhodobý a koordinovaný prístup založený na spolupráci verejných inštitúcií, odborníkov a miestnych aktérov. Kľúčovú úlohu zohráva schopnosť prepojiť strategické plánovanie s konkrétnou implementáciou projektov, pričom dôraz sa kladie na efektívne využívanie existujúcich zdrojov, najmä vnútorného územného potenciálu. Tematické oblasti ako bývanie, verejné priestory, práca s nehnuteľnosťami či rozvoj tretích miest predstavujú základné nástroje transformácie, ktoré umožňujú reagovať na demografické, ekonomické aj klimatické výzvy. Skúsenosti z programu potvrdzujú význam participatívnych procesov, flexibilných nástrojov a inovatívnych prístupov k financovaniu. Do budúcnosti bude roz-

hodujúce, do akej miery sa podarí tieto princípy systematicky integrovať do územnoplánovacej praxe a prispôbiť ich špecifickým podmienkam jednotlivých regiónov.

Použité zdroje:

[1] ANCT. b.d. *Petites villes de demain*. [on-line]. Paris: Agence nationale de la cohésion des territoires. Dostupné z: <https://anct.gouv.fr/programmes-dispositifs/petites-villes-de-demain>. [cit. 2026-3-26].

[2] BT. b.d. *Revitalisation Petites villes de demain*. [on-line]. Paris: Banque des Territoires. Dostupné z: <https://www.banquedesterritoires.fr/revitalisation-petites-villes-de-demain>. [cit. 2026-3-26].

[3] BT. 2024. *Les guides pratiques: 10 essentiels du pilotage de la revitalisation de petites*. [on-line]. Paris: Banque des Territoires. Dostupné z: https://www.banquedesterritoires.fr/sites/default/files/2023-05/Exe%20Guide%20pratique%2040p%20BDT_WEB%20HD.pdf. [cit. 2026-3-26].

[4] OLDENBURG, R.; BRISSETT, D. 1982. The third place. In: *Qualitative Sociology*, vol. 5, str. 265–284. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF00986754>.

[5] EPALE. 2025. *Tiers-lieux et innovation sociale*. [on-line]. EPALE – Electronic Platform for Adult Learning in Europe. Brussels: European Commission. Dostupné z: <https://epale.ec.europa.eu/sq/node/395634>. [cit. 2026-3-26].

[6] ANCT. 2025. *Évaluation du programme «Petites villes de demain» : des premiers résultats positifs*. [on-line]. Paris: Agence nationale de la cohésion des territoires. Dostupné z: <https://anct.gouv.fr/actualites/evaluation-du-programme-petites-villes-de-demain-des-premiers-resultats-positifs>. [cit. 2026-3-26].

Ing. arch. Monika Šmiralová, PhD.
doc. Ing. arch. Jarmila Húsenicová, PhD.
Katedra architektury
Stavebná fakulta STU v Bratislave

PROSTĚJOV ŘEŠÍ ROZVOJ MĚSTA NEKONVENČNĚ – VE SPOLUPRÁCI SE STUDENTY FAST VUT V BRNĚ

Řešení problémových lokalit ve městech a obcích je často iniciováno podněty místních obyvatel, kteří nejlépe znají každodenní fungování svého okolí a upozorňují na jeho nedostatky. Tyto podněty mohou souviset se zanedbaným veřejným prostorem, dopravními problémy, nedostatkem zeleně, nevyužívanými objekty, bezpečností nebo sociálními problémy v území. Vedle občanských podnětů mohou být impulzem k řešení také výstupy strategických dokumentů města, odborných analýz, územně plánovacích podkladů nebo požadavky vyplývající z dotačních programů a legislativních změn.

Postup obcí, který je funkční, ale má své limity

První otázkou bývá, zda má obec dostatečné personální a finanční kapacity. Pokud je odpověď kladná, což zdaleka nebývá samozřejmostí, může zahájit přípravu projektu. Prvním krokem však není samotné navrhování dílčích úprav. Takový postup totiž často vede pouze k odčerpání finančních prostředků, které by mohly být využity efektivněji, a zároveň přináší jen minimální dopad na problém, který bývá ve většině případů mnohohrstevnatý.

Pokud chce obec nalézt kvalitní a dlouhodobě funkční řešení, musí nejprve důkladně poznat řešené území. To znamená shromáždit co největší množství relevantních technických, ekonomických, sociálních i environmentálních dat, jejichž cílem je pochopit skutečné příčiny problémů, nikoli pouze jejich projevy. V této fázi se zpravidla zapojují odborníci z různých profesí – urbanisté, architekti, dopravní inženýři, sociologové nebo specialisté na životní prostředí.

Ani obce s omezenými finančními možnostmi však nejsou bez řešení. Existuje několik cest, jak získat kvalitní odbor-

né podklady bez výrazného zatížení obecního rozpočtu. Jedním z nástrojů, který se v posledních letech postupně prosazuje, je spolupráce s akademickou sférou. Ta přináší nejen odborné zázemí, ale také nový pohled na řešenou problematiku a možnost ověřit více variant budoucího rozvoje.

Nedílnou součástí přípravy projektu musí být také participace veřejnosti, která je dnes považována za jeden ze základních principů kvalitního plánování. Obyvatelé by měli mít možnost vyjádřit své potřeby, zkušenosti i představy o budoucím rozvoji území prostřednictvím dotazníků, workshopů, veřejných jednání nebo komunitních setkání. Právě veřejnost jako každodenní uživatel města dokáže upozornit na problémy, které nemusí být z odborných analýz zřejmé.

Přestože participace nemusí vždy vést k jednoznačné shodě, umožňuje lépe identifikovat priority jednotlivých skupin obyvatel a zároveň zvyšuje transparentnost celého rozhodovacího procesu. Obecně lze předpokládat, že kvalitně vedený participační proces významně přispívá také k následné akceptaci navrhovaných řešení.

Hledání optimálního řešení představuje proces, při němž je nutné vyvažovat řadu často protichůdných požadavků. Vedle technické proveditelnosti je třeba zohlednit investiční i provozní náklady, dostupné finanční zdroje, ochranu životního prostředí, dopravní obslužnost, bezpečnost, estetickou kvalitu i očekávání veřejnosti. Jednotlivé zájmy přitom nemusí být vzájemně slučitelné a výsledný návrh proto zpravidla představuje kompromis mezi ekonomickými možnostmi, technickými limity a společenskými potřebami. Smyslem přípravy projektu není nalézt ideální řešení pro jednotlivce, ale vytvořit řešení, které bude dlouhodobě přínosné jak pro většinu uživatelů území, tak pro samotné území.

Úspěšné propojení samosprávy a akademické sféry

Po schválení zadání přistupuje obec k výběru projektanta nebo projekčního týmu. Právě v této fázi oslovil Magistrát města Prostějova, konkrétně Odbor rozvoje a investic, Ústav architektury Fakulty stavební VUT v Brně s nabídkou spolupráce.

Šlo o promyšlený krok. Magistrát na základě předchozích zkušeností věděl, že nechce postupovat standardní cestou výběru projektanta, ať už prostřednictvím veřejné zakázky nebo architektonické soutěže. V každé z těchto variant vnímal určitá omezení, která nechtěl akceptovat.

Za hlavní přínos spolupráce se studenty považoval jejich odlišný generační pohled, větší otevřenost novým myšlenkám a do určité míry také kreativitu, která není zatížena běžnými stereotypy projekční praxe. Úspěšná spolupráce je však vždy založena na jasném vymezení podmínek obou stran tak, aby byla naplněna očekávání, v tomto případě města i akademického prostředí.

Výzkum, analýzy a vstupní data jsou klíčové

Přestože magistrát studentům poskytl rozsáhlé podklady a množství technických dat, spočívá práce budoucích architektů především ve vlastním poznání území a kritickém vyhodnocení všech dostupných informací. Nedílnou součástí tohoto procesu je osobní návštěva lokality a bezprostřední vnímání její atmosféry. Charakter prostředí je totiž ovlivňován celou řadou vzájemně působících faktorů, které nelze plně zachytit v obecných podkladech ani technické dokumentaci.

Jedná se o individuální zkušenost založenou na vlastním pozorování, prostorových vztazích, měřítku, světelných podmínkách, zvukových vjemech i celkové atmosféře místa. Takto získané poznatky nelze nahradit pouze virtuálními podklady nebo analytickými daty. Právě tato zkušenost se následně stává jedním z klíčových faktorů ovlivňujících výsledný architektonický návrh.

Do analytické části studenti následně zapracovávají výsledky kvantitativních analýz a dalších odborných průzkumů. Teprve propojením objektivních dat s vlastním poznáním místa vzniká ucelený obraz o problémech území, jeho potenciálu i možných směrech dalšího rozvoje.

Výhodnost spolupráce

Spolupráce mezi samosprávou a akademickou sférou přináší přínosy oběma stranám. Z pohledu studentů představuje možnost pracovat na reálném zadání pro skutečného investora. Výsledky jejich práce nejsou pouze akademickým cvičením, ale mohou se stát podkladem

pro budoucí rozhodování města a následně ovlivnit podobu veřejného prostoru. Tato skutečnost studenty motivuje k odpovědnému přístupu a zároveň jim umožňuje získat zkušenosti, které běžná výuka jen obtížně nahrazuje. Motivujícím prvkem je rovněž možnost získání stipendia za kvalitně odvedenou práci.

V průběhu semestru studenti pravidelně prezentují dílčí výsledky své práce zástupcům města i vedoucím ateliéru. Díky průběžným konzultacím získávají okamžitou zpětnou vazbu nejen z akademického prostředí, ale také od budoucího uživatele návrhu. Mohou tak průběžně ověřovat správnost svých úvah, reagovat na připomínky a postupně rozvíjet kvalitu navrhovaného řešení.

Přínos pro město spočívá především v získání širokého spektra návrhů, které představují různé pohledy na řešenou problematiku. Každý student přistupuje k zadání individuálně, díky čemuž vzniká množství variantních řešení s odlišnými urbanistickými, architektonickými i provozními přístupy. Takto vzniklý soubor návrhů poskytuje městu cenný

materiál pro další rozhodování a umožňuje identifikovat silné i slabé stránky jednotlivých koncepcí.

Studentské práce se často stávají podkladem pro formulaci zadání následné veřejné zakázky nebo architektonické soutěže. Město si díky nim může ověřit různé směry budoucího rozvoje ještě před zahájením finančně náročnějších projektových prací. Spolupráce s vysokou školou tak představuje efektivní způsob, jak získat kvalitní analytické i koncepční podklady při relativně nízkých nákladech.

Studenti Ústavu architektury Fakulty stavební VUT v Brně jsou během studia připravováni na reálné prostředí architektonické a projekční praxe. Vedle výtvarných a kompozičních disciplín absolvují také předměty zaměřené na konstrukce staveb, statiku, stavební fyziku, technická zařízení budov, urbanismus či dopravní řešení. Výsledné návrhy proto nejsou pouze výtvarnou vizí, ale vycházejí z technických, provozních i ekonomických souvislostí a představují možné varianty budoucího rozvoje.

Analýza místa řešeného objektu

První téma, které umožnilo navázat dlouhodobou spolupráci

Jedním z prvních témat společné spolupráce bylo hledání nového využití objektu bývalých městských lázní v Prostějově. Budova postupně přestávala vyhovovat současným požadavkům na provoz a magistrát začal hledat možnosti jejího dalšího využití. Ve hře bylo několik variant – od modernizace stávajícího provozu až po úplnou funkční změnu objektu.

Cílem bylo nalézt řešení, které bude dlouhodobě smysluplné, ekonomicky udržitelné a zároveň přinese městu novou veřejnou hodnotu. Ve stejné době řešil magistrát také nedostatečnou kapacitu městské knihovny, která dlouhodobě patří mezi nejvýznamnější kulturní instituce ve městě. Právě propojení těchto dvou témat vedlo ke vzniku myšlenky transformovat bývalé lázně na novou městskou knihovnu a kulturní centrum.

Na první pohled se jedná o dva zcela odlišné provozy. Právě kontrast mezi

původní funkcí budovy a jejím novým využitím však představoval pro studenty mimořádně atraktivní architektonickou výzvu. Hledání způsobu, jak zachovat identitu původního objektu a současně vytvořit moderní veřejnou instituci odpovídající současným potřebám společnosti, se stalo hlavním tématem návrhů.

Významným předpokladem úspěšné transformace je také samotná poloha objektu. Budova bývalých městských lázní se nachází v bezprostřední blízkosti historického centra Prostějova, na významné městské třídě s vysokou intenzitou pohybu obyvatel. V okolí se nachází řada veřejných institucí, zastávky veřejné dopravy a další občanská vybavenost. Lokalita proto vytváří vhodné podmínky pro umístění významné veřejné budovy, která může sloužit jako přirozené kulturní a společenské centrum města.

Dva přístupy k řešení

Z výsledků studentských prací je patrné, že se při hledání nového využití objek-

tu postupně vyprofilovaly dva základní architektonické přístupy. První usiloval o maximální zachování původního charakteru budovy a využití její historické identity jako hlavního motivu návrhu. Druhý naopak pracoval s výraznější transformací objektu a snažil se vytvořit zcela novou architektonickou vrstvu odpovídající současným potřebám.

Oba přístupy prokázaly vysokou kvalitu a ukázaly, že k jednomu zadání může existovat více správných řešení. Pro jejich bližší představení byly vybrány dvě ateliérové práce, které reprezentují oba směry uvažování.

„Základní nosnou myšlenkou atmosféry návrhu je snaha o maximální přiznání bývalého účelu městských lázní a práce s tímto dědictvím. I to se nakonec promítlo do samotného názvu – Knižní lázně. Tato idea je úzce spjata s hlavním principem práce s prostorem objektu, kterým je odhalení a zpřístupnění všech zajímavých prostor původního provozu městských lázní uživatelům knihovny. Především bazénu a technických prostor pod ním. Bazén se tak stává samotným

Analýza místa řešeného objektu

Filip Rajman: Vizualizace navrhovaného exteriéru

Filip Rajman: Vizualizace navrhovaného interiéru

jádrem architektonického návrhu – nositelem identity nově navrženého objektu. Je kavárnou, společenským prostorem, příležitostně velkým sálem pro pořádání kulturních akcí a symbolickým obývacím pokojem města. Právě na něj je navázán

celý provoz budovy," charakterizoval svůj návrh Filip Rajman.

Návrh vychází z přesvědčení, že původní architektura představuje významnou hodnotu, kterou není nutné skrývat, ale

naopak rozvíjet a interpretovat novým způsobem.

Na protějším pólu stojí návrh Terezie Palíškové, která přistoupila k transformaci objektu podstatně odvážněji: „Transformací prochází nejen vnitřní prostor, ale také okolní veřejné prostranství a zahrada, čímž vzniká významný lokální bod komunitního života. Návrh respektuje nosný konstrukční skelet původní budovy, zároveň však vytváří moderní, světlý a inspirační prostor, který odpovídá současnému pojetí knihovny jako otevřené kulturní instituce.“

Na rozdíl od předchozího návrhu zde není hlavním motivem zachování původní identity lázně, ale vytvoření nové architektonické vrstvy, která reaguje na současné potřeby města a jeho obyvatel. Přestože oba návrhy vycházejí ze stejného zadání, představují rozdílné

Terezie Palíšková: Vizualizace navrhovaného exteriéru

způsoby uvažování o hodnotě stávající architektury a o míře její transformace.

Zajímavým výsledkem celého procesu bylo také hodnocení obou prací. Návrh Terezie Palíškové získal nejvyšší ocenění poroty složené ze zvolených představitelů města Prostějova. Naproti tomu návrh Filipa Rajmana zvítězil v odborné studentské soutěži o Cenu Arnošta Wiesnera, kde hodnotící komisi tvořili výhradně praktikující architekti.

Výsledky obou hodnocení ukazují, že kvalitní architektonické řešení nemusí být pouze jedno. Zatímco odborná veřejnost často oceňuje především architektonickou originalitu, práci s prostorem a koncepční čistotu návrhu, zastupci samosprávy zpravidla přikládají větší význam praktické využitelnosti, ekonomické přiměřenosti a společenskému přínosu pro město. Oba pohledy jsou legitimní a vzájemně se doplňují. Právě konfrontace těchto různých přístupů představuje jednu z největších hodnot spolupráce mezi akademickou sférou a veřejnou správou.

Prezentace návrhů a veřejná diskuse

Nedílnou součástí tvorby architektonických návrhů by měla být jejich průběžná prezentace veřejnosti. Návrh totiž nevzniká pouze pro investora nebo odbornou porotu, ale především pro budoucí uživatele daného prostoru. Proto je vhodné vytvářet příležitosti k veřejné diskusi již v průběhu zpracování projektu.

Stejným způsobem jsou vedeny také studentské návrhy. Jejich veřejné prezentace umožňují obyvatelům seznámit se s připravovanými koncepcemi, klást otázky a vyjadřovat své názory. Přestože veřejnost nemusí disponovat odbornými znalostmi z oblasti architektury nebo urbanismu, přináší cenné zkušenosti vycházející z každodenního užívání města. Právě tyto podněty mohou upozornit na souvislosti, které by jinak zůstaly přehlédnuty.

Současně mají veřejné prezentace významný participační rozměr. Obyvatelé získávají pocit, že jsou součástí rozho-

Terezie Palíšková: Vizualizace navrhovaného interiéru

dovacího procesu a že jejich názory mají reálnou hodnotu. To následně usnadňuje přijetí budoucího projektu a omezuje riziko konfliktů při jeho realizaci.

Závěr

Řešení problémových lokalit představuje komplexní proces, ve kterém se prolínají urbanistické, architektonické, technické, ekonomické, společenské i politické aspekty. Hledání optimálního řešení proto nelze redukovat pouze na návrh nové stavby nebo úpravu veřejného prostoru. Stejně důležitá je kvalitní příprava projektu, důkladné poznání území, práce s analytickými podklady a otevřená komunikace mezi všemi účastníky procesu.

Zkušenosti z Prostějova ukazují, že spolupráce samosprávy s akademickou sférou může být efektivním nástrojem pro hledání nových rozvojových možností města. Studenti přinášejí do procesu svěží pohled, odvahu zkoumat netradiční řešení a schopnost nahlížet na problémy bez profesních stereotypů. Město naopak poskytuje reálná zadání, praktické zkušenosti a možnost ověřovat navrhovaná řešení v podmínkách skutečné veřejné správy.

Významným přínosem tohoto modelu není pouze vznik jednotlivých architektonických návrhů. Neméně důležitým

výsledkem je vytvoření širokého spektra koncepčních úvah, které pomáhají městu formulovat budoucí rozvojové strategie a zpřesňovat zadání navazujících projektů. Studentské práce se tak stávají cenným podkladem pro další rozhodování samosprávy a současně představují prostor pro ověřování nových myšlenek bez vysokých investičních nákladů.

Příklad spolupráce mezi Magistrátem města Prostějova a Ústavem architektury Fakulty stavební VUT v Brně potvrzuje, že propojení veřejné správy s akademickým prostředím může být oboustranně přínosné. Studenti získávají zkušenosti s řešením reálných úkolů a město současně získává kvalitní analytické i návrhové podklady, které mohou významně ovlivnit jeho další rozvoj.

Do budoucna lze očekávat, že obdobná forma spolupráce bude nacházet stále širší uplatnění i v dalších městech a obcích. Rostoucí důraz na participativní plánování, udržitelný rozvoj a mezioborovou spolupráci vytváří vhodné podmínky pro to, aby se vysoké školy staly přirozenými partnery samospráv při hledání kvalitních a dlouhodobě udržitelných řešení rozvoje měst.

*Ing. arch. Viktor Svojanovský
Ústav architektury a rozvoje sídel
Fakulta stavební VUT v Brně*

Zdroj: Ústav urbanismu, Fakulta stavební VUT v Brně

Ve dnech 17.–18. června 2026 se na Kypru ve městě Larnaca uskutečnila konference ESPON s názvem **Pozor na mezeru: Řešení kognitivní vzdálenosti v kontextu územní soudržnosti** (Mind the Gap: Addressing Cognitive Distance to Territorial Cohesion). Tato akce, organizovaná v rámci kyperského předsednictví Rady Evropské unie, propojila odborníky z různých oblastí – urbanisty, architekty, tvůrce politik, výzkumníky a další. Hlavním tématem diskusí byla otázka, zda regiony musí nejprve překonat kognitivní vzdálenost, aby se staly konkurenceschopnými, nebo zda dokáží prosperovat i navzdory přetrvávajícím strukturálním nevýhodám. Kognitivní vzdálenost byla v kontextu konference chápána jako znalostní propast (proto název Mind the Gap) mezi dvěma regiony, které mají rozdílnou úroveň znalostí a schopnosti zpracovávat informace, což komplikuje jejich vzájemnou spolupráci.

Úvodní slovo Kyriakose Koundourou (Odbor územního plánování a bydlení Kyperské republiky) a ředitele Wiktora Szydarowského (ESÚS ESPON) jasně ukázalo, že územní data budou hrát klíčovou roli v debatách o evropské kohezní politice po roce 2027. Hostitelský Kypr posloužil jako ideální modelová situace. Irene Hadjisavva Adam (Odbor územního plánování a bydlení Kyperské republiky) představila tamní realitu rozděleného a geopoliticky exponovaného ostrova, jehož rozvojové plány musí neustále překonávat fyzické i mentální bariéry. Profesorka Maria Savona (Univerzita Luiss Guido Carli v Římě a Univerzita v Sussexu) na toto téma navázala s tím, že právě kognitivní vzdálenost a strategické mezery mohou regiony uvěznit v méně rozvinutých pozicích. Doplnil ji Andreas A. Assiotis (Eurobank), který zdůraznil, že úspěch reforem a investic nejen na Kypru přímo závisí na sladěném vnímání rizik a příležitostí mezi bankami, firmami a veřejnou správou.

Důležitou součástí konference bylo představení konkrétních projektů ESPON, které se zabývají globálními šoky a mezinárodním obchodem. Prvním předsta-

veným projektem byl ESPON ACCORD (Analysing Competitiveness through the lens of Cognitive Regional Distance), kde byly zkoumány možnosti, jak mohou zůstávající regiony snížit svou kognitivní vzdálenost od technologických lídrů posílením inovací a meziregionálních vazeb. Dále byl prezentován projekt ESPON STARTER (Strategic Autonomy Rules for Trade in European Regions), který se zaměřil na otevřenou strategickou autonomii a modelování toho, jak na evropská území dopadají narušené dodavatelské řetězce u kritických surovin či paliv. V odpolední části, která byla věnována specifickým nákladům izolace, byl představen projekt ESPON MedcoopNet (Mapping Mediterranean Cooperation Networks and Governance. Understanding Cooperation Dynamics in the Mediterranean), v rámci něhož byly zmapovány rozsáhlé sítě středomořské spolupráce napříč uniijními programy, a projekt ESPON M-INSULAR (The Economic Costs of Malta's Insularity), kde byly kvantifikovány vážné strukturální nevýhody, kterým čelí ostrovní státy kvůli vysokým nákladům na dopravu a omezené velikosti trhu.

Druhý den konference zahájily dvě přednášky o budování kapacit a globální spolupráci. Profesor Ron Boschma (Univerzita v Utrechtu a Univerzita ve Stavangeru) vysvětlil, že úspěšná diverzifikace regionů stojí na propojování stávajících silných stránek a schopnosti absorbovat externí know-how. Profesorka Phoebe Koundouri (Aténská univerzita ekonomie a obchodu a Univerzita v Cambridge) následně představila vizi globálního společného vlastnictví dat pro udržitelný rozvoj. Zdůraznila, že věda a data mohou efektivně sloužit územní soudržnosti pouze tehdy, když vědci a politici sdílejí společnou datovou základnu a aktivně spolupracují s veřejností.

Teoretické poznatky účastníci vzápětí převedli do praxe v rámci tří interaktivních workshopů. První z nich se věnoval digitální transformaci a možností platformy LORDIMAS (Digital Maturity Assessment for Local and Regional Governments), která pomáhá uživatelům

lépe porozumět složitým územním datům. Dále bylo upozorněno na aktuální stav v oblasti územních digitálních rozdílů a byly představeny nedávné poznatky i politická opatření zaměřená na podporu digitální soudržnosti. Druhý workshop se zaměřil na zelenou transformaci, konkrétně na dekarbonizaci průmyslu a nutnost rozvoje nových dovedností u zaměstnanců. S využitím poznatků z projektů RE-INDUSTRY (Capacity Building for Re-industrialising Regions in a Globally Decarbonising Economy), GILL (Methodology for Quantifying the Demand for Green Infrastructure at Local Level) a READAPT (Re-Naturing Territorial Development for Climate Risk Adaptation) proběhla diskuse o tom, jak mohou regiony budovat hospodářskou odolnost a podporovat zaměstnanost. Třetí sekce se zaměřila na dostupnost bydlení a výzvy v oblasti využívání půdy, přičemž byly představeny poznatky z projektů HOUSE4ALL (Access to Affordable and Quality Housing for All People), METROLAND (Perspectives on Land Take Reduction in European Metropolitan Territories) a případové studie z programu URBACT. K tématům následovala diskuse o plánovacích politikách pro udržitelný rozvoj jednotlivých měst, celý workshop přitom provázela myšlenka tlaku na bydlení a pozemky.

V samotném závěru představil Thiemo W. Eser (Řídící orgán ESPON), jak budou budoucí aktivity územního výzkumu a spolupráce programu ESPON po roce 2027 reagovat na nově vznikající politické potřeby. Michelle Breslin (Ministerstvo pro bydlení, místní správu a kulturní dědictví Irsko) poté nastínila priority nadcházejícího irského předsednictví Rady Evropské unie a pozvala přítomné na příští konferenci do irského Corku, která se uskuteční v listopadu 2026 a tematicky naváže na debatu o konkurenceschopnosti a odstraňování kognitivních bariér. Ředitel Wiktor Szydarowski akci uzavřel poděkováním všem partnerům s tím, že setkání v Larnace položilo pevné základy pro budoucí evropskou spolupráci.

Mgr. Lucie Karmazínová
Ústav územního rozvoje

Aktuální výstupy a novinky programu ESPON

Konference ESPON

V rámci irského předsednictví v Radě Evropské unie se 11.–12. 11. 2026 uskuteční konference s názvem **Územní soudržnost a konkurenceschopnost: role přechodu na zelenou energii v podpoře vyváženého regionálního rozvoje**. Konference bude zaměřena na přechod evropských regionů k nízkouhlíkové ekonomice, a to při zohlednění jejich různého potenciálu pro investice/zelenou transformaci a s ohledem na jejich rozdílné demografické a infrastrukturní podmínky.

Město Cork, ve kterém se konference koná, má sloužit jako modelový příklad úspěšné transformace. Cork je centrem rostoucího irského odvětví mořských větrných elektráren, což představuje slibný potenciál pro využití obnovitelných zdrojů energie jako prostředku k dosažení trvalé regionální konkurenceschopnosti.

Na konferenci bude představen proces přechodu na zelenou energii v různých typech evropských regionů a prezentovány konkrétní poznatky o vhodných přístupech plánování a řízení regionů, které mají směřovat k vhodnému využití jejich potenciálů.

Konference, vycházející z výstupů programu ESPON a osvědčených postupů regionů, je určena tvůrcům politik na národní/regionální/místní úrovni, institucím zabývajícím se územním plánováním a ekonomickým rozvojem, stejně jako odborníkům v oblasti energetické politiky. Registrace na konferenci i předběžný program naleznete na oficiálních stránkách programu ESPON.¹

Evropský týden regionů a měst (European Week of Regions & Cities)²

Ve spolupráci s kyperským předsednictvím v Radě EU se v Bruselu dne 14. října 2026 uskuteční Evropský týden regionů a měst s podtitulem „Strong regions, strong Europe“. Na akci budou řešeny otázky, jak dosáhnout kompromisu mezi konkurenceschopností a soudržností nebo jak u regionů/měst podpořit jejich rozvoj a zapojení do konkurenceschopných sítí.

Na stánku ESPON budou mít účastníci možnost procestovat pomocí VR brýlí celou Evropu a dozvědět se aktuálně řešená témata jednotlivých regionů a měst. Budou mít zároveň příležitost seznámit se s novým AI agentem ESPON, který odpovídá na otázky s použitím regionálních dat, map a výzkumů. Registrace je možná na webu ESPON.³

Výběrová řízení

- **Podpora Fóra o budoucnosti území** (FUTERR, Supporting the Territorial Futures Forum)⁴
Cílem projektu je usnadnit pochopení a využití územních dat zpracovaných v rámci programu ESPON, která mají sloužit jako podklad pro strategické úvahy v rámci Fóra o budoucnosti území (TFF, Territorial Future Forum) během předsednictví Rady EU. V rámci projektu mají být například zpracovány informační balíčky s územními podklady, prezentační materiály pro zasedání TFF, zprávy z jednání TFF a materiály nezbytné pro realizaci úkolů stanovených v rámci projektu.
Uzávěrka: 2. 10. 2026 v 11:00 h.
Rozpočet: 275 000 eur
- **Adaptivní odolnost a inkluzivní strategie pro evropská území ve strukturálním úpadku** (ARISE, Adaptive Resilience and Inclusive Strate-

gies for Europe's Structurally Declining Territories)⁵

V rámci projektu má být komplexně analyzována územní soudržnost a odolnost za podmínek přetrvávajícího nízkého ekonomického růstu, demografického poklesu a strukturálního úpadku, tzn. zpracována typologie území a územní mapy zranitelnosti, adaptační schopnosti a odolnosti. Prostřednictvím případových studií mají být zkoumány různé adaptivní postupy a inovace veřejné správy a v závěru stanovena politická doporučení pro řešení dlouhodobě nízkého ekonomického růstu a strukturálního úpadku.

Uzávěrka: 5. 10. 2026 v 15:00 h.

Rozpočet: 800 000 eur

Publikace ESPON

Do knihovny ESPON⁶ byla vložena závěrečná zpráva projektu DIGIREG (**Territorial Perspectives of Digital Transition in European Regions**), který se zabývá územním kontextem digitální transformace. Projekt zkoumá, jak se liší digitalizace v jednotlivých evropských regionech a jak územní charakteristiky ovlivňují cesty digitálního rozvoje. Projekt dokládá, že digitální propast již není určována výhradně dostupností širokopásmového připojení či konektivitou. Schopnost regionů vytvářet ekonomickou konkurenceschopnost, sociální pokrok a veřejnou hodnotu naopak stále více závisí na interakci mezi digitální infrastrukturou, digitálními schopnostmi, kapacitou správy a územním kontextem. Ve zveřejněné vědecké příloze jsou popsány osvědčené postupy zaměřené na snižování digitální propasti na regionální a místní úrovni v celé Evropě. Za Českou republiku je zde uveden příklad Czechitas, neziskové organizace, jež cílí na zvýšení digitální dovednosti žen a firem.

¹ <https://www.espon.eu/events/territorial-cohesion-and-competitiveness-role-green-energy-transition-driving-balanced>

² <https://www.espon.eu/events/cohesion-competitiveness-how-regions-strengthen-europe-emerging-global-domains>

³ <https://eu-regions-week.europa.eu/programme/current-edition/64406>

⁴ <https://www.espon.eu/engage/procurements/futerr-supporting-territorial-futures-forum>

⁵ <https://www.espon.eu/engage/procurements/arise-adaptive-resilience-and-inclusive-strategies-europes-structurally>

⁶ <https://www.espon.eu/library>

Sociálně spravedlivé využívání půdy v Německu: Úspěch, nebo medvědí služba?

Tento příspěvek vznikl rešerší vícero článků z německého odborného tisku, které se zabývají specifickým případem plánování, který jako první zavedlo město Mnichov již zhruba před 30 lety. Model, který dostal název „sociálně spravedlivé využívání půdy“ (*Sozialgerechte Bodennutzung, SoBoN*), se pak stal inspirací pro řadu dalších měst. Právní rámec SoBoN umožňuje městům v Německu zavazovat developery k budování cenově dostupného bydlení výměnou za schválení regulačních plánů, a tím i práva stavět. Systém fungoval dlouhou dobu poměrně slušně, dokud nedošlo k politickému tlaku na proměnu energetického mixu, který je v Německu obzvláště silný (viz např. zřeknutí se jaderné energetiky) a k rozpadu německé energetické koncepce vlivem války na Ukrajině. Obojí vedlo ke skokovému zdražování energií, což se s určitým zpožděním projevilo i ve stavebnictví. Nůžky mezi přáním politiků a veřejnosti na dostupné bydlení a realitou se dnes začínají rychle rozevírat. Citované články přinášejí pohledy ekonomů, právníků a expertů z realitního byznysu na model SoBoN a jeho uplatnění v kontextu palčivého problému nedostatku bytů ve velkých německých městech.

Mnichovský model využívání pozemků „SoBoN“ existuje již více než 30 let – stavební a realitní průmysl jej však dnes vnímá kriticky

Zavedením sociálně spravedlivého využívání půdy v roce 1994 se město Mnichov stalo v rámci celého Německa průkopníkem v oblasti sociálního a udržitelného urbanismu. Hlavním cílem bylo a je zajistit cenově dostupné nájemní byty. V rámci programu se investoři navíc podílejí na nákladech na nezbytnou

infrastrukturu, jako jsou silnice, občanská vybavenost (školky, základní školy) nebo zeleň. Podle údajů města Mnichova bylo v letech 1994 až 2021 v rámci projektu postaveno 59 130 bytů, z toho 16 060 dotovaných, a vzniklo 18 702 míst v jeslích, školkách, družinách a základních školách.

V Německu územní plán (*Flaechennutzungsplan*) neposkytuje právo stavby, je závazný pouze pro veřejnou sféru. Tím se obci otevírá obrovský prostor pro vyjednávání s investory ve fázi přípravy regulačního plánu (*Bebauungsplan*), který již pro stavebníky závazný je. Ustanovení vyplývající ze SoBoN neplatí automaticky pro každý nový stavební záměr, ale město je může spojit s udělením stavebního práva v rámci regulačního plánu. Zjednodušeně řečeno, jde o směnný obchod dohodnutý mezi investorem a městem: pokud chce investor od města získat stavební právo, musí poskytnout protislužbu sloužící veřejnosti. Město za tímto účelem se stavebníky uzavírá plánovací smlouvy (§ 11 odst. 1 č. 2 německého stavebního zákona – *Baugesetzbuches, BauGB*), v nichž se stavebníci zavazují k určitým kvótám dostupných nájemních bytů a omezení výše nájemného a rovněž přiznávají městu právo na obsazování bytů. Město na oplátku v rámci projektů konverze ploch vytváří stavební právo na průmyslových brownfieldech, bývalých pozemcích pošty, drah nebo armády.

Aktuální verze základního modelu SoBoN po novele z roku 2021 stanovuje, že z nově vytvořeného práva na bytovou výstavbu musí 60 % tvořit dotované a cenově regulované nájemní byty – dalších 20 % nájemních bytů může být postaveno s volným financováním. Zbývajících 20 % nově budovaných bytů pak mohou tvořit volně financované byty pro prodej do osobního vlastnictví. Doba vázanosti u dotovaných, cenově regulovaných i volně financovaných ná-

jemních bytů nově činí 40 let. Účast na nákladech na nezbytnou infrastrukturu byla zvýšena ze 100 na 175 eur za metr čtvereční hrubé podlahové plochy.

Model SoBoN slouží jako úspěšný příklad, který dodnes inspiruje mnohá další města a obce k rozvoji vlastních strategií pro tvorbu dostupného bydlení. Model je považován za vzorový díky tomu, že využívá jednotné metody výpočtu a pevně stanovené nákladové položky (např. pro infrastrukturu), což zajišťuje rovné zacházení se všemi stavebníky. Nedávno město v rámci „akčního plánu na podporu bytové výstavby“ provedlo v modelu SoBoN úpravy zaměřené na větší flexibilitu, aby podpořilo stagnující stavební činnost. Nově zavedený modulární model (*Baukastenmodell*) umožňuje investorům individuálně kombinovat různé povinné i speciální prvky (moduly) tak, aby v součtu dosáhli požadovaných 100 bodů pro realizaci záměru, což má poskytnout více možností při plánování projektů.

Přestože je model samotným městem oslavován jako úspěšný a v jeho základu jej akceptují všichni účastníci trhu, čelí SoBoN stále častější kritice, že problém s nedostatkem bydlení ve městě spíše prohlubuje. Proč?

V Mnichově se dnes především staví příliš málo nových bytů a náklady i ceny prudce rostou. Kritika novely SoBoN tak přichází jak od politiků, tak ze stavebního a realitního sektoru: strana Levice (*Die Linke*) se například domnívá, že jde o ústupek realitní lobby a pro občany se koná příliš málo.* Pro stranu FDP (*Freie Demokratische Partei*) zachází model v omezování práv stavebníků příliš daleko a také strana CSU (*Christlich-Soziale Union in Bayern*) před novelou varovala, že spíše vzniku nových bytů zabrání. Deník *Abendzeitung* citoval v dubnu 2024 Andrease Eiseleho, šéfa mnichovské realitní společnosti a bavorského prezidenta Svazu soukromých realit-

* Strana Die Linke v Berlíně na podzim 2026 představila volební program na vyvlastnění velkých bytových korporací.

ních a bytových podniků (*Bundesverband Freier Immobilien- und Wohnungsunternehmen, BFW*): „Téměř každý, kdo mohl svůj projekt ještě nějak zastavit, to udělal.“ V Mnichově se nyní dokončuje pouze to, co už je rozestavěné. Thomas Aigner, jednatel společnosti Aigner Immobilien, vidí situaci v prohlášení na webových stránkách společnosti ještě drastičtější: „Stavění v Německu je už tak nákladné kvůli množství předpisů a podmínek. Pokud nyní regionální pravidla jako zpřísněná SoBoN v Mnichově připouštějí téměř výhradně nájemní bydlení s regulovaným nájemným, bude naléhavě nutná nová výstavba nejen značně omezena – stane se prakticky nemožnou, protože přestane být ekonomicky rentabilní.“

V článcích německých expertů je popsána spirála problémů v důsledku nevyvážené politiky města.

- **Zdražení běžného bydlení:** Developeři musí financovat kontribuce i náklady na projektování a výstavbu bytů s regulovanými cenami stejně jako na byty ostatní. Tyto „dodatečné“ náklady promítají do cen ostatních, volně financovaných bytů určených k prodeji i k pronájmu. Povinný 60% podíl dotovaných a sociálních bytů musí být ve výsledku financován prostřednictvím vyšších cen zbývajících volně financovaných bytů. Tím se ovšem zvyšují ceny pro rodiny s průměrnými příjmy, které na regulované nájemné nemají nárok. V důsledku toho se bydlení pro lidi se středními příjmy může stát dražším a nedostupnějším.
- **Pokles stavební činnosti (odrazující faktor):** Příliš přísné požadavky na podíl dostupného bydlení činí projekty pro soukromé investory neatraktivními. Pokud se projekty firmám nevy-

platí, stahují se z nich. Celkově se staví méně, přestože poptávka stoupá.

- **Exploze cen pozemků:** Pozemky na volném trhu jsou stále dražší, protože se stávají vzácnějšími. Ani přísnými pravidly nemohou obce zastavit růst jejich cen. Rozvoj města orientovaný na dostupné bydlení se tím stává extrémně nákladným.
- **Vysoká byrokratická zátěž:** Každý stavební projekt vyžaduje dlouhá a složitá jednání mezi městem a investorem o plánovacích smlouvách. Městská správa musí po mnoho let pečlivě sledovat dodržování sociálních závazků. To vyžaduje značné personální nasazení.

Developeři varují, že SoBoN v současné podobě spíše přispívá k prohlubování nedostatku bydlení, než aby jej řešil. Město Mnichov na kritiku reaguje především obhajobou modelu jako úspěšného nástroje a zaváděním dílčích úprav pro zvýšení jeho flexibility. I když město uznává kritiku, naznačuje, že za poklesem výstavby nestojí pouze samotná pravidla SoBoN, ale také externí vlivy, jako jsou vysoké úrokové sazby, rostoucí stavební náklady, ceny pozemků a příliš zdlouhavé plánovací procesy.

Přípustné jsou urbanistické, nikoliv sociálně-politické cíle

Další aspekt, kromě ekonomického pohledu, nabízejí právní poradci, kteří se snaží nespokojeným developerům najít argumenty proti stupňujícím se požadavkům obcí. Berlínští advokáti Lisa Teichmann a Mathias Hellriegel z kanceláře Malmendier Partners vysvětlují, za jakých podmínek mohou obce stanovovat požadavky a kde leží jejich hranice. Autoři zdůrazňují, že plánovací smlouvy musí být založeny na urbanistických cílech, nikoliv na obecné sociální politice. Jinými slovy – koncept SoBoN nemůže a nesmí být náhradou za státní podporu bydlení; stavebníky nelze nutit zejména k vytváření nerentabilního bydlení. Často se také zapomíná, že smlouvy SoBoN jsou přípustné pouze za úzkých právních předpokladů. Urbanista musí sledovat cíle vedoucí k zamezení negativních dopadů na plánovanou nebo jinou městskou čtvrť, což znamená například zabránit vytlačování obyvatelstva nebo předcházet vzniku ghett.

Zdroj: Parkstadt Schwabing (Bebauungsplan mit Grünordnung Nr. 1781), město Mnichov, 1990

Studie čtvrti Parkstadt Schwabing, ve které se poprvé postupovalo podle modelu SoBoN

Požadavky musí odůvodnit odborné posudky

Od toho je třeba odlišovat obecné sociálně-politické cíle, jako je vytvoření sociálního mixu, zvětšení nabídky bydlení nebo snížení průměrných cen nájemného. Tyto cíle je třeba sledovat prostřednictvím státní podpory bydlení a sociální úkol vlády nelze pod pláštěm stavebního práva přenášet na soukromé stavebníky. Pokud město přesto zamýšlí vstoupit na sociální pole, musí – v rámci procesu územního plánování – srozumitelně doložit, že existují urbanistické důvody, a ty doložit odbornými urbanistickými posudky. Posudky jsou o to více zapotřebí, čím rozsáhlejší a zatěžující jsou opatření požadovaná po stavebníkovi. S intenzitou zatížení totiž roste i tlak na odůvodnění ze strany plánovače.

Záměr nelze omezovat, je-li na povolení nárok...

Opatření SoBoN podléhají dalším právním omezením. Podle takzvaného zákazu vázaných plnění (*Koppelungsverbot*) jsou ustanovení SoBoN v plánovacích smlouvách nepřipustná, pokud má stavebník nárok na vydání stavebního povolení i bez regulačního plánu (zejména v zastavěném území podle § 34 BauGB). Opatření SoBoN přicházejí v úvahu pouze tehdy, pokud obec musí stavební právo teprve vytvořit a přispívá tak ke zvýšení hodnoty pozemku.

... a musí se vyplatit i navzdory podmínkám smlouvy

Druhou hranicí pro opatření SoBoN je zásada přiměřenosti: smluvní klauzule SoBoN jsou zákonné pouze tehdy, pokud záměr zůstane pro stavebníka rentabilní, včetně přiměřeného výnosu. Je třeba vzít v úvahu, že stavebník

vedle opatření SoBoN zpravidla přebírá i značné náklady na zasilování (silnice, veřejná prostranství) a následná opatření (mateřské školy, školy). To rychle vyčerpá nárůst hodnoty, zejména když regulace nájemného a kvóty dále hodnotu snižují. Podle mnichovské praxe musí stavebníkovi po odečtení všech nákladů zůstat alespoň třetina nárůstu hodnoty pozemku. V praxi se spíše sleduje „zásada rozdělení na polovinu“, podle níž musí stavebníkovi zůstat alespoň polovina nárůstu hodnoty pozemku; nakonec musí ještě financovat samotnou stavbu. K rentabilitě patří i to, že stavebník dokáže pokrýt nákladové nájemné.

Pro všechny stavebníky musí platit stejné právo

Nakonec je třeba dodržovat zásadu rovnosti (čl. 3 německé ústavy). Stavebníci musí být při stejných urbanistických podmínkách posuzováni stejně. Mnichovský model s jednotnými metodami výpočtu z tohoto pohledu ob stojí, zatímco například berlínská praxe bez jednotného modelu hrozí udušením výstavby přehnanými požadavky.

V případě porušení principů jsou regulační plán i smlouva neplatné

Pokud klauzule SoBoN porušují výše uvedené hranice, jsou neplatné. Neplatnost smlouvy se může přenést i na samotný regulační plán, pokud byla smlouva podstatným kritériem při jeho sestavování. V takovém případě ztrácí stavebník stavební právo a obec nemůže splnit svoji představu o dostupném bydlení.

Politika řady německých měst jako reakci na vytlačování určitých sociálních vrstev z centra města do okrajových částí (gentifikaci) chce zavázat i staveb-

níky, aby nestavěli pouze byty v osobním vlastnictví a drahé nájemní byty, ale také vytvářeli levné nájemní bydlení. Ukazuje se, že skloubit politické cíle s konkrétní situací na trhu s byty není možné bez podrobné znalosti tržních mechanismů a jejich porozumění. Přitom je nutné navíc odlišovat roli státu a roli obce. Jinak, jako jakýkoli administrativní zásah do tržního prostředí, i politika dostupného bydlení může přivodit jeho nedostatek.

Zdroje článků:

DIE LINKE. N. d. *Die Linke: Für Solidarität und soziale Gerechtigkeit!* [on-line]. Dostupné z: <https://www.die-linke.de/>. [cit. 2026-08-31].

HELLRIEGEL, M.; TEICHMANN, L. 2013. Die Grenze sozialgerechter Bodennutzung. In: *Immobilien Zeitung*, č. 48/2013. Wiesbaden: Immobilien Zeitung. ISSN 1433-7878. Dostupné z: https://hellriegel-recht-sanwaelte.com/images/PDF/Immobilienzeitung/IZ_482013.pdf. [cit. 2026-08-31].

KAROWSKI, S. 2025. Wohnungsmangel in München: Experte verrät, was sich ändern muss. In: *tz.de* [on-line]. Mnichov: Merkur tz Redaktions GmbH & Co. KG. Dostupné z: <https://www.tz.de/muenchen/stadt/neubau-experte-fordert-die-60-prozent-sozialquote-verhindert-den-94101360.html>. [cit. 2026-08-31].

LANDESHAUPTSTADT MÜNCHEN. N. d. *Bebauungspläne und laufende Bebauungsplanverfahren* [on-line]. Mnichov: Landeshauptstadt München. Dostupné z: <https://stadt.muenchen.de/infos/rechtsverbindliche-bebauungsplaene.html>. [cit. 2026-08-31].

MOLOCH MÜNCHEN. 2023. *Sozialgerechte Bodennutzung* [on-line]. Dostupné z: <https://www.molochmuenchen.de/lexikon/sozialgerechte-bodennutzung-sobon/>. [cit. 2026-08-31].

RESCH, CH. 2025. SoBoN in München: Erfolg oder Bären dienst? In: *Süddeutsche Zeitung*. Mnichov: Süddeutsche Zeitung GmbH. ISSN 2510-8492. Dostupné z: <https://www.sueddeutsche.de/sonderthemen/bayern/sobon-muenchen-erfolg-baerendienst-baulandmodell-jahren-bau-immobilienwirtschaft-novellierung-ziel-242049>. [cit. 2026-08-31].

Výběr tématu a překlad: Vít Řezáč

Plánování rozvoje území po těžbě: příklady z Ústeckého kraje

Povrchová těžba hnědého uhlí včetně souvisejícího těžkého průmyslu a robusťních systémů dopravní a technické infrastruktury změnily v průběhu 20. století velkou část Ústeckého kraje, konkrétně pánevní oblast pod Krušnými horami, téměř k nepoznání. Vznikly celé segmenty zcela nové krajiny, desítky venkovských obcí a sídel (i celé královské město Most) zanikly a byly nahrazeny masivním růstem měst, která pod horami vytvořila takřka souvislou konurbaci táhnoucí se od Kadaně na západě přes Chomutov, Most a Litvínov, Bílinu, Teplice, Krupku, Ústí nad Labem až po Děčín na východě.

Plánování těžby má jasný hlavní cíl, kterým je efektivní vytěžení a primární zpracování suroviny. Povrchová těžba v podobě velkolomů o plošné velikosti i několik desítek km² (např. lom ČSA má velikost aktivní části 18 km², lom Komořan u Mostu měl v době aktivní těžby velikost až 30 km², další kilometry čtvereční tvoří vnitřní a vnější výsypky a technická a provozní zázemí lomů) je velmi dlouhodobá záležitost (obr. 1). Vlastní aktivní těžba ve velkolomech na Mostecku trvala (a v případě lomu Vršany či lomu Bílina stále trvá) mnoho desetiletí. Například povrchová těžba v lomu ČSA trvala více než 100 let, ale i na plošně menších velkolomech se jedná běžně o 50 až 80 let aktivní těžby. Plánovat budoucí rozvoj území po ukončení těžby je tak v těchto podmínkách velmi složité. Navíc v průběhu těžby se podmínky postupně mění, po dobu prakticky celého 20. století nebylo zcela jisté, kdy těžba skončí, protože v souběhu s probíhající těžbou se plánovaly další otvírky nových částí ložisek.

Ve druhé polovině 20. století se rekultivace povrchových lomů na hnědé uhlí v Ústeckém kraji plánovaly už v momentě, kdy se lom otevíral – nikoli až po ukončení těžby. Šlo o pevnou součást státního plánování, které vyžadovalo,

aby každý nový lom měl předem schválený rekultivační projekt. Tyto projekty vycházely z tehdejšího technokratického přístupu: krajina byla chápána jako výrobní prostor, který je možné po těžbě „vrátit do užívání“ pomocí technických zásahů. Rekultivace se proto navrhovaly paralelně s těžební technologií, včetně přesných výpočtů objemu skrývky, tvarování svahů, budoucího využití výsypek a harmonogramu postupného zahlazování stop po těžbě. Dominantní přitom byly dvě rekultivační strategie – zemědělská a lesnická, které odpovídaly dobové představě o „užitečné krajině“.

Zemědělská rekultivace měla obnovit produkční funkci území – často i za cenu masivních terénních úprav a dovozu úrodnější zeminy. Lesnická rekultivace byla využívána tam, kde nebylo možné dosáhnout dostatečné kvality půdy; vznikaly rozsáhlé monokultury, zejména borové. Až později, od 70. let 20. století, se začaly používat i vodní rekultivace, které využívaly hluboké jámy po těžbě k tvorbě umělých jezer. Celý proces byl silně centralizovaný, technicky orientovaný a měl jasný cíl: zajistit, aby krajina po těžbě plnila předem definovanou hospodářskou funkci (obr. 2).

Obr. 1: Lom Bílina focený dronem od východu, od města Bílina

Obr. 2: Návrh rekultivace lomu Bílina a Radovesické výsypky z doby před otvirkou lomu Bílina (Ing. Šedivý, 29. 10. 1962)

Foto © Václav Hofman, 2024

Zdroj: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, archiv Severočeských hnědouhelných dolů

Od konce 80. let minulého století platí povinnost těžební organizace předložit plán sanací a rekultivací jako podmínku pro povolení hornické činnosti. Každý důl musí mít „sanační a rekultivační plán, který definuje, jak se má po těžbě uklidit.“ Plány na rekultivace povrchových lomů se od konce 20. století staly součástí samotného procesu povolení těžby. Klasická rekultivace však řeší hlavně technické a přírodní úpravy (např. navrácení půdy, výsadbu lesů nebo napuštění jezer). Revitalizace krajiny po těžbě, aby byla krajina znovu životaschopná a co nejlépe zapojená do širšího přírodního a krajinného rámce, jakož i resocializace krajiny, jejímž cílem je obnova vztahu mezi lidmi a krajinou, která byla v minu-

losti zničena nebo výrazně změněna, není primárním úkolem zaházení důsledků těžby, je to úkol pro územní plánování. Složitost plánování rozvoje území po těžbě v zásadě spočívá v tom, že (1) proces rekultivace a následné revitalizace a resocializace jsou značně dlouhodobé, trvající mnoho desítek let, během nichž se proměňují územní, společenské i ekonomické podmínky území, a je tak složité stanovit jednoznačný a předvídatelný plán, (2) území, jehož revitalizaci a resocializaci je nutné naplánovat, je plošně obrovské, se složitými územními podmínkami, (3) území některých lomů či výsypek je v rukou jediného majoritního vlastníka, který hájí primárně své zájmy, a v neposlední řadě (4) se úze-

mí dotčená těžbou rozkládají prakticky vždy na správních územích více obcí, a je tak složité koordinovat priority a zájmy jednotlivých samospráv, obyvatel a dalších aktérů (obr. 3).

S ohledem na výše uvedené nejsou až na výjimky pro plánování rozvoje území po povrchové těžbě používány standardní nástroje územního plánování. Pro zásady územního rozvoje jsou území po těžbě (možná paradoxně) příliš malá a měřítko zpracování zásad územního rozvoje neumožňuje dostatečně podrobně vyřešit koordinaci budoucího rozvoje území zasazených těžbou. Územní plány jednotlivých obcí jsou nevhodné z důvodu naopak malého rozsahu, protože území dotčená povrchovou těžbou většinou zasahují na území více obcí, bylo by tak velmi složité vzájemně koordinovat několik územních plánů sousedících obcí. Praxe územního plánování tak v případě plánování rozvoje území zasazených těžbou v tak velkém plošném rozsahu sahá spíše po neformálních koncepčních plánovacích nástrojích, jako jsou nejrozličnější vize či koncepce rozvoje, tedy po nástrojích, které umožňují zcela individuální přístup a postup tvorby.

Revitalizace a resocializace lomu ČSA

Plocha krajiny Komořan na Mostecku zcela přeměněná povrchovou těžbou v lomu ČSA, včetně výsypek a technického a provozního zázemí lomu, zahrnuje dnes plochu až 36 km². Část této plochy, přibližně třetina, v rozsahu Kopistické výsypky, je již finálně rekultivovaná. Zbytek plochy na svou rekultivaci a následnou revitalizaci a resocializaci teprve čeká (obr. 4).

Těžba v lomu ČSA má více než stoletou historii. Území lomu zahrnuje i část bývalého Komořanského jezera, které bylo vysoušeno od roku 1831, přičemž bohatá ložiska hnědého uhlí (jednalo se o nejkvalitnější hnědé uhlí v Evropě) jsou jeho sedimenty. Povrchová těžba probíhala v lomu ČSA od počátku 20. století, byla zahájena v roce 1901. V květnu 2024 těžební společnost oznámila přerušení těžby a propuštění většiny zaměstnanců. Těžba uhlí byla násled-

Zdroj: Geoprolizeč ČÚSK (ags.cuzk.gov.cz/geoprolizec/)

Obr. 3: Ortofotomapa lomu Bílina s vyznačenými správními hranicemi obcí (červeně)

Foto © Veronika Šindlerová, 2022

Obr. 4: Lom ČSA z vyhlídky nad zámek Jezeří

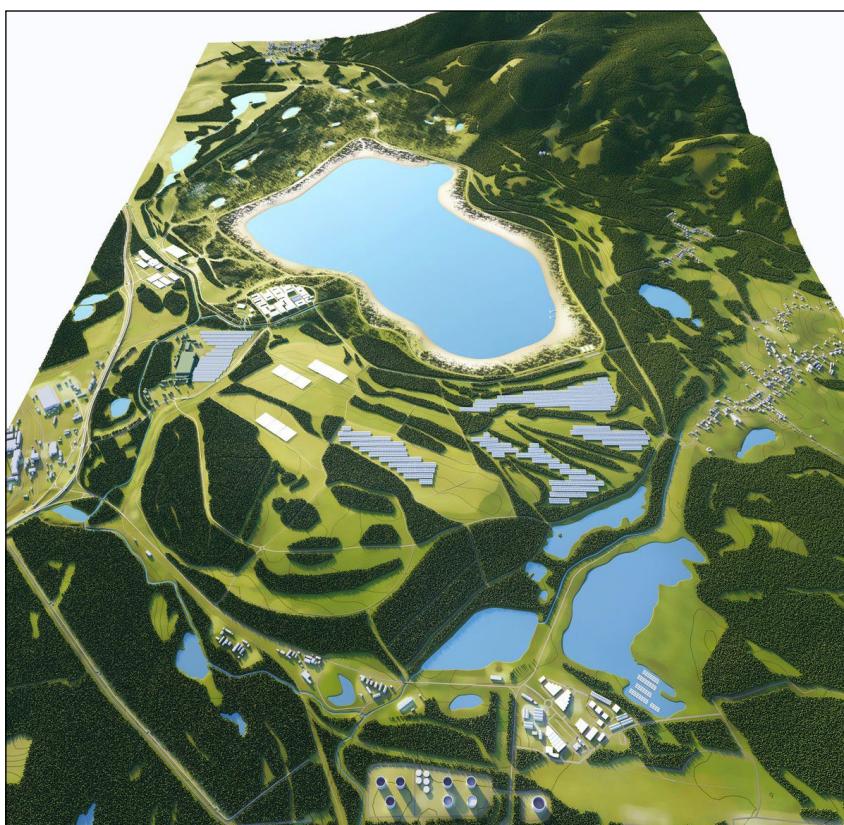
ně zastavena a probíhá už jen tzv. sanační těžba, která má skončit do roku 2027. Po ukončení těžby vzniká na území lomu nové jezero a rozsáhlá mozaika přírodních stanovišť – stepí, mokřadů, tůní a lesostepí, které jsou dnes jedním z nejceněnějších přírodních území střední Evropy. V roce 2025 bylo území vyhlášeno národní přírodní památkou (NPP Lom ČSA) s cílem chránit unikátní spontánně vzniklou přírodu a umožnit budoucí rekreační využití území. Část rekultivace lomu a navazujících výsypků tak probíhá metodou přirozené obnovy.

Území lomu je ve vlastnictví těžební společnosti. Po ukončení těžby bude část území (NPP Lom ČSA) spravovat Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, která převezme správu části území po dokončení sanací a likvidace lomu.

Plánování budoucí celkové revitalizace a resocializace území lomu ČSA a bývalého sousedícího hlubinného Dolu Centrum je, s ohledem na mimořádnou plošnou rozlohu posttěžebního území a současně s ohledem na vlastnictví jedním majitelem, předmětem projektu Green Mine spolufinancovaného Evropskou unií. Tento projekt představuje strategickou iniciativu zaměřenou na udržitelnou proměnu posttěžební krajiny na Mostecku. Green Mine je koncipován jako komplexní transformační program, který propojuje technickou přípravu území, vědecko-výzkumné aktivity a sociální inovace. Jeho cílem je vytvořit předpoklady pro vznik nové krajiny, nových ekonomických odvětví a nových sídelních struktur a komunit obyvatel v regionu, který prochází zásadní změnou po ukončení těžby. Nositelem projektu je těžební společnost a zahrnuje široké spektrum řešitelských partnerů od krajinné ekologie přes energetiku, digitální technologie až po sociální a ekonomické aspekty transformace regionu: Česká zemědělská univerzita v Praze, Hospodářská a sociální rada Ústeckého kraje, z. s., Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Vysoká škola chemickotechnologická v Praze, VUHU, a. s., či Výzkumný ústav pro krajinu, v. v. i.

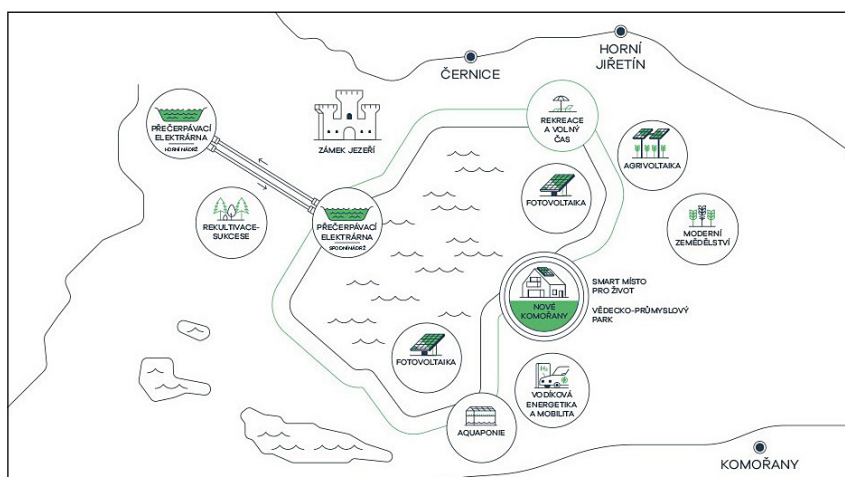
Hlavním cílem projektu je naplánovat udržitelnou budoucnost lokality technického zázemí lomu ČSA a bývalému Dolu Centrum a zároveň přispět k řešení sociálních, hospodářských a environmentálních problémů celého regionu. Mottem projektu Green Mine je „komplexní řešení proměny lomu ČSA z těžební lokality v novou moderní region s chytrými průmyslovými zónami, smart sídelními celky, novými podnikatelskými aktivitami a krajinou, kde dostává prostor příroda“ (obr. 5).

Plán rozvoje území po těžbě počítá například s umístěním moderního energetického parku, který bude sdružovat jak výrobu energie z obnovitelných zdrojů, tak akumulaci energie a výrobu zeleného vodíku v rámci bezemisní energetiky i energetické využití biomasy. Součástí projektu v jeho pozdější etapě je také přečerpávací vodní elektrárna. Projekt se rovněž zaměřuje na zemědělskou produkci v podobě moderní akvaponické farmy. Nedílnou součástí plánu má být i možnost moderního bydle-

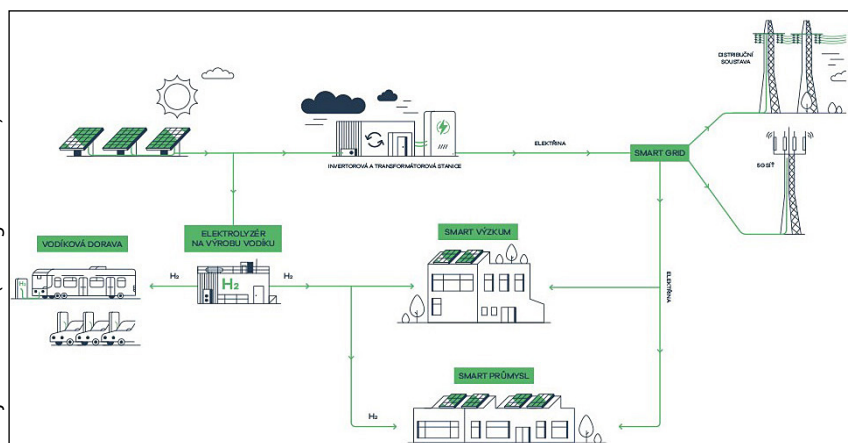
Zdroj: Green Mine (www.greenmine.cz)

Obr. 5: 3D vizualizace celkového plánu revitalizace a resocializace lomu ČSA

Zdroj: Green Mine (www.greenmine.cz)

Obr. 6: Schéma koncepčních prvků revitalizace a resocializace lomu ČSA

Obr. 7: Schéma nového sídla Nové Komořany

Obr. 8: Vizualizace nábreží budoucího jezera ČSA v plánovaném sídle Nové Komořany

Obr. 9: Vizualizace zástavby v plánovaném sídle Nové Komořany

ní, rekreace a volnočasového vyžití. Projekt počítá s rozvojem nových energeticky soběstačných sídelních útvarů. V návaznosti na nové jezero vzniknou i nové možnosti pro rekreaci a turismus (obr. 6).

Ambicí plánu je vybudovat v místě technického a provozního zázemí lomu ČSA v Komořanech zcela nové sídlo, nazývané v plánu Nové Komořany. Má se jednat o energeticky soběstačné sídlo napojené na lokální obnovitelné zdroje energie, kde má být kromě bydlení také širší spektrum průmyslu a dalších ekonomických aktivit generujících nové pracovní příležitosti, ale také výzkum a vývoj související s výrobou energie z obnovitelných zdrojů (obr. 7, 8, 9).

Strategickému projektu Green Mine předcházely aktivity těžební společnosti, která v období blížícího se ukončení těžby v lomu ČSA nechala zpracovat **Rámcový koncept využití území po rekultivaci lomu ČSA** (ONplan lab, 7/2021). Jeho cílem bylo koncepční prověření dotvoření nové krajiny s jezerem, umístění výroby a akumulace energie z obnovitelných zdrojů, vybudování bezemisního města (zero-carbon city) a umístění zázemí pro hi-tech odvětví, vědu a výzkum. Jak se uvádí v propagačních materiálech: „V konceptu je rozvoj území nahlížen celostně s cílem vytvořit prvotní rámec pro udržitelný rozvoj řešené lokality, která má potenciál významně přispět k restrukturalizaci regionu a posílit jeho atraktivitu jako místa, kde se dobře žije a které nabízí dobře placenou práci v dynamicky se rozvíjejících odvětvích nové ekonomiky“ (obr. 10).

Kompletní informace o strategickém projektu Green Mine jsou dostupné na www.greenmine.cz.

Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky

Radovesická výsypka je největší výsypkou Mostecké pánve o ploše cca 1 600 ha. Vznikala postupně od 60. let 20. století, kdy se začalo ukládat nadloží z tehdejšího velkolomu Maxim Gorkij (dříve lom Anna Berta,

Obr. 12: Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky

Obr. 13: Žánrová vizualizace navržené stezky jižní sukcesní plochou

Obr. 14: Pohled na jezero Most z vrcholu Hněvína

ly a krajinou (napojení na CHKO České středohoří, říční koridor Bíliny, rekreační vazby na Bílinu a Kostomlaty).

Rámcový plán rozvoje Radovesické výsypky má být nástrojem koordinace rozvoje území výsypky napříč dotčenými obcemi a má sloužit jednak jako podklad pro postupnou realizaci dílčích drobných intervencí v krajině výsypky, jako podklad pro rozpracování vybraných rozsáhlejších navržených opatření do podrobnější dokumentace, ale také jako podklad pro územně plánovací činnost obcí. Rámcový plán má sloužit jako iniciační dokument, který umožňuje pořízení územní studie evidované dle stavebního zákona, zapracování do územně plánovacích dokumentací obcí a kraje, vytvoření modelu správy území (role obcí, vlastníka, spolků), přípravu projektů aktivace území v krátkém, středním i dlouhém horizontu, koordinaci budoucích investic a ochranu území před nevhodnými záměry.

Kompletní dokumentace Rámcového plánu rozvoje Radovesické výsypky je ke stažení na www.rrauk.cz/tcuk/projekty/radovesicka-vysypka/.

V rámci čísla 6/2024 časopisu Urbanismus a územní rozvoj byl publikován článek Koordinace aktérů rozvoje území po těžbě: případová studie rozvoje Radovesické výsypky.

Územní studie Most (ÚS2): jižní část jezera Most

Území dnešního jezera Most bylo původně těžební lokalitou Ležáky, která vznikla jako hlubinný hnědouhelný Důl Richard (1901) a na Důl Ležáky byl lom přejmenován v roce 1945. Největší intenzita těžby probíhala v Dole Ležáky v 70. a 80. letech 20. století. V roce 1965 začala kvůli rozšiřování těžby demolice starého města Most, při níž zanikl do té doby druhý největší soubor gotických památek v Čechách hned po Praze. V roce 1971 bylo rozhodnuto o přesunu pozdně gotického kostela Nanebevzetí Panny Marie, a to o téměř 850 metrů. Těžba uhlí v dole Ležáky byla postupně utlumována od roku 1995 a definitivně byla ukončena 1. září 1999.

Po celou dobu aktivní těžby probíhaly postupné zemědělské a lesnické rekultivace primární i vnitřní výsypky. Co se zbytkové jámy lomu týká, již od 70. let byly posuzovány různé varianty, od nulové (zanechání zbytkové jámy samovolným přírodním procesům) přes sucho, která měla spočívat v zasypaní jámy až po hydrickou rekultivaci. Na počátku 21. století pak bylo definitivně rozhodnuto o zatopení zbytkové jámy vodou přivedenou z řeky Ohře. Několik let se jezero napouštělo a mezitím probíhaly rekultivační práce břehů budoucího jezera a také se připravovala rekreační úprava nábřeží na straně zástavby města (obr. 14).

Jezero Most bylo zpřístupněno veřejnosti v roce 2020, kdy se stalo významným rekreačním zázemím celého širšího regionu Mostecka. Součástí revitalizace byla mimo jiné výstavba infrastruktury, pláží, přístupových cest a vodohospodářských zařízení.

Vzhledem k chystanému převodu pozemků okolo jezera Most na město Most, k němuž došlo definitivně v roce 2025, se již při tvorbě nového Územního plánu Most (obr. 15) počítalo s možností rozvoje zástavby od okraje nového Mostu směrem k rekreačnímu břehu jezera Most pod vrchem Hněvín. Územní plán stanovil pro rozvojové plochy u jezera Most podmínku územní studie, která byla pořízena v letech 2021 až 2023.

Územní studie Most (ÚS2) řeší rozsáhlé rekultivované území o rozloze 180 ha v místě části původního historického města Most. Cílem studie bylo nalézt podobu urbanistické struktury v území s ohledem na jasné definování krajinného zázemí, veřejných prostranství a veřejný zájem města tak, aby území mohlo být dále rozvíjeno za jednoznačně stanovených podmínek a srozumitelné koncepce. Území má být novým propojujícím článkem mezi městem, krajinou a rekreačními aktivitami, s důrazem na ekologii, historii a veřejný zájem. Území je v územní studii chápáno jako Most města, Most krajiny a Most historie – propojení města s jezerem, rekultivované krajiny s rekreačními

Obr. 15: Územní studie Most (ÚS2), výkres 02 – Struktura (Ateliér gogolák + grasse, s. r. o., 2023)

Obr. 16: Územní studie Most (ÚS2), nadhledová perspektiva od západu (Ateliér gogolák + grasse, s. r. o., 2023)

Zdroj: www.mesto-most.cz/uzemni-studie-jiznich-svahu-jezera-most

Zdroj: www.mesto-most.cz/uzemni-studie-jiznich-svahu-jezera-most

Obr. 17: Územní studie Most (ÚS2), nadhledová perspektiva od kostela směrem k jezeru Most (Ateliér gogolák + grasse, s. r. o., 2023)

funkcemi a historické identity Mostu s jeho současností (obr. 15).

Ústředním kompozičním bodem řešení navržené urbanistické struktury je přesunutý gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie, osově napojený na krajinu i město. Paprskové osy vytvářejí průhledy na krajinu a rámuji nové městské prostory. Zástavba je koncipována jako dvorové struktury (obr. 16, 17).

Oficiální web statutárního města Mostu k obsahu územní studie uvádí: „Základní kompoziční osnova řešeného území je postavena na vztahu přesunutého kostela Nanebevzetí Panny Marie a jejího okolí. Hlavní městské

osy pak směřují k jezeru Most se svou rekreační funkcí a drobnými rekreačními celky. V území jsou navrženy obytné soubory, kde maximální výška zástavby je v průměru čtyři nadzemní podlaží a ustupující podlaží. Dále jsou nastaveny profily ulic včetně parkovacích ploch, vhodné funkční využití dle umístění objektů a občanská vybavenost jako nutná součást funkčních měst. Poloha starého města Most v původních hradbách je ctěna parkovou reminiscencí s evokací původního zbořeného města Mostu. Ta využívá rekvizitovanou krajinu po těžbě uhlí pro společenské akce. Daná koncepce cest byla rozvinuta o osy pěších a cyklistických propojení obsluhujících rekreační lokalitu. Hromadnou dopravu oboha-

cují nové zastávky autobusů i možnost tramvaje, lanovky i lodí. Území může dosáhnout až 6 500 obyvatel (2 500 bytových jednotek) a 3 500 pracovních míst ve svém finálním stavu. Etapizace je nastavena tak, aby spolu s řešením sociálních problémů města byla schopna smysluplného naplnění navržené koncepce. Dochází k možnosti přestavby brownfieldu v blízkosti kostela.“

Kompletní dokumentace Územní studie Most (ÚS2) je ke stažení na www.mesto-most.cz/uzemni-studie-jiznich-svahu-jezera-most/d-44296.

Výběr příkladů a text:
Veronika Šindlerová

Česká města sdílejí zkušenosti. A hovoří o reformě svého plánování

Města společně hledají cesty, které by jim umožnily rychleji a lépe reagovat na potřeby svých obyvatel. Platforma CityDeal, která proto vznikla, se během posledních měsíců rozrostla z 5 na 12 měst. K Praze, Brnu, Ostravě, Plzni a Zlínu se připojilo dalších sedm měst napříč Českem. Nově v iniciativě spolupracují také městští plánovači Liberce, Karlových Varů, Olomouce, Jihlavy, Ústí nad Labem, Tábora a Opavy. Další města o zapojení jednájí.

„Ačkoli je každé město jiné, překvapivě často narazíme na stejné problémy. Města nesou odpovědnost za svůj rozvoj, ale řada nástrojů a pravidel, které ho určují, vzniká mimo ně. To chceme změnit,“ říká ředitel IPR Praha Ondřej Boháč.

Právě rozdílnost zapojených měst je podle jejich zástupců důležitá. Přestože řeší odlišné problémy, v řadě případů narážejí na stejné systémové bariéry: složité rozdělení kompetencí, obtížnou koordinaci institucí nebo pravidla, která jen omezeně zohledňují rozdíly mezi jednotlivými městy.

„Každé město s ohledem na svou historii a uspořádání řeší trochu jiné výzvy a potřebuje určitou míru flexibility, aby na ně mohlo reagovat,“ říká ředitel MAPPA Ostrava Ondřej Vyslouzil.

Jak na stavební předpisy, architektonickou soutěž i spolupráci s developery

Města mezi sebou sdílejí zkušenosti s pořádáním architektonických a urbanistických soutěží, plánováním dopravních změn, zapojováním veřejnosti nebo s tvorbou územních plánů a městských stavebních předpisů. Města, která už tato pravidla používají, aktuálně společně hledají způsob, jak je upravit, aby odpovídala nové legislativě.

Plánovací kanceláře se dále vzájemně inspirují také při proměnách veřejných prostranství, přípravě nových čtvrtí, koordinaci velkých rozvojových území a komunikaci těchto projektů s veřejností. Olomouc například při přípravě urbanistické soutěže na proměnu tržnice a bývalého autobusového nádraží čerpá ze zkušeností z Brna.

„Jsme v intenzivním kontaktu, ať už se jedná o stavební předpisy nebo třeba řešení veřejného prostoru. Díky sdílení zkušeností v iniciativě CityDeal známe a nabízíme řešení, která fungují v praxi,“ říká ředitel KAM Karlovy Vary Karel Adamec.

Konkrétním výsledkem spolupráce je i manuál zabývající se datovým přístupem pro detailní plánování. Digitalizace a datový přístup jsou také jedním z pilířů mezi městy sdruženými v iniciativě CityDeal.

Více o platformě na www.citydeal.cz.

[IPR Praha, 21. 8. 2026]

Česká sídla se musí připravit na extrémní projevy počasí

Česká města a obce se musí připravit na opakující se vlny veder stejně jako na sucha, přívalové srážky a silný vítr, tedy na extrémní projevy počasí.

Nedávné vlny letních veder opět potvrdily, že česká města a obce potřebují systematický plán, jak se na podobné situace připravovat a jak je zvládat. Nejde jen o technická opatření proti extrémům. Jde o kvalitu života, bezpečnost obyvatel, ochranu veřejného majetku a dlouhodobou odolnost sídel.

Česká komora architektů (ČKA) proto vyzývá samosprávy, městské a obecní organizace i kandidáty v komunálních volbách, aby přípravu sídel na extrémní projevy počasí zařadili mezi konkrétní priority. Nestačí obecně mluvit o klimatu. Je třeba se ptát, co bude obec dělat

při plánování a úpravách veřejných prostranství, při rekonstrukcích a výstavbě veřejných budov, při obnově technické infrastruktury i při péči o krajinu kolem sídel.

„Architektura je o přípravě a navrhování. Umí ovlivnit každý nový záměr, každou rekonstrukci i každou úpravu vystavěného prostředí – od samotných budov přes ulice a náměstí až po širší vztahy v sídle a krajině. Právě ve fázi přípravy projektu, kdy se tvoří zadání, se rozhoduje, zda bude stavba a její okolí zvládat nejen běžný provoz, ale také vlny veder, přívalové deště, sucha, výpadky energií nebo silný vítr,“ konstatuje Lukáš Janáč, člen pracovní skupiny ČKA pro udržitelnost.

Zásadním nástrojem je proto promyšleně rozvíjet nejen nové, ale zejména vystavěné prostředí – budovy, veřejná prostranství, infrastrukturu i krajinu kolem sídel. Je nezbytné zejména:

- navrhovat veřejná prostranství s menším podílem přehříváných povrchů a s větším prostorem pro stromy, stín a příjemné mikroklima,
- zadržovat vodu v sídlech, podporovat vsakování, odpar, vodní prvky a dostupné koupací plochy,
- omezovat tepelné ostrovy ve velkých areálech administrativy, obchodu, výroby, technické infrastruktury a sportovišť,
- využívat zeleň na budovách, střeších, zdech, balkonech a lodžiích jako přirozenou ochranu proti přehřívání,
- u veřejných staveb a větších rekonstrukcí už v přípravě projektu prověřovat odolnost vůči horku, suchu, přívalovým deštům a výpadkům energií,
- navrhovat veřejné stavby tak, aby mohly mít více funkcí – například sportovní hala může běžně sloužit sportu a komunitě a v krizi také jako centrum krizové odolnosti,
- připravovat vybrané veřejné budovy na dočasný ostrovní provoz s vlastním zdrojem energie, vody a základním zázemím pro obyvatele obce i okolních sídel,
- pečovat o krajinu kolem sídel jako o přirozenou ochranu před horkem,

suchem, povodněmi a dalšími extrémními jevy,

- podporovat dopravu, která méně zatěžuje ovzduší a nepřispívá k přehřívání měst,
- využívat místní data o teplotách, srážkách, vodě, zeleni a skutečném provozu budov, aby se opatření nenavrhovala obecně, ale podle podmínek konkrétní lokality.

Součástí kvalitní přípravy projektu by mělo být také posouzení rizikových aspektů záměru z pohledu extrémních výkyvů počasí. Nejde o zbytečnou administrativu, ale o praktické prověření, zda budova, veřejný prostor nebo infrastruktura obstojí i v podmínkách, které budou v dalších letech častější a náročnější.

Česká komora architektů zároveň považuje za důležité, aby se odolnost sídel stala součástí veřejné debaty před komunálními volbami. Občané i média by se měli ptát jednoduše: Jaký má obec plán, aby její veřejná prostranství, budovy a infrastruktura lépe zvládaly horko, sucho i krizové situace? Kdo bude tato opatření koordinovat? A jak se promítnou do konkrétních investic?

„Nestačí obecně mluvit o klimatu. Obce, jejich organizace i kandidáti do komunálních voleb by měli jasně říct, jak chtějí připravit veřejná prostranství, budovy a infrastrukturu na horko, sucho a další extrémní projevy počasí. Právě teď je chvíle udělat z odolnosti sídel jedno z témat komunálních voleb,” apeluje Petr Lešek, předseda pracovní skupiny ČKA pro udržitelnost.

Na těchto aktivitách se podílejí autorizovaní architekti, urbanisté a krajinářští architekti. Zásadním partnerem samosprávy pro koordinaci tématu napříč projekty, správci infrastruktury i městskými organizacemi je městský nebo obecní architekt.

Česká komora architektů na toto téma upozorňuje dlouhodobě také ve svých dubnových materiálech Teze ČKA pro udržitelné obce a města a Komunální politiky architektury pro obce v ČR.

[ČKA, 7. 7. 2026]

Brněnská metropolitní oblast z vesmíru – satelitní data ukazují, jak se změna klimatu projeví v Brně a okolí do roku 2100

Datové oddělení Magistrátu města Brna a společnost World from Space připravily interaktivní storymapu, která zachycuje a analyzuje dopady klimatické změny na území Brna a Brněnské metropolitní oblasti.

Území Brněnské metropolitní oblasti lze charakterizovat nejen jako funkčně propojený celek s jádrovým městem Brno, ale také jako prostor, kde se velmi zřetelně projevují dopady klimatické změny – a to v úzké vazbě na způsob využití krajiny i míru urbanizace. Typickým znakem pro Brno je efekt městského tepelného ostrova, kdy se město oproti okolní krajině výrazně více zahřívá a teplo si udržuje i během noci. Naopak v širší metropolitní oblasti mimo město už teplotní režim více odráží vlastnosti krajiny. Jedná se o intenzivně zemědělsky využívané území. Právě zemědělská půda je vysoce náchylná na klimatické faktory a v povrchové teplotě se často vyrovná městskému prostředí. Na druhé straně zde nalezneme rozsáhlé plochy lesů či vodní plochy.

Díky satelitním snímkům a klimatickým modelům dnes dokážeme sledovat, jak se teplota povrchu metropolitního území vyvíjela od počátku století a jak se bude pravděpodobně vyvíjet až do roku 2100. Je připravena analýza se storymapou, která propojuje družicová pozorování s klimatickými reanalýzami a projekcemi budoucího vývoje. Ukazuje, kde se Brno a jeho zázemí nejvíce přehřívá, jak výrazný je efekt městského tepelného ostrova a jaké to může mít dopady na budoucí vývoj celého území.

Podobné klimatické prognózy a predikce jsou velice důležité. Pomáhají totiž přizpůsobit formu adaptace urbánních i přírodních prostředí na nadcházející změny. Storymapu doplňují i informace o možnostech adaptace, jak ve městě Brně, tak i v celé metropolitní oblasti. Více na datovém portálu města Brna.

[metropolitni.brno.cz, 14. 5. 2026]

Vídeň staví rozvoj města na datech z vesmíru a AI

Rakouská metropole spustila inovační projekt ADUCAT, který s podporou Evropské unie ve výši pěti milionů eur zkoumá, jak satelitní data a umělá inteligence mohou přispět k efektivnější městské správě a rozvoji. Cílem je posílit odolnost Vídně vůči budoucím výzvám. Do roku 2029 budou nové nástroje testovat také další tři města, která ověří jejich využitelnost pro další samosprávy.

Dopady klimatické změny a rostoucí nároky na infrastrukturu i veřejné služby nutí světové metropole hledat nové způsoby řízení a plánování. Stále větší roli přitom hrají data, která pomáhají předvídat budoucí vývoj a včas reagovat na aktuální problémy. Na tento trend navazuje Vídeň ve svém inovačním projektu ADUCAT, v němž testuje, jak mohou satelitní data a moderní analytické nástroje podpořit správu a rozvoj města.

Podstatou projektu je vytvoření městského datového prostoru, který propojí data z evropského programu Copernicus, radarového dálkového průzkumu Země, technologií InSAR a výstupy analytických modelů využívajících umělou inteligenci. Díky tomu bude možné průběžně sledovat například vývoj teplot, pohyby půdy, stav zeleně či kritické infrastruktury a tyto informace využívat jak při každodenním řízení, tak při dlouhodobém plánování rozvoje města.

Vídeň se v rámci projektu soustředí na tři klíčové oblasti: ochlazování (Cool City), rozvoj zeleně (Green City) a bezpečnost infrastruktury (Safe City). Využívá přitom pokročilé nástroje, jako jsou teplotní modely pro identifikaci přehřívajících se lokalit, satelitní sledování zelených ploch či radarové technologie pro mapování změn terénu a infrastruktury. Cílem je podpořit adaptaci na klimatickou změnu, zkvalitňovat veřejný prostor a posílit celkovou odolnost města.

„Vytváříme tak základ pro proaktivní řízení klimatických výzev, včasné rozpoznávání rizik a dlouhodobé zvyšování kvality života v našem městě – transparentně, v evropské spolupráci a s jasným zaměřením na potřeby obyvatel,” uvádí vídeňská

místostarostka a radní pro digitalizaci Barbara Novak.

Iniciativa ADUCAT zároveň zapadá do evropské snahy vytvořit společný datový prostor pro klíčové oblasti budoucího rozvoje. Rakouská metropole s projektem uspěla v programu EU „EUI – Innovative Actions“ a zařadila se mezi 20 podpořených měst ze 110 přihlášených. Na jeho realizaci, která probíhá od října 2025 do března 2029, získala částku přibližně pěti milionů eur. Testování se zúčastní také Udine, Záhřeb a Guimarães, jejichž úkolem bude ověřit přenositelnost nových nástrojů do dalších evropských měst.

Vídeň zároveň klade důraz na transparentnost i zapojení veřejnosti. Vybrané výstupy zveřejní prostřednictvím datové platformy Open Government Data Wien a interaktivních map, aby obyvatelé mohli sledovat, jak získaná data přispívají ke konkrétním opatřením v jejich městě. Po skončení projektu se výsledky začlení do městské platformy Green Transition Information Factory (GTIF), která má sloužit jako podklad pro další rozvoj rakouské metropole.

Za projektem ADUCAT stojí inovační laboratoř Vienna Geospace Hub společnosti UIV Urban Innovation Vienna GmbH. Město na iniciativě spolupracuje se 13 partnery z veřejné správy, výzkumu, dopravy, podnikatelského sektoru i občanské společnosti.

[City of Vienna, 18. 6. 2026]

obtížně přístupná nebo nepřístupná, která jsou značena barvou červenou. „Vozíčkáři“ tak nevází cestu nadarmo, pokud se před jejím započítáním informují třeba prostřednictvím aplikace.

„Takřka 1 000 objektů z oblasti zdravotnictví, veřejné správy, služeb, ale i ze sféry kultury či gastronomie je již uveřejněno na interaktivní mapě. Zmapováno a uveřejněno bylo rovněž 1 000 nástupišť autobusové, trolejbusové a tramvajové dopravy ve městě. Mapu je však zapotřebí také postupně aktualizovat, přibýly restaurace, kavárny, obchody, střediska či nové vzdělávací instituce, tudíž bylo nutné aktualizovat zhruba stovku již dříve zmapovaných míst,“ vysvětluje radní Markéta Langrová a dodává: *„Nově přibývají pobytové odlehčovací služby pro osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je jinak pečováno v jejich domácím prostředí.“* Odbor územního plánování a stavebního řádu ostravského magistrátu inicioval zmapování budov určených pro užívání veřejnosti z hlediska jejich bezbariérové přístupnosti již v roce 2016.

Zájemci naleznou potřebné informace o interaktivní mapě na <https://mapy.ostrava.cz/mapa-pristupnosti/mapa/> a webu Bez bariér – Ostravsko, viz <https://www.ostrava-bezbarier.cz/>. Ještě před započítáním cesty tak mohou lidé nalézt informace nezbytné k rozhodnutí, zda jejich cíl je bezbariérový, zda bude zapotřebí doprovodu či jde o místo zcela nepřístupné. Kýžené informace v rámci mapování získávají v terénu

handicapované osoby pohybující se na ortopedickém vozíku a objekty posuzují z hledisek, která zdravý člověk v každodenním životě nezaznamenává. V Ostravě tak spolupracuje specialista pro architektonické bariéry Odboru územního plánování a stavebního řádu ostravského magistrátu, pohybující se na vozíku, se zástupci Ostravské organizace vozíčkářů.

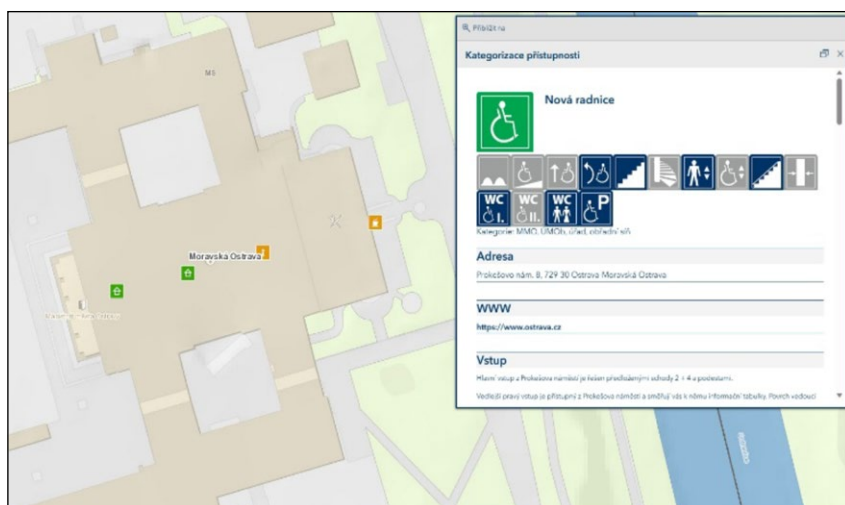
V mapě mohou zájemci nalézt spektrum posuzovaných aspektů jednotlivých objektů. Kromě základních informací, adresy předmětného místa, jsou posuzovány detailnější skutečnosti, zda je při vstupu a uvnitř objektu rampa k překonání výškových rozdílů, výtahy, šířky dveří (minimálně 80 cm), výška prahů, specifikace povrchů a sklonu komunikací, dostupnost parkování či toalet. Objekty jsou v mapě kromě výše zmíněného barevného označení (od zelené bezbariérové k červené obtížně přístupné až nepřístupné) opatřeny podrobnějšími piktogramy – obtížný povrch (zpravidla neudržovaná historická dlažba), sklon, bezbariérové vstupy před hlavním/bočním vchodem, schody (počet upřesněn v doplňujícím textu), výtah, plošina, rampa či ližina, úzké dveře, vyhrazené parkovací místo, přístupná, nepřístupná toaleta.

Dle jednotné metodiky kategorizace přístupnosti objektů jsou obdobným způsobem zmapována místa také v dalších městech: Praze, Brně, Olomouci, Opavě, Českých Budějovicích či Pardubicích.

[Magistrát města Ostravy, 9. 7. 2026]

Ostravská mapa přístupnosti pomáhá orientaci handicapovaných ve městě

Handicapování, používající k pohybu ortopedický vozík, osoby se zhoršenou mobilitou, senioři, ale také rodiče s kočárky se mohou v Ostravě snáze orientovat i díky potřebným informacím interaktivní mapové aplikace s názvem Mapa přístupnosti města Ostravy zveřejněné na webu Bez bariér – Ostravsko. Objekty jsou v mapě barevně rozlišeny podle stupně bezbariérovosti od objektů přístupných, které jsou značeny zelenou barvou, až po místa pro handicapované

Ukázka z aplikace Mapa přístupnosti města Ostravy

Ministerstvo
pro místní rozvoj

Na zvýšení odolnosti vůči extrémům počasí odešlo do regionů 5 mld. Kč, ve městech a obcích vzniká zelenější a odolnější veřejný prostor

Zeleň ve městech a obcích není jen otázkou vzhledu, ale také důležitým nástrojem pro zlepšování kvality života obyvatel a adaptaci na klimatické změny. Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) díky prostředkům z evropských fondů podporuje projekty zaměřené na rozvoj zelené infrastruktury, která pomáhá vytvářet příjemnější, zdravější a udržitelnější prostředí v českých regionech. Součástí podpory jsou také opatření vedoucí k lepšímu hospodaření se srážkovou vodou, posilování ekologické stability území a proměně veřejných prostranství v místa, která budou odolnější vůči dopadům klimatické změny. Prostředky na zelenou infrastrukturu z Integrovaného regionálního operačního programu (IROP) 2021–2027 podpořily k letošnímu srpnu napříč Českou republikou 235 projektů za 5 mld. Kč. Vznikly projekty samospráv, které přetvářejí veřejný prostor v odolnější, zdravější a atraktivnější místa pro život. Do příprav jsou často zapojeni přímo obyvatelé měst a obcí a nejednou jsou výsledná díla zařazovaná do architektonických nebo jiných veřejných soutěží.

„Kvalitní veřejný prostor dnes znamená mnohem víc než jen hezké okolí. Parky, náplavky nebo zelená náměstí pomáhají ochlazovat města, lépe hospodařit se srážkovou vodou a vytvářejí příjemné prostředí pro každodenní život obyvatel. Ministerstvo pro místní rozvoj proto prostřednictvím programu IROP podporuje projekty, které pomáhají městům a obcím připravit se na dopady klimatické změny a současně zvyšují kvalitu života v regionech,“ uvedla ministryně pro místní rozvoj Zuzana Mrázová.

Podpora zelené infrastruktury z MMR směřuje k úpravám veřejných prostranství s využitím zelených a modrých prvků. Cílem je posílit ekologickou stabilitu

území a zároveň vytvořit místa, která budou lépe sloužit obyvatelům i v podmínkách měnícího se klimatu. Investice do zelené infrastruktury tak představují významný krok k modernímu rozvoji měst a obcí. Pomáhají vytvářet veřejný prostor, který je nejen atraktivnější, ale také funkčnější, odolnější a přizpůsobený potřebám současných i budoucích generací. Vhodná řešení z hlediska přírody pomáhá v obcích konzultovat Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

Náplavka řeky Ohře

Podpora zamířila do Karlových Varů, které získaly 28 mil. Kč na revitalizaci prostoru náplavky podél řeky Ohře. *„Smyslem projektu bylo přiblížit říční břeh nedaleko centra města veřejnosti a umožnit jeho pestré využití. Zároveň jsme chtěli daný úsek zprůchodnit a zprůjezdnit pro cyklisty, kočárky a vozíčkáře,“* uvedl tiskový mluvčí Karlových Varů Jan Kopál.

Dříve nevyužívaný zarostlý kout města je dnes ideálním prostorem pro setkávání, procházky nebo pohodlným místem pro koupání a posezení u vody. Areál nyní nabízí bohatý výběr atrakcí pro děti i dospělé. *„Nejpopulárnější jsou dětské herní prvky, ať už jde o městečko prolézaček a podobných atrakcí nebo vodní hřiště s čerpadly a zahradielnými potůčky. Oblíbené jsou také vizuální a akustické hry, jako jsou podzemní telefony, prolínací zrcadla apod. Mezi dospělými se velké oblibě těší veřejná ohniště, workoutová hřiště a přístupy k vodě, ať už pláž, schody, molo nebo místa s food trucky,“* doplnil Jan Kopál.

Při návrhu prostoru náplavky město myslelo i na zdravotně znevýhodněné spoluobčany a rodiče s kočárky. Bezbariérový přístup zajišťuje zpevněná přístupová komunikace a mlatové chodníky. Pro děti s tělesným postižením je zde k dispozici bezpečná houpačka, ze které nemohou vypadnout. Od místních obyvatel získává projekt nejčastěji kladné ohlasy. *„V participačním průzkumu, který jsme provedli po několika měsících provozu náplavky, se nám ozvali i lidé z okolních měst a obcí, že ji navštěvují například s dětmi. Cyklisté zase ocenili, že mohou téměř až do centra přijet bezpečnou trasou zcela mimo automobilovou dopravu,“* dodává Jan Kopál.

Znovuzrození parku v Mostě

Také v tomto případě obnovy sehrálo klíčovou roli více než 32 mil. Kč z evropských prostředků, kdy prostředky z IROP zafinancovaly obnovu jednoho z nejvýznamnějších veřejných prostorů v centru Mostu. Zcela nový kabát dostal park Střed, ze kterého se po více než třiceti letech chátrání opět stalo atraktivní místo pro setkávání, odpočinek, sport i kulturu. *„Velmi důležitým přínosem je výrazné zvýšení pocitu bezpečí v místě. Ještě v roce 2019 považovali obyvatelé Mostu park Střed za jedno z nejméně bezpečných míst ve městě. Aktuální průzkum však ukázal, že 78 % návštěvníků se v parku cítí bezpečněji než před rekonstrukcí a park je dnes dokonce vnímán jako nejbezpečnější v Mostě,“* uvedla Hana Bartošová z Odboru rozvoje a dotací Magistrátu města Most.

Do projektu se od samého začátku aktivně zapojovala veřejnost. Obyvatelé se podíleli na diskusích o budoucím využití parku i na přípravě zadání architektonické soutěže. *„Díky tomu výsledný návrh zachoval to, co bylo pro Mostečany nejcennější – vodní prvek, historickou identitu místa a prostor pro setkávání lidí. Obnovený vodní prvek navíc pomáhá ochlazovat prostředí v letních měsících a navazuje na původní funkci parku, kdy voda ovlivňovala místní mikroklima,“* doplnila Hana Bartošová.

Klíčovým cílem bylo vytvořit prostor, který bude odolný vůči dopadům klimatických změn. I díky tomuto inovativnímu přístupu byl park zařazen do soutěže České ceny za architekturu 2026, což je významné ocenění pro všechny, kteří se na projektu podíleli. *„Pro nás je obzvláště cenné, že ocenění nepřichází pouze za architektonické řešení samotné, ale za celý proces, který za proměnou parku stál. Zařazení do soutěže potvrzuje, že kvalitní veřejný prostor může vznikat i ve městech, která bývají často spojována s náročnou průmyslovou nebo sociální historií,“* prozradila Hana Bartošová.

V parku se dnes pravidelně konají koncerty, lekce jógy, workshopy, výstavy, výuky pod širým nebem nebo komunitní setkání.

IROP rozděluje prostředky na investice v regionech z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Prostředky jsou rozdělovány cíleně na základě výzev nebo prostřednictvím nástrojů, jako jsou integrované územní investice, které slouží k cílenému financování a koordinaci rozvoje velkých měst a metropolitních oblastí. Česko je aktuálně na druhém místě v čerpání evropských dotačních prostředků. Aktuální informace o výzvách najdete na irop.gov.cz.

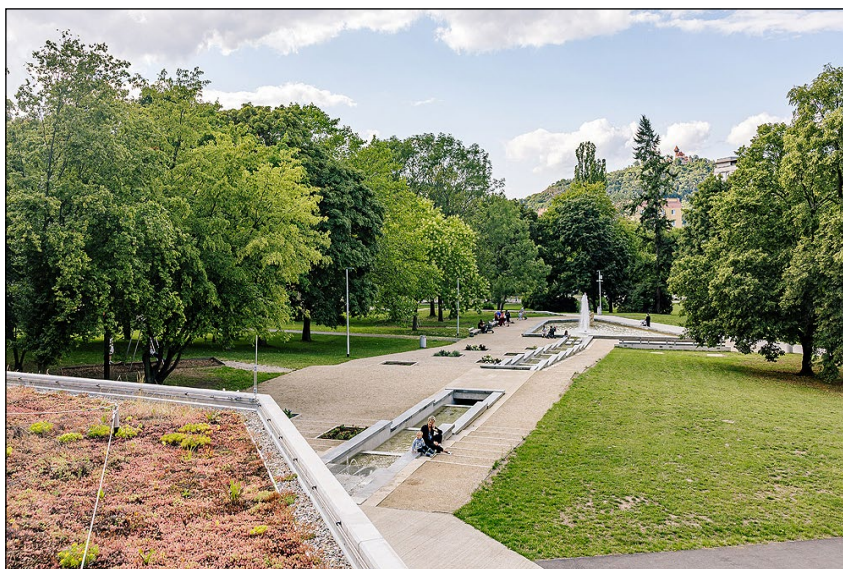
[10. 8. 2026]

Státní fond podpory investic úspěšně dokončil program revitalizace velkých brownfieldů z Národního plánu obnovy

Státní fond podpory investic (SFPI) úspěšně dokončil program revitalizace velkých brownfieldů financovaný z Národního plánu obnovy. Díky evropské podpoře ve výši 1,55 mld. Kč bylo po celém Česku podpořeno 14 projektů, které proměnily dlouhodobě nevyužívané areály v nové zázemí pro vzdělávání, kulturu, sociální služby i veřejnou správu.

Bývalé továrny, kasárna, mlýny nebo další chátrající objekty se proměnily v moderní budovy, které budou sloužit místním obyvatelům po desítky let. Program tak přispěl nejen k obnově zanedbaných lokalit, ale také k rozšíření občanské vybavenosti v centrech měst a obcí.

„Revitalizace brownfieldů je jednou z významných investic v gesci Ministerstva pro místní rozvoj. Díky programu se podařilo vrátit život lokalitám, které byly dlouhá léta nevyužívané, a vytvořit v nich kvalitní veřejnou infrastrukturu pro současné i budoucí generace. Všechny podpořené projekty navíc splňují nejvyšší

Park Střed v Mostě

Zdroj: MMR

energetické standardy, což jejich provozovatelům přinese významné úspory energií i provozních nákladů. Dostatečná alokace programu zároveň umožnila podpořit všechny žadatele, kteří splnili podmínky výzvy. Žádný kvalitní projekt tak nemusel zůstat bez podpory,” řekla ministryně pro místní rozvoj Zuzana Mrázová.

Podpora směřovala do široké škály projektů občanské vybavenosti. V Dašicích vznikla nová hasičská základna, v Bílovicích nad Svitavou vyrostla na místě bývalého mlýna základní škola a v Ústí nad Orlicí vznikla nová budova uměleckoprůmyslové střední školy v areálu někdejší textilní továrny. Mezi další významné projekty patří multifunkční centrum v Kralupích nad Vltavou nebo revitalizace komplexu Vrbenského kasáren v Hradci Králové, kde vzniklo muzeum, depozitář i digitalizační pracoviště. K nejnáročnějším projektům programu se řadí také rekonstrukce zámeckého pivovaru v Jindřichově Hradci, který se stane novým kulturním centrem města a v říjnu bude hostit první Národní brownfieldovou konferenci. Přehled všech podpořených projektů včetně jejich popisu a výše poskytnuté

dotace je k dispozici na webu SFPI.

„Od vyhlášení prvních výzev k hotovým stavbám uplynuly pouhé tři roky. Na poměry velkých veřejných investic mimořádné tempo a jeden z nejpřísnějších termínů celého Národního plánu obnovy. Zvládli jsme ho společně: odvážní starostové a investoři, kteří se do složitých území pustili, a tým SFPI, který jim byl po celou dobu partnerem, ne překážkou. Výsledkem není uzavřená složka, ale školy, do kterých 1. září poprvé vejdou děti, muzea a kulturní sály, jež budou svým obcím sloužit desítky let. Všechny 14 projektů jsme řádně proplatili a program uzavřeli v termínu. Za to patří poděkování příjemcům podpory i celému týmu Sekce podpor SFPI, na výsledek můžeme být právem hrdí,” uvedl ředitel Státního fondu podpory investic Daniel Ryšávek.

Program podporoval především rekonstrukce objektů v areálech brownfieldů. V odůvodněných případech financoval také demolice stavebně, technicky nebo provozně nevyhovujících budov a jejich nahrazení novými energeticky úspornými stavbami.

[30. 7. 2026]

VÝZVA

Redakce časopisu Urbanismus a územní rozvoj vyzývá k zasílání článků
pro č. 1 a 2/2027 k tématům

PLÁNOVÁNÍ V PODMÍNKÁCH VYLIDŇUJÍCÍCH SE MĚST A REGIONŮ DIGITALIZACE A AI V ŘÍZENÍ ROZVOJE ÚZEMÍ

V případě zájmu o publikaci článku k danému tématu zašlete příspěvek na adresu redakce@uur.cz.

Termín pro odevzdání recenzovaných příspěvků do recenzního řízení k tématu **Plánování v podmínkách vylidňujících se měst a regionů** je **15. října 2026** (pro nerecenzované příspěvky **26. října 2026**). Termín pro odevzdání recenzovaných příspěvků do recenzního řízení k tématu **Digitalizace a AI v řízení rozvoje území** je **18. ledna 2027** (pro nerecenzované příspěvky **1. února 2027**). Číslo 1/2027 vyjde v březnu, č. 2/2027 vyjde v červnu 2027.

Redakce přijímá recenzované/nerecenzované články i k jiným tématům souvisejícím se zaměřením časopisu. Pro informační rubriku redakce uvítá zaslání relevantních zpráv, recenzí publikací nebo záznamů z odborných akcí.

Pokyny pro publikování naleznete zde: <https://www.uur.cz/casopis-uaur/pro-autory-for-authors/>.

U&UR

UUR | ÚSTAV
ÚZEMNÍHO
ROZVOJE

Ministerstvo
pro místní rozvoj